

Lilia Citko

**Nazewnictwo osobowe
północnego Podlasia w XVI w.**

Białystok 2001

Recenzenci:

Leszek Bednarczuk

Michał Kondratiuk

Redaktor serii:

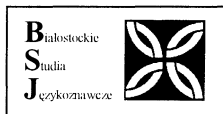
Bogusław Nowowiejski

Korekta:

Lilia Citko

Skład:

Artur Rubin

Publikacja dofinansowana z dotacji KBN na działalność statutową
Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku

Copyright © by Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku

Białystok 2001

ISBN 83-87884-97-9

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku

15-097 Białystok, ul. M. Skłodowskiej-Curie 14

tel. (085) 745 70 59, 745 70 58

Druk: **Artico** Artur Rubin, 16-070 Choroszcz, ul. Powstania Styczniowego 18/28, tel. 0 602 72 85 82

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	7
1. Przedmiot i cel pracy	7
2. Z historii terenu	8
3. Źródła	11
4. Uwagi metodologiczne	13
5. Stan badań	19
II. IMIONA	24
1. Imiona w formach podstawowych	27
2. Imiona w formach derywowanych	36
2.1. Derywaty alternacyjne	36
2.2. Derywaty alternacyjno-paradygmatyczne	38
2.3. Derywaty sufiksalne	38
2.3.1. Derywaty z -k- w części sufiksальной	39
2.3.2. Derywaty z -c-, -cz-, -ć- w części sufiksальной	43
2.3.3. Derywaty z -ch- w części sufiksальной	45
2.3.4. Derywaty z -sz- w części sufiksальной	46
2.3.5. Derywaty z -l- w części sufiksальной	47
2.3.6. Derywaty z -n- w części sufiksальной	48
2.3.7. Derywaty z -t- w części sufiksальной	50
2.3.8. Derywaty z -s- w części sufiksальной	51
2.3.9. Derywaty z -j- w części sufiksальной	51
2.3.10. Derywaty z -ł- w części sufiksальной	52
3. Podsumowanie	53
III. NAZWISKA	56
1. Nazwiska patronimiczne	60
1.1. Deskrypcje patronimiczne	61
1.2. Patronimika derywowane sufiksalnie	61
1.2.1. Patronimika z sufiksami rzeczownikowymi	65
1.2.2. Patronimika z sufiksami przymiotnikowymi	72
1.3. Patronimika równe imionom	76

2. Nazwiska odapelatywne	79
2.1. Nazwiska równe wyrazom pospolitym	80
2.1.1. Nazwiska równe apelatywom rzeczownikowym	81
2.1.2. Nazwiska równe apelatywom przymiotnikowym (imiesłowowym)	82
2.2. Nazwiska derywowane antropomicznie.....	83
2.3. Derywaty paradygmatyczne	85
2.4. Composita	85
3. Nazwiska odmiejscowe	86
3.1. Deskrypcje odmiejscowe	86
3.2. Nazwiska derywowane od nazw miejscowości.....	87
3.3. Nazwiska równe nazwom miejscowości.....	89
4. Nazwiska odzawodowe	90
5. Nazwiska odetniczne	92
6. Nazwiska obce	95
7. Nazwiska niejasne	96
8. Formuły identyfikacyjne	96
9. Podsumowanie	101
IV. LITEWSKO-SŁOWIAŃSKIE TRANSPOZYCJE NAZEWNICZE	106
1. Transpozycje fonetyczno-graficzne	109
2. Transpozycje morfologiczne	112
2.1. Derywaty alternacyjne	113
2.2. Derywaty paradygmatyczne	114
2.3. Derywaty sufiksalne.....	115
3. Podsumowanie	118
V. UWAGI KOŃCOWE	121
Wykorzystane źródła	128
Literatura przedmiotu	129
Wykaz skrótów	139
Indeks nazw osobowych	141

I. WSTĘP

1. Przedmiot i cel pracy

Szesnastowieczne męskie nazwy osobowe będące przedmiotem niniejszego opracowania pochodzą z terytorium północnego Podlasia. Objęty badaniami obszar nigdy nie stanowił odrębnej jednostki geograficznej; w jego skład wchodziły północne ziemie historycznego województwa podlaskiego, włączonego w 1569 roku do Korony oraz zachodnie rubieże województw trockiego (część powiatu grodzieńskiego) i nowogródzkiego (skrawek powiatu wołkowyskiego), wchodzących w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego. Na współczesnej mapie Polski jest to obszar położony między Kanalem Augustowskim na północy a rzeką Narwią na południu. Zachodni zasięg badanego terenu wyznaczają rzeki Netta, Biebrza i Narew, wschodnie zaś – granica państwa Rzeczypospolitej z Białorusią.

Ograniczenie terenu badań do części północnej Podlasia wynika z faktu, że antroponimia południowych jego ziem omówiona została w monografii B. Tichoniuka [1988]. W obrębie terenu objętego badaniami znalazły się natomiast częściowo miejscowości dawnego starostwa tykocińskiego (kilka wsi skupionych wokół Tykocina), z których materiał nazewniczy był już przedmiotem analizy rozprawy doktorskiej A. Berlińskiej [1988, maszynopis]. Powtarzające się, a zinterpretowane w powyższej pracy antroponimy (w liczbie kilkunastu jednostek) zostały wyłączone z moich badań.

Cechą charakterystyczną badanego obszaru jest historycznie uwarunkowane wymieszanie wielu etnosów (o czym niżej) i będąca jego konsekwencją mieszaną kulturą. Styk i kontakt kultury Słowian zachodnich i wschodnich z jednej strony oraz Słowian i Bałtów, z drugiej, wytworzył specyficzny układ stosunków językowych, co z kolei pozostawiło swój wyraz w nazewnictwie tego regionu, w tym w antroponimii. Proces kształtowania się struktur nazewniczych na Podlasiu cechowała większa w porównaniu z innymi regionami kraju niestabilność lub wręcz płynność,

wynikająca z ustawicznego nakładania się na siebie kolejnych fal migracyjnych różnych etnicznie grup. Konsekwencją owej płynności była łatwość wchłaniania przez tworzące się struktury zróżnicowanych językowo (fonetycznie, leksykalnie, słowotwórczo) elementów.

Praca jest próbą opisu tej skomplikowanej językowo mozaiki nazewnictwej. Nie jest to opis wyczerpujący, ma raczej charakter zarysu złożonej problematyki antroponimii obszaru granicznego. Badaniami objęto nazwy osobowe mężczyzn stanowiące zasadniczą część wyekscerpowanego zasobu antroponimów. Nazwy żeńskie w analizowanych dokumentach występują raczej sporadycznie i wymagają odrębnego opracowania, głównie ze względu na specyficzny sposób szesnastowiecznej urzędowej identyfikacji kobiet [por. na ten temat Dacewicz, 1994].

Celem niniejszego opracowania jest opis szesnastowiecznego nazewnictwa osobowego północnego Podlasia, uwzględniający kilka aspektów:

- pokazanie zasobu i frekwencji imion chrzestnych, występujących w formach podstawowych oraz sposobów tworzenia form pochodnych;
- klasyfikacja według kryteriów znaczeniowo-formalnych zgromadzonego zasobu nazwisk z wyeksponowaniem produktywnych typów słowotwórczych;
- uchwycenie typowych dla badanego terytorium i okresu formuł identyfikacyjnych;
- omówienie osobliwości antroponimii północnego Podlasia, ukształtowanej na podłożu łączenia tradycji nazewnictwej Słowian wschodnich i zachodnich z jednej strony oraz wielopłaszczyznowych transpozycji bałtycko-słowiańskich, z drugiej.

2. Z historii terenu

Materiał antroponimiczny, utrwalony w podlaskich dokumentach XVI wieku, odzwierciedla sytuację etnolingwistyczną na badanym terytorium. Procesy nazwiskotwórcze przebiegały tu w warunkach wzajemnego przenikania elementów różnych etnosów i języków, a te, z

kolei, były konsekwencją skomplikowanych losów osadniczo-kolonizacyjnych ziem nad Narwią, Supraślą i Biebrzą.

Część Podlasia leżącą między środkową Narwią a dolną Biebrzą z przyległymi do niego od wschodu ziemiami Wielkiego Księstwa Litewskiego pokrywała pierwotnie puszcza. Zapoczątkowane tu około X wieku wczesne osadnictwo mazowieckie kontynuowane było przez kilka następných stuleci.

Jednak zasadnicza struktura osadnicza, etniczna i społeczna, w interesującej nas części Podlasia ukształtowała się, według ustaleń J. Wiśniewskiego [1964, 1977, 1980], dopiero w XVI i XVII wieku, a na terenach dawnych puszczy Nowodworskiej, Kuźnickiej, Kryńskiej i Knyszyńskiej nawet w XVIII stuleciu. Skład etniczny osadnictwa na Podlasiu zdeterminowany został przez cztery grupy narodowościowe, które w różnym okresie i z różnym natężeniem kolonizowały puszczańskie ziemie, raz zaledwie stykając się ze sobą, innym razem wdzierając się na tereny już zasiedlone, nakładając się i krzyżując wzajemnie. Od etnosu kolonizatorów uzależniony był kierunek ekspansji: polski, od zachodu, wzdłuż Bugu, Narwi i Biebrzy, ukraiński od Bugu i Polesia, białoruski od Niemna i spod Wołkowyska oraz litewski z potomkami emigrantów jaćwieskich, przychodzący od Niemna, a przenikający z odległych terytorialnie obszarów. Dominacja poszczególnych kierunków była uwarunkowana zmianami politycznymi i ekspansywnością grup etnicznych. U progu XV wieku prawie całe późniejsze Podlasie (wylonione jako jednostka administracyjna w 1520 r.) znalazło się pod rządami wielkich książąt litewskich. Oznaczało to osłabienie silnego dotychczas żywiołu mazowieckiego oraz intensyfikację osadnictwa litewsko-ruskiego, im bardziej na północ, tym silniejszego. Powstające rozległe dobra ziemskie Gasztołdów, Glińskich, Radziwiłłów, Sapiehów zasiedlane były ludnością ruską i litewską, przenoszoną przez jej właścicieli z posiadłości na Litwie i nad Niemnem. Włączenie w 1569 r. Podlasia do Korony zahamowało intensywną kolonizację rusko-litewską i ponownie ożywiło wpływy polskie.

W wyniku tak skomplikowanych ruchów migracyjnych w miejscach styku różnych grup narodowościowych powstały obszary o znacznym stopniu wymieszania etnicznego, z jednej strony Mazowszan z Rusinami i

Litwinami (pas ciągnący się południkowo z północy badanego terytorium od Goniądza poprzez Tykocin, Choroszcz do Suraża), z drugiej - ludności pochodzenia północnoukraińskiego z osadnikami białorusko-litewskimi (nieostra granica przebiegająca przez dział wodny między Narwią i Supraślą do Puszczy Knyszyńskiej [Wiśniewski, 1980: 26].

Obok wymienionych wyżej grup etnicznych, stanowiących trzon osadnictwa na Podlasiu, wśród jego mieszkańców znaleźli się również Żydzi i Tatarzy. Pierwsi pojawili się tu stosunkowo wcześniej za sprawą wojewody trockiego i właściciela Tykocina Olbrachta Gasztołda. Jego to decyzją na początku 1522 r. sprowadzono z Grodna do Tykocina 9 rodzin żydowskich, stwarzając im niezwykle korzystne warunki (według przywileju gospodarskiego ludności żydowskiej w Wielkim Księstwie Litewskim) do rozwoju handlu [Jarmolik, 1987: 22]. Większe grupy żydowskie osiedliły się ponadto w Krynkach, Kuźnicy, Lipsku, Nowym Dworze [Wiśniewski 1980: 24]. O obecności Żydów w tych miastach świadczą spisy ludności, pomieszczone w *Regestrze pomiaru włóczęj ekonomii grodzieńskiej 1558-1563* (RG). Żydów wymienia się np. wśród mieszkańców szesnastowiecznego Nowego Dworu, por. *Piesach Szmoilow., zyd, Chaykowa wdowa, zydowka, Morduchay a Chaim, zidowie* (RG, s. 244).

Trwale osadnictwo tatarskie na Białostoczczyźnie (wsie Kruszyniany, Bohoniki) wiąże się z osobą hetmana, późniejszego króla Jana III Sobieskiego, który w XVII wieku przyznał te ziemie służącym w wojsku Tatarom jako ekwiwalent za zaległy żołąd [Łapicz, 1986: 9]. Jednakże wzmianki o Tatarach, orientalne antropimiony (por. *Mortaza, Mortazicz, Mursz, Osajtowicz*) pojawiają się w dokumentach podlaskich już w XVI wieku. Ma to niewątpliwie związek z dużo wcześniejszą genezą osadnictwa Tatarów w Wielkim Księstwie Litewskim. Osadzani oni byli w licznych wsiach pod Wilnem, Trokami, Lidą, Oszmianami, Nowogródkiem i Grodnem [Łapicz, 1986: 11], skąd zapewne przybywali na Podlasie.

Na podziały etniczne nakładało się rozwarstwienie społeczne oraz różnice wyznaniowe osadników podlaskich. Przybysze z Mazowsza to w głównej mierze drobna szlachta, ubożająca wskutek rozdrobnienia włości i poszukująca nowych możliwości osiedlania się na słabo zaludnionych ziemiach nad Biebrzą, Narwią i Supraślą. Rusini zaś to w swej podstawowej

masie chłopci, częściowo bojarzy putni (najwyżej społecznie postawiona kategoria ludności chłopskiej zobowiązana do służby wojskowej). Różna była ich przynależność konfesyjna, pierwsi - wyznawcy Kościoła łacińskiego, drudzy - chrześcijanie obrządku wschodniego.

Konsekwencją wytworzenia się na badanym obszarze złożonych pod względem etnicznym, społecznym i religijnym zespołów osadniczych było powstanie wsi, w których obok mazowieckiej szlachty mieszkali chłopcy ruscy (okolice Tykocina i Knyszyna) oraz wsi, zamieszkałych przez drobną szlachtę i bojarów ruskich (*Szerenosy, Zimnochy* koło Suraza) lub szlachtę mazowiecką i litewsko-ruską, wywodzącą się głównie z bojarów (wsie *Szacily, Kulikówka, Waški, Leńce, Jaworówka, Moniuszki*) [Wiśniewski, 1964: 128].

Trwały ślad osadnictwa litewskiego na północnym Podlasiu (w dawnym powiecie goniądzkim) pozostał w nazwach osad utworzonych na bazie imion ich założycieli: *Downary, Ginie, Jaświły, Masie, Mejły, Zyburty, Żodzie* i in. [Wiśniewski, 1980: 17; Kondratiuk, 1985].

Obszar między rzeką Narwią a Kanałem Augustowskim do dziś jest zróżnicowany pod względem etnicznym, wyznaniowym i językowym. Różnicowanie językowe badanego terenu najlepiej ilustrują mapy i komentarze *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny* [1980-1999].

Tak więc, historycznie uwarunkowane przemieszanie wielu grup etnicznych i będąca jego konsekwencją wielojęzyczność i wielowyznaniowość Podlasia okazały się cechami trwałymi, stanowiącymi o specyfice socjo-kulturowego pejzażu tych ziem nawet po upływie kilku stuleci.

3. Źródła

Bazę materiałową niniejszych rozważań stanowią zapisy historyczne nazw osobowych poświadczane w dokumentach drukowanych i rękopiśmiennych. Zasadnicza grupa źródeł to teksty polskojęzyczne. Wyjątkiem jest łacińskojęzyczny *Spis szlachty ziemi bielskiej...* oraz niektóre dokumenty spisane w urzędowym języku Wielkiego Księstwa Litewskiego – starobiałoruskim (zachodnioruskim).

Wybór źródeł w znacznej mierze był ograniczony ich dostępnością oraz stopniem przydatności do badań antroponimicznych. Najwcześniejsze dokumenty dotyczące Podlasia, datowane na XIV i XV w. nie należą do tekstów zasobnych w antroponimy. Zawierają pojedyncze imiona *Jan* (1388), *Sańko* (1388) lub deskrypcje typu *Jan syn Dobrogosta* (1342), *Grzymisław z Patkowic* (1427), *Grzymała dziedzic* (1490), wyjątkowo formuły dwuelementowe mające postać imienia oraz syntetycznej formy antroponimicznej, np. *Jan Łosowicz* (1462-1481), *Maciej Miłkowski* (1464), *Grzymisław Mleczo* (1495).

O ile przytoczone wyżej przykłady czternasto- i piętnastowiecznych nazw identyfikują osoby stanu szlacheckiego (pochodzą ze spisu urzędników podlaskich), o tyle w rejestrach osobowych XVI wieku pojawiają się już przedstawiciele wszystkich warstw społecznych. Stąd źródła ekscerpowane dla celów niniejszego opracowania pochodzą z wieku XVI i zamykają się w przedziale czasowym 1528-1580 (szczegółowy wykaz źródeł zamieszczono na końcu pracy).

Spośród dokumentów drukowanych zawierających najwcześniejsze dla badanego okresu i terytorium poświadczenia nazw osobowych należy wymienić *Źródła dziejowe*, zwłaszcza ich XVII tom w opracowaniu A. Jabłonowskiego. Szczególnie cennym okazał się przytoczony przez autora popis wojenny ziemian województwa podlaskiego z 1528 r., spisany w języku starobiałoruskim. Bogate w antroponimy są również cytowane przez Jabłonowskiego dokumenty z II połowy XVI stulecia: *Inwentarz starostwa knyszyńskiego* z 1565 r., *Regestrum wybierania poboru w mieście knyszyńskim* z 1577 r., *Spis urzędników województwa podlaskiego XV-XVII w.*

Z ważnymi dla Podlasia wydarzeniami o charakterze gospodarczym, politycznym wiąże się geneza kilku innych, opublikowanych jeszcze w XIX stuleciu, dokumentów. Do rozpoczętej około połowy XVI wieku reformy rolnej, mającej na celu wprowadzenie jednolitej jednostki ziemi, tzw. włóki, nawiązuje obfitujący w antroponimy *Regestr pomiaru włócznej ekonomii grodzieńskiej dokonanej w latach 1558-1563* oraz *Regestr pomiaru miasta Brańska i Suraza z należącymi do nich włóściami z lat 1560-1563*.

Podczas dokonywania pomiarów prowadzona była również inwentaryzacja poszczególnych dóbr i majątków. Dokumenty z inwentaryzacji odnotowują też zwykle nazwy osobowe. Tak jest np. w przypadku kilku źródeł, opublikowanych w XIV tomie *Akt izdavajemych Vilenskoju archeografičeskoju komissijeju*. Są to: *Inwentarz starostwa brańskiego i suraskiego z 1558 r.*, *Inwentarz miasta Narwi w powiecie bielskim z 1560 r.*, *Inwentarz wsi Mielezki, Bielewicze i Supraśl z 1567 r.*

Tak istotne wydarzenie historyczne, jak włączenie w 1569 r. Podlasia do Korony, zadecydowało o potrzebie sporządzenia *Spisu szlachty ziemi bielskiej składającej przysięgę na wierność Koronie polskiej*, opublikowanego w *Aktach Unii Polski z Litwą* na początku ubiegłego wieku. Napisany w języku łacińskim, zasobny w antroponimy tekst dokumentu stanowi interesujące źródło badań, gdyż pokazuje ekspansywność form żywego języka, ich przenikanie do sztywnych kanonów kancelarii łacińskojęzycznej.

Jako uzupełnienie źródeł drukowanych służy materiał rękopiśmienny. Szczególnie cennymi ze względu na obszerny materiał faktograficzny okazały się rękopisy Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie: przechowywany w Archiwum Kameralnym *Inwentarz przyjęcia dworów starostwa grodzieńskiego z r. 1578* oraz w Archiwum Skarbu Koronnego *Inwentarz starostwa tykocińskiego z 1573 r.* autorstwa Łukasza Górnickiego.

Cechą charakterystyczną niektórych spośród ekscerpowanych dokumentów jest to, że odnotowują one te same osoby kilkakrotnie, nieraz w różnych formach (por. *Jacub Bacharski // Jacub Richarski*). Ma to miejsce głównie w inwentarzach i dotyczy właścicieli lub dzierżawców posiadających swe grunty czasem w kilku miejscowościach. Wielokrotność zapisu w dokumentach tych samych osób, chociaż przysparza trudności interpretacyjnych, pozwala zaobserwować zjawisko wariantowości, właściwe szesnastowiecznej nominacji a świadczące o braku jednej z podstawowych cech charakteryzujących współczesne nazwisko - cechy stabilności, niezmienności.

4. Uwagi metodologiczne

Baza materiałowa niniejszego opracowania uwzględnia cały przekrój stanowy szesnastowiecznego społeczeństwa - od szlachty, poprzez mieszczaństwo, na warstwie chłopskiej kończąc. Okres, z którego pochodzi analizowany materiał należy zaliczyć do dość wczesnej (ale nie początkowej) fazy procesu kształtowania się nazwiska w dzisiejszym rozumieniu. W XVI stuleciu była jeszcze zachowana dominacja pewnych typów słowotwórczych w nominacji każdej z warstw (szlachta - typ na *-ski*, mieszczaństwo - nazwy odzawodowe i odojcowskie, chłopstwo - określenia odapelatywne), jednak dość wcześnie nastąpiło ich wymieszanie. Ponadto na Podlasiu, pozostającym w orbicie oddziaływań wzorca kancelaryjnego Wielkiego Księstwa Litewskiego w antroponimii szlacheckiej typ na *-ski* został zdominowany przez model patronimiczny na *-icz*, *-owicz*. Dość skomplikowany był również na badanym obszarze obraz stosunków społecznych, odzwierciedlający w pewnej mierze strukturę etniczną oraz procesy osadnicze. W kolonizacji ruskiej warstwą dominującą byli chłopci (wśród których wyróżnić można różne kategorie, np. członkowie ludności służebnej, jak cieśle, kowale, bednarze, bartnicy i inni), w osadnictwie polskim - drobna szlachta mieszkająca nieraz całymi rodami we wsiach skupionych obok siebie lub zamieszkująca wspólnie z chłopstwem jedną wieś. Grupą pośrednią między szlachtą a chłopstwem byli tzw. bojarzy putni (jedna z kategorii chłopskiej ludności służebnej zobowiązana do służby wojskowej). Należy ponadto przypomnieć, że część drobnej szlachty stopniowo ubożała stając się z czasem ludnością chłopską. Również mieszczaństwo na Podlasiu wywodziło się w pewnym stopniu z zubożałej szlachty, która osiadła w miastach. Przedziały społeczne nie były więc zbyt ostre, a przy braku w niektórych dokumentach kwalifikatorów stanowych czasem trudno ustalić, czy osoba identyfikowana była szlachcicem, mieszczaninem czy chłopem.

Rezygnując w związku z powyższym z podziału na antroponimie szlachecką, mieszczańską i chłopską wyekscerpowany zasób nazw osobowych poddany został jako całość analizie językowej, z zasygnalizowaniem jednakże związków niektórych typów słowotwórczych z określonym stanem

społecznym. Badany zbiór liczy około 2 tysięcy 400 antroponimów, identyfikujących w dokumentach ponad 4 tysiące osób. Odzwierciedlają one ten etap w rozwoju systemu nazewniczego, w którym do nominacji wystarczyło jeszcze niekiedy samo imię, chociaż model dwuelementowy już bardzo wyraźnie zaznaczył w nim swoją obecność. Fakt ów nie pozostał bez wpływu na metodę opracowania i układ pracy, w której jeden z zasadniczych rozdziałów traktuje o imionach (ich frekwencji, formach podstawowych i pochodnych, nawiązaniach do chrześcijańskich tradycji Wschodu i Zachodu), drugi natomiast o stojących w ich sąsiedztwie dodatkowych formach antroponimicznych. Jak wiadomo, w literaturze przedmiotu te dodatkowe elementy historycznej nominacji otrzymały wiele określeń, m.in. *protonazwiska* [Matuszewski, 1975], *określenia dodatkowe* [Wolnicz-Pawłowska, 1978], *deskrypcje jednostkowe* [Kaleta, 1991]. .

W prezentowanej pracy dla oznaczenia dodatkowego, stojącego obok imienia, elementu nazwy osobowej przyjął termin *nazwisko*. Stosuję go dla oznaczenia tych form nazewniczych (patronimika, nazwy odapelatywne, odmiejscowe, odzawodowe, odetniczne), z których na przestrzeni wieków wykształciły się dzisiejsze nazwiska. Jest to w zasadzie, jak zaznacza J. Bubak [1986: 28] postępowanie ahistoryczne, ponieważ współcześnie pojmowane nazwisko implikuje takie cechy, jak: dziedziczność, niezmienność, obowiązkowość. Tymczasem stojące obok imion szesnastowieczne określenia w przeważającej swej masie nie były ani dziedziczne, ani niezmiennie, ani obowiązkowe. Jedynym obligatoryjnym elementem formuły nazewniczej było w tym czasie imię. Inne elementy takiej formuły niekiedy były nieobowiązkowe i w różnym stopniu onimiczne. O braku stałości tego typu nazw świadczą liczne przykłady wariantywności w identyfikowaniu jednej osoby, nawet w tym samym źródle, np: *Simon Drang // Simon Drangowski; Matis Budkow // Matis Budkowicz; Woytko Popko // Woytko Popkowicz*. Z powyższych przykładów wynika, że równorzędnie traktuje się prymarną nazwę odapelatywną i formę derywowaną sufiksem *-ski* (jak to ma miejsce w pierwszym przypadku), podobnie jak za identyczne uważa się formacje patronimiczne z różnymi sufiksami, gdzie stałą jest jedynie podstawa. Pewien stopień umowności cechuje więc termin *nazwisko* użyty w stosunku do tego rodzaju

jednostkowych, niestabilnych i niedziedzicznych nazw. Niemniej jednak to właśnie one z form o cechach indywidualnych w swej początkowej fazie rozwoju przekształciły się stopniowo w nazwiska o cechach współczesnych.

Przy analizie poszczególnych typów semantycznych nazwisk uwzględniona została ich struktura językowa - budowa słowotwórcza, charakterystyczne formanty, ich frekwencja. Zaprezentowano również typowe dla wieku XVI modele identyfikacyjne, zwracając przy tym uwagę na mniej lub bardziej oficjalny (w zależności od dokumentu) charakter nominacji.

Jednym z ważniejszych celów tego opracowania stało się ujawnienie komponentu bałtyckiego w zasobie nazewniczym północnego Podlasia. Kwestią istotną metodologicznie okazało się w tym przypadku skoncentrowanie analizy bałtyzmów na dwóch zasadniczych płaszczyznach - genetycznej (nawiązaniach motywacyjnych do słownictwa apelatywnego lub innych nazw własnych języka litewskiego) oraz formalnej (charakterze graficznych, fonetycznych, morfologicznych adaptacji do języków słowiańskich). Materiał źródłowy egzemplifikujący litewsko-słowiańskie transpozycje nazewnicze skonfrontowany został z analogicznymi nazwiskami bałtyckiego obszaru językowego, potwierdzonymi w LPŻ, LVKŽ lub innych opracowaniach [Jurkėnas, 1979, Kondratiuk, 2000, Maciejauskienė, 1991, Zinkevičius, 1990]. Zetymologizowano częściowo w oparciu o LLKŽ antroponimy, których podstawy derywacyjne stanowią litewskie apelatywa.

Przy kwalifikacji materiału antroponimicznego pojawiają się czasem problemy interpretacyjne związane ze zjawiskiem wielomotywacyjności niektórych form. Na obszarach, gdzie dochodzi do styku i przenikania języków, rozmiary tego zjawiska zwykle wzrastają, co podkreśla m.in. badająca antroponimię łemkowską E. Wolnicz-Pawłowska [1993: 25]. Problem ten dotyczy zarówno form pochodnych imion, jak i nazwisk.

W przypadku form imiennych kwestię wielomotywacyjności odzwierciedlają następujące grupy:

- 1) derywaty posiadające związek motywacyjny z dwuczłonowymi imionami słowiańskimi lub imionami chrześcijańskimi, np. *Radziel*,

Radziuk ≤ im. złoż. *Radoław, Radogost* lub cerk. *Rodion*, brus. *Radziwon, Roszko* ≤ im. złoż. *Rościsław* lub chrześc. *Roch, Sobik* ≤ im. złoż. *Sobiesław, Sobierad* lub chrześc. *Sebastian* i in.

- 2) derywaty motywowane różnymi imionami chrześcijańskimi, np. *Filok* ≤ im. *Filip* (cerk. *Filipp*) lub *Filemon* (cerk. *Filimon*), *Min* ≤ form na *Mi-* typu *Mikołaj, Michał* lub cerk. *Mina*. W zależności od wybranej motywacji forma *Min* jest bądź derywatem sufiksальnym, bądź alternacyjnym.
- 3) derywaty o możliwych podstawach odimiennych lub odapelatywnych, np. *Kłosko* ≤ im. *Mikołaj* lub n. os. *Kłos* (: ap. *kłos*), *Ciszek* ≤ im. cerk. *Tichon* lub n. os. *Cichy* (: ap. *cichy*) itp.

Zasygnalizowane wyżej zjawiska wieloznacznej motywacji form imiennych można odnieść również do kategorii nazwisk, których prototypami w wielu wypadkach były imiona. Natomiast jako typowe wyłącznie dla nazwisk należy rozpatrywać przypadki paralelnej motywacji przez:

- 1) apelatywy i nazwy heraldyczne, np. *Cholewa* ≤ ap. *cholewa* lub n. herbu *Cholewa, Dąbrowa* ≤ ap. *dąbrowa* lub n. herbu *Dąbrowa*;
- 2) apelatywy i etnonimy, np. *Cygan* ≤ ap. *cygan* ‘oszust’ lub etn. *Cygan, Kozak* ≤ ap. *kozak* ‘zabijaka’ lub etn. *Kozak*;
- 3) etnonimy i nazwy heraldyczne (sporadycznie), por. *Prus* ≤ etn. *Prus* lub n. herbu *Prus*.

Wyjątkowo podwójna motywacja może wynikać z przynależności danej formy do dwóch różnych języków, por. *Karp* ≤ im. cerk. *Karp* lub ap. pol. *karp*.

Klasyfikując materiał antroponimiczny starałam się sygnalizować wieloznaczność motywacji niektórych form poprzez stosowanie odsyłaczy.

Komentarza wymagają zasady cytowania w niniejszym opracowaniu materiału źródłowego. Jest nim baza materiałowa mojej rozprawy doktorskiej, obronionej na Uniwersytecie Warszawskim. Interpretowany w niej materiał antroponimiczny przedstawiony został w postaci liczącego 1700 haseł słownika, zawierającego pełną dokumentację źródłową oraz etymologię. Część słownikowa niepublikowanej rozprawy została następnie

włączona do opracowanego we współautorstwie z Z. Abramowicz i L. Dacewicz *Słownika historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV-XVII w.)* [1997-1998]. Każda zatem z przytoczonych w niniejszej pracy form źródłowych posiada swoje poświadczenie w wymienionym *Słowniku* (z podaniem symbolu źródła i roku zapisu). Z powyższych względów lokalizacja źródłowa poszczególnych nazw osobowych nie jest w pracy powtarzana. Te same przyczyny zadecydowały też o rezygnacji z objaśniania genezy interpretowanych antroponimów. Próby ich etymologizowania zostały zamieszczone we wspomnianym *Słowniku*.

Przy cytowaniu materiału dowodowego *Słownik* zachowuje pisownię źródeł (w pracy jest ona uwspółcześniona). Jedyne nieliczne nazwy wyekscerpowane z dokumentów starobiałoruskich pisanych cyrylicą przetransliterowane zostały na alfabet łaciński. Również sporadycznie cytowane antroponimy z *Inwentarza starostwa tykocińskiego* zostały podane w pisowni zmodernizowanej. Pochodzący bowiem z 1573 r. tekst Łukasza Górnickiego charakteryzuje się obecnością specyficznych grafemów oraz znaków diakrytycznych nie używanych w polszczyźnie współczesnej.

Nieprecyzyjna pisownia nazw w rękopisach oraz przypadki błędnych odczytów wydawców w dokumentach opublikowanych mogą stanowić źródło trudności interpretacyjnych niektórych antroponimów. O błędzie pisarza sporządzającego dokument lub pomyłce odczytującego go wydawcy świadczą np. różne określenia identyfikujące jedną osobę: *Jacub Bacharski // Jacub Richarski, Jan Czerebilo // Iwan Ziembilo, Sienko Skrypiel // Sienko Skrzypiel* i in.

Nieprecyzyjność grafii w zakresie spółgłosek wynika z faktu, że różne litery mogą oznaczać te same głoski, np.

c // cz: *Chwiecko // Chwieczko, Jacewicz // Jaczewicz*

c // k: *Jacub // Jakub, Craszowsky // Krasowski*

ch //h: *Bochdanowicz // Bohdanowicz, Chryszko // Hryszko*

l //ł: *Lachow // Łachów, Lewoniew // Łewoniew*

s // z: *Sielimonow // Zielimonow*

ss // sz // s: *Boryssowicz // Borysowicz, Jaross // Jarosz*

r // rz: *Gregorz // Grzegorz*

th // t: *Buthkowicz // Butkowicz, Lithwin // Litwin*

y // j // i: *Bojarzyn // Boiaryn, Maciey // Maciejew // Macieiów, Pilis // Pilyls*

z // ź // sz: *Dzierzik // Dzierszek, Dzierżkowski // Dzieszkowski*

Podobne zjawisko ma również miejsce w sposobie oznaczania samogłosek, np. litera **a** może oznaczać głoskę **a** lub **ą**, por. *Gasowski*. Niekiedy nosówki **ą**, **ę** są oddawane przez dyftongi **an**, **en** np. *Dragowski // Drangowski, Grzegorzowienta*.

Pewna niejasność wynika również z niekonsekwentnego oznaczania palatalności, np. *Drizdel // Dryzdel, Gawrilo // Gawryło* i in. W niektórych przypadkach w ogóle nie bywa ona oddawana, np. *Grzes, Jasko*.

Zasygnalizowane wyżej przypadki braku jednoznaczności w zakresie grafii spółgłosek nakazują dużą ostrożność w trakcie analizy, jak też przy formułowaniu wniosków dotyczących polskiej lub wschodniosłowiańskiej proveniencji niektórych antropimów.

5. Stan badań

Nazewnictwo osobowe Podlasia (zarówno w jego historycznych, jak i współczesnych granicach) stanowi przedmiot badań onomastów zaledwie od kilkunastu lat. Tymczasem minione półwiecze w polskiej onomastyce zaowocowało wieloma znaczącymi osiągnięciami (publikacja VII-tomowego *Słownika staropolskich nazw osobowych* [1965-1987] oraz powstałych na jego bazie prac szczegółowych, m.in. M. Malec [1971, 1982, 1994], Z. Kowalik-Kalety [1981], A. Cieślikowej [1990, 1991]). Ukazała się też znaczna liczba monografii, analizujących antropimie poszczególnych regionów (np. Rospond [1960, 1967-1972], Bubak [1970-1971], Borek, Szumska [1976], Breza [1978] i in.).

Edycja *Słownika etymologiczno-motywacyjnego staropolskich nazw osobowych* [1995-1997] w sześciu częściach autorskich, poświęconych określonym typom nazw (ich pochodzeniu, etymologii, motywacji słotwórczej) stanowi komentarz do antropimów zawartych w SSNO.

Znacznym dorobkiem badawczym może poszczycić się także antroponimia wschodniosłowiańska. W tym miejscu chcę jednak zwrócić uwagę głównie na te prace, które dotyczą antroponimii obszarów graniczących z moim terenem badawczym. W swoich rozważaniach nawiązuję do III-tomowej monografii M. Biryły *Belaruskaja antrapanimija* [1966, 1969, 1982], wykorzystującej materiał źródłowy z Podlasia i ziem z nim sąsiadujących, pracy A. Uscinowicz *Antrapanimija Hrodzeńščyny i Brestčyny (XIV - XVIII stst.)* [1975] oraz opracowania R. Kersty *Ukrains'ka antroponimija XVI st. Čoloviči imenuvannja* [1984]. Wykorzystuję również prace autorów polskich poświęcone historycznej antroponimii wschodniosłowiańskiej, np. H. Milejkowskiej [1967], T. Skuliny [1973-1974], M. Wójtowicza [1986].

Imiennictwo Podlasia tymczasem, mimo istnienia bogatej bazy źródłowej, wciąż pozostawało poza sferą zainteresowań badaczy. Dostęp do tej bazy nie zawsze jednak był łatwy. Obok niewielu ogólnodostępnych wydanych drukiem dokumentów (jak np. *Akta Unii Polski z Litwą, Akty izdawajemyje Vilenskoju archeografičeskoju komissijeju, Piscovaja kniga Grodnenskoj ekonomii, Archeografičeskij sbornik dokumentov odnosjaščichsja k istorii severo-zapadnoj Rusi* i niektóre inne), ogromna liczba materiałów pozostaje w rękopisach, rozproszonych po wielu archiwach Litwy, Białorusi, Rosji.

Oprócz trudności związanych z gromadzeniem materiału źródłowego pewne problemy pojawiają się także przy próbach jego interpretacji. Wynikają one z historycznie uwarunkowanej wieloetniczności i językowej niejednorodności ziem Podlasia. Jak zauważają liczni badacze, wszelkie zjawiska językowe zachodzące w takich warunkach jest niezwykle trudno analizować. „Wymagają one bowiem szczególnie uważnej i wszech-stronnej analizy (...), uwzględniającej nie tylko aspekt czysto lingwistyczny, ale i uwarunkowania zewnętrzne, np. historyczno-polityczne, etniczno-narodowościowe, wyznaniowe, czy w szerokim rozumieniu tego słowa kulturowe, które - jak można przypuszczać - w warunkach pogranicza odgrywają rolę o wiele poważniejszą w kształtowaniu faktów językowych niż na terenach pod względem językowym jednolitych” [Nowowiejski, 1992: 103].

Niezależnie jednak od zasygnalizowanych wyżej problemów ostatnie dziesięciolecie przyniosło zdecydowaną intensyfikację badań, szczególnie w zakresie antropimii Podlasia. Zaowocowało to pojawieniem się szeregu publikacji tak o charakterze materiałowym, jak i interpretacyjnym [por. bibliografię w oprac. Dacewicz, 1996]. Największa liczba opracowań traktuje nazewnictwo osobowe tego regionu w kontekście historycznym.

Pierwszą monografią, obejmującą swym zakresem nazwy osobowe części Podlasia, jest rozprawa B. Tichoniuka *Antroponimia południowej Białostoczczyzny w XVI wieku* [1988]. Autor w oparciu o analizę statystyczną i socjolingwistyczną używanych na badanym obszarze imion, określił ich frekwencję oraz sposoby przejmowania przez języki słowiańskie z zaznaczeniem różnic formalnych, wynikających z różnego pośrednictwa (łacina i staro-cerkiewno-słowiański) w procesie ich zapożyczenia. Dokonał również analizy strukturalno-semantycznej dodatkowych elementów identyfikacyjnych (przezwoisk, patronimów, określeń odmiejskowych, nazw herbowych i rodowych), określając ich związek z normami kancelaryjnymi badanego okresu.

Należy żałować, że tylko postać maszynopisu ma rozprawa doktorska A. Berlińskiej *Antroponimia Tykocina od XVI do XIX w.* [1988]. Interesująco przedstawiony przebieg procesów nazwiskotwórczych na Podlasiu oraz rzetelnie opracowany słownik z dokumentacją źródłową i etymologią nazw - to zalety tej pracy.

W 1993 roku ukazała się rozprawa Z. Abramowicz nt. *Imięna chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885 - 1985)*. Porusza ona zagadnienia związane m.in. z lingwistyczną i społeczną stratyfikacją imion, przedstawia problem interferencji językowej, której źródło stanowi wieloetniczność oraz wielowyznaniowość społeczności zamieszkującej Białystok.

Omówienie procesu kształtowania się nazwiska kobiecego na Podlasiu (w południowej jego części) przynosi rozprawa L. Dacewicz *Nazewnictwo kobiet w dawnym powiecie mielnickim (XVI-XVII w.)* [1994]. Obok charakterystyki fonetyczno-morfologicznej imion oraz klasyfikacji strukturalnej nazwisk kobiet, autorka wiele miejsca poświęciła problematyce

socjolingwistycznej. Pozwoliło to na uchwycenie pewnych prawidłowości użycia badanych antroponimów w poszczególnych warstwach społecznych, określenie ich frekwencji, jak też ustalenie związków imiennictwa kobiecego badanego terytorium z antroponimią polską i wschodniosłowiańską.

Nieco późniejszego chronologicznie okresu dotyczy rozprawa doktorska E. Bogdanowicz [2000, maszynopis] nt. *XVIII-wieczne nazewnictwo osobowe południowej Białostoczczyzny*. Klasyfikując w oparciu o kryteria strukturalno-semantyczne zgromadzony materiał (w liczbie ponad 2 tysięcy jednostek), autorka eksponuje produktywne typy słowotwórcze, wyodrębnia sufiksy określając ich frekwencję, wskazuje główne kierunki procesów nazwiskotwórczych w kontekście zjawisk kultury. Wiele miejsca poświęca również antroponimii kobiecej, rozpatrując formacje odměżowskie na tle modelu polskiego i wschodniosłowiańskiego.

Z prac o charakterze materiałowym wymienić należy *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV-XVII w.)* [1997-1998] opracowany przez Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz. Gromadzi on materiał antroponimiczny wyekscerpowany z 20 źródeł rękopiśmiennych i 18 drukowanych datowanych latami 1416-1700. Cytowane nazwy zawierają dokładną lokalizację bibliograficzną (z podaniem symbolu dokumentu, roku zapisu, numeru strony) oraz propozycje ich etymologizacji w postaci motywujących je apelatywów lub innych nazw własnych.

Istotne miejsce w badaniach nad bałtyckim komponentem językowym w nazewnictwie osobowym i geograficznym Podlasia zajmują prace M. Kondratiuka. Zarówno w monografii z zakresu toponimii [1985], jak też w artykułach [1990, 1994, 2000], poświęconych antroponimii, nazwy o genezie litewskiej konfrontuje się z odpowiednimi formami bałtyckiego obszaru językowego, analizuje się zjawiska adaptacji bałtyzmów do systemu języków słowiańskich, omawia się funkcje genetycznie litewskich formantów w nazewnictwie słowiańskim.

Niezwykle ważnym wkładem do badań nad kontaktami etnolingwistycznymi bałto-słowiańskimi są prace L. Bednarczuka. Składająca się z serii artykułów ujętych w spójną całość publikacja pt. *Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego* [1999] zawiera m.in. opis wspólnoty komunikatywnej ukształtowanej na bazie języków (etnolektów)

używanych przez narody i grupy etniczno-religijne zamieszkujące Księstwo, analizę nazwisk i przezwisk mieszkańców tego specyficznego organizmu państwowego, utworzonych od etnonimów bałtyckich. Kontynuację tej problematyki autor podjął w kolejnych opracowaniach, poddając gruntownej analizie nazwiska i przezwiska w Wielkim Księstwie Litewskim utworzone od etnonimów słowiańskich i innych [2000] oraz omawiając ich derywację [w druku].

Opracowania innych autorów, jak J. Safarewicz [1950], K.O. Falka [1963], J. Otrębskiego [1963], W. Smoczyńskiego [1982], mimo iż nie dotyczą bezpośrednio Podlasia, wykorzystywane są ze względu na zbliżoną problematykę oraz rozwiązania metodologiczne.

Praca ta stanowi fragment rozprawy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Michała Kondratiuka, obronionej na Wydziale Rusycystyki i Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. W tym miejscu pragnę wyrazić serdeczne podziękowanie Promotorowi oraz Recenzentom pracy w wersji doktorskiej - Prof. dr hab. Wandzie Zmarzer oraz Prof. dr hab. Michałowi Łesiuwowi. Za życzliwe i cenne uwagi dziękuję Prof. dr hab. Leszkowi Bednarczukowi oraz Prof. dr hab. Michałowi Kondratiukowi, którzy publikację opiniowali do druku. Wyrazy wdzięczności kieruję również do Prof. UwB dr hab. Bogusława Nowowiejskiego za inspirację do przygotowania niniejszej wersji pracy.

II. IMIONA

Ziemie historycznego Podlasia stanowiły w przeszłości teren styku dwóch kręgów kulturowych: wschodniosłowiańskiego z grecką tradycją chrześcijańską, cyryliczym alfabetem i ruskim językiem kancelaryjnym oraz zachodniosłowiańskiego z rzymskokatolicką religią, łacińskim alfabetem i językiem, od połowy wieku XVI również z polskim językiem kancelaryjnym. W rezultacie różnej przynależności administracyjnej i państwowej (por. *Wstęp*) dla badanych terenów w XVI wieku dysponujemy zarówno dokumentami pisanymi w języku polskim (częściowo łacińskim), jak i ruskim. Imiona obu kanonów poddawane były w niektórych źródłach kancelaryjnej latynizacji, por. np. zapisy: *Joannes Panas olim Andraeae, Lewon filius Marci, Procop olim Mathiae, Thomas olim Georgii*¹. W konsekwencji obraz antroponimii, jaki rejestrują dokumenty, jest niejednorodny (częstokroć dodatkowo skomplikowany przez nieokreślone normy graficzne), a przez to trudny do interpretacji. Problemy interpretacyjne pojawiają się zwłaszcza przy zapisach imion cerkiewno-ruskich alfabetem łacińskim. Jednakże mimo braku precyzji części zapisów, imiona polskie i wschodniosłowiańskie na ogół zachowują swe osobliwe cechy, głównie w zakresie fonetyki.

W szesnastowiecznym zasobie imion funkcjonujących na ziemiach północnego Podlasia wyraźnie dominują, jak dowodzą ekscepowane dokumenty, imiona chrześcijańskie. Przełom wieków XV i XVI uważany jest za okres ostatecznego zwycięstwa imion przyniesionych przez kulturę chrześcijańską nad rodzimymi imionami słowiańskimi. Nie bez znaczenia okazały się tu postanowienia Soboru Trydenckiego (1545-1563) nakazujące nadawanie na chrzcie imion świętych [Malec 1994: 6; Fros, Sowa 1975: 18]. Jednakże w procesie kilkunastowiecznego wypierania imion słowiańskich przez zapożyczenia chrześcijańskie te pierwsze nie zginęły bez śladu. W kształtującym się stopniowo systemie antroponimicznym mogły stawać się

¹ Przykłady pochodzą z łacińskojęzycznego tekstu *Spis szlachty ziemi bielskiej i drohickiej składającej przysięgę na wierność Koronie Polskiej w 1569 r.* (AU, s. 236-264).

one niekiedy drugim, obok imienia chrześcijańskiego, składnikiem nazwy osobowej (patronimikum), wchodząc w ten sposób do zasobu słowiańskich nazwisk.

Szesnastowieczne źródła pochodzące z ziem północnego Podlasia rejestrują niewielką liczbę rodzimych imion słowiańskich. Są to głównie imiona dwuczłonowe, chociaż form pełnych jest niewiele: *Bohdan, Dobrohost, Jarosław, Sembor, Stanisław, Wojciech*. Większość stanowią formy hipokorystyczne od skróconych podstaw imienia, np. *Hrymasz, Jarko, Ranko, Ratko, Sobik, Stanek, Więcko, Wojciuk* i in. Wystąpiły też imiona z negacją w pierwszym członie *Niemiera, Niewier*.

W sumie imion słowiańskich jest około 27 (na ogólną liczbę 180 wyekscerpowanych). Ich zasób można by znacznie poszerzyć, przeprowadzając rekonstrukcję form imiennych z licznej grupy podlaskich nazw miejscowych, których geneza pozostaje w ścisłym związku ze słowiańskimi imionami dwuczłonowymi. Jednak i w tym przypadku motywacja przez pełne imiona dwuczłonowe jest mniej powszechna niż przez formy skrócone [por. Citko, 2000a: 25-32]. Przy analizie antroponimów zrekonstruowanych z nazw miejscowych typu *Raczki, Minczewo* itp. pojawia się trudna do rozstrzygnięcia kwestia homonimii podstaw motywacyjnych. Chodzi o możliwość ich podwójnej lub nawet wielokrotnej motywacji: z jednej strony przez skrócone imiona dwuczłonowe *Raczek, Raczko* ($\leq$ *Racibor, Racisław*), *Minek, Minko* ($\leq$ *Minigniew*), z drugiej przez formy odapetywne *Raczek* ($\leq$ *Rak* : ap. *rak*) lub derywaty od imion chrześcijańskich *Minko* ($\leq$ *cerk. Mina*). Przeprowadzona w podobnych sytuacjach przez M. Malec [1982: 61] szczegółowa obserwacja kontekstu antroponimicznego pozwoliła stwierdzić zbieżność oznaczania w źródle tej samej osoby raz za pomocą pełnego imienia dwuczłonowego, innym razem - jego formy skróconej (typu *Miłosz-Miłostaw*). Dopuszczając zatem rozstrzygnięcia o charakterze arbitralnym, można przyjąć tezę o pierwotności motywacji tego typu antroponimów przez imiona dwuczłonowe. Wtórne ich kojarzenie ze słownictwem apelatywnym bądź imionami chrześcijańskimi to wynik zacierania się w świadomości użytkowników związku między formami skróconymi a motywującymi je, lecz wypieranymi z powszechnego

użycia (głównie za sprawą kultury chrześcijańskiej), imionami dwuczłonowymi.

W szesnastowiecznej tradycji coraz mniej żywy był zatem zwyczaj nadawania imion po przodkach Słowianach. Znacznie popularniejsze stały się imiona chrześcijańskie. Na ziemi Podlasia trafiały one za pośrednictwem Kościoła rzymskokatolickiego lub bizantyjskiego. Każdy z Kościołów posługiwał się własnym kanonem imion: katolicki imionami zapożyczanymi głównie z łaciny, często przez pośrednictwo języków zachodnioeuropejskich lub języka czeskiego, prawosławny zaś imionami przejmowanymi z kręgu kultury bizantyjskiej za pośrednictwem liturgicznego języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Większość imion była wspólna całemu chrześcijaństwu - wschodniemu i zachodniemu, jednakże różne drogi ich przejmowania do języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich prowadziły do powstawania odmiennych fonetycznie postaci: *Jakub - Iakow, Teodor - Fieodor*. Funkcjonowanie imion w warunkach wzajemnego oddziaływania obu tych systemów prowadziło nieraz do tworzenia nowych, dość specyficznych form. Np. z dwóch imion, katolickiego *Eliasz* i prawosławnego *Ilija* drogą kontaminacji powstała forma *Iliasz*. Formę *Ławryniec* można rozpatrywać jako wynik oddziaływania na siebie katolickiego imienia *Wawrzyniec* i prawosławnego *Ławrentij*.

Trafiając na grunt słowiański imiona chrześcijańskie ulegały określonym procesom adaptacyjnym. Procesy te dotyczyły przede wszystkim strony fonetycznej, w mniejszym stopniu budowy morfologicznej. W zależności od języka, w którym przebiegała adaptacja pojawiały się formy typowe dla języka polskiego, bądź imiona zawierające cechy językowe wschodniosłowiańskie. Procesy adaptacyjne imion (fonetyczne i morfologiczne) w języku białoruskim obszernie omówione zostały w III tomie monografii M. Biryły *Belaruskaja antrapanimija* [1982: 7-15] oraz w pracy A. Uscinowicz [1975: 8-12]. Zagadnieniom związanym z przyswojeniem przez język polski imion chrześcijańskich poświęciła obszerną rozprawę M. Malec [1994]. Liczne studia M. Karpluk [1957, 1972, 1979 i in.] poruszają problemy wypierania imion słowiańskich przez chrześcijańskie oraz omawiają cechy pośrednictwa staro-cerkiewno-słowiańskiego, czeskiego, niemieckiego przy najstarszych zapożyczeniach imiennych.

Analizowane w tej pracy szesnastowieczne imiona pochodzące z ziem północnego Podlasia odzwierciedlają zasadniczo te wszystkie zmiany i przeobrażenia, które omawiają przytoczone wyżej prace.

Należy zauważyć, że zmiany te odnoszą się do różnych chronologicznie okresów: niektóre dotyczą jeszcze epoki staroruskiej (np. opuszczanie sufiksu *-ej* w imionach typu *Makar*, *Panas*), inne zaś świadczą o obecności cech doby późniejszej (np. typowego dla języka białoruskiego przejścia *t' ≥ c'*, por. *Cimoch*, *Nieścier*).

1. Imiona w formach podstawowych

W cytowanym niżej zbiorze imion podstawowych znalazły się słowiańskie imiona dwuczłonowe oraz zaadaptowane fonetycznie i fleksyjnie imiona chrześcijańskie obu kanonów: łacińsko-polskiego i cerkiewno-słowiańskiego. Jako formy podstawowe zostały potraktowane również imiona nie zawierające typowego dla postaci cerkiewno-słowiańskich sufiksu *-ij* (np. *Makar*, *Taras*) oraz imiona, w których miejsce tego formantu zajął charakterystyczny dla form potocznych sufiks *-ej* (np. *Chociej*, *Owdziej*). Do form podstawowych zalicza imiona z odrzuconym sufiksem *-ij* także M. Malec [1994: 80], określając je jako potoczne w stosunku do oficjalnych, zachowujących *-ij*, zaś A. Superanskaja [1969: 73] traktuje te formy jako pośrednie między imionami pełnymi a skróconymi. Obecność tego typu imion odnotowano już w zabytkach staro-cerkiewno-słowiańskich oraz staroruskich [Skulina, 1974: 65-70, Wójtowicz, 1986: 47-48]. Ekscerpowane teksty podlaskie właściwie nie notują postaci cerkiewno-słowiańskich z *-ij*, sufiks jest konsekwentnie opuszczany i tylko w niektórych przypadkach zamieniany analogicznym *-ej*.

Wykaz form podstawowych imion

Abram 1578, *Abrain* 1578, *Awram* 1558, *Jabram* 1569, 1577;

Adam 1578, *Jadam* 1558, 1569, *Jadun* 1560-1563;

Adrjan, *Andrjan* 1569;

Aleksander 1578;

Aleksiej 1578, *Alexy* 1528, *Aleksy* 1578, *Oleksiej* 1578, *Olexa* 1558, *Olekszty* 1578;
Ambroży 1578, *Jambroży* 1569;
Andreas 1560-1563, *Andrey* 1558, 1560-1563, *Andrzej* 1558, 1560-1563, 1578, *Andrzy* 1558, *Jędrzej* 1569;
Anthon 1558, 1578, *Wonton* 1558;
Anthim 1558, *Anchim* 1560;
Antrop 1558 (cerk. Jewtropij);
Arczim 1558;
Auchim 1558, *Owkim* 1558 (cerk. Jewfimij);
Augustin 1578, *Awguosztyn* 1528, *Jagostyn*, *Jagustyn* 1569;
Bakun 1560;
Baltazar 1578, *Baltezar*, *Baltyzar* 1569, *Bartazar* 1528;
Bartłomiej 1578, *Bałtromiej* 1528, 1567;
Benedykt 1580;
Bernat 1528, *Biernat* 1569;
Błażey 1578, *Wołosz* 1569;
Bohdan 1560-1563;
Boris 1562, *Borys* 1578;
Brykcy 1580;
Charyton 1578;
Cherubin, *Charubin* 1569;
Chilimon 1558, *Chilmon* 1567;
Chocziey 1558 (cerk. Fotij);
Chodoth 1558 (cerk. Fieodot);
Czith 1558 (cerk. Tit);
Daniel 1560-1563, *Daniło* 1558;
Dawid 1560-1563, 1578;
Demyan 1558;
Demid 1578, *Dimid* 1578, *Dziemid* 1558;
Denis 1558, *Demis* 1558;
Dobrohost 1528;
Domenik 1528, *Dominik* 1558;
Dimitr 1560-1563, *Dmietr* 1578, *Dmithr* 1560-1563;
Eliasz, *Heliasz* 1569, *Ilias* 1560-1563, *Iliasz* 1558;

Erasmus 1560-1563, *Erazmy* 1558;
Fiedor 1578, *Chwiedor* 1558, 1578, *Chodor* 1558;
Filip 1578, *Chilip* 1578, *Philip* 1560-1563, *Pilip* 1558;
Florian 1558;
Franciscus 1569;
Frydrych 1569;
Gawel 1578, *Hawel* 1528;
Grzegorz 1558, 1560-1563, *Gregors* 1560-1563, *Grygier* 1578, *Hrehor*
1578, *Hryhorey* 1528;
Hapon, *Hapien*, *Hapun*, *Apun* 1528 (cerk. Agafon);
Harasim 1578, *Araszim* 1558;
Hieronim 1569, *Jaronim* 1567, *Jeronim* 1560-1563, 1569;
Hüow 1558, *Jow* 1558;
Hleb 1569;
Howien 1558, 1578;
Idzi, *Gidzi* 1569;
Ichnath 1560-1563, *Ihnath* 1558, *Hichnat* 1569;
Jachim 1560-1563, *Jakim* 1558, 1560-1563;
Jakub 1558, *Jakob* 1558, 1578, *Jakób* 1580, *Jakuw* 1578;
Jalbrik 1528;
Jan 1560-1563, 1578, *Iwan* 1567, 1578;
Jarostaw 1578;
Jeremey 1578, *Aremiej* 1578, *Wieremiej* 1560-1563 (cerk. Jeremija);
Jerzy 1578, *Jurgi* 1528; *Jurij* 1567, *Jury* 1578, *Jurzi* 1558;
Joltuch 1569, *Olthuch* 1558 (cerk. Jewtichij);
Jezof, *Jezop* 1528, *Józef* 1578, *Jozeph* 1560-1563, *Osyp* 1558;
Iwlas 1528, *Jowlasz* 1558 (cerk. Jewłasij)
Julian 1560-1563, *Ulan* 1558, *Ulian* 1560;
Jun 1558;
Kalenik 1578, *Kalennik* 1578;
Kalixti 1560-1563;
Karp 1558, 1578;
Casper 1560-1563, *Kasper* 1562;
Kazimir 1528;

Kilian 1569;
Klimont, Klimunt 1569;
Kondrath 1558, *Konrad* 1558;
Konon 1578;
Krzysztof 1558, *Cristop* 1560-1563, *Cristoph* 1580;
Kuryan 1558;
Kusma 1558, 1562, *Kuzma* 1558, *Kuźma* 1578;
Lasota 1528 (semantyczny odpowiednik łac. im. Sylwester Mall 394);
Lazar 1558;
Lenard 1560-1563, *Lenart* 1528, 1558;
Lohwin 1569 (łac. Longin);
Lucyan 1560-1563, *Lukyan* 1558, *Łukian* 1558;
Lucas 1560-1563, *Lukass* 1558, *Łukasz* 1528;
Maciej 1558, *Matsiej* 1578, *Maczy*² 1560-1563, *Macyas* 1558, *Matiasz* 1560-1563, *Matyias* 1578, *Matheus* 1560-1563, *Matey* 1528, *Matusz*³ 1560-1563, 1569, *Matfiej* 1578, *Matwiew* 1558, *Matofiej* 1578, *Mathwy* 1558;
Makar 1560-1563, 1578;
Makidon 1558;
Makiej 1558, *Mokiej* 1558;
Malcher 1560-1563, 1569, *Marchel* 1569 (łac. Melchior)
Maloffiej 1558 (cerk. Małachija);
Marcin 1560-1563, *Martin* 1567;
Marek 1558, 1560-1563, *Mark* 1560-1563, *Marcas* 1578;
Maxim 1558, *Maxym* 1578;
Michał 1528, 1578;
*Miklias*⁴ 1560-1563, *Mikołaj* 1528, 1558, *Mikoła* 1560-1563;
Moisesz 1560-1563, *Moysiej* 1558;
Naum 1558, 1560-1563;
Niezipor 1558 (cerk. Nikifor);
Niestor 1578, *Nieszczier* 1560-1563, 1578;
Nemera 1528;

² Formy *Maczy*, *Mathwy* nie odzwierciedlają dokładnej pisowni zakończenia *-ej*.

³ Analogia do imion z sufiksem *-usz*.

⁴ Odpowiednik imienia *Mikołaj* utworzony analogicznie do *Lucas*, *Thomas*.

Niewier 1558, 1560-1563;
Nikita 1578, *Mikitha* 1558, 1560-1563;
Nicodemus 1569;
Nikon 1558;
Ochrem 1578 (cerk. Jefriem);
Okuła 1558, 1560-1563, *Wakolla* 1558 (cerk. Akila);
Olichwier 1578, *Olchwier* 1558 (cerk. Jelewfierij);
Olysiej 1558 (cerk. Jelisiej);
Olizar 1560-1563 (cerk. Jelezar);
Omelian 1558, 1578;
Onichim 1558;
Opanas 1569 (cerk. Afanasij);
Orehwa 1569 (cerk. Ariefa);
Ostaphiey 1578 (cerk. Jewstafij);
Owdziej 1558 (cerk. Awdij);
Pankrath 1578;
Parffen 1558, *Parfien* 1578;
Paweł 1558, 1578;
Petr 1528, *Piothr* 1558, *Piotr* 1565, 1578;
Polikarth 1578;
Potap 1578;
Procop 1560-1563, *Prokop* 1558;
Protas 1560-1563, 1578, *Protaz* 1558;
Radziwon 1558, 1560-1563 (cerk. Rodion);
Raffal 1558, *Raphal* 1560-1563;
Roman 1558, 1560-1563;
Roslan 1560-1563;
Salustian (łac. Salustius) 1558;
Salamon 1528;
Samson 1528, 1560;
Samuel 1578;
Sawa 1578, *Szawa* 1562;
Sebestyan 1560-1563, 1578, *Sobestyan* 1578, *Sowasczyan* 1558;
Semen 1528, *Siemen* 1558, *Siemion* 1558, 1560-1563, *Simon* 1560-1563,
Szyman 1578, *Szymon* 1558;

Selen 1528 (Seleniusz, cerk. Sielinij);
Serafin 1558, *Seraphin* 1560-1563, *Sarafin* 1578;
Sieliwon 1578, *Sielimon* 1560-1563;
Sierhey 1558, *Szierhey* 1558;
Szila 1569;
Stanisław 1528, 1560-1563;
Stephan 1558, *Stepan* 1558, 1560-1563, *Szczepan* 1558, 1578;
Szczesny 1558, *Szczesni* 1560-1563, *Szczęsny* 1578, *Szczasny* 1528;
Supron 1558, 1578, *Suprun* 1558 (cerk. Sofronij);
Szembor 1528;
Taras 1558, 1578, *Tharasz* 1560-1563;
Tobiasz 1528;
Tomas 1560-1563, *Tomasz* 1578, *Choma* 1558, 1560-1563;
Trochim 1558, 1578;
Trojanus 1569;
Trotil (cerk. Trifillij) 1528;
Truchon 1558, 1560-1563 (cerk. Trifon);
Tworyan 1528;
Thymoch 1558, *Czimoch* 1558;
Urban 1560-1563, 1578;
Ustüian 1560-1563, *Usczian* 1560-1563;
Walenti, *Valenti* 1560-1563, *Walenty* 1578;
Wasil 1558, 1560-1563;
Wawrzyniec 1558;
Wenclaw 1528, *Wieclaw* 1578, *Wieczlaw* 1560-1563, *Viczuslaw* 1560-1563;
Wiktor 1560;
Wincenti 1560-1563;
Wit 1558, *Wid* 1567, *Witass* 1558;
Woiciech 1560-1563, *Woyciech* 1578, *Woytech* 1528;
Zacharyasz 1578;
Zdan 1560, 1567, 1578;
Żygimont 1528, *Gisimunt* 1578;

Do grupy imion podstawowych włączone zostały w niniejszym opracowaniu również formy o zmienionym paradygmacie - zawierające

końcówki **-o**, **-a**. Podobnie jak postaci z opuszczonym sufiksem **-ij** lub formy z wariantywnymi sufiksami **-ij** // **-ej**, imiona te funkcjonowały w antroponimii wschodniosłowiańskiej od dawna (odnotowano je już w zabytkach staroruskich, [Skulina, 1974: 66-70, Wójtowicz, 1986: 50-51]). Analizowany materiał potwierdza spostrzeżenia wielu badaczy [Wójtowicz, 1986: 51, Wolnicz-Pawłowska, 1993: 43-44], że końcówkę **-o** otrzymywały najczęściej imiona, które w formach cerkiewnych zakończone były na **-il** lub grupę spółgłoskową. Przyczyn pojawienia się takich form upatruje się zwykle w analogii do rodzimych słowiańskich derywatów z sufiksami **-ilo/-yło** (typu *Dobryło*) lub **-ko**. Wzorem zaś do tworzenia form z końcówką **-a** mogły być cerkiewno-słowiańskie postaci imion typu *Foma*, *Ilija*. Końcówka ta pojawia się w miejsce sufiksu **-ej**.

W prezentowanym materiale przykłady imion podstawowych na **-o**, **-a** są nieliczne:

Alexa 1578, *Oliexa* 1560-563; *Daniło* 1558; *Gawriło* 1560-1563, *Hawryło* 1558, 1578, *Hawriło* 1560-1563, *Hawryło* 1578; *Jurga* 1528; *Kurilo* 1560-1563, *Kuryło* 1578; *Marko* 1578; *Michayło* 1558, 1578; *Poluchta* 1558 (cerk. Polijewkt); *Samuilo* 1578.

Jak zaświadcza cytowany wyżej materiał źródłowy niektóre imiona podstawowe wystąpiły w odmiankach paradygmatycznych. Dotyczy to zwłaszcza grupy imion cerkiewno-słowiańskich, w których końcówka **-o**, rzadziej **-a** weszła w miejsce wygłosowego **-il** (por. *Daniło*, *Gawriło*, *Hawryło*, *Kuryło*, *Michayło*, *Samuilo*) lub grupy spółgłoskowej w wygłosie (*Marko*), wyjątkowo w miejsce sufiksu (*Alexa*, *Oliexa*, *Jurga*).

Analiza statystyczna materiału dowodzi, że spośród około 180 zarejestrowanych w dokumentach imion blisko 70 zapisów nie ma poświadczonych form podstawowych. Natomiast tylko około 20 imion wystąpiło w zebranych materiale wyłącznie w postaci podstawowej; przy tym częstotliwość ich użycia w wielu przypadkach jest bardzo mała - oznaczają niejednokrotnie pojedynczych nosicieli, np. *Augustin* (1); *Baltazar* (1); *Gawel* (1); *Łazar* (1), *Nikon* (1); *Rafał* (1); *Wincenty* (1); *Zachariasz* (1); *Ambroży* (2); *Urban* (3).

Do imion najczęściej używanych w szesnastowiecznym imiennictwie północnego Podlasia należały:

	Imię	Liczba nosicieli
1.	Jan / Iwan	233/160
2.	Stanisław	197
3.	Paweł	150
4.	Jakub	138
5.	Mateusz / Maciej / Matfiej	138
6.	Szymon / Siemion	44/80
7.	Grzegorz / Hryhoryj	18/100
8.	Andrzej	105
9.	Piotr / Pietr	72/31
10.	Marcin	101
11.	Mikołaj	89
12.	Wasil	89
13.	Wojciech	88
14.	Stefan	76
15.	Fieodor / Chwiedor	19/56

Zestaw imion będących w użyciu na ziemiach północnego Podlasia XVI wieku świadczy o całkowitym zdominowaniu dawnego zasobu imion słowiańskich przez imiona chrześcijańskie. Te spośród rodzimych imion dwuczłonowych, które weszły do kanonu chrześcijańskiego, to głównie imiona świętych, jak *Stanisław*, *Wojciech*. W analizowanych źródłach znalazły się one w grupie imion o najwyższej frekwencji: *Stanisław* - 2 pozycja, *Wojciech* - 13. Duża częstość użycia obu imion (związanych ze znaczącymi w historii kraju postaciami - biskupa krakowskiego, męczennika Stanisława Szczepanowskiego, kanonizowanego w XIII wieku oraz Wojciecha Sławnikowica, męczennika kanonizowanego przed rokiem 999, patrona Polski, por. [Fros, Sowa 1975: 415, 462]) charakterystyczna była dla różnych regionów kraju - Małopolski, Mazowsza, Lubelskiego⁵. Podobnie rzecz się przedstawia z zajmującym pierwszą pozycję na liście najpopularniejszych imion XVI wieku na ziemiach północnego Podlasia -

⁵ Świadczą o tym tabele frekwencyjne imion przytaczane przez Wolnicz-Pawlowska [1998: 27-155].

Janem. Duża liczba użyć zarówno wariantu polskiego (*Jan* - 233), jak i ruskiego (*Iwan* - 160), jest świadectwem rangi, jaką imię to posiadało w całym świecie chrześcijańskim - zachodnim i wschodnim. Nieprawdopodobna jest wręcz przy tym konsekwencja w utrzymywaniu przez to imię pierwszej lokaty we wszelkich możliwych zestawieniach frekwencyjnych imion XVI-XVII wieku. Nie stanowią tu ograniczenia ani czynniki geograficzne, ani też społeczne. *Jan* zajmuje pierwszą pozycję na liście najpopularniejszych imion zarówno na ziemiach etnicznie polskich (Mazowsze, Małopolska, Kraków, Lubelskie), jak też na ziemiach odległej terytorialnie etnicznej Rusi, Ukrainy, Białorusi (m.in. w siedemnastowiecznym Witebsku, według badań A. Miezienko [1999: 205-210], *Iwan / Jan* jest imieniem o największej liczbie użyć). Podobnie jak geografia, bez znaczenia okazuje się też status społeczny nosicieli tego imienia. Wykazuje ono najwyższą frekwencję wśród imion szlachty Mazowsza i Małopolski w XVI wieku [Wolnicz-Pawłowska 1998: 76], ale równocześnie otwiera listę najpopularniejszych w tym samym okresie imion w okolicach Krakowa w zestawieniu uwzględniającym wszystkie stany [Wolnicz-Pawłowska 1998: 76]. Spośród innych imion wspólnych obu Kościołom i odznaczających się wysoką frekwencją wymienić należy *Pawła, Jakuba, Mateusza, Szymona, Andrzeja, Piotra, Mikołaja, Stefana, Michała*. Z kultem świętych tylko w Kościele wschodnim wiązać można wysoką pozycję. w zestawieniu frekwencyjnym imion *Wasil, Fieodor / Chwiedor, Hryhoryj*, natomiast głównie Kościołowi katolickiemu zawdzięczać należy popularność imienia *Marcin*.

Porównanie listy najpopularniejszych szesnastowiecznych imion Podlasia z zestawieniami frekwencyjnymi analogicznego okresu innych ziem wykazuje szereg podobieństw. I tak np. wśród 10 najpopularniejszych w badanym okresie imion studentów krakowskich i ich ojców [Wolnicz-Pawłowska 1998: 75], czy też imion szlachty mazowieckiej nie znalazły się z podlaskiej listy jedynie formy *Szymon* i *Grzegorz*. Dużą frekwencję tych imion na Podlasiu wiązać zatem należy z wpływami tradycji cerkiewno-słowiańskiej i wysoką pozycją w hierarchii Kościoła wschodniego świętych o tych imionach. Dość wymowny rezultat daje również porównanie imion podlaskich z podobnym zestawieniem sporządzonym przez Kerstę [1984] dla imiennictwa ukraińskiego (nie dysponowałam, niestety, danymi dla antroponii białoruskiej tego okresu). Spośród 10 imion o najwyższej

frekwencji 9 jest wspólnych dla obu zestawień: na liście podlaskiej zabrakło *Aleksego*, zaś w zestawie ukraińskim z oczywistych względów nie znalazł się *Stanisław*.

2. Imiona w formach derywowanych

Odnotowane w materiałach historycznych imiona występują w znakomitej swej większości w formach derywowanych. Pełne postaci imion cechuje mniejsza frekwencja użycia. Wiele imion nie wystąpiło w dokumentach ani razu w formie podstawowej, zarejestrowano jedynie ich derywaty hipokorystyczne, np. *Anczuta*; *Arcisz*, *Arciuch*, *Arciuk*; *Chańko*; *Doron*, *Doroszko*, *Dorosz*; *Pron*, *Proniec* i in. W wielu przypadkach jednoznaczne odniesienie określonego derywatu do konkretnego imienia stwarza znaczne trudności. Częściowo przyczynia się do tego nieprecyzyjna grafia szesnastowiecznych dokumentów (por. *Wstęp*), ale głównym powodem trudności interpretacyjnych jest fakt, że jedno hipokorystykum może mieć za podstawę kilka form podstawowych imienia. Na przykład derywaty *Radko*, *Radziel*, *Radziuk* mogą pochodzić zarówno od staropolskich imion typu *Radosław*, *Radomir*, *Radogost*, jak i od cerkiewno - ruskiego imienia *Rodion*, w brzmieniu białoruskim *Radziwon*. Formy *Micz*, *Miczko*, *Miczuta* mogą być derywatami od wschodniego *Dymitr* lub też od imienia wspólnego obu Kościołom *Mikołaj*. Materiał źródłowy natomiast rzadko stwarza możliwość weryfikacji podobnych przypadków.

W zasobie imion derywowanych, odnotowanych przez szesnastowieczne źródła, wyróżnić można dwie odmienne pod względem budowy słowotwórczej grupy: formy utworzone drogą derywacji alternacyjnej, czasem w połączeniu z paradygmatyczną oraz formy powstałe w wyniku derywacji sufiksальной.

2.1. Derywaty alternacyjne

Do grupy tej zakwalifikowane zostały wszystkie formy utworzone drogą skracania tematu imienia podstawowego. Polega ono na odrzuceniu

dowolnego fragmentu imienia motywującego, pozostała natomiast po takim zabiegu część tematu może funkcjonować jako samodzielna forma hipokorystyczna.

Badane dokumenty zaświadczać niewielką liczbę derywatów alternacyjnych, szczególnie w grupie słowiańskich imion dwuczłonowych. Zarejestrowane formy reprezentują typ skrótów jednotematowych⁶: *Włost* ≤ im. złoż. *Włosćibor*; *Wolod* ≤ *Wołodimir* oraz dwutematowych: *Domas* (≤ *Domastoj*); *Kazim* (≤ *Kazimir*).

Liczniej reprezentowane są derywaty alternacyjne od imion chrześcijańskich. Powstawać one mogły w wyniku usuwania z podstawy imienia części początkowej, końcowej lub obu jednocześnie (przy zachowaniu części medialnej).

Formy z odrzuconą częścią początkową: *Gnat* (forma spolonizowana), *Hnat* ≤ brus. *Ihnat*; *Krat* ≤ *Pankratij*; *Kudin* ≤ *Akindin*; *Mitr* ≤ *Dmitr*, *Dimitrij*; *Panas* ≤ *Afanasij*; *Pociej* ≤ *Ipatij*; *Sak* ≤ *Isaak*; *Sidor* ≤ *Isidor*; *Siehen* ≤ *Jewsignij*;

Formy z obcięcią częścią końcową: *Bołtr*, por. brus. *Boutr*, lit. *Bałtras*, *Bałtrus*, *Bałtramiėjus*, pol. *Bartłomiej*; *Jac* ≤ *Hiacynt* lub *Jakub* (derywat-sufiksalny); *Jak* ≤ *Jakub*; *Kon* ≤ *Konon*; *Ławryn* ≤ *Ławrentij*; *Mich* ≤ *Michał*; *Mik* ≤ *Mikołaj* lub *Mikita*, *Nikita*; *Sewier* ≤ *Seweryn*; *Siezon* ≤ *Sozont*; *Szczep* ≤ *Szczepan*; *Tim* ≤ *Timofiej*; *Wawrin* ≤ *Wawrzyniec*;

Formy z usuniętą częścią początkową i końcową (zachowana część medialna tematu): *Miel* ≤ *Jemielian*; *Pron* ≤ *Apronian*;

Zacytowane wyżej formy skrócone imion powstały w wyniku alternacji ilościowej z zachowaniem paradygmatu motywujących je form podstawowych. Większość z nich oparta jest na początkowym fragmencie imienia. Forma *Domas* (≤ *Domastoj*) może być homonimiczna z derywatem sufiksальnym od innych słowiańskich imion złożonych, np. *Domarad* (MałS 68) lub od im. chrześcijańskiego *Dominik* (Usc 33).

⁶ W. Taszycki wyróżnia skrócenia jednotematowe obejmujące drugi człon, np. *Bliz* ≤ *Bliz-bor* lub pierwszy, np. *Kraj* ≤ *Dzirży-kraj* oraz dwutematowe polegające na odrzuceniu tylko części członu drugiego, np. *Bronist* [Taszycki, 1925: 46-47].

2.2. Derywaty alternacyjno-paradygmatyczne

Sporadycznie notowane są w historycznych materiałach Podlasia hipokorystyka utworzone drogą derywacji alternacyjno-paradygmatycznej. Chodzi tu o formy, w których nastąpiło skrócenie podstawy słowotwórczej oraz zmiana paradygmatu w stosunku do paradygmatu imienia motywującego. Zjawisko to ilustrują derywaty odzwierciedlające zmianę paradygmatu $-\phi > -o$: *Jako* $\leq$ *Jakub*, cerk. *Iakow*, *Siemo* $\leq$ *Siemion*, cerk. *Simieon* lub $-\phi > -a$: *Chwieda* $\leq$ *Chwiedor*, cerk. *Fieodor*; *Misia* $\leq$ *Michał*, *Mita* $\leq$ *Dmitr*, *Dymitr* (Mall 210); *Alexa*, *Oliexa* $\leq$ *Aleksander* (lub *Aleksy* - zmiana paradygmatu imienia podstawowego).

2.3. Derywaty sufiksalne

Ilościowo są grupą niewspółmiernie liczniejszą. Powstały poprzez łączenie różnych formantów z tematami pełnymi lub skróconymi imion. Wyróżnić tu można formy o jedno- i wielostopniowej sufiksacji. Podstawy tych ostatnich zakończone były przyrostkami, na nie zaś nawarstwiały się inne formanty hipokorystyczne.

Wśród derywatów od imion słowiańskich wystąpiła tylko jedna forma, w której podstawę stanowi pełne imię dwuczłonowe *Woycieszko* $\leq$ *Wojciech*. Znacznie więcej jest derywatów powstałych przez skrócenie podstaw imion dwuczłonowych, następnie rozwiniętych sufiksami hipokorystycznymi. Por.

-ej: *Bohdziej* $\leq$ *Bohdan*; *Maliej* $\leq$ *Małomir*, *Małogost*; *Miłosiej* $\leq$ *Miłosław*;

-ek: *Dobek* $\leq$ *Dobiesław*, *Dobiegniew*; *Stanek* $\leq$ *Stanisław*; *Woithek*, *Woythek* $\leq$ *Wojciech*;

-ik: *Sobik* $\leq$ *Sobiesław*;

-uk: *Radziuk* $\leq$ *Radosław*, *Radogost* lub im. cerk. *Rodion*, brus. *Radziwon*; *Staniuk* $\leq$ *Stanisław*; *Woyciuk* $\leq$ *Wojciech*;

-ś+uk: *Stasiuk* $\leq$ *Stanisław*;

-ko: *Jarko* $\leq$ *Jarosław*; *Radko* $\leq$ *Radomir*, *Radogost*; *Ranko* $\leq$ *Ranimir*; *Stanko*, *Stańko* $\leq$ *Stanisław*; *Wiecko* $\leq$ *Więcieszaw*; *Wołodko* $\leq$ wsl. *Wsiewołod*, *Wołodimir*;

-c(z)+ko: *Raczko* $\leq$ *Racibor*, *Racisław*; *Wielicko* $\leq$ *Wielisław*, *Wielemir*;

-s(z)+ko: *Bosko* $\leq$ *Borzysław*, *Borzymir*;

- ch**: *Dobroch* ≤ *Dobrogost*, *Dobrociech*; *Stoch* ≤ *Stojgniew*;
- ec**: *Rodziecz* ≤ *Rodomil* (MaS 73);
- ul**: *Jarul* ≤ *Jaroslław*; *Staniul* ≤ *Stanisław*; *Woyciul* ≤ *Wojciech*;
- an**: *Milan* ≤ *Miłoslław*, *Miłogost* lub cerk. *Milij*;
- as(z)**: *Domas* ≤ *Domarad*; *Hrymass* ≤ *Grzymislław*; *Malass*, *Molass* ≤ *Małogost*, *Małomir*; *Stasz* ≤ *Stanisław*;
- uta** // -**'uta**: *Boruta* ≤ *Borzyslław*, *Borzymir*; *Staniuta* ≤ *Stanisław*.

Sposób tworzenia hipokorystyków od imion chrześcijańskich oraz dobór sufiksów był zbliżony do zasad stosowanych przy derywacji form pochodnych od słowiańskich imion dwuczłonowych.

2.3.1. Derywaty z **-k-** w części sufiksальной

- k**: derywaty od podstaw skróconych: *Benk* ≤ *Benedykt*; *Grik*, *Gryk* (mogą to być również derywaty alternacyjne z ubezdźwięcznioną spółgłoską wygłosową) ≤ cerk. *Grigorij*; *Sienk* ≤ *Siemion*; *Zank* ≤ *Zenon*;
- ko** // -**'ko**: derywaty od tematów pełnych: *Andrzejko*, *Błasko* ≤ *Błażej*, cerk. *Własij*; *Idko* ≤ *Idzi*, *Iwanko*, *Jakubko*, *Janko*, *Lewko* ≤ *Lew* (lub *Lewon*); *Macieyko*, *Michalko*, *Woycieszko*;
- od tematów skróconych: *Bienko* ≤ *Benedykt*; *Borko* ≤ *Borys* lub im. złoż. *Borzymir*; *Chilko* ≤ *Chilimon* (Usc 75); *Chotko* ≤ im. brus. *Chodor*, cerk. *Fieodor* lub im. złoż. *Chociemir*, *Chocislław*; *Chwiedko*, *Chwietko* ≤ brus. *Chwiedor*, cerk. *Fieodor*; *Fiedko* ≤ *Fieodor*; *Jacko* ≤ *Hiacynt* (lub derywat o podwójnej sufiksacji od *Jakub*); *Jothko* ≤ *Jodokus* (MaI 254); *Josko*, *Jusko* ≤ *Józef*, *Iosif*; *Jwko* ≤ *Jerzy*, *Jurij*; *Klimko* ≤ *Klimient*; *Kłosko* ≤ *Mikołaj*; *Lienko* ≤ *Lenart*; *Lewko* ≤ *Lewon* (lub *Lew*); *Macko*, *Maćko* ≤ *Maciej*; *Mienko* ≤ *Mienieja*; *Nidko* ≤ *Leonid*; *Nisko* ≤ *Onisij*; *Onanko* ≤ *Ananija*; *Onisko* ≤ *Onisij*; *Omielko*, *Omilko* ≤ *Jemielian*; *Ostapko* ≤ *Jewstafij*; *Petko*, *Piethko* ≤ *Piotr*; *Radko*, *Ratko* ≤ brus. *Radziwon* lub im. złoż. *Radoslław*, *Radogost*; *Szcesko* ≤ *Szczesny*; *Sadko* ≤ cerk. *Sadok*; *Sesko* ≤ *Sisój*; *Simko* ≤ cerk. *Simieon*; *Sieszko* ≤ *Siemion*, *Simieon* (MaI 327); *Tinko* ≤ *Timofiej* (Ker 127); *Thomko* ≤ *Tomasz*; *Ucisko* ≤ *Ustian*; *Wasko*, *Waśko* ≤ *Wasilij*; *Woithko* ≤ *Wojciech*; *Zienko* ≤ *Zinowij* lub *Zienon*;

Sufiks **-ko** wystąpił też w II pozycji ciągu sufiksalnego:

-c(z)+ko: *Chaczko* ≤ *Charyton* (przy lekcji *Haczko* ≤ brus. *Hauryla*, cerk. *Gawriil*); *Chocko* ≤ *Chodor*, cerk. *Fieodor*; *Chwieczko* ≤ brus. *Chwiedar*, cerk. *Fieodor*; *Hryczko* ≤ *Hryhor*; *Jacko*, *Jaczko* ≤ *Jakub*, *Iakow* (forma polska może być też derywatem jednostopniowym od im. *Hiacynt*) lub im. złoż. *Jaczemir*; *Maczko* ≤ *Maciej*, *Mateusz*, *Matwiej*; *Miczko* ≤ *Mikita*; *Onaczko* ≤ *Ananija*; *Packo*, *Paczko* ≤ *Ipatij* lub *Paweł*; *Sciecko*, *Stecko*, *Steczko* ≤ *Stiepan*, *Stefan*;

-ecz+ko: *Taneczko* ≤ *Atanazy* (Mall 297);

-icz+ko: *Sticzko* ≤ *Stefan*;

-uć+ko: *Pietucko* ≤ *Piotr*;

-ej+ko: *Maneyko* ≤ *Manuil*;

-n+ko: *Hrynyko* ≤ brus. *Hryhor*; *Sienko* ≤ brus. *Siemion*, cerk. *Simieon*;

-an+ko: *Pietranko* ≤ *Piotr*;

-s(z) // -ś+ko: *Cissko*, *Tiszko* ≤ *Tichon*; *Daszko* ≤ *Dasij*; *Deszko*, *Dziessko* ≤ *Demian*, *Damian* (Usc 30, 31) lub od *Denis* (Mall 210); *Hriszko*, *Hryssko* ≤ brus. *Hryhor*; *Iwasko*, *Iwaszko* ≤ *Iwan*; *Jaszko* ≤ *Iakow*; *Jaśko* ≤ *Jan*; *Jesko*, *Jeszko* ≤ *Jan* (Mall 248); *Joszko* ≤ *Józef*; *Kusko* ≤ *Kuba*, *Jakub* (Mall 242); *Lesko* ≤ *Lenart* lub od im. złoż. z członem **łści-*, *leli-*, *le-* (MalS 24); *Łaszko* ≤ *Ławr*; *Marczisko* ≤ *Marcin*; *Mielesko* ≤ *Jemielian* lub *Mioletij*; *Misko*, *Miśko* ≤ *Michał*, *Michail*; *Oleszko* ≤ *Aleksy* lub *Aleksander*; *Oreszko* ≤ *Arieffa*; *Pasko*, *Paszko* ≤ *Paweł*; *Romassko* ≤ *Roman*; *Roszko* ≤ *Roch* lub im. złoż. *Rościsław*; *Tareszko*, *Tereszko* ≤ *Terentij*;

-asz+ko: *Piotraszko* ≤ *Piotr*;

-usz+ko: *Andruszko* ≤ *Andrzej*, *Andrej*; *Romuszko* ≤ *Roman*;

-ek, formant ten utworzył nieliczne derywaty od podstaw skróconych I stopnia: *Franczek* ≤ *Franciszek*; *Sanek* ≤ *Aleksander*; *Thomek* ≤ *Tomasz*; oraz II stopnia, por.

-cz+ek: *Miczek* ≤ *Mikołaj*;

-sz+ek: *Ciszek* ≤ *Tichon*;

-osz+ek: *Bartoszek* ≤ *Bartłomiej*;

-ś+ek: *Stasiek* ≤ *Stanisław*;

Jedyną odnotowaną formą pochodną od tematu pełnego jest *Janek*. Podstawą niemal wszystkich derywatów z tym sufiksem są imiona charakterystyczne dla kalendarza łacińsko-polskiego.

- ik // -yk:** od tematu pełnego: *Irzyk, Jerzyk; Pietryk; Rafalik* ;
 -od podstaw skróconych: *Bienik ≤ Benedykt; Olik ≤ Aleksander; Sobik ≤ Sebastian* lub im. złoż. *Sobierad, Sobiesław*;
- ko// -ek+ik:** *Janczyk ≤ Jan*;
- ok:** od podstawy pełnej: *Pawłok ≤ Paweł*;
 - od podstawy skróconej: *Filiok ≤ Filip* (MaI 216) lub cerk. *Filimon*;
- ka:** derywaty od tematów pełnych: *Chomka ≤ Choma, Foma; Jurka ≤ Jurij; Sawka ≤ Sawa*;
- od tematu skróconego: *Tomka ≤ Tomasz*;
- ej+ka:** *Okxczieika ≤ Awksientij*;
- sz+ka:** *Paszka ≤ Paweł*;
- uk // -'uk:** derywaty od tematów pełnych: *Januk, Mikiciuk, Pawłuk, Piotruk*;
- od podstaw skróconych: *Arciuk ≤ Artemon; Bałtruk, Bołtruk*, por. brus. *Baŭtruk*, lit. *Bałtras, Bałtrus, Bałtramiėjus*, pol. *Bartłomiej*; *Fediuk ≤ Fieodor; Kosciuk ≤ Konstanty; Łazuk ≤ Łazar* (Usc 51); *Matuk ≤ Matfiej; Radziuk ≤ brus. Radziwon*, cerk. *Rodion* lub im. złoż. *Radomir, Radogost; Wałuk ≤ Walenty; Wasiuk ≤ Wasilij*;
- Formy o II i III-stopniowej sufiksacji od imion skróconych:
- c(z)+uk:** *Paczuk ≤ Ipatij* (Usc 44) lub *Paweł* (MaI 304);
- ć+uk:** *Pieczyuk ≤ Piotr*;
- ś+uk:** *Jasiuk ≤ Jan; Misiuk ≤ Michał*;
- n+ko+'uk:** *Hrinczuk ≤ Hryhor*;
- sz+ko+'uk:** *Paszczuk ≤ Paweł*.

Wśród derywatów z **-k-** w części sufiksальной najliczniejszą grupę stanowią imiona z formantem **-ko**. Na badanym obszarze był to najbardziej produktywny w XVI wieku sufiks derywujący hipokorystyka, głównie od imion kanonu cerkiewno-ruskiego (*Chwiedko, Iwanko, Klimko, Wasko* i in.), w mniejszym stopniu - polskiego (*Andrzejko, Jakubko, Tomko, Wojcieszko*). Znaczna liczba derywatów z tym przyrostkiem odnotowana została przez M. Malec [1982: 119] również w źródłach staropolskich. Jednakże, jak zauważa Z. Kurzowa [1970: 36], sufiks **-ko** stanowił w tych przypadkach jedynie środek latinizacji imion polskich, był natomiast obcy żywemu językowi.

Powszechność form na **-ko** w imiennictwie omawianego obszaru łączyć należy w sposób naturalny i oczywisty z ich produktywnością w onomastyce wschodniosłowiańskiej. Jak stwierdzają M. Biryła [1966: 175] i A. Uscinowicz [1975: 90] formacje z **-ko** należały do najproduktywniejszych typów w antroponimii białoruskiej XVI-XVIII wieku.

Dodawany do derywowanych sufiksalnie skróconych podstaw imion formant **-ko** utworzył liczne sufiksy komponowane. Wiele z tych podstaw, szczególnie zawierających sufiksy **-c(z)**, **-s(z)** zostało poświadczonych w zebranych materiale w postaci samodzielnie występujących form hipokorystycznych. Stwarza to możliwość prześledzenia procesu derywacyjnego, por. przykładowo: *Haczko* ≤ *Hacz*, *Hryczko* ≤ *Hrycz*, *Jaczko* ≤ *Jacz*, *Maczko* ≤ *Macz*, *Miczko* ≤ *Micz*, *Onaczko* ≤ *Onacz*, *Steczko* ≤ *Stecz*; *Ciszko* ≤ *Cisz*, *Jaszko* ≤ *Jasz*, *Joszko* ≤ *Josz*, *Kusko* ≤ *Kusz*, *Lesko* ≤ *Lesz*, *Mielesko* ≤ *Mielesz*. W przypadku zaś innych dwustopniowych derywatów, np. *Romassko*, *Tereszko* odpowiedników form z sufiksem **-sz** nie odnotowano. W tej sytuacji można, jak się wydaje, przypuszczać, że częste łączenie formantu **-ko** z tematami na sufiksalne **-sz** mogło doprowadzić do wyodrębnienia się złożonego sufiksu **-szko**, który był w stanie tworzyć derywaty bezpośrednio od skróconych bezsufiksalnych podstaw.

W przypadku form, których podstawy słotwórcze zakończone były spółgłoskami tylnojęzykowymi, mogła dokonać się zgodnie z obowiązującą zasadą morfonologiczną wymiana **k** ≥ **cz**, **ch** ≥ **sz**, **f** ≥ **ch** ≥ **sz**, por. *Jaczko* : *Jak-ub*, *Miczko*, *Miczek* : *Mik-olaj*, *Miszko* : *Mich-ał*, *Oreszko* : *Orechw-a*, *Arief-a*, *Tiszko* : *Tich-on*.

Frekwencja innych przyrostków hipokorystycznych z **-k-**, takich jak **-ek**, **-ik//yk**, **-ka** jest niewielka. Sufiksy **-ek**, **-ik//yk** łączą się częściej z tematami skróconymi imion obrządku łacińskiego, natomiast **-ka** z podstawami pełnymi, rzadziej skróconymi, imion kalendarza wschodniego.

Stosunkowo niewiele hipokorystyków, głównie od podstaw skróconych lub derywowanych, utworzył również sufiks **-uk//uk**. Stopień produktywności tego przyrostka w imiennictwie północnych i południowych ziem Podlasia utrzymuje się na porównywalnym poziomie (B. Tichoniuk [1988: 44] cytuje 14 form derywowanych tym sufiksem). W związku z powyższym nierozstrzygniętą pozostaje kwestia, czy obecność,

a w wiekach późniejszych duża produktywność w antroponimii Białostoczczyzny sufiksu *-uk/-'uk* [Dacewicz, 1999: 193-199], związana jest z wpływem języka ukraińskiego, czy też litewskiego. Dodać tu należy, iż w dyskusji nad genezą tego formantu ścierają się od lat różne stanowiska badaczy, odnoszące go już to do języków bałtyckich [Martynov, 1973] już to turecko-tatarskich, z których przeniknął do języków wschodniosłowiańskich, a stąd do litewszczyzny i polszczyzny [Lindert, 1972: 81-87; Bednarczyk, 1999: 120].

Wymienione wyżej sufiksy z podstawowym *-k-* tworzyły derywaty oparte na pełnym temacie imienia (15) lub jego fragmencie (90), najczęściej początkowym, rzadziej środkowym lub końcowym. Niektóre z wymienionych form cechuje możliwość podwójnej motywacji - przez imiona chrześcijańskie lub rodzime imiona dwuczłonowe, np. *Borko, Jaczko, Radko, Roszko, Sobik*.

2.3.2. Derywaty z *-c-*, *-cz-*, *-ć-* w części sufiksальной

-c(z): derywaty od tematów pełnych: *Chomacz* ≤ *Choma*, cerk. *Foma*; *Hawdzicz* ≤ *Awdij*;

- derywaty od tematów skróconych: *Chicz, Chyc, Chycz* ≤ *Chariton*; *Chroc* ≤ wsl. *Chrol*, cerk. *Flor*; *Decz* ≤ *Denis*; *Hacz* ≤ *Hauryło, Hawryło*, cerk. *Gawriił*; *Hricz, Hryc* ≤ *Hryhoryj*; *Iwacz* ≤ *Iwan*; *Jac, Jacz* ≤ *Jakub* (lub derywat alternacyjny od *Hiacenty*, im. złoż. *Jaczemir*); *Jarmocz* ≤ *Jarmola*, cerk. *Jermołaj*; *Jocz* ≤ *Józef*; *Kacz* ≤ *Kallist, Kallinik, Kassian*; *Koncz* ≤ *Konrad*; *Kuc, Kucz* ≤ *Konrad*; *Lacz* ≤ *Laurencjusz*, cerk. *Ławrentij*; *Lec, Lecz* ≤ *Hleb* (wg Mall) lub *Leon*; *Łucz* ≤ *Łukasz*, cerk. *Łuka*; *Macz* ≤ *Matwiej, Maciej*; *Micz* ≤ *Mikołaj, Mikita*; *Nancz* ≤ *Ananija*; *Naucz* ≤ *Naum*; *Nicz* ≤ *Mikołaj, Nikolaj*; *Ochrecz* ≤ *Jefriem*; *Onacz* ≤ *Ananija*; *Onucz* ≤ *Onufry*; *Pacz* ≤ *Ipatij* lub *Paweł*; *Rocz* ≤ *Rodion*; *Sacz* ≤ *Isaak*; *Stecz* ≤ *Stiefan*; *Szczacz* ≤ *Szczasny(j), Szczęsny*; *Taracz* ≤ *Tarasij*; *Trocz* ≤ *Trofim*; *Tymocz* ≤ *Timofiej*;

-c(a): od tematów skróconych: *Kuca* ≤ *Konrad* (Mall 263) lub *Kuźma*, cerk. *Kosma*; *Łoca* ≤ *Łot*?

-cz(o): od tematu skróconego: *Onaczo* ≤ *Ananija*;

-ec //²ec: derywaty od tematów pełnych: *Iwaniec, Jakubiec, Makarzec, Marciniec, Mokieciecz* ≤ *Mokij*; *Naumiecz* ≤ *Naum*; *Sawiecz* ≤ *Sawa*;
 - od tematów skróconych: *Chwiedziecz* ≤ *Fieodor*; *Hrecz* ≤ *Hryhoryj*; *Jerecz* ≤ *cerk. Jerast*; *Koniecz, Kuniecz* ≤ *Konrad*; *Lemiecz* ≤ *Lambert* (Mall 268); *Ławryniec* ≤ *Ławrentij*; *Maniec* ≤ *Manuił* lub im. złoż. *Manomir*; *Piec* ≤ *Pietr*; *Proniec* ≤ *Apronian* lub *Prokop*; *Saniec* ≤ *Aleksander*; *Senec* ≤ *Siemion, Simieon*; *Zieniec* ≤ *Zienon* lub *Zinowij*.

Derywat o II-stopniowej sufiksacji od tematu skróconego:

-ń+ec: *Hryniec* ≤ *Hryhoryj*;

-ac(z): derywaty od tematów skróconych: *Jarmacz* ≤ *brus. Jarmola*, *cerk. Jermolaj*; *Karyacz* ≤ *Karion, Karina*; *Kuriac* ≤ *Kirion, Kiril*;

-icz: od tematów skróconych: *Anthicz* ≤ *Anton*; *Olicz* ≤ *Aleksander, Aleksy*;

-oc: *Pietroc* ≤ *Pietr*;

-uć: derywaty od tematów pełnych: *Januc, Januć*; *Piotruc, Piotrucz, Pietruć*;
 -od tematów skróconych: *Jakucz* ≤ *Jakub*; *Mikuć, Mikuty* ≤ *Mikołaj* lub *Mikita, Nikita*; *Pantucz* ≤ *Pantelejmon*; *Pierchucz* ≤ *Porfirij*;

W przedstawionym materiale występują formy imion z podstawowym **-c-** i **-cz-**. Trudno jednakże stwierdzić jednoznacznie, czy imiona na **-c-**, **-cz-** są derywatami utworzonymi przy pomocy dwóch różnych sufiksów, czy też jedynie formami obocznymi, w których litery **c** i **cz** oznaczają jedną głoskę. Wątpliwości takie pojawiają się w związku z faktami odnotowywania nazwy tej samej osoby w różnych miejscach dokumentu w dwojaki sposób, np. *Jacko Huzien* i *Jaczko Huzien*. Lekcję takich zapisów trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, gdyż jak pisze M. Malec [1994: 131] w grę mogą tu wchodzić słowiańskie sufiksy **-c-**, **-cz-** pochodzenia apelatywnego oraz możliwość wyabstrahowania się sufiksu **-c-** pochodzenia antroponimicznego z derywatów od imion złożonych typu *Więc, Miec*. Rozstrzygnięcie tych wątpliwości przynosi analiza materiału antroponimicznego zawartego w pracy A. Uscinowicz. Bazowanie na źródłach historycznych, pisanych w znacznej mierze cyrylicą, daje autorce możliwość wyraźnego rozgraniczenia liter **c**, **ć** i **cz** oraz stwierdzenia obecności derywatów ze wszystkimi tymi elementami [Uscinowicz, 1975: 93-99].

Liczba form hipokorystycznych z przyrostkami tej grupy jest znaczna. W przedstawionym zbiorze derywatów z podstawowym *-c-*, *-cz-*, *-ć-* występują formy motywowane imionami obu kanonów, z pewną jednak dominacją postaci cerkiewno-ruskich. Najwięcej imion utworzył formant *-c(z)*, który łączył się zawsze z nagłosową otwartą sylabą rdzenia tematów skróconych. Przyrostek *-ec* natomiast występował w derywatach motywowanych zarówno przez imiona pełne, jak i formy skrócone.

Genezę sufiksu *-uć*, który utworzył kilka form hipokorystycznych od tematów pełnych i skróconych, łączyć należy z litewskim deminutywnym przyrostkiem *-utis*, produktywnym zarówno w leksyce apelatywnej, jak i w onomastyce [Otrębski, 1965: 263-266]. Za takim pochodzeniem formantu *-uć* przemawia również geografia form hipokorystycznych na *-uć* cytowanych przez A. Uscinowicz [1975: 98] oraz brak wzmianki o tym przyrostku w materiale antroponimicznym południowej Białostoczczyzny [Tichoniuk, 1988]. Za litewską proveniencją formantu *-uć* opowiadają się J. Trypućko [1982] oraz M. Kondratiuk [1994: 159-166]. Analizując występujące na Białostoczczyźnie nazwy miejscowe i terenowe na *-ucie* M. Kondratiuk rozpatruje je jako odpowiedniki litewskich nazw geograficznych na *-učiai*, utworzonych od antroponimów zakończonych sufiksem *-utis*, por. lit. n.m. *Rekučiai* - pol. *Rekucie* [Kondratiuk, 1994: 160]. Cytuje również przykłady współczesnych nazwisk mieszkańców regionu białostockiego z sufiksem *-uć*, nie wyznaczając jednak (z uwagi na niekompletny materiał) granicy południowo-zachodniego ich zasięgu.

W wymienionym wyżej zbiorze hipokorystyków z podstawowym *-c-*, *-ć-*, *-cz-* zdecydowaną przewagą odznaczają się derywaty mające w podstawie temat skrócony - 53 formy, przy 12 formach opartych na temacie pełnym.

2.3.3. Derywaty z *-ch-* w części sufiksальной

-ch: derywaty od podstaw skróconych: *Baltach* ≤ *Baltazar*; *Dach* ≤ *Daniel*, *Dawid*; *Froch* ≤ *Frol*, cerk. *Fłor*; *Jach* ≤ *Jan* (MaII 247; *Jarmoch* ≤ *Jarmoła*, cerk. *Jermołaj*; *Oliech* ≤ *Aleksy* lub *Aleksander*; *Ontoch* ≤ *Antoni*; *Siech* ≤ *Siemion*, *Simieon* lub im. złoż. *Sieciech*; *Terech* ≤ *Terentij*;

- ach**: od podstaw skróconych: *Konach* ≤ *Konon*; *Szczech* ≤ *Szczęсны*;
- och**: od podstaw skróconych: *Iwoch* ≤ *Iwan*; *Mielioch* ≤ *Jemielian*;
- uch**: derywaty od form skróconych: *Andruch* ≤ *Andrej*; *Arciuch* ≤ *Artemon*; *Baltruch*, por. lit. *Baltras*, *Baltrus*, *Baltramiejus*, pol. *Bartłomiej*; *Ławruch* ≤ *Ławrentij*;
- uch(o)**: *Janucho* ≤ *Jan*;

Formanty tej grupy należą do najstarszych sufiksów kształtujących formy imion hipokorystycznych w językach słowiańskich. Na gruncie języka polskiego sufiksy z podstawowym **-ch-** cechuje spora produktywność [Malec, 1994: 91-95]. W badanych źródłach formant **-ch** występuje dość rzadko, w niektórych przypadkach przybiera postać wokalizowaną lub poszerzoną o morfem fleksyjny **-o**. Podstawę słowotwórczą wymienionych derywatów stanowi niemal zawsze początkowy fragment skróconego tematu imienia motywującego (17 przykładów); zaledwie jedna forma o zmienionym paradygmacie **-o** (*Janucho*) utworzona została od imienia pełnego.

2.3.4. Derywaty z **-sz-** w części sufiksальной

- sz**: derywaty od podstaw skróconych: *Arcisz* ≤ *Artemij*; *Czimosz* ≤ *brus. Cimafiej*, *cerk. Timofiej*; *Czisz* ≤ *Tichon*; *Dorosz* ≤ *Dorofiej*; *Dziemiasz* ≤ *Demian*; *Jarmosz* ≤ *Jarmola*, *Jermolaj*; *Jarosz* ≤ *Jaronim* lub im. złoż. *Jarostaw*, *Jaromir*; *Jasz* ≤ *Jakub*; *Josz* ≤ *Józef*, *Iosif*; *Kalisz* ≤ *Kallistrat*; *Kosz* ≤ *Mikołaj*; *Kusz* ≤ *Kuba*, *Jakub*; *Lesz* ≤ *Lenart*; *Maciesz* ≤ *Maciej*; *Marcisz*, *Marcisz* ≤ *Marcin*; *Miesz* ≤ *Jemielian*; *Mikosz* ≤ *Mikołaj*; *Onisz* ≤ *Onisim*; *Ostasz* ≤ *Ostap*, *cerk. Jewstafij*; *Szczesz* ≤ *Szczęсны*; *Timosz*, *Tymosz* ≤ *Tymoteusz*, *Timofiej*; *Wołosz* ≤ *Własij* (może to być również forma imienia pełnego we wschodniosłowiańskim, zawierającym pełnogłos, wariancie);
- asz**: derywaty od tematów pełnych: *Junasz* ≤ *Junij*; *Jurasz* ≤ *Jurij*; *Pietrasz*, *Piotrasz*; *Witasz* ≤ *Wit*;
- od tematów skróconych: *Klimasz* ≤ *Klimient*; *Kuriasz* ≤ *Kirion* lub *Kirill*; *Malasz*, *Molasz* ≤ *Małachija* lub im. złoż. *Małogost*, *Małomir*; *Mikłasz* ≤ *Mikołaj*;

- isz** // -**ysz**: derywaty od podstaw skróconych: *Malyss* ≤ *Małachija* lub im. złoż. *Małogost*; *Mathisz* ≤ *Matwiej*, *Mateusz*;
- osz**: forma od imienia pełnego: *Lewosz* ≤ *Lew*;
- od tematów skróconych: *Bartosz* ≤ *Bartłomiej*; *Klimosz* ≤ *Klimient*;
- usz**: derywaty od imion pełnych: *Andrusz* ≤ *Andrej*; *Arriusz* ≤ *Arij* lub *Arkadij*; *Janusz*;
- od podstaw skróconych: *Jakusz* ≤ *Jakub*.

Powstałe w wyniku palatalizacji **-ch** sufiksy z podstawowym **-sz-** charakteryzowały się znaczną produktywnością na omawianym terenie. W badanym okresie przyrostki te, jak zauważa M. Malec [1994: 95], mogły ulegać procesowi nowszej palatalizacji, w rezultacie której *sz* ≥ *ś*, a więc formy typu *Stusz* można by interpretować również jako *Stas*. W praktyce rozróżnienie takich form na podstawie nieprecyzyjnej grafii większości ekscerpowanych dokumentów nie jest możliwe.

Formant **-sz** tworzył derywaty wyłącznie od tematów skróconych, zakończonych na samogłoskę. Natomiast rozszerzone o prepozytywną samogłoskę inne sufiksy tej grupy łączyły się z tematami pełnymi i skróconymi. W sumie odnotowano 9 form pochodnych motywowanych tematami pełnymi imion, zaś formy oparte na fragmencie, najczęściej początkowym, tematu skróconego utworzyły 34 derywaty. Aktywność sufiksów z podstawowym **-sz-** w jednakowym stopniu dotyczy tworzenia hipokorystyków od imion kalendarza łacińskiego, jak i cerkiewno-słowiańskiego.

2.3.5. Derywaty z **-l-** w części sufiksальной

- al**: derywat od tematu pełnego imienia: *Pietral*;
  - el**: formy od tematów pełnych: *Janel*, *Pietrel*;
  - od tematów skróconych: *Boltrel*, por. lit. *Bałtras*, *Bałtrus*, *Bałtramiėjus*, pol. *Bartłomiej*; *Gregiel* ≤ *Grzegorz*; *Jakiel* ≤ *Jakub*; *Malchel* ≤ *Melchior*; *Manel* ≤ *Manuil*; *Matel* ≤ *Mateusz*, *Matfiej*; *Mikiel* ≤ *Mikołaj*; *Radziel* ≤ *Rodion* lub im. złoż. *Radosław*, *Radogost*; *Szymiel* ≤ *Szymon*.
- Sufiks **-el** występował też w III pozycji ciągu sufiksальной:
- k+el**: *Grykiel* ≤ *Grigorij*; *Jancziel* ≤ *Jan*;

- cz+k+’el**: *Kuczkiel* ≤ *Konrad*;
- sz+el**: *Janssel* ≤ *Jan*;
- ul**: formacje od tematów skróconych: *Maciul* ≤ *Maciej*; *Mathul* ≤ *Mateusz*, *Matfiej*;
- c(z)+ul**: *Piecul*, *Pieczul* ≤ *Piotr*.

Hipokorystyka z sufiksami **-el**, **-ul** występowały od dawna w języku polskim. M. Malec odnotowuje je w materiale antroponimicznym doby staro- i średniopolskiej [1982: 126-128, 1994: 138-140]. Genezy obu formantów S. Gala [1985] doszukuje się w prasłowiańskiej leksyce apelatywnej. Swoje twierdzenie dokumentuje bogatym materiałem dowodowym świadczącym o dużej produktywności obu przyrostków w języku polskim na przestrzeni od XII-XIII do XIX wieku.

W szesnastowiecznym materiale pochodzącym z południowych ziem dzisiejszej Białostoczczyzny derywaty z **-el**, **-ul** nie występują, nie przytacza ich w swojej monografii B. Tichoniuk [1988]. Źródła odnoszące się do części północnej zawierają stosunkowo niewielką liczbę struktur z tymi formantami. Są to głównie derywaty powstałe od podstaw imion skróconych. Biorąc pod uwagę geograficzne sąsiedztwo badanego terytorium z ziemiami Wielkiego Księstwa Litewskiego nie można wykluczyć tu wpływów bałtyckich. Przypuszczalnie niektóre z przytoczonych wyżej form mogły powstać na gruncie języka litewskiego, por. *Boltrėl*, a następnie zasymilować się dzięki podobieństwu z derywatami słowiańskimi na **-el**. W litewszczyźnie formanty **-el**, **-ul** cechuje duża produktywność w tworzeniu deminutiwów zarówno w słownictwie apelatywnym jak i w nazwach osobowych. Świadczą o tym spostrzeżenia J. Otrębskiego [1965: 114-115, 127-128] i badania antroponimii wileńskiej Z. Zinke-vičiusa [1977: 67-70].

2.3.6. Derywaty z **-n-** w części sufiksальной

- n** // **-ń**: od tematu pełnego: *Hurin* ≤ *cerk. Gurij*; *Owdzin* ≤ *Awdij*;
- derywaty od tematów skróconych: *Doron* ≤ *Dorofiej*; *Chrin*, *Grin*, *Gryn* (formy spolonizowane) ≤ *Hryhor*, *cerk. Grigorij*; *Fen* ≤ *Fedor*, *Fieodor*

(MaII 331); *Myn* ≤ *Michał, Mikołaj* (MaII 289) lub od *Mina* (derywat alternacyjny); *Sien* ≤ *Siemion*, cerk. *Simieon*;

-an: *Nazaran*; *Pietran*, *Piotran*;

- derywaty od podstaw skróconych: *Chodan* ≤ wsł. *Chodot*, cerk. *Fieodot*; *Kuryan* ≤ *Kirill* (może forma potoczna im. cerk. *Kirion*); *Milan* ≤ *Emilian* (może to być również derywat alternacyjny), *Milij* lub im. złoż. *Miłogost*, *Miłosław*;

Forma podwójnie derywowana **-in+an**: *Julinan* ≤ *Julian*;

-en: od tematu pełnego: *Wawren* ≤ *Wawr*, cerk. *Ławr*;

-od podstaw skróconych: *Oxten* ≤ *Awksientij*;

-in: od formy pełnej imienia: *Demianin* ≤ *Demian*, *Damian*; *Wawrin* ≤ *Wawr*, cerk. *Ławr* (lub derywat alternacyjny od im. *Wawrzyniec*);

-on: *Jaromon* ≤ brus. *Jaroma*, cerk. *Jeremija*;

-no: derywat od form skróconych: *Michno* ≤ *Michał*, *Michaił*.

Sufiks **-no** nawarstwiał się również na hipokorystyczne formanty **-ch**, **-uch**: *Janucho* ≤ *Jan*; *Jucho* ≤ *Jewfimij*; *Olechno* ≤ *Aleksy* lub *Aleksander*.

Genetycznie prasłowiański sufiks **-n** w postaci konsonantycznej odnotowany jest zaledwie kilkakrotnie w badanych źródłach. Bardziej rozpowszechnione są jego poszerzone, głównie o prepozytywne samogłoski, warianty. Tworzył derywaty najczęściej od form skróconych imion (13 przykładów), rzadziej pełnych (9), głównie kalendarza cerkiewno-słowiańskiego. W przypadku niektórych form można mówić o możliwości podwójnego związku motywacyjnego, np. formę hipokorystyczną *Min* można traktować jako derywat sufiksalny od imion *Mikołaj*, *Michał* lub jako derywat alternacyjny od imienia *Mina*, zaś hipokorystykum *Milan* rozpatrywać jako formę utworzoną drogą derywacji alternacyjnej lub też sufiksальной od skróconego tematu motywowanego imieniem chrześcijańskim *Emilian* lub pełnym *Milij* bądź złożonymi imionami słowiańskimi z członem *Mil(o)*-.

2.3.7. Derywaty z **-t-** w części sufiksальной

-ut: występował w II i III pozycji ciągu sufiksального;

-ś+ut: *Misiut* ≤ *Michał*;

-sz+cz+ut: *Pieszczut* ≤ *Piotr*;

-ut(o): od tematu skróconego: *Sieniuto* ≤ *Simieon*;

-uta //-'uta od imienia pełnego: *Andrutha* ≤ *Andrej*; *Januta*; *Maniuta* ≤ *Manuił*; *Miluta* ≤ *Emilian* lub cerk. *Milij* lub im. złoż. *Miłosław*, *Miłogost* (MaS 71).

- od tematów skróconych: *Axiuta* ≤ *Awksientij*; *Maniuta* ≤ *Manuił* lub im. złoż. *Manomir*; *Maruta* ≤ *Marek*; *Mikuta* ≤ *Mikołaj*; *Nasutha*, *Nossuta* ≤ *Afanasij* (por. Ker 106); *Sieniuta* ≤ *Simieon*; *Waniuta* ≤ *Iwan*; *Wasiuta* ≤ *Wasilij*;

Formacje od tematów skróconych o II-stopniowej sufiksacji:

-cz+uta: *Chaczuta*, *Haczuta* ≤ *Hauryło*, cerk. *Gawriił*; *Jaczuta* ≤ *Jakub*; *Maczuta* ≤ *Matfiej*, *Mateusz*; *Miczuta* ≤ *Mikołaj*, *Mikita* lub *Dymitr*; *Proczuta* ≤ *Protazy*;

-n+'uta: *Paniuta* ≤ *Pankratij*, *Paweł*, *Parfienij*;

-ś+uta: *Jasiuta* ≤ *Jan*; *Masiuta* ≤ *Mojsiej*; *Misiuta* ≤ *Michał*; *Pasiuta* ≤ *Pasikrat* lub *Paweł*;

-ota: *Sanota* ≤ *Aleksander*;

Geneza formantu **-uta** w derywacji antroponimicznej nie jest jednoznacznie wyjaśniona. Jak przypuszczał W. Taszycki, a następnie M. Malec [1982: 155], do powstania tego sufiksu mógł się przyczynić wpływ skrótów imiennych obejmujących pierwsze człony z tematem na **-u**. Mógł to być również wynik wymienności samogłosek **-ota** : **-uta** na wzór innych formantów **-och** : **-uch**, **-osz** : **-usz**, **-ora** : **-ura**.

Na omawianym obszarze formanty tej grupy tworzyły hipokorystyka I i II stopnia przede wszystkim od skróconych podstaw imion należących części do kanonu cerkiewno-ruskiego (22 formy przy zaledwie 3 opartych na imieniu pełnym).

2.3.8. Derywaty z *-s-* w części sufiksальной

Nieprecyzyjność szesnastowiecznej grafii może być przyczyną nieprawidłowego odczytu niektórych derywatów tej grupy, np. zapisy *Bartos*, *Janus*, *Grzes* można czytać też jako *Bartosz*, *Janusz*, *Grześ*.

-s // -ś: derywaty od podstaw skróconych: *Grzes* ≤ *Grzegorz*; *Kuś* ≤ *Kuba*, *Jakub* (por. Mall 242); *Mis*, *Miś* ≤ *Michał* (Usc 58);

-as: od tematów pełnych: *Kubas*, *Markas*, *Piotras*;

- od form skróconych: *Domas* ≤ *Dominik* lub im. złoż. *Domarad*; *Mothas* ≤ *Matwiej*; *Potas* ≤ *Patapij*;

-is // -ys: formacje od tematów skróconych: *Artis* ≤ *Artym*, *Artemij* (Mall 189); *Lenis* ≤ *Lenart*, *Leonard*; *Matis*, *Matys* ≤ *Mateusz*, *Matfiej*;

-us: od tematów pełnych: *Andrus*, *Janus*, *Pietrus*

- od podstaw skróconych: *Pierchus* ≤ *Porfirij*.

Znaczna liczba hipokorystyków z sufiksami tej grupy odnotowana została przez M. Biryłę w dokumentach XVI-XVIII w. dotyczących m.in. Podlasia [Biryła, 1966: 235-239]. Występują one również w historycznym imiennictwie ziemi grodzieńskiej i brzeskiej [Uscinowicz, 1975: 96-96]. Dość licznie reprezentowane są także w materiale antroponimicznym odnoszącym się do południowej części dzisiejszej Białostoczczyzny [Tichoniuk, 1988: 47-48]. Nie wyodrębnia natomiast derywatów z *-s-* w części sufiksальной w imiennictwie polskim M. Malec [1994]. Fakty te wydają się potwierdzać tezę M. Biryły i A. Uscinowicza o litewskiej genezie formantów *-as*, *-is // -ys*.

Na badanym obszarze wymienione przyrostki tworzyły derywaty od imion obu obrządków; motywacja przez tematy pełne ma miejsce w 8 przypadkach, przez podstawy skrócone imion - w 12.

2.3.9. Derywaty z *-j-* w części sufiksальной

Przyrostek *-j* występuje w analizowanych źródłach w postaci rozszerzonej, tj. poprzedzony samogłoskami *-a*, *-e*.

-ej: od tematów pełnych: *Pietrej* ≤ *Pietr*, *Piotr*;

- formy pochodne od podstaw skróconych imion: *Chocziey* ≤ *Chodor*, cerk. *Fieodor* (może potoczna forma im. cerk. *Fotij*); *Maliey* ≤ *Malachija* lub im. złoż. *Małogost*, *Małomir*; *Maney* ≤ *Manuił*; *Terey* ≤ *Terentij*.
-aj: od tematu skróconego: *Chwiedziaj* ≤ *Chwiedor*, cerk. *Fieodor*;

Sufiksy z podstawowym **-j-** uczestniczą w stopniu minimalnym w derywowaniu hipokorystyków imiennych. Dominują wśród nich formy utworzone na bazie tematów skróconych, najczęściej imion kalendarza cerkiewno-słowiańskiego. Można przypuszczać, że w przypadku derywatów z sufiksem **-j-** element ekspresywności właściwy wszystkim strukturom hipokorystycznym był wyrażony stosunkowo słabo. Funkcjonowały one raczej na zasadzie form neutralnych. Pojawiły się bowiem prawdopodobnie na drodze skojarzeń z pełnymi formami imion typu *Andriej*.

2.3.10. Derywaty z **-l-** w części sufiksальной

- iło**: od imienia pełnego: *Pietriło*
 - od tematów skróconych: *Hoszcziło* ≤ *Hostian*; *Koźniło* ≤ *Kuźma*, cerk. *Kosma*; *Saczilo* ≤ *Isaak*; *Tumilo* ≤ *Tomasz*.

Drogą podwójnej sufiksacji **-k//⁴ec+iło** powstała forma *Siencilo* ≤ *Siemion*, cerk. *Simieon*;

- ało**: *Kaczalo* ≤ *Kallinik*, *Kallistrat*
-oł: *Matol* ≤ *Mateusz*, *Matfiej*

Formacje z **-il(o)** funkcjonują w antroponimii polskiej już od XIII w. jako derywaty odimienne lub odapelatywne. Największa ich liczba występuje w dokumentach z terenu południowej i wschodniej Małopolski [Gala, 1985: 376-377, Malec, 1993: 141-142].

Badane źródła z terenów północno-wschodnich odnotowują znikomą ilość form pochodnych z **-l-**. Wszystkie one, poza *Pietriło*, są motywowane tematami skróconymi imion, częścię o cechach cerkiewno-ruskich.

3. Podsumowanie

Bogactwo odmianek fonetycznych podstawowych postaci imion oraz różnorodność form słowotwórczo od nich pochodnych to charakterystyczne cechy szesnastowiecznego zasobu imienniczego północnego Podlasia. W zależności od charakteru ekscerpowanego dokumentu przeważają w nim bądź formy pełne imion (jak w przypadku *Spisu szlachty ziemi bielskiej i drohickiej...*), bądź ich derywaty hipokorystyczne (w inwentarzach). Ma to naturalnie związek z przynależnością społeczną osób w nich identyfikowanych: w imiennictwie szlachty dominują formy pełne imion, w odniesieniu do warstw niższych stosuje się częściej postaci derywowane. Zarówno jedne, jak i drugie odznaczają się cechami (fonetycznymi, morfologicznymi) typowymi dla języka, do którego zostały przyswojone: *Grzegorz-Hryhor-Hryc; Jan-Janczyk-Iwan-Iwaniec-Iwanko; Sebastian So-wascian; Tomasz-Choma-Chomic.*

Zestaw imion będących w użyciu na ziemiach północnego Podlasia w XVI wieku świadczy o całkowitym zdominowaniu dawnego zasobu imion słowiańskich przez imiona chrześcijańskie. Te spośród rodzimych imion dwuczłonowych, które weszły do kanonu chrześcijańskiego, to głównie imiona świętych, jak *Stanisław, Wojciech.*

Historyczne imiennictwo podlaskie - pod względem zasobu, bogactwa odmianek fonetycznych, frekwencji poszczególnych form - wykazuje silne związki zarówno z antroponimią polską, jak i wschodniosłowiańską. Związki te są następstwem współlistnienia na badanym terenie dwóch tradycji chrześcijańskich - łacińskiej, kultywowanej przez Kościół katolicki i cyrylo-metodiańskiej propagowanej przez Kościół prawosławny. W analizowanym zestawie imienniczym odnajdujemy zatem imiona związane z kultem świętych obu Kościołów. Znamiennym jest przy tym fakt, że najwyższa frekwencja cechuje imiona istotne w wymiarze kultury chrześcijańskiej tak Wschodu jak i Zachodu.

Charakterystyczną cechą szesnastowiecznego imiennictwa badanych ziem jest powszechność w nim form derywowanych imion. Występują one we wszystkich ekscerpowanych źródłach, nie wyłączając dokumentu tak oficjalnego, jak łacińskojęzyczny *Spis szlachty ziemi bielskiej i drohickiej...*

Należy tu dodać, że derywaty zyskują w takich przypadkach status imion oficjalnie używanych; stanowią bowiem indywidualny oznacznik osoby, służący odróżnieniu jej od innych nosicieli tego samego imienia, np. *Jan-Janko-Januk-Jasiuk, Chwiedor-Chwiedko-Chwiczko-Chwiedziec*. Oznacza to, iż zatracają właściwą hipokorystykom wartość emocjonalną i trafiają do oficjalnego dokumentu jako formy neutralne. Powyższą tezę potwierdza fakt, że imiona te uzyskiwały też znaczenie patronimiczne. W analizowanych dokumentach patronimika motywowane formami hipokorystycznymi stanowią jedną z najliczniejszych kategorii nazwisk (zob. *Nazwiska*).

Porównanie grupy imion słowiańskich i chrześcijańskich, powstałych jako formy pochodne, ujawnia pewne analogie zachodzące między nimi. W obu grupach dominującym sposobem tworzenia hipokorystyków jest proces derywacji sufiksальной; przy tym zarówno w derywatach imion chrześcijańskich, jak i rodzimych słowiańskich, formanty łączone są głównie z tematami skróconymi. Formy hipokorystyczne zawierające pełne tematy imion występują rzadziej. Inne sposoby hipokoryzacji imion - derywacja alternacyjna i paradygmatyczna - są zjawiskiem marginalnym wobec powszechnie stosowanej sufiksacji. W obu grupach imion występuje duża liczba formantów hipokorystycznych tworzących struktury sufiksalne jedno- i wielostopniowe. Zdecydowanie największą aktywność w derywowaniu hipokorystyków w szesnastowiecznym imiennictwie północnego Podlasia wykazuje sufiks *-ko*.

W tworzeniu derywatów hipokorystycznych uczestniczyły w stopniu zdecydowanie większym imiona kalendarza cerkiewno-ruskiego niż polskiego. Podobne spostrzeżenia poczyniła E. Wolnicz-Pawłowska [1993: 86] badając imiennictwo łemkowskie na tle polskim i słowackim. Na tej podstawie sądzi ona, że „w odniesieniu do antroponimii polskiej i słowackiej istniały mechanizmy selekcyjne, dopuszczające do tekstu pisanego tylko pewne (w tym wypadku znaczy to - neutralne) postaci imion. Mechanizmy te nie działały w odniesieniu do imiennictwa łemkowskiego, dzięki czemu w dokumentach znalazły się liczne derywaty hipokorystyczne i formy kolokwialne”.

Jak się wydaje, brak owych mechanizmów selekcyjnych, ograniczających dostęp hipokorystyków wschodniosłowiańskich do oficjalnych

dokumentów, wiąże się z trudnościami autora tekstu polskiego lub łacińskiego w odnajdywaniu nawiązań tych form do oficjalnych cerkiewno-słowiańskich postaci. Nie istniał natomiast ten problem w przypadku imion polskich. Jak słusznie bowiem zauważa Z. Abramowicz [1999: 22], analizując imiennictwo szlacheckie na polsko-wschodniosłowiańskim pograniczu, imiona katolickie znajdowały wciąż odniesienie do wyjściowej, najczęściej łacińskiej postaci, co pozwalało na korygowanie różnych zmian zachodzących pod wpływem gwar i języka potocznego.

III. NAZWISKA

Imię jako najwcześniejsza chronologicznie kategoria antropomiczna stanowiło w pewnym okresie jedyny i wystarczający element identyfikacyjny jednostki. Przyrost ludności, rozwój stosunków społecznych spowodowały, że ten jednoimienny system przestał być wystarczającym sposobem nominacji, a obok imion coraz częściej pojawiały się dodatkowe elementy, których zadaniem było bardziej dokładne i jednoznaczne identyfikowanie osób. Te najwcześniejsze elementy nazewnicze nosiły znamiona indywidualności, jednostkowości i w większości przypadków nie posiadały takich definicyjnych cech dzisiejszego nazwiska, jak: dziedziczność, obowiązkowość i powszechność, niezmienność i stabilność¹. O tak rozumianym nazwisku mówić możemy dopiero od wieku XIX, co wiąże się z jego usankcjonowaniem jako instytucji prawnej. Używając terminu *nazwisko* w stosunku do analizowanych w niniejszym opracowaniu szesnastowiecznych mian osobowych, zakładam pewien stopień jego umowności. Chodzi bowiem o nazwiska zwyczajowe, nieskodyfikowane i nie ujęte w normy prawne. Stan, jaki oddają szesnastowieczne dokumenty w zakresie identyfikacji osób, jest dalece niejednolity i nieuporządkowany. Mamy w nich do czynienia zarówno z systemem jednoelementowym wykorzystującym samo imię chrzestne, np. *Andrzej, Gawryło, Jaśko* lub nazwę odapelatywną, np. *Chromiec, Czyż, Żuk*, jak też dwu- i wieloelementowym, w którym obok imienia pojawiają się dodatkowe określenia służące bardziej precyzyjnej identyfikacji osób. Te dodatkowe określenia mogły mieć formę syntetyczną lub opisową. Przeważały określenia wyrażone syntetycznie, mające charakter przezwisk (por. Stanisław *Kos*, Jan *Sołodny*, Wojciech Ciwon *Rogal*), patronimików (np. Paweł *Androwic*, Matys *Bielewicz*, Marcisz *Daniłow Ławnik*), nazw odmiejscowych (np. Stanisław *Grotowski*, Adam *Sieklucki*, Jan *Jakubowicz Wrocieński*), nazw odzawodowych (por. Dmitr *Bondar*, Paweł *Cieśla*), etnonimów (por. Paweł *Lach*, Iwaszko *Rusan*, Icko *Żyd*), nazw heraldycznych (Paweł *Bujno*, śl. Jan *Łuba*) i in.

¹ Takie definicyjne cechy nazwiska wyróżniają np. Grzybowski [1957] i Bubak [1986].

Wymienionym sposobom określania osób w dokumentach XVI wieku towarzyszyły wciąż jeszcze - chociaż w stopniu niewielkim - deskrypcje jednostkowe, pod względem językowym „mniej lub bardziej rozbudowane wyrażenia imienne obejmujące na ogół jako jeden z gramatycznie determinujących składników imię własne” [Topolińska, 1984: 309]. Jako opisowe wyrażenia identyfikujące mają zdolność wskazywania, wyznaczania, poprzez przypisanie wyznaczanemu obiektowi określonych cech [Polskie nazwy własne, 1998: 33].

Deskrypcje jednostkowe (inaczej: określone) w badanym materiale mogły wskazywać na pochodzenie z danej wsi (np. Niedziej z *Dorożkow*, Sidor z *Kowalów*), bądź jej posiadanie (por. Hieronimus olim Stanisłai *de Żendziani*), przynależność rodzinną (np. Iwan *brat Jaczka Siejka*), pełnioną funkcję (por. Hermak, *pop Spaski*). Jako formy typowe dla stylu kancelaryjnego dość wcześnie wyszły z użycia. W podlaskich dokumentach XVI wieku reprezentowane są w stopniu znikomym (większa ich ilość występuje jedynie w łacińskojęzycznym tekście *Spisu szlachty bielskiej ...*), w związku z czym nie będą stanowiły przedmiotu dokładnych badań.

W dalszej części pracy analizie językowej poddane zostaną syntetyczne formy antroponomiczne, których ewolucja doprowadziła do ukształtowania się współczesnych nazwisk. Niewątpliwie wiele z nich w okresie, z którego pochodzi wyekscerpowany materiał, tj. w XVI wieku, cechowała jeszcze żywa motywacja znaczeniowa. Osoba zidentyfikowana w źródle jako *Kuśnierz* mogła w istocie zawód kuśnierza wykonywać, zaś ktoś, kogo tożsamość określono nazwą *Garbaty*, identycznie brzmiący epitet mógł otrzymać w związku ze swoją ułomnością. Jednakże stopniowo funkcja charakteryzująca, informacyjna (predykatywna) takich określeń schodziła na plan dalszy, a podstawową stawała się funkcja wskazywania indywidualnego człowieka, czyli funkcja nominacyjna. Inaczej mówiąc określenia te uzyskiwały status nazw własnych, a proces ich przejścia od predykcji do nominacji to proprializacja [Kaleta, 1991: 6]. Zjawiskiem sprzyjającym temu procesowi było stopniowe obejmowanie wspólną nazwą członków jednej rodziny (czego przykłady odnaleźć można w analizowanych dokumentach, por. Wasko, Uscian, Piotr *Hlebowiczy*), a następnie jej dziedziczenie.

Wykscerpowany materiał nazewniczy służący do identyfikacji ponad 4 tysięcy osób, poddany został pewnej systematyzacji poprzez włączenie go do kilku typów formalno-znaczeniowych. Ich wyodrębnienie nastąpiło na podstawie istniejących w literaturze onomastycznej propozycji klasyfikacyjnych. We współczesnych opracowaniach antroponimicznych najczęściej wykorzystuje się klasyfikację semantyczną W. Taszyckiego [1925] oraz formalno-językową S. Rosponda [1966], zaś z nowszych - socjolingwistyczną J. Bubaka [1986].

Dokonana przez W. Taszyckiego próba systematyzacji nazwisk uwzględniła kryterium pochodzeniowe od: 1) imion i form imiennych, 2) właściwości wewnętrznych lub zewnętrznych osoby nazywanej, 3) miejsca pochodzenia lub zamieszkania, 4) wykonywanego zawodu.

Klasyfikacja Taszyckiego wzbogacona została przez późniejszych badaczy o kolejne grupy nazwisk. Stosując socjolingwistyczną metodę analizy w odniesieniu do materiału historycznego, J. Bubak [1986: 40] wyróżnił pięć typów nazwisk, wskazując w ten sposób na „te podstawowe dziedziny, z których wywodzą się główne elementy identyfikacyjne ludzi we wczesnohistorycznym okresie”. Wyróżnił je poprzez wskazanie na to: 1) jaki jest, czyli określenie charakterystycznej cechy zewnętrznej lub wewnętrznej osoby, 2) czyj jest, czyli ukazanie zależności rodzinnych bądź innych, 3) skąd jest, czyli odniesienie do miejsca urodzenia, zamieszkania, pochodzenia, 4) co robi, czyli odniesienie do wykonywanego zawodu, pełnionej funkcji lub zajmowanego stanowiska, 5) jakim imieniem jest określany potocznie.

Podstawę systematyzacji nazwisk Rosponda stanowiła ich struktura słowotwórcza, według której wydzielono trzy grupy nazwisk (z podgrupami wewnątrz każdej z nich): 1) prymarne (niederywowane), 2) sekundarne (derywowane), 3) composita. W swym podziale autor nie uwzględnił jednak płaszczyzny kreacji nazwiskotwórczej, pozwalającej odróżnić struktury utworzone jako nazwiska od form powstałych jako derywaty imienne lub przezwiskowe i wtórnie przeniesionych do klasy nazwisk. Por. np. umieszczone w grupie nazwisk derywowanych formy *Adamek*, *Stanko*, które w swej istocie są hipokorystykami odimiennymi przeniesionymi do nazwisk bez wykładników formalnych.

Opierając się na kryterium derywacji nazwiskotwórczej Z. Kowalik-Kaleta [1983] zaproponowała strukturalistyczną klasyfikację nazwisk, wyróżniając: 1) nazwiska prymarne, których nazwiskowa funkcja jest podstawową w systemie języka (np. nazwiska odmiejscowe na *-ski*, patronimiczne na *-ic*, *-owic*, *-ewic*, derywaty odapelatywne), 2) nazwiska translokacyjne, tj. przeniesione do płaszczyzny nazwisk z innych płaszczyzn języka jako gotowe jednostki (np. nazwiska równe apelatywom, imionom podstawowym i ich derywatom, nazwom miejscowym, etnonimom). W ujęciu autorki rzeczywista derywacja nazwiskotwórcza może być stwierdzona jedynie poprzez badanie poszczególnych typów nazwisk w opozycji do innych nazw własnych (imion, toponimów, etnonimów) lub w opozycji do warstwy apelatywnej języka.

Nie wykorzystując w niezmienionej formie żadnej z przedstawionych klasyfikacji, a dostosowując je do specyficznego podlaskiego materiału antroponimicznego, starałam się prześledzić w nim zależności, czy też relacje między osobą identyfikowaną a: a) inną osobą (wskazania na powiązania rodzinne lub inne), b) cechą charakteryzująco-wyróżniającą będącą podstawą przezwiska, c) nazwą miejscową, d) wykonywanym zawodem, funkcją społeczną, stanowiskiem, e) pochodzeniem narodowym.

W przypadku części wyekscerpowanych nazw ustalenie któregośkolwiek z wymienionych wyżej typów relacji stwarza znaczne trudności. Wynika to bądź z faktu, że są to antroponimy genetycznie obce, tj. zapożyczone w postaci gotowych jednostek nazewniczych z innych języków, bądź też nazwiska niejasne, tj. nie poddające się z różnych względów interpretacji etymologicznej.

Dodatkowym źródłem trudności klasyfikacyjnych antroponimów jest możliwość podwójnej lub nawet wielokrotnej motywacji niektórych form. Zjawisko homonimii podstaw szczególnie często ma miejsce w przypadku nazwisk motywowanych: a) apelatywami i nazwami herbowymi (*Bokiej*, *Bujno*, *Cholewa*), b) apelatywami i formami odimiennymi (*Gnat*, *Karp*, *Wiech*, *Wojna*), c) apelatywami i etnonimami (*Cygan*, *Kozak*, *Żyd*), rzadziej etnonimami i nazwami heraldycznymi (*Prus*), imionami i nazwami heraldycznymi (*Zawisza*). Aby określić prawidłowo w takich przypadkach proces nazwiskotwórczy należy dysponować wiedzą pozajęzykową dotyczącą każdorazowego indywidualnego aktu nominacji. Materiał historyczny

takich warunków w zasadzie nie stwarza, wobec czego sugestię o możliwości różnej motywacji niektórych form podaję przy ich przeglądzie.

Uwzględniając z historycznego i genetycznego punktu widzenia, podstawy motywacyjne nazwisk i funkcje tworzących je przyrostków, podlaski materiał antroponimiczny został sklasyfikowany według następujących typów:

1. Nazwiska patronimiczne
2. Nazwiska odapelatywne
3. Nazwiska odmiejscowe
4. Nazwiska odzawodowe
5. Nazwiska odetniczne
6. Nazwiska obce
7. Nazwiska niejasne

O układzie i kolejności przedstawienia poszczególnych typów nazewniczych zadecydowała frekwencja (od najwyższej do najniższej) reprezentujących je antroponimów.

1. NAZWISKA PATRONIMICZNE

Identyfikacja poprzez wskazanie zależności rodzinnych należy do najstarszych - a w ekscerpowanych dokumentach do najbardziej powszechnych - sposobów określania ludzi. Najczęściej przy tym odnotowana jest podstawowa zależność - syna od ojca. Nazwy odzwierciedlające inny typ pokrewieństwa stanowią zupełny margines w bardzo licznej grupie określeń nazwanych z tego powodu patronimicznymi. Wskazanie na relację inną niż syn-ojciec występuje w deskrypcjach *Iwan brat Jaczka Siejka*, *Trochim Osiczow zięć*, *Jacko Ostreykow passynek* i in. oraz w niektórych formach będących przypuszczalnie matronimikami, np. *Duniew : Dunia* ($\leq$ *Jewdo-kija*).

Podstawy analizowanych nazwisk patronimicznych tworzą najczęściej imiona - chrześcijańskie, czasem dwuczłonowe słowiańskie - występujące zarówno w formach podstawowych, jak i derywowanych. Liczną

grupę stanowią również patronimika oparte na formacjach odapelatywnych, odzawodowych i odetnicznych.

Pod względem struktury wśród formacji odojcowskich wyróżniają się dwie - ilościowo niewspółmierne - grupy: rzadko notowane deskrypcje patronimiczne i dominujące patronimika syntetyczne.

1.1. Deskrypcje patronimiczne

Struktur odojcowskich reprezentujących typ opisowy w zebranym materiale jest niewiele. Występują one zasadniczo w jednym źródle - *Aktach Unii Polski z Litwą*, w tekście przysięgi szlachty bielskiej. W dokumencie tym sporządzonym w języku łacińskim patronimiczność wyrażona została poprzez konstrukcje zawierające wyraz pospolity *filius* 'syn' + *imię* w formie podstawowej lub derywowanej (lub inna nazwa osobowa) ojca (w Nom. lub Gen. sg) albo formuły *olim* 'niegdyś, kiedyś' + *imię* ojca (w Nom. lub Gen. sg). Por. *Matheus filius Stanislai, Jacobus filius Alberti, Michael filius Sak; Joannes olim Nicolai, Iwasko olim Chwietko*.

W pozostałych dokumentach konstrukcje opisowe pojawiają się niezbyt często, np. *Jakim syn Woytow, Jakub syn Chrin, Konon syn Raffalow, Jan Sowinin sin; Chomka Sawczyn brat, Iwan brat Jaczka Siejka, Jurko brat Borysow; Jacko Ostreykow passynek; Trochim Osiczow zięć*.

1.2. Patronimika derywowane sufiksalnie

Wśród kilku typów nazewniczych syntetyczne formy patronimiczne stanowią w badanych dokumentach typ najbardziej produktywny. W zasobie środków językowych derywujących te struktury były formanty: **-ic(z)**, **-owic(z)//-ewic(z)**, **-ow//~~ó~~w//~~ew~~**, **-in**, **-ko**, **-ka**, **-ek**, **-ik //~~yk~~**, **-ec**. Największa liczba derywatów utworzona została z udziałem sufiksów **-ic(z)**, **-owic(z)//~~ewic(z)~~**. Formacje z tymi przyrostkami utożsamia się zwykle ze środkami identyfikacyjnymi typowymi dla historycznej antroponimii białoruskiej i ukraińskiej [Unbegaun 1989], natomiast przyczyn ich upowszechnienia upatruje się w procesach etno-onomastycznych zachodzących w XV-XVI wieku na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego [Bednarczuk 1999: 113-128]. Wraz z emigrantami z Białorusi i Ukrainy nazwiska na **-ic(z)**, **-owicz //**

-ewicz dotarły na terytoria wielkoruskie, gdzie okazały się formami homonimicznymi z typowymi dla Rusi Moskiewskiej patronimikami (*otčestvami*). Nigdy jednak na tym obszarze formacje te nie uległy procesowi petryfikacji, tj. nie przekształciły się w nazwiska, co wiąże się ze specyficzną ich pozycją i statusem w obrębie takiej kategorii antroponimicznej, jak *otčestvo*. Pozycja ta wynika z ich odmiennej w stosunku do typowo posesywnych sufiksów *-ow* // *-ew*, *-in* charakterystyki słowotwórczej i semantycznej. Analizując rozwój patronimików wschodniosłowiańskich H. Milejkowska [1967: 177-192] zauważa, że żadna z form patronimicznych na *-ow*// *-ew*, *-in* nie była odizolowana słowotwórczo od klasy przymiotników dzierżawczych. Formy z *-icz* natomiast często występowały w pozycji rzeczownika, por. *Kazimeriči* trie: Lestko, Zemomysl, Volodislav; *Volodimeriči* b'jachusja so *Olgoviči* [Milejkowska, 1967: 182]. I jedynie te formy cechowała odrębna od przymiotników semantyka oznaczania stosunków dziedziczenia, należenia do jednej rodziny.

Równoległe z sufiksem *-icz* używane były jego formy pochodne *-owicz* // *-ewicz*; jednak największe ich zagęszczenie, głównie w tekstach południowo-zachodniej Rusi, obserwować można od XIV-XV wieku. W najstarszych dokumentach, jak wynika z badań H. Milejkowskiej [1967: 187], użycie form patronimicznych z sufiksem *-owicz* // *-ewicz* ograniczone było w pewnym stopniu jego semantyką. Ponieważ najbardziej specyficzne znaczenie tych form sprowadzało się do wskazywania, czym dziedzicem była dana osoba, to używano ich początkowo jedynie w stosunku do osób posiadających dziedziczne majątki. Byli to kniaziowie, bojarzy.

Jako formy związane jeszcze w XV wieku z określoną pozycją stanową, w XVI-XVII wieku stały się przywilejem osób zajmujących wysokie stanowiska w państwie - m.in. członków dumy, urzędników skarbowych. Następne stulecie przyniosło ograniczenie administracyjne w postaci „tabeli o rangach”, zezwalające na użycie form z „wiczem” tylko pięciu pierwszym kategoriom urzędników [Uspienski 1989: 351-364].

Podobne ograniczenia nie dotyczyły nazewnictwa w Wielkim Księstwie Litewskim. To zadecydowało o upowszechnieniu typu nazwisk na *-owicz* // *-ewicz* (stanowiącego początkowo domenę nominacji szlachecko-bojarskiej) wśród innych warstw społecznych, głównie mieszczaństwa. Podlaskie dokumenty XVI wieku licznie zaświadczały przypadki iden-

tyfikacji za pomocą formacji patronimicznych zarówno przedstawiciele znanych rodów (*Chodkiewicz, Bohatyrowicz*), jak też bojarów, drobnej szlachty, mieszczan. Obok kontekstu źródłowego dodatkowymi elementami wskazującymi na pochodzenie społeczne osoby identyfikowanej były kwalifikatory stanowe. W odniesieniu do szlachty najczęściej stosowano w dokumentach Podlasia określenia typu *pan, jegomość pan, szlachcic, szlachetny, urodzony*, łacińskie *nobilis, generosus, dominus*. Określenia łacińskie pojawiały się zwykle w formułach identyfikacyjnych zawierających nazwy odmiejscowe z sufiksem *-ski, nobilis Valerianus Snopkowski, generosus Joannes Tarkowski*, rzadziej patronimika, np. *nobilis Andreas Augustynowicz*. Użycie pozostałych kwalifikatorów nie było ograniczone jakimkolwiek typem nazwiska. Spotyka się je w modelach nominacyjnych z określeniami odmiejscowymi (por. *pan Tomasz Suchodolski, jegomość pan Krzysztof Suchodolski, ślach. Eliasz Bieliński*) patronimicznymi (np. *pana Iwana Kuncewicz, śl. Wojciech Bernatowicz*), odapelatywnymi (np. *panu Mikołajowi Kiszce, szl. Jacko Gula*).

Przynależność stanową osób identyfikowanych z użyciem formacji na *-icz, -owicz // -ewicz* najczęściej wyrażają określenia: **pan**, np. *iego mlci pana Hrehora Chotkiewicza Pana Trockiego, Pan Olbrych Irzykowicz, Pan Aleksander Jerzykoicz, pan Alexander Pawłowicz, imp. Józefa Wołowicza* oraz **szlachcic, szlachetny**, por. *ślachetny Bartosz Grzywicz, ślachetny Wawrzyniec Januszowicz, śl. Józef Kunczewicz, szl. Jurgi Lewoniewicz, ślachetny Grzegorz Miskiewicz, szl. Łukasz Paszkowicz, śl. Mikołaj Pietroicz, szl. Jacko Prociowicz, szl. Klimek Tarassowicz, ślachetny Jan Tomkowicz, szl. Iwan Wasilewicz, śl. Mikołaj Waskiewicz, sl. Grzegorz Więclawowicz Czyżewski*.

W znacznej liczbie zapisów źródłowych konstrukcje zawierające derywaty patronimiczne nie są poprzedzane żadnym wyróżnikiem społecznym. Zwykle ma to miejsce w inwentarzach miast (Suraża, Brańska, Narwi), zawierających spisy mieszczan - dzierżawców gruntów oraz ich zobowiązania czynszowe. Określenia typu *mieszczanin Narewski Marcin Jołtuchewicz* (IN, s. 73) pojawiają się w dokumentach sporadycznie, zwykle występują dwuelementowe formuły nazewnicze bez wyróżników stanowych. Struktury patronimiczne na *-icz, -owicz // -ewicz* zaczęły odgrywać istotną

rolę w identyfikacji mieszczan podlaskich już w połowie XVI wieku. Np. w rejestrze mieszczan suraskich z 1560-1563 r. (RBS) na 530 odnotowanych osób 180 identyfikuje się z użyciem form na *-icz*, *-owicz* // *-ewicz*. Świadczy to o oddziaływaniu wzorca nazwiska stosowanego przez warstwę uprzywilejowaną na formowanie się typów nazewniczych innych grup społecznych.

Formanty *-icz*, *-owicz* // *-ewicz* mogły być dodawane do podstaw o różnym pochodzeniu: a) odimiennych, np. *Abramowicz*, *Awdziejowicz*, *Hryniewicz*, *Ihnatowicz*, *Januszkowicz*, *Kościukowicz*, *Mikielewicz*, *Romaszkowicz*, *Truchonowicz*, *Tyszkiewicz*, *Wasilewicz*, odapelatywnych (odprzez-wiskowych), np. *Baranowicz*, *Guzewicz*, *Husakowicz*, *Jeleniewicz*, *Klektowicz*, *Lisowicz*, *Szulałowicz*, *Woronkowicz*, *Zubowicz*, *Żochowicz*, odzawodowych, np. *Bednarzowicz*, *Bundarowicz*, *Kowalewicz*, *Ławnikowicz*, *Prokuratorowicz*, odetnicznych, np. *Lachowicz*, *Litwinowicz*, *Łotwinowicz*, *Mazurowicz*, *Rusaniewicz*, *Rusowicz*, *Żmujdzinowicz*.

Formacje z polską transpozycją fonetyczną patronimicznego sufiksu *-ic*, *-owic* // *-ewic* poświadczone są w niewielkiej liczbie zapisów źródłowych. Część nazw z tymi formantami dodanymi do podstaw białoruskich to formy kancelaryjnie spolonizowane, por. *Haponowic* (≤ im. brus. *Hapon*), *Hryszkowic* (≤ *Hryszko* ≤ im. brus. *Hryhor*), *Scieckiewicz* (≤ im. brus. *Sciecko* ≤ *Sciepan*, *Stiefan*), *Siesiewicz* (≤ im. cerk. *Sisoj*) i in. Natomiast antroponimy na *-owicz* // *-ewicz* typu *Bartłomiejowicz*, *Józkowicz*, *Wojtkiewicz* itp. traktować należy jako formy powstałe na gruncie polskim pod wpływem dominującego wzorca ruskiego. W części zapisów w dokumentach Podlasia odzwierciedla się proces wyrównywania form ruskich do polskich i odwrotnie, co przejawia się w obocznym użyciu sufiksów *-ic* // *-icz*, *-owic* // *-owicz*, *-ewic* // *-ewicz*, np. *Rodziewicz* // *Rodziewicz*, *Rogalic* // *Rogalicz*, *Trochimowic* // *Trochimowicz*.

Godnym odnotowania jest fakt, że w ekscerpowanych źródłach na oznaczenie tej samej osoby mogły być używane zamiennie formacje na *-icz*, *-owicz* // *-ewicz* i nazwy derywowane za pomocą innych sufiksów, por. *Matis Budkowicz* // *Matis Budkow*, *Wojtko Popkowicz* // *Wojtko Popko* lub formy prymarne, np. *Wojciech Lachowicz* // *Wojciech Lach*. Przykłady te wskazywać by mogły na strukturalną funkcję genetycznie patronimicznych formantów. O ich wyraźnej strukturalizacji świadczyć mogą ponadto

antroponimy typu *Bujnowicz, Prusowicz, Rogalicz*, w których podstawami motywuującym są nazwy herbowe *Bujno, Rogala, Prus*.

Atrakcyjność społeczna w XVI wieku formacji patronimicznych jako typu nazewniczego związanego z ówczesną elitą, spowodowała masowe ich rozpowszechnienie w różnych warstwach na Podlasiu. Nazwisko z „wiczem” na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego pozycją społeczną odpowiadało polskiemu „szlacheckiemu” na *-ski*.

Badania nad antroponimią podlaską następnych stuleci, prowadzone m.in. przez Z. Abramowicz [2000: 6-12], A. Berlińską [1991: 10-12, 1992: 27-28], E. Bogdanowicz [2000: 21-28], L. Dacewicz [1999: 193-199], P. Złotkowskiego [1999: 343-349] nie potwierdzają już tak dominującej przewagi form na *-icz, -ewicz // -owicz* nad innymi typami nazewniczymi. Znaczną aktywność zaczynają uzyskiwać inne formanty nazwiskotwórcze, m.in. *-uk // -czuk*. Stopniowy spadek frekwencji derywatów na *-icz, -ewicz // -owicz* można obserwować w źródłach podlaskich już od końca XVI wieku (por. materiały *Słownika historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny XV-XVII w.*). Regres ów wiąże się z osłabieniem wpływów kancelarii Wielkiego Księstwa Litewskiego, spowodowanym inkorporacją (1569) Podlasia do Korony.

1.2.1. Patronimika z sufiksami rzeczownikowymi

Z sufiksem *-ic(z)*

Sufiks ten tworzył formy patronimiczne głównie od podstaw rodzaju żeńskiego. Dodawany był do imion chrześcijańskich oraz ich hipokorystyków, do form skróconych imion słowiańskich, jak również do postaw odapelatywnych. W bardzo wielu przypadkach formant *-ic(z)* wykorzystywany był do derywacji patronimików od form hipokorystycznych na *-ko*, wywołując przy tym typowe prasłowiańskie alternacje, np. *Hrynczyc : Hrynko, Iwanczyc : Iwanko, Manczyc : Manko*.

Por. *Andruskonicz, Babicz, Bacicz, Balzinonicz, Barabundzicz, Bidzikonicz, Bielezyc(z), Bielenicz, Bielonicz, Blaczenicz, Bolsnonicz, Brodzic, Bucienicz, Buczkonicz, Budkonicz, Bukonicz, Burszyc, Butonicz,*

Chacuczycz, Chiczkonicz, Chlabicz, Chodoronicz, Chomicz, Chwiedzienicz, Ciujmic, Citonicz, Czasicz, Czepczarczyc, Czeremszycz, Czerniuczycz, Czerwonczycz, Czuparnonicz, Czyżnic, Drozdycz, Dupicz, Dupliczycz, Dybkonicz, Gmiczycz, Gojswic, Grasonicz, Grygorycz, Grzywicz, Hamononicz, Hlebicz, Holacicz, Hrycenkonicz, Hrynczenicz, Hrynczyc, Hryszkonicz, Huicz, Ilinicz, Iwanczyc, Iwaszkonicz, Jakoweczycz, Jakubonicz, Jakucicz, Jakulicz, Jakutyecz, Januczycz, Januticz, Jaromicz, Jaszynczycz, Jencicz, Jodeskonicz, Jupirzycz, Kibalszycz, Klimonicz, Klisonicz, Kmitycz, Kolbaszczycz, Kopeczycz, Korkoszczyc, Kornucicz, Koźmicz, Krumielicz, Krumpodzinicz, Kudokonicz, Kunczyc(z), Kuwietycz, Kuźmic(z), Kuźnicz, Laskonicz, Lenkicz, Lenkonicz, Lewonczyc, Lubicz, Łapicz, Łastoweczycz, Łodyczyc, Łokicz, Łomzienicz, Łopuszczycz, Maciejonicz, Maczkonicz, Maczuczyc(z), Makarycz, Małachwicz, Małaszenicz, Małoszenicz, Manczycz, Michalczycz, Michawicz, Miczenic, Miczuczycz, Mikicic, Mikiiczycz(z), Mikiicz, Mikielic, Miskonicz, Mikiticz, Mikucicz, Mikulicz, Miłosicz, Minczenicz, Mimiz, Murtazicz, Narbutonicz, Narkonicz, Nasuczycz, Nosuczycz, Nosutonicz, Nowotnicz, Nebulczycz, Niedzielczyc, Oleszkonicz, Onchimonicz, Onczuczycz, Oniskonicz, Orbaczenic, Paczuczycz, Paniucic, Paniuticz, Paskonicz, Paulonicz, Pijwodzic(z), Piliponicz, Pituczycz, Piotraszonicz, Podczycz, Poliksic, Polonicz, Polowicz, Popczyc, Proczkonicz, Prowicz, Przystupicz, Pustoszczycz, Radezczyc, Radiuczycz, Radziuczycz, Ramszenicz, Ramucicz, Razycz, Rogalic(z), Rogielicz, Rozorzycz, Ruczycz, Samsicz, Sawczenic, Sawczyc, Sawicz, Siemieniaczyc, Sinczenicz, Sirocicz, Siwielenicz, Skoczkonicz, Skorczyc, Smitczycz, Sojczycz, Spiczycz, Steczenicz, Steczonicz, Straszkiacz, Struszczye, Stryczyc, Szepetczycz, Szeszczycz, Szlumpicz, Szpilczycz, Szymczycz, Świeklicz, Świetczycz, Trumponicz, Trunczycz, Tupeczycz, Tyczycz, Weremicz, Wierbicz, Więckonicz, Wojewodzicz, Worochobicz, Woronicz, Zambroszczycz, Zawadzicz, Zdunonicz, Zonicz, Zugebicz, Żylicz.

Wśród wymienionych wyżej patronimików występuje pewna grupa nazw z sufiksem *-ic*, czasem jako jedynym, czasem obocznym z *-icz*, np. *Hrynczyc, Kunczyc, Kuźmic // Kuźmicz, Rogalic // Rogalicz, Stryczyc.*

Przeważają jednak formy na **-icz** typowe dla antroponimii wschodniosłowiańskiej.

Z sufiksami **-owic(z)**, **-ewic(z)**

Formanty te odznaczają się największą żywotnością w tworzeniu form odojcowskich. Podstawą tego typu nazwisk są zarówno formy oficjalne imion - chrześcijańskich i słowiańskich, ich derywaty hipokorystyczne, jak też nazwy odapelatywne. Patronimika z tymi formantami tworzone są bez wszelkich ograniczeń morfologicznych. Analizowane nazwiska nie zachowują dawnej repartycji sufiksów **-owic(z)** // **-ewic(z)** uzależnionej od wygłosu tematu. Przyrostek **-owic(z)** występuje nie tylko po spółgłoskach twardych, lecz i miękkich. Liczba nazw, w których odnotowano pierwotnie nieuzasadniony przyrostek **-owic(z)** jest znaczna, np. *Chwiedziowicz*, *Leluszowicz*, *Leneczowicz*, *Olisiowicz*, *Szczesiowicz* i in. Zjawisko odwrotne - użycie sufiksu **-ewic(z)** po tematach twardych - również ma miejsce, np. *Hrynewicz*, *Guzewicz* itp. Od tematów zakończonych spółgłoską tylnojęzykową często tworzone są formy oboczne: *Iwaskowicz* // *Iwaskiewicz*, *Pietkowicz* // *Pietkiewicz*.

-owic(z): *Abramowicz*, *Adamowicz*, *Ancus(z)kowicz*, *Andrejkowicz*, *Androwicz*, *Andrychoicz*, *Andrzejkowicz*, *Antonowicz*, *Anuszowicz*, *Arcimowicz*, *Asanowicz*, *Awdziejowicz*, *Awdzieszowicz*, *Bakinowicz*, *Bakuniowicz*, *Baranowicz*, *Bartłomiejowicz*, *Bazarowicz*, *Bazilkowicz*, *Bebczowicz*, *Bekimowicz*, *Bezruczkowicz*, *Bielowicz*, *Bierciowicz*, *Bierciulowicz*, *Bilikowicz*, *Bodakowicz*, *Bohatyrowicz*, *Bohdanowicz*, *Bojarowicz*, *Bokonowicz*, *Bołąkowicz*, *Bondykowicz*, *Borysowicz(z)*, *Borkowicz*, *Borziłowicz*, *Bos(z)kowicz*, *Bozdzielowicz*, *Braczkowicz*, *Brezkowicz*, *Bryndarowicz*, *Bukowicz*, *Budnikowicz*, *Budrowicz*, *Budrzykowicz*, *Budkowicz*, *Bundarowicz*, *Butkowicz*, *Butowicz*, *Chaczkowicz*, *Chodorowicz(z)*, *Chorkowicz*, *Chronowicz*, *Chwiedorowicz*, *Chwiedowicz*, *Chwiedukowicz*, *Chwiedziowicz*, *Chwienowicz*, *Cimkowicz*, *Cimochoicz*, *Cimoszowicz*, *Czajkowicz*, *Czerechowicz*, *Czerenczowicz*, *Czerepkowicz*, *Czerewkowicz*, *Czeszkowicz*, *Czochninowicz*, *Czuparnowicz*, *Czurzyłowicz*, *Dalowicz*, *Daniłowicz(z)*, *Daszkowicz*, *Demiaszowicz*, *Demidowicz*, *Dmitrowicz*, *Dominikowicz*, *Dowojnowicz*, *Drabowicz*, *Drynczowicz*,

*Dziakowicz, Dziechowicz, Dzieduszkowicz, Dzierkowicz, Filipowicz, Gema-
noicz, Ginwiłowicz, Gnatowicz, Gojkowicz, Golginowicz, Gorszwinowicz,
Gryczanowicz, Guczkowicz, Gunkowicz, Gutowicz, Harmanowicz,
Haponowicz, Hlebowicz, Hryszkowicz, Howienowicz, Hubarowicz, Hurgowicz,
Husakowicz, Ickowicz, Ignatowicz, Ihnatowicz, Ilinikowicz, Irzykowicz,
Iwanowicz, Jaczkowicz, Jadamowicz, Jakimowicz, Jakobowicz, Jakowicz,
Jakubowicz, Janeczkwicz, Janiejkwicz, Jankowicz(z), Janowicz, Januszko-
wicz, Jasienowicz, Jaskułdowicz, Jawieltowicz, Jaworowicz, Jeremiejowicz,
Jesifowicz, Joannowicz, Jodeszkowicz, Jodkwicz, Jodowicz, Joltuchowicz,
Joszkowicz, Joswicz, Jowlasowicz, Juchnowicz, Jurkowicz, Jusipowicz,
Józkowicz, Kaczkowicz, Kalennikowicz, Kaldunowicz, Kazanowicz, Klekotko-
wicz, Koldanowicz, Kapowicz, Karpowicz, Karsukowicz, Kasparowicz,
Kasprowicz, Kirwikowicz, Klimkowicz, Klimowicz(z), Kłóskowicz, Knysz-
owicz, Koczkowicz, Koczowicz, Koleśnikowicz, Kołpakowicz, Komarkowicz,
Konunkowicz, Kopyłowicz, Kościukowicz, Kotkowicz, Kozejkwicz, Kozło-
wicz, Księdzowicz, Krocwicz, Krostowicz, Krytowicz, Krzewowicz,
Kuczkowicz, Kudowicz, Kudynowicz, Kwaskowicz, Lachowicz, Lacz-
kowicz, Laskowicz, Laszkowicz, Lechowicz, Leluchowicz, Lewonowicz,
Lisowicz, Litwinowicz, Liwonowicz, Ładziłowicz, Ławnikowicz, Ławryno-
wicz, Łochwinowicz, Łosowicz, Łosznikowicz, Łotwinowicz, Łukianowicz,
Machowicz, Maciejkwicz, Maciejowicz, Mackowicz(z), Maczkowicz, Majko-
wicz, Maksimowicz, Makowiertowicz, Malejowicz, Maliszowicz, Małachwicz,
Mamajowicz, Marcinowicz(z), Markowicz, Martinowicz, Martowicz, Masło-
wicz, Matejowicz, Matkowicz, Mazurkowicz, Mazurowicz, Michałowicz,
Michnikowicz, Michnowicz, Mieszkwicz, Mielkwicz, Mikłaszowicz,
Mikołajkwicz, Mikołajowicz, Mikuszowicz, Milkowicz, Misiowicz, Momoto-
wicz, Moniuszkowicz, Monkowicz(z), Montowtowicz, Morda-szowicz(z),
Nas(z)utowicz, Niemi(e)ro-wicz, Niesterowicz, Niestorowicz, Nieścierowicz,
Niewirowicz, Nikonowicz, Nowakowicz, Nowikowicz, Nowosadkwicz, Nowo-
sadowicz, Nurczowicz, Ochrymowicz, Okmichowicz, Oksieszowicz, Olchi-
mowicz, Olechnowicz(z), Oleszkowicz, Olisiowicz, Olkwicz, Ołdakowicz,
Omilianowicz, Onaczkowicz, Onaszkwicz(z), Ondrowicz, Onichimowicz,
Oniskowicz, Onoszkowicz(z), Osajtowicz, Ostapkwicz(z), Ostapowicz,*

Owdzis(z)owicz, Ozarowicz, Ożegoicz, Paczkowicz, Pankratowicz, Panowicz, Parchimowicz, Parchwienowicz, Parfienowicz(z), Parzychowicz, Paskowicz, Paszotowicz(z), Pawłowicz(z), Peszkowicz, Pic(z)owicz, Pieciukowicz, Pieczkowicz, Pieńkowicz, Pierzchowicz, Pietrykowicz, Pietkowicz, Pietowicz, Pietraszowicz, Piotraszowicz, Pietrowicz(z), Piotrowicz(z), Pietruszkowicz, Pilipowicz, Pirykowicz, Pituchowicz, Plebanowicz, Pluśniakowicz, Popkowicz, Proczkowicz, Prokopowicz, Prokuratorowicz, Prybyłkowicz, Pubkowicz, Puczkowicz, Pujkowicz, Pukielowicz, Puljanoicz, Pupkowicz, Raczkowicz, Radziwiłowicz(z), Radziwonowicz, Radzkowicz, Rafałowicz, Rewkowicz, Romanowicz, Romaszkowicz, Rusanowicz, Rusowicz, Rychlikowicz, Rymkowicz, Saczernikowicz, Saczkowicz, Sakowicz, Saniukowicz, Saponowicz, Sawiczowicz, Sciec(z)owicz, Sciesionowicz, Sciesiowicz, Sidorowicz, Sieliwonowicz, Siemieniakowicz, Siemionowicz, Sieniukowicz, Sienkowicz, Siergiejowicz, Sierkowicz, Siliwanowicz, Siłowicz, Simanowicz, Siskowicz, S(z)nipowicz, Sochowicz, Somaszkowicz, Sosinkowicz, Sośnikowicz, Sowościanowicz, Spondowicz, Stanisławowicz, Stankowicz, Stankowicz, Stąpłowicz, Starowicz, Staśkowicz, Stawianowicz, Steczkowicz, Stepanowicz, Stroczyłowicz, Suchnowicz, Sukowicz, Sulakowicz, Supronowicz, Surbłowicz, Synowicz, Szarejkowicz, Szczepanowicz(z), Szeronszowicz, Szurwiłowicz, Śmieszkowicz, Świtrygajłowicz, Tomkowicz, Trochimowicz(z), Truchonowicz, Turowicz, Tyborowicz, Tymochowicz, Tynkowicz, Tyszkowicz, Us(z)owicz, Wagielnikowicz, Waskowicz, Wawryłowicz, Wawrynowicz, Wiachowicz, Wieczkowicz, Więckowicz, Wieliczkowicz, Wielgoszewicz, Wierbowicz, Wieremiejowicz, Wieszkowicz, Winowicz, Wirbikowicz, Wisieczkowicz, Wiskupowicz, Witkowicz, Witowicz, Włoszowicz, Wojdowicz, Wojtkowicz, Wojtowicz, Woronkowicz, Wyszkowicz, Zadziwiłowicz, Zajkowicz, Zakonnikowicz, Załatwiewowicz, Zdanowicz, Zdrodowicz, Zdunkowicz, Ziemojtowicz, Zinowicz, Złyduchowicz, Zubowicz, Zybortowicz, Zychowicz, Żaczkowicz, Żakowicz, Żelezkowicz, Żerebiłowicz, Żmujdzinowicz, Żochowicz, Żołnierowicz, Żuczkowicz, Żukowicz, Żyłowicz.

-ewicz(z): *Alejwicz, Andrejewicz, Andruszewicz, Andrzejewicz(z), Bartłomiejewicz, Bartoszewicz, Bielewicz, Bierciewicz, Bierczewicz, Bludziejewicz,*

*Błazijewicz, Bochlejewicz, Bogdziewicz, Bohdziejewicz, Bohdzewic, Bohuszewicz, Buciewicz, Buczkiewicz, Burnoszewicz, Butkiewicz, Chacze-
wicz, Chancewicz, Chodkiewicz, Chwalejewicz, Chwalewic, Chwiedczewicz,
Chwiedziejewicz, Chyludziejewicz, Cimochwiejewicz, Czarewic(z), Czujlewicz,
Danczewicz, Daszkewicz, Dojniewicz, Dujniewicz, Drobiszewicz, Drożewicz,
Dzidziulewicz, Dzmiszewicz, Gierdzewicz, Gojdzielewicz, Gojdzewicz(z),
Grozewicz, Gryguciewicz, Grynczewicz, Grzegorzewicz, Guzewicz, Hryn-
czewicz, Hryniewicz, Ilewicz, Ilkiewicz, Iwaszkewicz(z), Jac(z)ewicz(z), Jac(z)-
kiewicz, Jakuszewicz, Januszewicz, Janutewicz, Jaroszewicz, Jasiewicz,
Jeleniewicz, Jesieniewicz, Jeżewicz, Joc(z)ewicz, Jodkiewicz, Joskieicz,
Jurgielewicz, Jurgiewicz, Juriewicz, Józkwicz, Kaczelewicz, Kaczewicz,
Kalisiewicz, Kaszelewicz, Kieciewicz, Kieteniewicz, Kisielewicz, Koniewicz,
Kononczewicz, Kornaczewicz, Kors(z)elewicz, Koruciewicz, Kostewicz, Koś-
cieniewicz, Kowalewicz, Kowszewicz, Kroczewicz, Kuczewicz, Kunczewicz,
Kurczewicz, Lanc(z)ewicz, Leczkiewicz, Lenczewicz, Leniewicz, Lewoszewicz,
Ławrynczewicz, Łukasze(w)icz, Macielewicz, Maciewicz, Malejewicz, Male-
wicz, Malirewicz, Maliszewicz, Manc(z)ewicz, Maniewicz, Matejewicz,
Matiszewicz, Mieszewicz, Mieszkwicz, Mikielewicz, Mikołajewicz,
Mikuciewicz, Milewicz, Milkiewicz, Misiewicz, Miśkiewicz, Moniuszkiewicz,
Mos(z)ewicz(z), Mroczkiewicz, Nac(z)ewicz, Narkewicz(z), Nieczajewicz,
Oliksiewicz, Onaciewicz, Ostaszkwicz, Owdzewicz, Panasewicz, Pancz-
kwicz(z), Paskiewicz, Paszewicz, Pieciewicz(z), Pieczkwicz(z), Pietkwicz,
Pietraszewicz, Pietroniewicz, Piotraszewicz, Połulaszewicz, Proniewicz,
Protasewicz, Pukielewicz, Radzewicz, Rakuciewicz, Redzielewicz, Rodzie-
wicz(z), Rolewicz, Romsiewicz, Rudzie(w)icz, Rusaniewicz, Rymkwicz,
Rymzewicz, Rync(z)ewicz, Sciekwicz, Scieszewicz, Sienkwicz, Sierhe-
jewicz, Siesewicz, Szieniewicz, Śliźniewicz, Słoninczewicz, Stankiewicz,
Stasiewicz(z), Staśkwicz, Steciewicz, Subaczewicz, Suchoszewicz, Syczewicz,
Toleczkiewicz, Tomuciewicz, Tujniewicz, Tyszkiewicz, Tymoszewicz,
Wasilewicz, Wieszkiewicz, Wojskwicz, Wojtkiewicz, Wolewicz, Zajkwicz,
Zaniewicz, Zienczewicz.*

Z sufiksem *-ę, -ęta*

W analizowanych dokumentach jeden z najstarszych sufiksów patronimicznych pochodzenia deminutywnego ma formę głównie liczby mnogiej. W jednym zaledwie przypadku nazwisko zawiera formant liczby pojedynczej *-ę*: *Gardaczę*.

Używany jest on do derywacji patronimików od podstaw imiennych oraz odapelatywnych: *Annuszczenięta, Broczęta, Fałęta, Kępczęta, Pamczęta, Puchalszczeńta, Sowięta, Szczerzbienęta, Zajczęta*.

W części zapisów źródłowych formant *-ęta* // *'-ata* występuje w połączeniu z dzierzawczym sufiksem *-ow*, co wzmacnia niejako jego patronimiczność: *Drabowienęta, Grzegorzowienęta, Jurkowienęta, Maćkowienęta, Marcinowienęta, Ławrynczewienęta, Łochwinowienęta, Michowienęta, Onawkowienęta, Staszkowienęta, Zdrodowienęta*.

Obecność patronimików z sufiksami *-ę, -ęta* na badanym terytorium tłumaczyć należy wpływami z Mazowsza, gdzie formacje tego typu stanowiły charakterystyczny element zarówno antroponimii, jak i toponomastyki. Wraz z osadnictwem mazowieckim dotarły również na sąsiednie Podlasie, stając się tu jednym z bardziej powszechnych typów toponomastycznych, por. liczne nazwy miejscowe, takie jak: *Abramowienęta, Andrzejewienęta, Bartkowienęta, Janowienęta* i in. [Taszycki, 1951: 10-11].

Z innymi sufiksami

W materiale źródłowym występuje pewna grupa nazwisk stwarzających problemy przy ich kwalifikacji. Nazwiska te zawierają deminutywne lub hipokorystyczne formanty, które wtórnie mogą otrzymywać znaczenie patronimiczne. Należy do nich m.in. przyrostek *-ko*. Niezwykle produktywny w tworzeniu hipokorystyków (por. *Imiona*), tkwiący również w podstawach bardzo wielu patronimików odimiennych, znacznie rzadziej występuje w funkcji sufiksu patronimicznego. Choć wśród nazwisk tworzy pewną grupę derywatów, to jego patronimiczne znaczenie udokumentowane jest w niewielu przykładach. O patronimicznej funkcji pierwotnie deminutywnych formantów możemy mówić w przypadku następujących nazwisk:

-ka: *Boczwinka* (: *Boczwinia*), *Chadałka* (: *Chadała*), *Gogolka* (: *Gogol*), *Koska* (: *Kos*), *Łozka* (: *Łoza*), *Proskurka* i w tej samej wsi *Proskur*, *Przystupka* i *Przystopa*;

-ek: *Baranek* (: *Baran*), *Barank* (ten sam *Baranowicz*); *Czartek* (: *Czort*), *Kociółek* (: *Kociół*), *Kozielek* (: *Koziół*), *Kruczek* (: *Kruk*), *Litwinek* (: *Litwin*), *Mazurek* (: *Mazur*), *Przybitek* (ten sam *Przybitko*); *Zdrodek* (obok *Zdrod*); *Zdunek* (obok *Zdun*); *Żaczek* (i w tej samej miejscowości *Żak*);

-ik // -yk // -czyk: *Chimanczyk* (obok *Chimaniewicz*), *Cieślik* (: *Cieśla*), *Czajczyk* (: *Czajka*), *Derdzik* (: *Derda*), *Głowienczyk* (: *Głowienka*), *Gospodzik* (: *Gospoda*), *Kołodziejczyk* (: *Kołodziej*), *Końpacyk* (: *Końpak*), *Kosik* (: *Kos*), *Kowalczyk* (: *Kowal*), *Krawczyk* (: *Krawiec*), *Kuczyk* (: *Kucz*, *Kucza*), *Kudrzyk* (i w tej samej wsi *Kudra*), *Kujawik* (motywowane n.os. równą nazwie regionu *Kujawy*), *Kukielczyk*, *Kuklik* (: *Kukla*), *Kulczyk* (: *Kulka*), jedna osoba identyfikowana jako *Kunczyk* i *Kunczyc*; *Nogalczyk* (: *Nogala*), *Pleszczyk* (w tej samej miejscowości *Pleszka*), *Prusik* (por. nazw. motywowane etn. lub n. herbu *Prus*), *Puchalik* (por. n. herbu *Puchała*); *Stacywik* (obok *Stacywa*); *Szesczyk* (i ten sam *Szeszko*); *Zagrobik* (obok *Zagroba*);

-ko: *Kociółko* (: *Kociół*), *Kosiejko* (: *Kosiej*), *Kosko* (: *Kos*), *Krotko* (: *Krot*), *Kruczko* (por. *Kruczek*), *Łopuszko* (: *Łopuch*), *Łyczko* (: *Łycz*), *Or(z)eszko* (: *Orech*), *Pietuszko* (: *Pietuch*), *Popko* (obok *Popkowicz*), *Przybitko*, ten sam *Przybitek*, *Żrobko* (wymienne ze *Żrobek*);

-uk: *Cieśluk* (: *Cieśla*), *Kaszuk* (: *Kasza*), *Koszuk* (: *Kosz*), *Łyczuk* (: *Łycz*), *Wółczeniuk*;

-ak: *Wilczak*, *Żeleźniak*;

-ec: *Piwowarzec* (i w tej samej wsi *Piwowar*)

1.2.2. Patronimika z sufiksami przymiotnikowymi

Z sufiksami *-ow*, *-ów*, *-ew*

Dawny formant pochodzenia dzierżawczego *-ow* // *-ów* należy do najproduktywniejszych sufiksów derywujących formacje patronimiczne. Odnacza się szczególną żywotnością w zakresie patronimików tworzonych od podstaw odmiennych. Częsty jest również w nazwiskach pochodzenia

odapelatywnego. Jego wariantem po spółgłosce miękkiej jest przyrostek *-ew*. Jednakże, podobnie jak w przypadku formantów *-owic(z)* // *-ewic(z)*, ich opozycja jest zachwiana, por. *Bohdziow, Choderew, Iwanczow, Gruzulow, Mikołajow, Stanew, Sunew*.

W niektórych przypadkach patronimika na *-ow* // *-ów* // *-ew* tworzone były, w odróżnieniu od słowotwórstwa apelatywnego, od podstaw zakończonych na *-a*, np. *Duniew* : *Dunia*.

-ow // **-ów**: *Adamów, Alchow, Aleksandrow, Aleksandrów, Androw, Andrów, Andruszków, Andrzejow, Andrzejów, Arciuchow, Augustynow, Bagiencow, Balcunow, Bazunów, Bielokozow, Bielów, Biernikow, Bierszków, Bogdanow, Bohdanow, Bohdanów, Bohdziejów, Bohdziow, Bokszelow, Bołtrow, Borysów, Brelow, Brolew, Budkow, Budzików, Bujwidow, Buraków, Cewnow, Charytonow, Chicikow, Chodotow, Chotianów, Chrabołów, Chrolow, Chwiedzow, Ciecchanow, Cisiukow, Cyganow, Cyryłkow, Czuporów, Czupurnów, Czuryłow, Czytow, Czyżow, Daniłow, Daszkow, Dawidow, Dawnorow, Downarow, Denisów, Domianów, Dowozow, Dzierńszków, ~Dziertkow, Dzieszków, Fiedrów, Fiedziukow, Filipów, Giedrow, Gruzulow, Haponow, Haponów, Harasimow, Harasiuków, Hauryłow, Hawryłow, Hlebków, Hołubów, Hrynkow, Hrysiuków, Honczarow, Honczarów, Honiszów, Husarów, Ignatow, Ihnatów, Iwanczow, Iwanczuków, Iwanow, Iwanów, Iwaszkow, Jachimów, Jachów, Jagielów, Jakimów, Jakonow, Jakow, Jakowów, Jakubow, Jakubów, Jakuszów, Jancekow, Jankow, Janków, Janow, Janów, Januszow, Jarkow, Jarukow, Jaskow, Jawbiczków, Jawiltow, Jowkow, Juchnow, Jukow, Jurkow, Karpow, Karpów, Karstow, Kaspro, Klimców, Klimow, Koczow, Kołakow, Kołańników, Kondratow, Koniuszków, Kopyłów, Kowalow, Krolików, Kruminow, Kryków, Krypnow, Kucharów, Kudynow, Kudynów, Kurianow, Kursików, Kuryłow, Kuryłów, Kusków, Lachow, Leluszow, Lenartow, Lenartów, Lencow, Leniow, Lewków, Lewonów, Ławrynow, Ławrynów, Łopuchow, Łoskotow, Łowow, Łuchow, Łyszków, Macków, Maćwiejów, Makarów, Małafiejów, Manejow, Manejów, Mankow, Manuchów, Marcinow, Marcinów, Marynow, Marynów, Memenów, Michałow, Michnow, Michnów, Michow, Micków, Mielezkow, Mielków, Mieściorów, Mikielow, Mikłuszow, Mikołajow, Milejków, Mirej-*

kow, Mokiejów, Miłostów, Miłoszow, Miłoszów, Minchów, Nadmów, Najmów, Narejkow, Narojkw, Narelow, Narkow, Narów, Naumow, Nieścierów, Niewierow, Niewierów, Nułów, Olechnow, Olechnów, Olefierów, Oleksiejow, Oleszkow, Ondrow, Oniskow, Osocianów, Ostafiejow, Ostapków, Owziejow, Pachów, Panasow, Panasów, Parfienow, Pasiuków, Pasynków, Paszkow, Paszków, Pawłow, Pawłów, Pieszczyków, Pietraszków, Piotraszkw, Pietrow, Piotrow, Pilipów, Podroszkow, Popków, Preszczeniow, Pronkow, Pudalow, Rabiejów, Raczkow, Radziejów, Radziuków, Radziwiłow, Radziwiłów, Rafałow, Romanow, Romaszkw, Romaszków, Romejkow, Rosołów, Rożnow, Rupieków, Rymków, Sadokow, Sarów, Sebastianow, Sebastianow, Serbinów, Siedelnikow, Sieliwków, Sieluków, Siemienow, Sieniu-kow, Sienków, Skomeszków, Skomrochow, Stanisławow, Stanisławów, Stasiów, Stawow, Stecow, Stepanow, Stepanów, Suszkow, Suszków, Szczesni-ków, Szorów, Szpaków, Szutów, Szymanow, Szymanów, Szymków, Szymków, Szytow, Talkow, Talków, Tanów, Tarasów, Tolekow, Tomków, Trubałow, Truchonow, Truchonów, Trybiłow, Tryciejkow, Tujniow, Tyszków, Waniu-chów, Wasilkow, Waskow, Wasków, Waśnikow, Wieliczkw, Wieliczków, Wiersejkow, Więckow, Witków, Wnuczków, Wojciechów, Wojniłow, Wojtkow, Wojtków, Wołkow, Wołków, Woronkow, Woroszyłow, Wynimków, Zdanow, Zdanów, Zinowkow, Zinowków, Zubow, Zubów, Żeników, Żobow, Żuków.

-ew: *Andrukiew, Andruszkiew, Andrzejew, Antasiew, Arciuszew, Bartoszew, Bielaszew, Bielew, Bieliszew, Biełoszew, Biercew, Bilcew, Budzew, Chacew, Choderew, Chodziej, Cholejew, Chwalejew, Chwiedcew, Chwiedzkiew, Czemlew, Czornakiew, Czyżew, Damarew, Daniew, Domkniew, Douksiew, Drocew, Droncew, Drunczew, Dykulew, Dziemianczew, Dzieszkiew, Fiedcew, Gieniew, Gienkiew, Giesciew, Gizakiew, Gojdziew, Gojlew, Grawczew, Hasiew, Honczarew, Hryniw, Hryszkiew, Hrycew, Hryncew, Ilkiew, Iwancew, Iwaszkiew, Jacew, Jakowcew, Jancew, Jan-czelew, Jankiew, Janucew, Januszew, Jaroszew, Jasiew, Jasiukiew, Jaskiew, Jencew, Jocew, Jorew, Jurcew, Jurew, Jurgielew, Juriew, Kamiencew, Kiem-szelew, Klimcew, Kołaszew, Kościuniew, Kruhlew, Kucharzew, Kunczew, Kuńcew, Lebidzew, Lemew, Lewoniew, Łakiew, Łancew, Łopiencew,*

Lukaszew, Maciejew, Mackiew, Manejew, Manilew, Mankiew, Maraszkiew, Marciszew, Markiew, Michalew, Mickiew, Mikielw, Mikłaszew, Mikołajew, Mikuciew, Mis(z)kiew, Miszelew, Miloniew, Miłoszew, Mincew, Moniew, Monsiew, Mozuczew, Niedaszkiew, Oleniew, Oliszew, Ostasiew, Pachelew, Paszkiew, Piechelew, Pieckielw, Pieckiew, Pieczew, Pietraniew, Piotraniew, Pietraszew, Piotraszew, Prokopiew, Proncew, Proniew, Punczew, Rabiejew, Radejew, Radziew, Rodnakiew, Rolew, Romasiew, Romilew, Rymulew, Ryncew, Sancew, Sankiew, Sidorcew, Siemiecew, Sienkiew, Skoliszew, Sobolew, Stanew, Stankiew, Stasiew, Staszew, Sternew, Strzynew, Sukiew, Sunew, Suszczew, Tolekiew, Tomaszew, Tryczew, Wasiukiew, Wojskiew, Zancew, Żalezkiew, Żeganew.

W analizowanym materiale sufiksy **-ow** // **-ew** alternują czasami z formantami **-owicz** // **-ewicz**, np. *Matis Budkow* // *Matis Budkowicz*, *Filip Chwalejew* // *Pilip Chwalewic* lub wymieniają się z formą stanowiącą podstawę patronimikum, np. *Ochrem Łopuchow* // *Ochrem Łopuch*. Ta wariantowość szesnastowiecznych nazwisk świadczy o braku ich stabilności, o czym już była mowa we *Wstępie*.

Z sufiksem **-in** // **-yn**

W badanych źródłach znaleziono zaledwie kilka form z tym sufiksem. Pierwotnie dodawany on był głównie do tematów na **-a**. W cytowanych przykładach nie wykracza poza zwykły zakres użycia: *Bohowityn*, *Borutin*, *Czajczyn*, *Gorszwin*, *Halcyn*, *Krupin*, *Łowin*, *Pszeniczny*, *Szpilczyn*. W jednym przypadku utworzył patronimikum od derywatu na **-icz**: *Bludyczny*. Kilkakrotnie formant **-in** wystąpił w formach reprezentujących bardziej archaiczny i mało typowy dla omawianego materiału typ deskrypcji patronimicznych: *Sawczyn brat*, *Sowinin syn*.

Z sufiksem **-ski**

Patronimiczna funkcja sufiksu **-ski**, a właściwie jego rozszerzonego wariantu **-owski** jest poświadczona przez analizowane dokumenty tylko w

jednym przypadku: *Diakowski* (i ten sam *Dziakowicz*). Wydaje się, że typ odojcowski reprezentuje również nazwisko *Ślepowroński* motywowane nazwą herbu *Ślepowron*. W pozostałych formach o podstawach odmiennych: *Małoszewski*, *Onankowski* funkcja przyrostka **-ewski**, **-owski** nie jest jednoznacznie określona. Obok swej podstawowej funkcji - tworzenia nazwisk odmiejscowych - formanty te mogły też niekiedy derywować struktury odojcowskie, najczęściej właśnie od imion. Jak pisze K. Rymut [1991: 52] „nazwania odojcowskie typu *Janowski (syn)* pojawiają się w źródłach historycznych już pod koniec XV wieku, a częściej się je spotyka w wieku XVI i XVII”.

Z drugiej jednak strony, w związku z dużą żywotnością i popularnością kategorii nazwisk (głównie odmiejscowych) na **-ski**, **-owski** nastąpiło wyodrębnienie tych przyrostków jako sufiksów nazwotwórczych, o znaczeniu czysto strukturalnym. Dołączano je także do innych podstaw (nie tylko odmiejscowych) w celu podkreślenia nobliwości, „szlacheckości” nazwiska. Nieliczne w podlaskim materiale przykłady nazw z sufiksami **-ski**, **-owski** w funkcji ogólnostrukturalnej cytowane są w grupie nazwisk odapelatywnych.

1.3. Pantronymika równe imionom

W tej grupie nazwisk znalazły się wszelkie struktury równe imionom chrzestnym, zarówno ich formom podstawowym (a), jak i derywowanym (b). Częściej były to imiona kalendarza wschodniego niż łacińskiego. Imiona starsłowiańskie wystąpiły w tej funkcji sporadycznie.

- a) *Bernat, Chodor, Czuryło, Gnat, Harman, Herman, Iwan, Jadam, Klimont, Koczmi(e)r, Kos(z)ma, Kosmo, Kuryło, Lenard, Łazarz* (por. też ap. *łazarz*), *Łukian, Magnusz, Makar, Maksim, Okuła, Oleksy, Olizar, Pocij, Potas, Przeclaw, Przebor, Racibor, Radziwon, Rochwał, Sak, Sambor, Senbor, Siemion, Szczęsny, Trochim, Tropiej, Wiktor*.
- b) *Andrusko, Antonik, Bazalko, Bogdzik, Bogusz, Boguszek, Bohusz, Bohdaniec, Bolesta, Bołtruk, Boruta, Boryszek, Budek, Budko, Chaczyk, Chiman, Chwieczko, Chwiedziuczyk, Cibek, Dawidzik, Dobek, Domisz, Dorotenka, Droniec, Dziemisz, Eliasik, Falek, Frączek, Froch,*

Goguj, Gosz, Gościk, Grzymała, Grzymek, Hrycz, Hrymała, Hrymało, Hryn, Hryszko, Hupka, Jacko, Jaczko, Jaczuta, Jakowczyk, Jalbrzyk, Janko, Januk, Jemieliak, Jucha, Kac(z), Klimko, Koc(z), Kołak, Kostka, Kościeszka, Kudysz, Kudyn, Kudysz, Leniec, Lewinik (: im. Lewin), Łazarczyk, Łucik, Łuczyk, Maczko, Matys, Mienko, Mikosz, Miśka, Mochno, Mysłak, Niczyporko, Niemierka, Ochrecz, Ostapko, Pac, Pacz, Panek (też ap. panek), Panko, Panusik, Pasiuka, Paszuczyk, Piechno, Pietrasz, Pietruk, Piotraniek, Piotrasz, Połujan, Pułjan, Raczek, Radko, Radula, Rocz, Rodzik, Rojek, Romaszko, Roszko, Rymek, Saczek, Sacyło, Sanczuc, Sanczyk, Saniec, Sawek, Sędzik, Siemieniaczys, Siersiek, Sobiel, Steczko, Sudzich, Sudzik, Taraszyk, Tomek, Tworyło, Wasiuta, Waś, Widusz, Wiech (też ap. wiech, wiecha), Włodek, Włost, Wojda, Wojna, Wojnasz, Wojno (też ap. wojna), Wojsiak, Wojtek, Wysoko, Zawisza, Żyra.

Geneza tej kategorii nazwisk jest szczególnie trudna do ustalenia. Materiał źródłowy nie daje możliwości rozstrzygnięcia, czy zacytowane formy stanowiły swoiste patronimika, nie posiadające wykładników formalnych, powstałe drogą przeniesienia imienia ojca (również w formie hipokorystycznej), czy też były to drugie imiona. Do grupy nazwisk typu patronimicznego włącza podobne struktury E. Wolnicz-Pawłowska [1978², 1998], natomiast jako skrócone potoczne formy imion oficjalnych, przejęte z języka mówionego traktuje je J. Bubak [1986]. O ile jednak w dwuczłonowych zestawieniach antroponimicznych rozpatrywanych przez Bubaka drugi element jest formą hipokorystyczną imienia podstawowego stanowiącego pierwszy człon tegoż zestawienia (typu *Błażej Błaszczak, Stanisław Stańczyk*, s. 183), o tyle w materiale podlaskim mamy do czynienia z zestawieniami dwóch form różnych imion, np. *Chaczko Andrusko, Stanisław Hryszko, Woyciech Matys, Proczuta Trochim*. Niektóre z nazwisk tej grupy posiadają w dokumentach formy oboczne, zawierające sufiksy patronimiczne, por. Symko *Boltruk*, Augustin *Boltrów* (obie formy zarejestrowane w Nowym Dworze w 1578 r.). Służą one jednak do identyfikacji dwóch

² W tym opracowaniu autorka używa w stosunku do imion występujących jako drugi element zestawienia terminu *patronimikum semantyczne*, s. 64.

różnych osób, w związku z czym patronimiczna funkcja imienia *Boltruk* nie jest jednoznacznie udokumentowana. Mimo braku takich poświadczeń tekstowych należałoby, jak się wydaje, drugie imię w podobnych zestawieniach traktować jako swoistą formę patronimiczną, powstałą na drodze przeniesienia ze zbioru imion do zbioru nazwisk. Niezależnie jednak od funkcji, którą pierwotnie te imiona pełniły, stały się one potencjalnymi nazwiskami.

*

W szesnastowiecznej antroponimii ziem północnego Podlasia patronimika tworzą grupę najliczniejszą. Stanowią one około 58% wszystkich nazwisk. Poza kilkoma wyjątkami są to typowe struktury odojcowskie. Tworzono je częściej od imienia ojca, rzadziej od nazwiska. Relacja podstaw odimiennych do odapelatywnych wynosi 67% do 33%. Wśród podstaw patronimików odimiennych mniej liczne są formy pełne imion, zdecydowanie częstsze są derywaty, głównie od imion kalendarza cerkiewno-słowiańskiego. Porównując frekwencję imion chrzestnych (patrz *Imiona*) z imionami tkwiącymi w podstawach nazw odojcowskich nasuwa się wniosek o wyraźnej ciągłości tradycji w nazywaniu potomstwa. Kolejność pięciu najpopularniejszych imion tworzących patronimika - poza znacznie mniej popularnym w starszym pokoleniu *Stanisławem* - jest identyczna jak przy imionach chrzestnych.

Jeśli chodzi o strukturę form patronimicznych, to przeważa typ syntetyczny. Do najproduktywniejszych formantów derywujących patronimika należą: **-owic(z)** // **-ewic(z)** wśród sufiksów rzeczownikowych (derywuje około 35% wszystkich patronimików) i **-ow** // **-ów** // **-ew** wśród przyrostków przymiotnikowych. Niezwykle żywotny w derywacji hipokorystyków sufiks **-ko** w funkcji przyrostka patronimicznego wystąpił marginalnie. Niezbyt często wykorzystywano w tej roli inne pierwotnie deminutywne formanty **-ka**, **-ek**, **-ec**. Mała frekwencja - poza wymienionym **-ow** // **-ów** // **-ew** - cechuje również formanty przymiotnikowe. Ogółem w obrębie patronimików sufiksalnych derywaty rzeczownikowe mają przewagę nad przymiotnikowymi.

Typ nazwiska patronimicznego zdecydowanie zdominował antroponimę północnego Podlasia w XVI wieku. Przy czym wyraźna przewaga należy do form rozpowszechnionego modelu na *-owicz // -ewicz*. Omawiany materiał nie zawiera w zasadzie tak częstych w dokumentach południowego Podlasia struktur opisowych (z wyjątkiem łacińskojęzycznego dokumentu przysięgi szlachty bielskiej). Słuszną więc wydaje się interpretacja takiego stanu rzeczy przedstawiona przez B. Tichoniuka [1988: 80], w świetle której popularność konstrukcji analitycznych na ziemiach badanych przez autora należy tłumaczyć silnymi wpływami mazowieckimi. W kancelaryjnej polszczyźnie sąsiedniego Mazowsza ten model identyfikacyjny był bowiem powszechny. Natomiast tereny północne z syntetycznymi formami patronimicznymi znalazły się w zasięgu oddziaływania wzorca nazewniczego kancelarii Wielkiego Księstwa Litewskiego, zdominowanego przez typ na *-owicz, -ewicz*.

2. NAZWISKA ODAPELATYWNE

Element charakteryzujący zawarty w nazwiskach odapelatywnych dotyczy indywidualnych cech zewnętrznych lub wewnętrznych osób je noszących. Istnieje wiele sposobów wskazania na typowe cechy wyróżniające osobnika z otoczenia. Ogólnie jednak można mówić o 1) nazwach powstałych od apelatywów, których semantyka bezpośrednio i od początku związana była z oznaczaniem ludzi, np. określaniem stopnia pokrewieństwa, charakterystycznych cech fizycznych i psychicznych, oraz o 2) nazwach użytych metaforycznie bądź metonimicznie i pochodzących od apelatywów nazywających rośliny, zwierzęta, przedmioty, zjawiska itp. Nazwy grupy drugiej indywidualizują osobę poprzez porównanie (w oparciu o podobieństwo cech), czyli metaforę, np. *Kos, Koźiel, Zajac* lub poprzez wskazanie charakterystycznego dla niej szczegółu, czyli metonimie, np. *Dolek, Sadło, Szczotka* (szerzej na ten temat zob. Kaleta, 1998: 46-52).

Antroponimy tej klasy wydają się być szczególnie interesujące ze względu na zasób motywujących je apelatywów. Ich osobliwości fonetyczne, morfologiczne świadczą o tym, że przynajmniej część z nich musiała powstać w warunkach kontaktu i wzajemnego przenikania kilku języków: polskiego, białoruskiego, litewskiego. Zasięg występowania pewnych

leksemów ogranicza się do terytorium Wielkiego Księstwa Litewskiego i ziem przyległych, chociaż z czasem niektóre z nich, np. *sterta* ‘kopa siana’, *gryka* weszły do języka ogólnopolskiego [Bednarczuk, 1999a: 155]. Tego typu leksyka związana jest najczęściej z kulturą materialną wsi, uprawą roli, światem przyrody, charakterystyką człowieka.

W grupie semantycznej zawierającej określenia i przezwiska ludzi dominują nazwy cech ujemnych - fizycznych i psychicznych, por. brus. gw. *bruzga* ‘człowiek opryskliwy’, brus. reg. *czupra* ‘brudas, flejtuch’, brus. reg. *holak* ‘biedak’, brus. gw. *korzum* ‘człowiek bez przednich zębów’, brus. *kosy* ‘zezowaty’, brus. reg. *kudra* ‘człowiek o kędzierzawych włosach’, brus. *patarocza* ‘człowiek niechlujny; straszydło’ brus. gw. *zmienda* ‘skąpiec, sknera’ itp.

Leksyka z kręgu znaczeniowego dotyczącego świata przyrody, to głównie nazwy ptaków, np. *husak* ‘gąsior’, *karszun* ‘jastrząb’, *zazula* ‘kukułka’, roślin, np. *barkun* ‘trawa polna’, *snitka* ‘dzięgiel’, *wałoszka* ‘chaber, bławatek’.

Z grupy słownictwa odnoszącego się do życia na wsi wymienić należy nazwy narzędzi, np. *hołowieńka* ‘kawał nadpalonego drewna używanego przez tracza do czernienia sznura’, *koczerha* ‘pogrzebacz’, *tolkacz* ‘tłuczek stępy’, *stupa* ‘stępa (do tłuczenia pęcaku)’, nazwy odzieży: *kibalka* ‘rodzaj kobiecego nakrycia głowy’ nazwy potraw: *bonda* ‘podplomyk’, *kaldun* ‘rodzaj pierogów z mięsem’ i in.

Pod względem formalnym wśród tego typu antroponimów wyróżnić można 2 grupy: nazwy osobowe nie derywowane antroponimicznie (równe nazwom pospolitym) i nazwy derywowane antroponimicznie.

2.1. Nazwiska równe wyrazom pospolitym

W grupie tej mieszczą się wszystkie nazwy osobowe mające odpowiedniki wśród apelatywów (formalnie są nim równe). Powstały jako przeniesienia gotowych jednostek leksykalnych z płaszczyzny apelatywnej do proprialnej poprzez zmianę ich funkcji znaczeniowej.

2.1.1. Nazwiska równe apelatynom rzeczownikowym

- a) oznaczającym ludzi, członków rodziny: *Dzieduszek, Dziecko, Gospodarz, Król, Nowak, Nowik, Pasunek, Poppek, Przymak, Przystopa, Przystupa, Sierota, Synowiec, Szwak, Świeć, Ziemak, Zięć*;
 - charakterystyczne cechy zewnętrzne lub wewnętrzne: *Bąbol, Bambol, Białaszek, Bielak, Bruzga, Cherubin, Chrobot, Chromiec, Chyrka, Ciapa, Czort, Czupra, Czykinda, Drab, Flak, Głowacz, Golas, Gołaś, Gótek, Junak, Kaznodzieja, Korzon, Korzun, Kudra, Kulka, Łgusek, Malik, Mitrega, Miziołek, Mleczek, Nogaj, Okrasa, Pierdzioch, Piłat, Pleszka, Płaksa, Podłatek, Religa, Rykacz, Smoleń, Syszczyk, S(z)elma, Szepiotka, Szostak, Wieszcz, Wilkolek, Wrzeszcz, Zębal, Zmienda, Żoch*.
- b) użytym metaforycznie lub metonimicznie i oznaczającym:
 - nazwy zwierząt i ptaków: *Bugaj, Burek, Czajka, Czyż, Drozd, Dziaciół, Gniętko, Gogol, Gzyk, Hohol, Hołub, Hołubka, Inochodnik, Jun, Karaś, Karp, Kierda, Kokoszka, Konik, Kos, Kot, Kotek, Kozica, Kozioł, Krak, Krot, Kruk, Kulik, Kurek, Lis, Łos, Morona, Perka, Piekut, Pikut, Pietuch, Piszczak, Pliska, Raska, Robak, Rogal, Sikora, Sobol, Sokolek, Sokółok, Sowa, Szczubiel, Ślepowron (też n. herbu Ślepowron), Udot, Wąż, Woł, Worobiej, Wrobl, Wróbl, Zając, Żrzobek, Żołna, Żuk*;
 - nazwy roślin i ich owoców: *Barkun, Bielak, Boczwina, Bodak, Borowik, Brzozka, Brzoska, Bylina, Chmiel, Cybulka, Ćwikła, Hruszka, Jadek, Kania, Kostr(z)ewa, Kostrzyca, Kruszyna, Lasek, Lebioda, Letnik, Lipka, Łopuch, Łoza, Makowka, Miodunka, Orzech, Osinka, Osowik, Pączek, Pąk, Powałka, Skrzypieł, Sokora, Szyszka, Śnietka, Śnitka, Wisznia, Wołoszka, Ziarko, Zielepucha, Żagawka, Żyto*;
 - nazwy części ciała: *Brewka, Broda, Czerep, Giza, Hołowka, Kiszka, Koziej, Kukisz, Kulak, Łapa, Nierka, Ogonek, Paluch, Piętka, Zębek, Ząbek*;
 - nazwy chorób: *Czerwonka, Dryszcz, Haraczka, Horaczka, Pestrok*;
 - nazwy różnych przedmiotów gospodarstwa domowego, narzędzi, instrumentów muzycznych itp: *Bajdak, Drag, Duda, Hołowieńka, Klepacz, Koczerha, Korczak, Kosak, Koszyk, Kozik, Łopata, Miedzianka, Motak, Ohłobla, Pękawka, Radło, Rzeszotko, Siekierka, Stacywa, Stupka*,

Surma, Szerbik, Szczotka, Świeczka, Tolkacz, Żahadło, Żegadło, Żelasko, Żłoba, Żłukto;

- nazwy części garderoby: *Ciako, Czabaj, Guzik, Kapturok, Kibalka, Kiepura, Kołpak, Szuhaj, Zamsza;*

- nazwy potraw: *Bonda, Brzeczka, Kielbasa, Krupa, Kulesz, Kulesza, Łoj, Mąka, Miakisz, Piwko, Piwsko, Pomaska, Proskur, Sadło, Schab, Solka, Śledzik, Zemla;*

- nazwy różne (w tym pojęcia abstrakcyjne): *Bajka, Bielawa, Cholewa* (por. też n. herbu *Cholewa*), *Ciuk, Czentka, Dolek, Dong, Dorobek, Gałązka, Gospoda, Gręda, Grot, Homon, Kapituła, Kepka, Klus, Klus, Kłopot, Kostra, Kostro, Korbanka, Kozera, Kozyra, Latko, Miedzник, Miękina, Moczydło, Morze, Niebyt, Ożega, Pieniek, Pienieszek* (ap. *peniążek*), *Piguła, Pisanka, Plewa, Podpora, Poszwa, Poświęta, Przechka, Pudłak, Puszcza, Reszka, Roj, Ropa, Sieczka, Siodmak, Skiba, Skorka, Skubanka, Słowo, Stawek, Tarusza, Terebuza, Torusa, Trzaska, Ursza, Welnianka, Wnor, Wojna* (por. też im. złoż. typu *Wojśław*), *Zawada, Zdrod, Zora, Zubel, Zubiel, Żelezo.*

2.1.2. Nazwiska równe apelatywom przymiotnikowym (imiesłowowym)

Większość antroponimów tej grupy stanowią nazwiska utworzone od przymiotników prostych nazywających cechy fizyczne (kolor włosów, wzrost, wiek itp), charakterologiczne lub inne *Arkawy, Biały, Bujny, Chromy, Cichy, Czarny, Dziki, Garbaty, Gładki, Kęsy, Kosy, Krzywy, Łysy, Mały, Mądry, Pewny, Pryhoży, Prychożyj, Rudy, Siwy, Stary, Suchy, Tonki, Ubohi*. W jednym przypadku antroponim motywowany jest przymiotnikiem złożonym *Krzywonogi*.

W części nazwisk podstawę stanowią przymiotniki odrzeczownikowe, rzadziej odczasownikowe, z przyrostkiem:

-ny: *Chłodny, Głodny, Nowotny, Obruszny, Owsiany, Pozny, Pszeniczny, Rzepny, Solodny, Zbożny;*

-owy: *Dębowy, Sądowy;*

-(ow)aty: *Storbaty, Szramowaty, Wiszowaty.*

W nazwiskach *Mazan*, *Żędzian* podstawę motywującą stanowi imiesłów bierny czasu przeszłego (w formie krótkiej).

2.2. Nazwiska derywowane antropomicznie

Do grupy nazwisk derywowanych antropomicznie włączyłam wszystkie formacje sufiksalne, które jako apelatywa nie zostały potwierdzone w słownikach. Utworzono je od podstaw apelatywnych drogą derywacji sufiksальной, czasem paradygmatycznej. Teoretycznie antropimimy tej grupy mogą być patronimikami, bowiem formanty je derywujące: **-ec**, **-ek**, **-ik**, **-uk**, **-ko** i in. mogą w antropimimii pełnić funkcję patronimiczną. Przyjęłam jednak zasadę, że jeśli analizowany materiał nie zaświadcza (np. w postaci form obocznych na **-icz**, **-owicz** // **-ewicz**, **-ow**) patronimicznego charakteru tych nazw lub nie rejestruje nazwisk równych apelatywom je motywującym, to kwalifikuję te antropimimy jako derywowane określenia odapelatywne. Tworzą je następujące sufiksy:

-ach // **-ech**: *Legach*, *Somach*, *Warpach*, *Warpech*;

-och: *Zimnoch*;

-uch: *Kniopuch*, *Przebieruch*;

-ec: *Pleszywiec*;

-acz: *Magacz*, *Puzacz*, *Sarnacz*, *Zarembacz*;

-aj: *Czulaaj*, *Semoraj*;

-ej: *Bakiej*, *Bokiej* (por. też n. herbu *Bokiej*), *Czyczej*, *Kołczej*, *Rozwiej*, *Stawierej*;

-ak: *Óldak*, *Poźniak*, *Sarnak*, *Szejpak*;

-aka: *Rewiaka*;

-ek: *Dorobotek*, *Dybek*, *Jaworek*, *Kadhówek*, *Konozek*, *Moniek*, *Olchówek*, *Rudek*, *Rustek*, *Strożek*, *Wichorek*;

-ik // **-yk**: *Babaik*, *Babik*, *Bobryk*, *Borszczyk*, *Bubienik*, *Chalaszczyk*, *Cherubinczyk*, *Choreszczenik*, *Ciulczyk*, *Derdzik*, *Derlik*, *Dobrydnik*, *Dropik*, *Drozdzanik*, *Dziążyk*, *Kortyliak*, *Knyszaniak*, *Kusik*, *Malik*, *Olchownik*, *Rublik*, *Rydzienik*, *Sarnik*, *Sicznyk*, *Sierbalik*, *Skąpik*, *Solemnik*, *Soltanik*, *Storbik*, *Wardzik*;

-uk: *Bartniuk*, *Czyruk*;

- ka:** *Chmarka, Głowienka, Jamiolka, Konopka* (por. też n. herbu *Konopka*), *Lepka, Łoszynka, Pleczka, Podka*;
- ojka:** *Botojka*;
- ko:** *Bacharko, Boczko, Brusko, Chamko, Chorko, Chudko, Hutko, Dołodko, Kłodko, Kołodko, Komeczko, Moderko, Mołotko, Papko, Piroszko, Płowko, Siwko, Sterko, Wygrysko*;
- ejko:** *Kruciejko, Ostrejko, Starejko, Szarejko, Turejko, Wiersejko*;
- el:** *Bruzgiel, Bukiel, Czeczal, Dryzdel, Dziepiel*;
- ilo // -yło:** *Bondziło, Ciepilo, Krzywilo, Strumilo, Szacilo, Wierszyło, Zemiło, Żerebiło*;
- ał(a):** *Buchala, Drygala, Pierzchala, Pirchał, Zubala*;
- ało:** *Plaskało*;
- ajło:** *Powieszajło*;
- ło:** *Kupło, Szmurło*;
- un:** *Bardun, Kolbun, Pizun*;
- enia:** *Kosierzenia*;
- oń:** *Saroń, Świgoń*;
- iszcz:** *Pomieliszcz*;
- asz:** *Durasz*;
- isz:** *Chorobisz, Czobotnisz, Kupisz*;
- os(z):** *Gniewosz* (por. też *Gniewosz* ≤ im. złoż. *Gniewomir* MałS 68), *Gugosz, Łabos*;
- us(z):** *Miodus, Płaskusz*;
- ota:** *Mohota*;
- uta:** *Kaprzuta*;
- is:** *Bobris*;
- ski // -owski:** *Bacharski, Dragowski, Żerebiłowski*;

Wymienność nazwy na **-owski** z formą stanowiącą jej podstawę, jak to ma miejsce w dwóch ostatnich przykładach: *Drag*, *Żerebiło*, wydaje się świadczyć o nabieraniu przez ten przyrostek funkcji czysto strukturalnej.

2.3. Derywaty paradygmatyczne

Poświadczeń tekstowych tego typu nazwisk jest niewiele. Były to formy derywowane od podstaw rzeczownikowych lub czasownikowych, wyjątkowo przymiotnikowych, za pomocą końcówek **- ϕ** , **-a**, **-o** // **-'o**.

- z końcówką **- ϕ** : *Chorosz, Drobot, Jajc*;

- z końcówką **-a**: *Biaława, Bielda, Druka, Duchowna, Kapara, Koniusza, Okusa, Pura*;

- z końcówką **-o** // **-'o**: *Bebko, Bejdo, Brzosko, Bujno, Czupurno, Chitko, Chnyko, Chodzio, Czuczko, Czykido, Czykindo, Klekotko, Kłosko, Łaznio, Rudzio, Staruszek, Wnuczko*

Niektóre z zacytowanych wyżej antroponimów (np. *Bokiej, Bujno, Łuba*) mogą być motywowane również przez nazwy herbów. Zostały włączone do kategorii nazwisk odapelatywnych, ponieważ nazwa herbu pochodzi często od nazwy wizerunku obiektu znajdującego się na tarczy herbowej.

2.4. Composita

Na wzór apelatywów złożonych utworzone zostały następujące nazwiska:

Bezruczka, Białasuknia, Białosuknia, Białous, Białowąż, Czornobaj, Gołojuch, Pijwoda.

*

Odapelatywne nazwiska charakteryzujące są najliczniejszą - po patronimikach - grupą nazw osobowych. Ogółem stanowią około 21% wszystkich analizowanych w pracy antroponimów. Z tego blisko 12% to określenia równe wyrazom pospolitym, zdecydowanie częściej rzeczownikom, niż przymiotnikom. Do derywacji pozostałych 9% odapelatywnych nazwisk charakteryzujących użyto ponad 30 ekspresywnych przyrostków lub ich rozszerzonych wariantów.

3. NAZWISKA ODMIEJSCOWE

Charakter nazwisk odmiejscowych występujących w badanych źródłach jest uzależniony od statusu społecznego osób identyfikowanych. Jeśli nazwisko dotyczy przedstawiciela stanu szlacheckiego, nosi charakter posesjonatyczny (powstało od nazwy majątku, dóbr ziemskich, których był właścicielem), jeśli natomiast dotyczy chłopca, mieszczanina, ma charakter migracyjny (wskazuje na miejsce poprzedniego zamieszkania).

Do grupy nazwisk odmiejscowych włączone zostały również określenia powstałe od nazw terenowych. Ich nominacyjna funkcja polega najczęściej na wskazaniu miejsca zamieszkania w obrębie danej wsi, np. *Nagorny* 'mieszkający na górze'. Tworzone były od wyrażen przyimkowych przy użyciu najczęściej przymiotnikowego formantu *-ny*.

Wśród określeń motywowanych nazwami miejscowymi wyróżnić można formy opisowe (deskrypcje), syntetyczne, równe nazwie miejscowości.

3.1. Deskrypcje odmiejscowe

Mają postać wyrażenia przyimkowego *z + nazwa miejscowości* w Gen. sg. W łacińskojęzycznym tekście przysięgi szlachty bielskiej odpowiada mu formuła *de + nazwa miejscowości* w Nom. sg. Specyfika dokumentu sprawiła, że nazwa miejscowa występuje jedynie obok imienia osoby zamykającej spis przedstawicieli danej wsi, np. *Josephus filius Jacobi, Nicolaus olim Stanislai, ... Andreas olim Martini de Zimnochii*.

Sporadycznie określenia opisowe notowane są w inwentarzach, gdzie prawie zawsze wskazują na miejscowość będącą miejscem poprzedniego pobytu: *Niedziey z Doroskow; Jakuć z Dubnicy; Sidor, Wasko s Kowaliow; Kurilo Sostasiow* (: n.m. *Ostasze*); *Wawrzyniec Zrybaltow* (: n.m. *Rybaty*); *Nestor z Symkow*. Niewielka liczba poświadczeń tych form w ekscerpowanych tekstach wynika stąd, że deskrypcje odmiejscowe były charakterystycznym sposobem identyfikacji w okresie wcześniejszym - do XV wieku [Czachorowska, 1998, Kaleta, 1998: 45, Szulowska, 1992]. Reprezentują najstarszy historycznie typ określeń wyrażających relację osoby identyfikowanej do miejscowości, której właścicielem była lub z

której pochodziła. W wieku XVI deskrypcje odmiejscowe, jak wynika z niewielkiej liczby ich poświadczeń w źródłach podlaskich, wychodziły z użycia, zdominowane przez typowe dla struktury języka polskiego derywaty syntetyczne.

3.2. Nazwiska derywowane od nazw miejscowości

Są derywatami powstałymi przez dodanie do nazwy miejscowości formantów słowotwórczych. Większość takich nazwisk motywowana jest nazwami miejscowości położonych na omawianym terenie lub w bezpośrednim jego sąsiedztwie. Jednak precyzyjne ustalenie, która nazwa miejscowa dała początek danemu nazwisku, w praktyce jest niemożliwe. Wynika to z faktu, że miejscowości o tej samej nazwie było nieraz kilka, jeśli nie kilkanaście. Nazwa każdej z nich mogła stanowić podstawę motywacyjną nazwiska. Posiadając jednakże pewną wiedzę z zakresu historii osadnictwa na Podlasiu, możemy sądzić, że większość nazwisk w tej grupie motywowana jest nazwami miejscowości leżących na sąsiednim Mazowszu. Stamtąd bowiem wywodzi się jeden z zasadniczych nurtów osadniczych kolonizowanego w XVI wieku Podlasia. Nowo zakładane przez drobną szlachtę mazowiecką osady otrzymywały nazwy przenoszone z Mazowsza. Tym należy tłumaczyć częste powtarzanie się nazw wsi na Mazowszu i Podlasiu, por. *Cibory* (≥ *Ciborowski*), *Guty* (≥ *Gutowski*), *Żochy* (≥ *Żochowski*) i in. [Halicka, 1976: 12]. Formacje utworzone od nazw miejscowości odległych regionów geograficznych występują rzadziej.

Zdecydowanie największa produktywność w tworzeniu syntetycznych nazw odmiejscowych cechuje przyrostki **-ski**, **-owski** // **-ewski**, **-eński**, **-cki**. Derywowane przez nie określenia pochodzą od nazwy wsi, z której osoba identyfikowana przybyła lub której właścicielem była.

Por. *Bagiński*, *Bajkowski*, *Bielawski*, *Bieleński*, *Bieńkowski*, *Biernacki*, *Biliński*, *Bileński*, *Błoński*, *Bołąkowski*, *Borowski*, *Borycki*, *Brostowski*, *Brzeźnicki*, *Brzozowski*, *Buczyński*, *Burzyński*, *Byszewski*, *Chądzyński*, *Chmielowski*, *Chomontowski*, *Ciborowski*, *Ciechanowski*, *Cyborowski*, *Czaczkowski*, *Czarnecki*, *Czartoszyński*, *Czechowski*, *Dabczyński*, *Daniłowski*, *Dąbrowski*, *Dmochowski*, *Dobrochowski*, *Dobrzyniewski*,

Dobrzyński, Domanowski, Drozdowski, Dubieński, Dubowski, Duchnowski, Dulski, Dziatkowski, Dzierżkowski, Dzieszkowski, Falkowski, Frankowski, Galecki, Garbowski, Gąsowski, Gniewecki, Godlewski, Gogolewski, Gołębiewski, Górski, Grabowski, Grajewski, Grądzki, Grodzki, Grotowski, Grykiewicz, Grzybowski, Gumowski, Gutkowski, Gutowski, Hornowski, Jabłonowski, Jabłoński, Jankowski, Jarocki, Jasiński, Jasiński, Jaworowski, Jesionowski, Jezierski, Jeżewski, Kamiński, Karski, Karwowski, Kiersnowski, Kierznowski, Kisłowski, Klepacki, Kobyleński, Kobylński, Kołakowski, Korowicki, Koryciński, Korycki, Korytkowski, Korzeniewski, Kosiniński, Kos(s)owski, Koszewski, Kotowski, Kożuchowski, Kramkowski, Krasnodębski, Krasowski, Kropilnicki, Krupicki, Kruszewski, Kruszowski, Kruszyński, Krynicki, Krzeczowski, Książkowski, Kuczeński, Kuczewski, Kudrycki, Kudrzycki, Kuliski, Kunicki, Kurowicki, Kurowski, Kurzeniecki, Lachowski, Lacki, Laskowski, Leszczyński, Leszniewski, Leśniowski, Lewicki, Lipieński, Lipski, Liski, Lubieniecki, Lubotyński, Lubowicki, Łabieński, Łaboński, Ławrynowski, Łazowski, Łempicki, Łopieński, Łuniewski, Łużecki, Malczewski, Malewski, Malinowski, Markowski, Maruszewski, Masłowski, Mieczkowski, Mierzwiński, Milewski, Miłkowski, Młodowski, Moczulski, Mojkowski, Morawski, Mościcki, Nasilowski, Nieciecki, Niemyjski, Nieświtowski, Niewiadomski, Niewi(e)rowski, Nosilowski, Obniski, Obremski, Odolski, Ołędzki, Olszewski, Osmolski, Ossowski, Oszmieński, Ozierski, Patkowski, Pajewski, Paleczewski, Papiński, Perchalski, Pieńczykowski, Pietrzykowski, Piotrowski, Płoński, Pobikrowski, Podgórski, Pokrzywiński, Pokrzywnicki, Poniatowski, Popliński, Prostyński, Proseński, Proszewski, Przesmycki, Przestrzelski, Przeździecki, Przygodzki, Pytkowski, Rachański, Rac(z)ki, Radomski, Radziejewski, Radziwiński, Radziszewski, Ratyński, Rembiszewski, Rogowski, Rozwadowski, Rudkowski, Rybałtowski, Rykaczewski, Sadowski, Sarnacki, Sieklucki, Sienicki, Sławski, Smogorowski, Smogorzewski, Straszyński, Suchowierski, Sulejewski, Suwalski, Sypniewski, Szepiotowski, Śledziwski, Śliwkowski, Śliwowski, Świerczewski, Świecki, Świrbiński, Świrniski, Tchórznicki, Toczycki, Tyborowski, Toczycki, Topiczewski, Uchowski, Uszeński, Uszyński, Wierzbicki, Wierzbowski, Wiszeński, Wiśniewski, Wiżeński, Włoczeński, Wodyński, Wojdowski, Wrocieński, Wygonowski, Wyszeński, Wyrzykowski, Wyszemi(e)rski, Zabrzycki, Zakrzewski, Zaleski, Zaliwski, Za-

wadzki, Zbyszeński, Zbyszowski, Zembrowski, Zembrzycki, Zubrzycki, Żabczyński, Żakoński, Żakowski, Żebrowski, Żeleźnicki, Żochowski.

Spośród innych formantów derywujących syntetyczne nazwy odmiejscowe wymienić należy:

-in: *Bielamin, Bielanin;*

-anin: *Brańszczanin, Ciechanowianin, Grodnianin, Kościanin, Kwasowcianin, Łomzianin, Malczanin, Oranin, Smużanin, Strużanin, Wielblanin;*

-ec: *Przełomieć, Suchowiec, Woliniec, Wołotyńiec;*

-ny: *Dąbrowny, Gorny, Nagorny, Zabuzny, Zadworny;*

-nik: *Zabuznik;*

-czuk: *Pińczuk* (≤ n.m. *Pińsk*);

-czyk: *Borowczyk, Diakowczyk, Grabowczyk, Pińczyk* (≤ n.m. *Pińsk*)

Nietypową formę wyrażenia przyimkowego w grupie określeń pochodzących od nazw terenowych ma antroponim *Nagorka*.

3.3. Nazwiska równe nazwom miejscowości

Genezę tych nazwisk Kaleta [1998: 45] łączy z typowymi dla stylu kancelaryjnego wyrażeniami przyimkowymi *de // z + nazwa miejscowości*, w których po osłabieniu semantycznej relacji przynależności człowieka do określonej miejscowości, nastąpił zanik przyimka.

W przypadku analizowanego materiału można założyć również możliwość powstania tych nazw drogą przeniesienia z klasy toponimów do antroponimów: *Hruzka, Poprat, Zawichost*.

*

Nazwiska odmiejscowe stanowią zaledwie 12% ogółu wyekscerpowanych antroponimów. Deskrypcje odmiejscowe stosowane były na niewielką skalę. Ten sposób identyfikacji wychodził już w XVI wieku z użycia. Przeważały formy syntetyczne. Derywowano je za pomocą kilku sufiksów. Najproduktywniejszym okazał się wśród nich formant **-ski** i jego komponowane warianty.

W analizowanych źródłach występuje pewna grupa nazw osobowych, które z formalnego punktu widzenia są patronimikami. Wykładnikiem patronimiczności jest formant *-ow*, np. *Chrabołow*, *Koczow*, *Kołakow*, *Woroszyłow*. Teoretycznie jednak etymologii tych nazwisk można doszukiwać się również w nazwach odmiejscowych. Na terytorium Mazowsza i częściowo Podlasia występuje bowiem dużo rodowych nazw miejscowych utworzonych bezsufiksalnie, drogą przeniesienia z płaszczyzny antroponimicznej.

Por. n.m. *Chraboły* od n. os. *Chraboł* (Kon 40)

n.m. *Kocze* (obecnie *Koce*) od n. os. *Koc(z)* (Hal I 83)

n.m. *Kołaki* od n. os. *Kołak* (Hal I 84)

n.m. *Woroszyły* od n. os. *Woroszyło* (Kon 218)

Wymienione wyżej nazwy osobowe mogą zatem być formacjami odmiejscowymi powstałymi w wyniku elizji przyimka *z* w wyrażeniu *z + nazwa miejscowa* w Gen. sg: [*z*] *Chrabołow*, [*z*] *Koczow*, [*z*] *Kołakow*, [*z*] *Woroszyłow*.

4. NAZWISKA ODZAWODOWE

Ta grupa określeń w XVI wieku znajdowała się jeszcze, jak można sądzić, na pograniczu nazw własnych i wyrazów pospolitych. Antroponimy motywowane przez apelatywa odzawodowe informowały początkowo, co podkreślają m. in. J. Bubak [1986: 156] i K. Rymut [1987: 211], o rzeczywistym zawodzie wykonywanym przez osobę identyfikowaną. A. Cieślakowa [1990: 154] omawiając mechanizmy przechodzenia apelatywów do kategorii antroponimów dodaje jednak, że nie we wszystkich przypadkach twierdzenie takie można utrzymać, gdyż „wartość semantyczna pewnych apelatywów w powiązaniu z wiedzą o świecie wyklucza możliwość ich użycia w funkcji określeń zgodnych z rzeczywistością ...”. Szesnastowieczny podlaski materiał antroponimiczny wydaje się jednak świadczyć o zachowującej się jeszcze relacji semantycznej między nazwą odzawodową identyfikującą osobę a realnie wykonywanym przez nią zawodem. Najliczniejsza grupa nazwisk odzawodowych odnotowana została w miejscowościach, będących na badanym terytorium ośrodkami handlu i rzemiosła - Surazu, Krynkach, Nowym Dworze.

Nazwiska odzawodowe poprzez fundujące je apelatywa są istotne w wymiarze kulturowym - niosą informację o rodzajach wykonywanych w danym okresie zawodów, specjalności, usług. Pozwala to wnioskować o poziomie życia danej społeczności. Analizowane nazwiska informują o istnieniu na ziemiach Podlasia rzemiosł metalowych, drzewnych, budowlanych, włókienniczo-odzieżowych, skórzanych, spożywczych i in.

W badanych dokumentach nazwy te występują jako drugi, sporadycznie jako trzeci (po imieniu) element formuły identyfikacyjnej.

Grupę nazwisk odzawodowych tworzą: *Arcabnik, Barwierz, Bednarz, Biskup, Bondar, Budnarz, Bundar, Bojar, Bojar(z)yn, Burmistr(z), Cieśla, Ciwon, Czobotar(z), Diak, Dworak, Garbarz, Grabarz, Harbarz, Humienny, Kaczmarz, Kaletnik, Karczmarz, Koleśnik, Konował, Kopernik, Kotlarz, Kowal, Koziemiaka, Kramarz, Kramnik, Krawiec, Krobnik, Kucharz, Kuczmierz, Kustar, Kuśnierz, Leśniczy, Młynarz, Ławnik, Marszałek, Miednik, Mielnik, Miernik, Myśliwiec, Niedźwiednik, Ogrodnik, Organista, Pawnik, (ap. paw + -nik 'osoba zajmująca się hodowlą pawi?'), Piwowar, Podwojski, Pop, Poseł, Postrzygacz, Przetacznik, Rudnik, Rudokop, Rybak, Rybalt, Rymarz, Rządca, Rzeźnik, Saternik, Siodelnik, Skrzywnik, Skutnik, Stolarz, Strzelec, Szafrannik, Szapował, Szklarz, Szwiec, Ślachta, Ślosarz, Tkacz, Tracz, Tokarz, Wojt, Woskobochnik, Wyrobnik, Zareba, Zielnik, Żak, Żeleźnik.*

Przeważająca liczba nazwisk tej grupy posiada w swej podstawie genetycznie polskie lub wschodniosłowiańskie apelatywa. Niektóre z nich występują w obu wersjach językowych, por. *Bednarz - Bondar, Bundar, Garniarz - Hanczar* i in. Język białoruski, podobnie jak i ukraiński, zapożyczył pewną liczbę nazw zawodów z języka polskiego lub za jego pośrednictwem z niemieckiego [Unbegaun, 1989: 212].

W planie słowotwórczym zacytowane antroponimy charakteryzują się dość przejrzystą dwuczłonową budową. Zawierają w podstawie morfem informujący o rodzaju zajęcia oraz jeden z mniej lub bardziej produktywnych sufiksów (formalnych wykładników działacza): **-nik** (np. *Bartnik*,

Mielnik, Niedźwiednik, Ogrodnik, Żeleźnik itp.), **-ar(z)** (por. *Bednarz, Czubotar, Kramarz, Kucharz, Rymarz*), **-ec** (np. *Krawiec, Myśliwiec, Strzelec*), **-acz** (por. *Postrzygacz, Tkacz*).

Niektóre określenia odzawodowe są formami niederywowanymi: *Posel, Wojt, Żak*. Inne powstały na drodze substantywizacji przymiotników: *Humienny, Podwojski*. Występuje też kilka przykładów antroponimów motywowanych rzeczownikami złożonymi: *Dubotok, Konował, Kozopłat, Szapował*. W jednym przypadku mamy do czynienia z zapożyczeniem z języka niemieckiego: *Stalmach, Stelmach*.

W ekscerpowanych źródłach nazwiska odzawodowe stanowią około 3,5% całego zasobu antroponimów. Charakter dokumentów nie pozwala na określenie stopnia ich proprializacji. Jedynie w przypadku nazwisk typu *Cieślik, Cieśluk, Krawczyk* zerwanie więzi między osobą identyfikowaną a nazwą zawodową motywującą patronimikum nie budzi wątpliwości.

5. NAZWISKA ODETNICZNE

Obecność w podlaskiej antroponimii nazwisk motywowanych etnonimami stanowi potwierdzenie danych z zakresu historii osadnictwa tych ziem. Wskazuje pośrednio na kierunki migracji oraz kontakty różnych etnosów na obrzeżach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Bez trudu odnaleźć tu można nazwy nacji bezpośrednio sąsiadujących z Podlasiem: *Mazur, Litwin, Rusin*, lecz obok nich obecne są również nazwy mieszkańców bardziej odległych geograficznie krain: *Czerkas, Grek, Szot*. W przypadku tych ostatnich trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, czy niosły one prawdziwą informację o pochodzeniu etnicznym ich nosicieli bądź przodków. Semantyka tego rodzaju nazw może być bowiem wtórna i stanowić następstwo ich deetnonimizacji (przejścia etnonimów do kategorii wyrazów pospolitych) [Supranowicz, 1997].

Pod względem słowotwórczym wśród etnonimów motywujących podlaskie nazwiska XVI w. występują grupy o następujących formantach:

-ak // -'ak: *Lićwiak, Polak, Rusak*

-anin: *Polanin, Rusan*. Etonim *Rusan* z sufiksem **-an** wyodrębnionym z **-an-in** odnotowuje w materiale staropolskim M. Sulisz [1969: 291, 315].

L. Bednarczuk [2000: 11] badając jego geografie ustalił, że powstał on na gruncie północno-zachodnio-ruskim i chronologicznie był najstarszym etnonimem ludności wschodniosłowiańskiej z prasłowiańskim formantem **-(j)an**.

-ec: *Wołyniec*

-in // -yn: *Litwin, Rusin, Sasin, Tatarzyn, Węgrzyn, Żmudzyn*

-ik: *Żmudzik*

- inne sufiksy oraz formy bezsufiksalne (na gruncie języka polskiego): *Bojko, Cygan, Czerkas, Czyrkas, Grek, Gudzio, Kaszuba, Kozak, Lach, Mazur, Połulach, Prus, Rus, Szot, Tatar, Turek, Wałoch, Żyd*.

Derywatami odetnicznymi są ponadto dwa nazwiska o proveniencji bałtyckiej: *Gudel, Żydelis*. Antroponimy *Gudel*, podobnie jak przedstawiony wyżej *Gudzio*, są motywowane przez litewski etnonim *Gudas* (por. przmiotnik *gudas* ‘naturalny, rzeczywisty, prosty, pospolity’), odnoszący się zasadniczo do ruskiej ludności historycznej Litwy [Bednarczuk, 1999b: 146]. Formalnie nazwiska *Gudel, Żydelis* należy traktować jako przeniesione do języka polskiego litewskie deminutiwa z sufiksem **-el(is)** w funkcji patronimicznej.

W przedstawionym wyżej zbiorze część nazw osobowych motywują etnonimy, które pod względem budowy słowotwórczej są derywatami paradygmatycznymi od nazw krajów lub narodowości, np. *Lach* ($\leq$ *Lachy*), *Prus* ($\leq$ *Prusy*). Nazwa kraju, z kolei, jest w tych przypadkach wtórna względem mającej pluralną formę nazwy zamieszkującego go ludu, plemienia.

W grupie antroponimów motywowanych etnonimami bezprzyrostkowymi lub zawierającymi nietypowe formanty znaczną część stanowią nazwy określające mieszkańców ziem niesłowiańskich: *Cygan, Czerkas, Grek, Szkot, Tatar, Turek, Żyd*. Występują one najczęściej w formie niederywowanej, co świadczy o ich obcości i braku adaptacji do słowiańskich modeli nazewniczych. Upowszechnienie niektórych z nich prowadziło do powstania form obocznych, sufiksalnych, np. *Tatar-Tatarzyn*.

Wśród zacytowanych wyżej podlaskich antroponimów motywowanych etnonimami przeważająca część, jak się wydaje, wskazywała na rzeczywistą narodowość swoich nosicieli bądź ich przodków (czego

dowodzą losy kolonizacji tych ziem). Ale można również przyjąć, że część z nich jako podstawę motywacyjną miała wtórne apelatywa powstałe w wyniku deetnonimizacji. W ten sposób nazwy osobowe typu *Cygan*, *Grek*, *Kozak*, *Szot*, *Żyd* mogły być motywowane zarówno przez identyczne formy etnonimów, jak i apelatywa. W tym drugim przypadku powstanie antroponimów (trzeba dodać - o charakterze przezwiskowym) motywowane by było znaczeniem leksykalnym zapelatywizowanych etnonimów: *cygan* 'oszust, krętacz' (SW), *grek* 'wyznawca kościoła wschodniego' (SW), *kozak* 'zabijaka; pasterz kóz i in.' (SW), *szot* 'handlujący, przekupujący, handlarz' (L), *żyd* 'handlarz, zdzierca; człowiek niechrzczony' (SW).

W niektórych przypadkach na zjawisko homonimii nakłada się dodatkowo problem interpretacji słowotwórczej antroponimów sufiksalnych (typu *Mazurek*). Nazwisko to mogło powstać jako forma odojcowska (z patronimicznym sufiksem *-ek*) od antroponimu *Mazur*, którego podstawę motywacyjną stanowił etnonim *Mazur* bądź apelatyw *mazur*. Derywacja słowotwórcza tej nazwy osobowej dokonała się zatem na płaszczyźnie antroponimicznej. Jednakże jako dopuszczalną przyjąć można i inną interpretację: przy założeniu motywowania antroponimu *Mazurek* przez apelatyw *mazurek* (z deminutywnym sufiksem *-ek*) należy mówić o derywacji w planie apelatywnym.

Niezależnie od zasygnalizowanego wyżej zjawiska wielomotywacyjności podstaw i możliwości występowania derywatów homonimicznych, nie budzi wątpliwości przekonanie o obecności w antroponimii Podlasia znacznej grupy nazw motywowanych rzeczywistymi etnonimami. Liczba poświadczeń źródłowych poszczególnych nazwisk równych etnonimom, wysoka frekwencja patronimików opartych na podstawach odetnicznych [por. Citko, 2000b: 50-51] wskazują pośrednio na większy lub mniejszy udział różnych grup narodowościowych w kolonizacji Podlasia. Pokażną liczebnie grupę stanowią antroponimy motywowane nazwą etniczną *Mazur*, co przy uwzględnieniu geograficznego sąsiedztwa obu krain, wydaje się być rzeczą zrozumiałą i uzasadnioną. Widoczny ślad w podlaskiej antroponimii zostawili również północni sąsiedzi - Prusowie. Świadectwem ekspansywnej kolonizacji wschodniej jest duża liczba w nazewnictwie

podlaskim antroponimów motywowanych etnonimami *Rus, Rusan, Rusin*. O wczesnych kontaktach mieszkańców Podlasia z plemionami bałtyckimi świadczy znaczna grupa nazwisk opartych na dostosowanych fonetycznie i słowotwórczo do słowiańskich modeli antroponimicznych nazwach etnicznych *Litwin, Żmudzin*. Motywacja przez etnonimy określające mieszkańców odległych geograficznie krain jest mniej powszechna.

6. NAZWISKA OBCE

Jako obce traktowane są tu antroponimy pochodzące z języków niesłowiańskich: litewskiego, niemieckiego, łaciny. Zbiór ten tworzą nazwiska nieadaptowane lub noszące znamiona minimalnej adaptacji graficznej bądź fonetycznej. Nazwy przyswojone morfologicznie zostaną scharakteryzowane w osobnym rozdziale. Nie włączono natomiast do grupy nazw obcych antroponimów o genezie wschodniosłowiańskiej (biało-ruskiej, ukraińskiej). Podyktowane jest to względami zarówno lingwi-stycznymi, jak i pozalingwistycznymi. Sytuacja językowa Podlasia w XVI wieku, a zatem i jego nazewnictwo, zdeterminowane zostały, o czym już wspomiano, specyfiką jego historii osadniczej. Równoczesna kolonizacja przez dwa dominujące nurty osadnicze: polski i ruski, ich stykanie się, nakładanie na siebie, dały w efekcie skomplikowany językowo obraz nazewnictwa, w którym określenie tego, co rodzime, a co obce dla tego terenu, nie jest możliwe [por. na ten temat Dacewicz, 1999: 88-93].

Metoda analizy językowej przy wyodrębnianiu nazw białoruskich może w pewnych sytuacjach okazać się równie zawodną. Przyczyną jest fakt, że języki blisko spokrewnione (jak polski i białoruski), obfitują w warstwie apelatywnej w wyrazy posiadające wspólne genetycznie pierwiastki, używają zbliżonego zasobu imion, zapożyczają wzajemnie pewne formanty, a nawet całe struktury antroponimiczne.

Obraz nazewnictwa w podlaskich dokumentach XVI wieku dodatkowo komplikuje nieunormowana grafia tego okresu (nie pozwalająca np. w niektórych nazwiskach na rozróżnienie głosek *r // rz*) oraz przypadki polonizacji nazw białoruskich (por. *Gnat // Hnat*).

W zbiorze nazwisk obcych największą ilościowo grupę tworzą antroponimy o genezie bałtyckiej.

Por. *Alusko, Backiel, Baszkiel, Bierć, Biercisz, Bozel, Burgiela, Cikuć, Dojlid, Dojnis, Dolkas, Dzidzielo, Dzidziul, Ejsymont, Gasztold, Geros, Gerwielis, Giedrojc, Gierwa, Ginus, Ginwiło, Gojlisz, Gremzucz, Grikinis, Gudel, Gurbilo, Intupa, Jodo, Jodzio, Juszkielis, Kierzula, Kieturka, Kieturko, Kiewła, Kiewło, Kiezielo, Kiezgajło, Kiskil, Kniaba, Kodzisz, Kosiel, Kuprela, Kuprelo, Łankos, Mieszkuć, Mojgus, Mozejko, Narbut, Narmunt, Odega, Onelis, Piekucis(z), Pilwinis, Pograndzis, Polisa // Poliza, Porejko, Puksta, Punda, Pyńto, Reklo, Sarko // Sorko, Scirba, Sildisz, Skrablenio, Skrablinis, Skrebela, Stybulis, Surbło, Szerenos // Szeronos // Szyronos, Szolajda, Szurbe, Śmilgiń, Śmilginis, Trejgo, Trojgiel, Trumpa, Tuinis, Wojdyło, Wozbin, Żydelis.*

Stosunkowo rzadziej spotykamy nazwiska pochodzenia niemieckiego: *Dichta, Dorff, Fichta, Kurc(z), Ritbet, Szteląg*, żydowskiego: *Berk, Gimpielo, Morduchaj*, pruskiego: *Skłodo*, tatarskiego: *Mortaza, Mursz* oraz łacińskiego: *Patro, Proliksa*.

7. NAZWISKA NIEJASNE

Do nazw o niejasnych dla mnie podstawach zaliczyłam m.in.: *Boboryka, Bohodzury, Bozdzielowicz, Chorlaw, Chraboń, Czepczarczyc, Czolibata, Czyjhiew, Czyluda, Ćwirwrulka, Gawli, Gmiczycz, Hurgowic, Jawbiczów, Jupirzycz, Kahoda, Materzuganicz, Pikropocz, Rozopotra, Sanisnieniec, Skubietko, Wnestrek, Wosginth, Zatosik.*

Problemy interpretacyjne przynajmniej części nazwisk tej grupy mogą wynikać z niewyraźnego ich zapisu w źródłach rękopiśmiennych i błędnej lekcji wydawców tych dokumentów.

8. FORMUŁY IDENTYFIKACYJNE

Zaprezentowanie typowych modeli nazewniczych występujących w tekstach szesnastowiecznych dokumentów północnego Podlasia stanowi swoiste uzupełnienie dotychczasowych rozważań, w których zostały scharakteryzowane poszczególne elementy owych modeli, tj. imiona oraz nazwiska. Badane nazwy osobowe pochodzą z okresu, który w historii antroponomii charakteryzował się jeszcze brakiem stabilności systemu

identyfikacyjnego. Funkcjonujące w nim formuły nazewnicze tworzyły według określenia S. Grzybowskiego [1957] tzw. nazwisko zwyczajowe, nie oparte na uregulowaniach prawnych.

Zwrócenia uwagi wymaga fakt, że przedmiot zainteresowania stanowią sposoby nominacji osób w tekście, tj. elementy systemu oficjalnego, pisanego, który w jakiejś mierze może się różnić od systemu mówionego, potocznego. Materiał językowy zawarty w źródłach odzwierciedla praktyki nazewnicze obowiązujące w poszczególnych kancelariach. Stosowane przez nie zwyczaje narzucały pisarzom obowiązek przestrzegania pewnych form zapisu nazwań, które, z jednej strony musiały być zgodne z przyjętymi normami, z drugiej natomiast w stopniu dostatecznym identyfikować osobę. Oznacza to, że przy braku ograniczeń prawnych stosowano model nazewniczy o takim stopniu rozbudowy, który umożliwiałby odróżnienie jednej osoby od innej. Niemniej źródła pisane odzwierciedlają w pewnym stopniu elementy systemu potocznego, czego dowodem jest obecność w łacińskojęzycznym dokumencie przysięgi szlachty form nazewniczych żywego języka, por. *Arczisz filius Sienko, Jolthuch filius Malesza, Marcus olim Klosko* (AU, s. 246).

Ogólnie jednak większy stopień potoczności w sposobach identyfikowania cechuje dokumenty sporządzone w języku polskim lub białoruskim. Bardziej natomiast oficjalny jest pod tym względem dokument łaciński.

Uwzględniając stopień złożoności występujących w podlaskich źródłach formacji nazewniczych można wyróżnić modele identyfikacyjne jedno-, dwu- i trójelementowe. Różne natomiast mogły być ich strukturalne i morfologiczne wyznaczniki.

Modele jednoelementowe były wyrażone pojedynczymi nazwami osobowymi. Stanović je mogły:

- imiona chrzestne w formie pełnej lub derywowanej, np. *Andrzej, Baltazar, Bartosz, Boltr, Chaczuta, Chwiedko, Dorosz, Gawryło, Jaronim, Jaško, Kalennik, Makidon, Nestor, Okuła*
- odapelatywne nazwiska charakteryzujące, np. *Bacharko, Chromiec, Czyż, Huk, Kołodko, Stupka, Tupieka, Żuk.*
- patronimika, np. *Chodziej, Drabowięta, Hawryłow, Klimkowicz, Polowicz, Saków, Więckow, Zaiczęta.*

- nazwiska odmiejscowe, np. *Gutowski, Michałowski, Sieklucki, Suwalski, Żakowski*.

Najpowszechniejszym sposobem szesnastowiecznej identyfikacji był w omawianych źródłach schemat dwuelementowy: *imię + nazwisko*. W charakterze drugiego po imieniu członu zestawienia występowały antroponimy różnej kategorii:

- imię + patronimikum (w sg. lub pl.), np. *Paweł Androwic, Matys Bielewicz, Iwan Honczarów, Nikon Iwanczyc, Józef Saniec* i in.

Część formacji patronimicznych zarejestrowanych w źródłach występuje w formie l. mnogiej. Należą do nich nazwy zawierające sufiks *-ęta*, np. *Anna, Jan Grzegorzowięta, Andrzej a Miluta Jurkowięta* oraz formy z innymi sufiksami patronimicznymi zakończone fleksją *-y*, np. *Iwan, Tymosz Borysowicz, Mikita a Chwiedor Iwankowicz* i in.

- imię + odapelatywne nazwisko charakteryzujące, np. *Łukasz Bielak, Simon Czajka, Stanisław Kos, Andrzej Piwsko, Marek Puzacz, Jan Sołodny* itp.

- imię + nazwisko odmiejscowe, np. *Wincenty Borowski, Jan Chmielewski, Stanisław Grotowski, Maciej Puchalski, Adam Sieklucki, Jakub Tyborowski* i in.

Wartość nazw odmiejscowych jako tych elementów modeli identyfikacyjnych, z których powstało współczesne nazwisko, jest różna. Niewątpliwie nie odegrały większej roli w procesie nazwiskotwórczym deskrypcje odmiejscowe typu *Niedziej z Dorożkow, Sidor z Kowalow*, gdyż jako formy języka kancelaryjnego dość wcześnie wyszły z użycia. Dominującym natomiast typem wśród nazwisk odmiejscowych stały się określenia syntetyczne derywowane głównie za pomocą formantu *-ski* i jego rozszerzonych wariantów.

- imię + nazwisko odzawodowe, np. *Dmitr Bondar, Paweł Cieśla, Jaszko Czobotar, Marek Karczmarz, Iwasko Rudnik, Mokiej Żeleźnik* i in.

- imię + etnonim, np. *Paweł Lach, Andrzej Mazur, Iwaszko Rusan, Icko Żyd*

- imię + nazwa herbowa, np. *Paweł Bujno, Matys Konopka, Jan Łuba* i in.

- patronimikum + nazwisko odzawodowe *Narkiewicz Kowal*

Schemat trójelementowy w szesnastowiecznej nominacji na omawianym obszarze należał do wyjątków. Odnotowano niewiele przy-

kładów, w których podstawowa dwuelementowa formuła nazewnicza uległa rozbudowaniu:

- imię + patronimikum + nazwisko odapelatywne, por. *Rafał Martinowicz Kulesz, Paweł Mikołajewicz Kulesza, Jakub Stanisławowicz Pisanka*
- imię + patronimikum + nazwisko odmiejscowe, np. *Stanko Tomkowicz Chojnowski, Wasko Chaczewicz Hruzka, Łukasz Iwanów Kwasowcianin, Jan Jakubowicz Wrocieński*
- imię + patronimikum + nazwisko odzawodowe: *Chodor Siemieniaczyc Bondar, Marcisz Daniłow Ławnik, Jan Piotrowicz Woźny*
- imię + nazwisko odapelatywne + nazwisko odzawodowe lub imię + nazwisko odzawodowe + nazwisko odapelatywne: *Micha Łapa Mirnik, Hryszko Stary Podwojski, Wojciech Ciwon Rogal*
- imię + nazwisko odmiejscowe + nazwisko odzawodowe: *Paweł Borowski Mirnik*

W dokumencie z pomiary włócznej (RG) występuje osobliwy sposób identyfikacji osób związany z wykonywanym zawodem, np.

Michno Dziechowic a Buczko Skorczyc na bartnictwo;

Roman Maximowic synmi na bondarstwo;

Januszko Szlumpicz na służbę młynarską;

Iwaszko a Iwanko Kolbaszczycy na osocznicwo;

Chwiedor Chroc, Jaczko na rybolowstwo;

Michno Borysowic na wojtowstwo;

Wydaje się, że powyższe określenia wynikają z charakteru źródła, w którym chodziło o ustalenie właścicieli i użytkowników gruntów oraz przedstawicieli tzw. ludności służebnej w poszczególnych wsiach.

Osobnego potraktowania wymagają typy modeli nazewniczych występujące w dokumencie przysięgi szlachty bielskiej na wierność Koronie. Nazw jednoelementowych w tym źródle prawie się nie notuje. Najbardziej typowym sposobem identyfikacji szlachty jest tu, podobnie jak w omawianych wcześniej dokumentach, schemat *imię + patronimikum*. W tym źródle ma on postać łacińską: *imię + 'filius' lub 'olim' + imię ojca*, np. *Sebastianus filius Martini; Iwasko olim Chwietko; Martinus filius Stanislai; Martinus olim Joannis* i in. Wyjątkowo miejsce imienia chrzestnego zajmuje w tej formule nazwa odapelatywna, np. *Chwiedor olim Kosak*.

Zazwyczaj ten podstawowy model identyfikacyjny jest rozbudowywany:

- imię + filius // olim + imię ojca + patronimikum syntetyczne, np. *Joannes olim Stanislai Jurkoicz*

- imię + filius // olim + imię ojca + syntetyczne nazwisko odmiejscowe, np. *Modestus filius Niedai Sieklucki; Paulus olim Joannis Sulejewski; Thomas olim Nicolai Swierzbieski*

- imię + filius // olim + imię ojca + nazwisko odapelatywne, np. *Petrus olim Jacobi Wróbel*

- imię + filius // olim + imię ojca + analityczne określenie odmiejscowe, np. *Hieronimus olim Stanislai de Żendziani; Josephus filius Joannis de Wroczenie; Felix olim Petri de Jaworowka*

Innym, już mniej powszechnym, w omawianym źródle modelem identyfikowania przedstawicieli szlachty było dodanie do imienia chrzestnego nazwiska odmiejscowego:

- imię + syntetyczne nazwisko odmiejscowe z sufiksem *-ski*, np. *Casimirus Baikowski, Albertus Dziatkowski, Christopherus Camiensi, Georgius Korzeniewski* i in.

- imię + syntetyczne nazwisko odmiejscowe z sufiksem *-ski* + odmiejscowe wyrażenie przyimkowe, np. *Christopherus Camiensi de Ribaki; Joannes Gniewiecki de Chodori* i in.

Identyfikacja poprzez zastosowanie podwójnego określenia odmiejscowego ma prawdopodobnie miejsce wówczas, gdy szlachcic był właścicielem więcej niż jednej wsi i od nazw tych miejscowości tworzone były elementy modelu nazewniczego. Innym wyjaśnieniem takiego stanu rzeczy mogłaby być zmiana przez osobę charakteryzowaną miejsca pobytu, co powodowało też pojawienie się dodatkowego elementu w formule identyfikacyjnej. O tego typu konstrukcjach por. Z. Kowalik-Kaleta [1981].

Jak wynika z powyższego, wiek XVI cechuje jeszcze pewna dowolność w sposobie nominacji osób. Brak regulacji prawnych w tym zakresie powoduje, że nawet w oficjalnych dokumentach urzędowych stosuje się zróżnicowane modele identyfikacyjne. Jednakże niemal wszystkie posiadają jeden wspólny element - imię chrzestne. Należy ponadto podkreślić, że już w wieku XVI przeważa tendencja do nominacji osób za pomocą formuł dwuelementowych, jak to ma miejsce obecnie u większości Słowian.

Konstrukcje będące zestawieniem imienia chrzestnego oraz dodatkowego elementu identyfikacyjnego stanowią około 95% zarejestrowanych w źródłach modeli nazewniczych. Pozostałe 4% to nazwy jednoelementowe, a zaledwie 1% przypada na zestawienia trójelementowe.

O ile w nazewnictwie omawianego okresu trudno znaleźć dowody na dziedziczenie nazw osobowych, o tyle używanie wspólnych określeń dla kilku członków rodziny ma już miejsce. Chodzi tu prawdopodobnie najczęściej o braci, por. *Jan, Ihnat, Mikita a Jaczko Andrzejewicy; Wojciech, Andrzej Broczęta; Wasko, Uscian, Piotr Hlebowiczy* i in.

Nazwy osobowe z podlaskich dokumentów zaświadczać ten okres w rozwoju systemu antroponimicznego, w którym samo imię było już niewystarczającym elementem identyfikacji, a dominacja wśród modeli nazewniczych schematu dwuelementowego - to jeden z symptomów jego stopniowej krystalizacji.

9. PODSUMOWANIE

Poddane analizie językowej antroponimy (w liczbie około 2 tysięcy 400 jednostek) będące dodatkowymi (obok imienia) elementami szesnastowiecznych formuł nazewniczych identyfikują w źródłach ponad 4 tysiące osób. Badane nazewnictwo odnosi się do trzech warstw społecznych: chłopstwa, mieszczan i szlachty. Jednakże ze względu na charakter większości zapisów źródłowych dokładne przeprowadzenie takich podziałów w obrębie materiału antroponimicznego nie jest możliwe. Wobec powyższego analiza językowa wyekscerpowanych antroponimów dokonana została łącznie bez uwzględnienia rozwarstwienia stanowego.

1. Materiał antroponimiczny utrwalony w dokumentach podlaskich XVI wieku odzwierciedla sytuację etnolingwistyczną na badanym obszarze. Procesy nazwiskotwórcze przebiegały tu w warunkach wzajemnego przenikania różnych elementów etnicznych i językowych, z których decydującymi okazały się systemy polski i wchodniosłowiański. Nasylenie elementami białoruskimi, w części ukraińskimi, analizowanego zbioru antroponimów jest bardzo znaczące [por. na ten temat Citko, 1997: 239-245]. Przejawia się ono w warstwie leksykalnej, fonetycznej, słowotwórczej.

Elementy leksykalne białoruskie, rzadziej ukraińskie, zaobserwować można głównie w klasie nazwisk odapelatywnych oraz w podstawach nazw typu patronimicznego. Są one motywowane wschodnio-słowiańskimi wyrazami pospolitymi (np. *Ciuk, Dzieciel, Haraczka, Humienny, Szuhaj*) oraz derywatami od nich (por. *Hołubów, Hubarowicz, Husakowicz, Kruhlew, Potoroczycz, Worochobicz*). Część z nich można odnieść do dialektalnego zasobu leksykalnego badanego obszaru: *Bonda, Hołowieńka, Koczerha, Przymak, Przystopa*. Liczną grupę stanowią patronimika zawierające w swych podstawach imiona białoruskie - formy podstawowe i hipokorystyka (np. *Arcimowicz, Daniłowicz, Hlebic, Parchwienowicz, Saniukowicz*).

Wiele antroponimów utrwalonych w szesnastowiecznych dokumentach odzwierciedla cechy fonetyczne właściwe językom wschodnio-słowiańskim. Wymienić tu należy m.in.:

- 1) wschodniosłowiański pełnogłos na miejscu prsł. połączeń ***tort, *tolt, *tert, *telt**, np. *Dołodko, Korolewic, Mołotko, Worobiej, Woronicz*;
- 2) wschodniosłowiańska realizacja prsł. nosówek ***ę, *ą**, np. *Bezruczka, Dzieciel, Husakowicz, Kruhlew, Puczkwowicz, Zubow*;
- 3) białoruskie i ukraińskie kontynuanty prsł. ***r, *rj** ($\geq r$), np. *Kryków, Prybyłkowicz, Wierbicz*;
- 4) obecność tylnojęzykowej lub krtaniowej głoski **h**, np. *Harbulew, Hołubów, Hruzka, Kruhlew, Szuhaj*;
- 5) wschodniosłowiańskie uproszczenie prsł. grup ***dl, *tl** do **l**, np. *Pomieliszcze, Sieluków*;
- 6) obecność **ŋ** niezgłoskotwórczego, np. *Hauryłow, Paulonicz*;
- 7) akanie właściwe językowi białoruskiemu, np. *Alchow, Haraczka, Sawaćian*;
- 8) białoruskie ciekanie i dziekanie (choć może to być również wynik adaptacji do języka polskiego imion cerkiewnych), np. *Cimoch, Ciszko, Cit, Dziemid, Sciecko*;

W wielu przypadkach wschodniosłowiańskie antroponimy poddawane były w źródłach zabiegom adaptacyjnym poprzez zastępowanie cech fonetycznych białoruskich lub ukraińskich polskimi. Najczęściej dotyczyły one:

- 1) utraty dźwięcznego **h** nagłosowego, np. *Arasim* (≤ im. *Harasim*); *Arkawy* (≤ ap. brus. *harkawy*); *Ołowienka* (≤ ap. gw. *hołowienka*); *Orbaczenic* (por. ap. wsł. *horbacz*, *harbacz*);
- 2) zamiany **h** nagłosowego polskim **g**, np. *Grasonicz* (por. ap. brus. *hra-sać*); *Gruzulow* (por. ap. brus. gw. *hruzla*, *hruziel*); *Guczkwicz* (por. ap. brus. *huczok*) lub **ch**, np. *Chacuta*, brus. *Hacuta* (≤ im. *Hauryla*); *Chowienowicz* (≤ im. brus. *Howien*); *Chryn*, brus. *Hryn* (≤ im. *Hryhor*);
- 3) zamiany wschodniosłowiańskiego **r** polskim **rz**, np. *Przymak*, *Przystupa*, *Przystupka* (≤ ap. gw. *prymak*, *prystupa*);
- 4) podstawiania polskiego **o** w miejsce białoruskiego nieakcentowanego **a**, np. *Horaczka*, *Potoroczyc*.

Elementy wschodniosłowiańskie w dziedzinie słowotwórstwa w sposób najbardziej znamieny odzwierciedlają struktury nazewnicze zawierające typowe dla antropimii białoruskiej i ukraińskiej sufiksy **-ko**, **-uk**.

W szesnastowiecznym imiennictwie północnego Podlasia formant **-ko** wyróżniał się niezwykle wysoką frekwencją. Przejawiała się ona głównie w derywowaniu hipokorystyków imiennych. Dodawany był tak do tematów pełnych imion (np. *Andrejko*, *Iwanko*, *Jakubko*, *Maciejko*), jak i skróconych (por. *Fiedko*, *Jurko*, *Klimko*, *Omi/e/lko*, *Pietko*, *Simko*, *Tomko*, *Wasko*, *Wojtko*, *Zienko*), często tworząc przy tym sufiksy komponowane (*Ciszko*, *Iwaszko*, *Jacko*, *Marcisko*, *Pietranko*, *Romuszko*, *Steczko* itp.). Łącznie formy hipokorystyczne z **-ko** stanowiły blisko połowę wszystkich derywatów imiennych.

Nader aktywny w tworzeniu hipokorystyków imiennych przyrostek **-ko** w nazwach będących dodatkowym elementem oznaczenia osobowego notowany był zdecydowanie rzadziej. W badanym materiale antropimicznym poświadczonych jest około 30 formacji typu Stanisław *Boczko*, Wawrin *Brusko*, Stepan *Łopuszko*, Wasko *Mołotko*, Andrzej *Piroszko*, Wojtko *Popko*.

Występowanie drugiego z omawianych sufiksów, **-uk**, ograniczało się zasadniczo w badanym okresie do form hipokorystycznych imion, jak np. *Arciuk*, *Januk*, *Kosciuk*, *Matuk*, *Paczuk*, *Pieciuk*, *Stasiuk*, *Waluk*, *Wasiuk* i in. Sporadycznie natomiast był on wykorzystywany w funkcji przyrostka derywującego struktury odojcowskie. Ekscerpowane źródła zawierają

niewiele poświadczeń nazwisk z tym formantem: Wasko *Cieśluk*, Ławryn *Czyruk*, Mikołaj *Koszuk*, Juchno *Łyczuk*. Jego prawdziwa ekspansja jako sufiksu tworzącego patronimika miała miejsce w następnych stuleciach - XVII i XVIII [Bogdanowicz, 2000, Dacewicz, 1999].

Interesującym i jednocześnie zmiennym nie tylko dla badanego terenu, lecz całego pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego jest fakt, że formanty *-ko*, *-uk* derywowały hipokorystyka od imion obu kanonów, tak rusko-cerkiewnego, jak i polsko-lacińskiego [Buczyński, 1986: 209-213, Lesiów, 1986: 133-136]. Występując w formach o podstawach polskich tworzyły charakterystyczne dla ziem językowego pogranicza struktury hybrydalne, por. *Jakubko*, *Tomko*, *Wojtko*, *Wojcieszko*, *Januk*, *Wojciuk* itd. Jako swoiste hybrydy nazewnicze traktowane są przez niektórych badaczy [np. Rieger, 1977] całe oznaczenia osobowe, w których jeden człon - to forma polska, drugi - wschodniosłowiańska, por. *Janusz Bezruczkowicz*, *Łukasz Citonicz*, *Wawrzyniec Hołowienka*; *Naum Jakubowicz*, *Wasko Wojtek* i in.

2. Przeprowadzona w niniejszym rozdziale analiza językowa północnopodlaskich antroponimów wykazała, że dominującą rolę w identyfikacji osób na badanym terenie odgrywały w XVI wieku struktury patronimiczne (około 58% ogółu zebranych nazw osobowych). Drugą pod względem ilościowym grupę określę stanowią nazwiska odapelatywne (21%). Mniej jest formacji powstałych od nazw miejscowości (12% całości materiału). Pozostałe 4,5% omawianych antroponimów to określenia motywowane nazwami zawodu i etnonimami. Zbliżony udział procentowy mają nazwiska obce i niejasne.

	Typ nazwiska	%
1.	Nazwiska patronimiczne	58
2.	Nazwiska odapelatywne	21
3.	Nazwiska odmiejscowe	12
4.	Nazwiska odzawodowe	3,5
5.	Nazwiska odetniczne	1

Z powyższego zestawienia wynika, że szesnastowieczny system antroponimiczny ziem północnego Podlasia współtworzyły - w różnych proporcjach - zasadniczo trzy typy nazwisk: patronimiczne, odapelatywne i odmiejscowe. Udział określeń odapelatywnych (z przewagą form nie derywowanych antroponimicznie) tłumaczyć należy tym, że poddany analizie materiał w znacznej mierze dotyczy warstwy chłopskiej, w nazewnictwie której leksyka apelatywna zawsze odgrywała istotną rolę. Natomiast obecność w tym systemie dwóch pozostałych elementów wiązać należy z wzajemnym ścieraniem się i konkurowaniem na obszarze pogranicza etnicznego i językowego dwóch typów nazewniczych: patronimicznego, nader żywotnego w nazewnictwie Słowian wschodnich, a rozpowszechnionego na Podlasiu za pośrednictwem wzoru kancelaryjnego Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz odmiejscowego, charakterystycznego dla antroponimii Mazowsza. Zdecydowanie bardziej ekspansywnym okazał się dla wieku XVI typ patronimiczny. Powszechność derywatów na *-icz*, *-owicz* // *-ewicz* w północnopodlaskiej antroponimii, ich oboczne występowanie z formami bezsufiksalnymi lub tworzonymi przy pomocy innych formantów, świadczyć może o swoistej modelowości nazwisk typu patronimicznego na Podlasiu jako przeciwwagi dla polskiego modelu nazwiska odmiejscowego na *-ski*.

IV. LITEWSKO-SŁOWIAŃSKIE TRANSPOZYCJE NAZEWNICZE

Północne Podlasie stanowiło w swej przeszłości strefę kontaktową słowiańsko-bałtycką. Strefy kontaktowe powstają, jak zauważa E. Rzetelska-Feleszko [1999: 262], w różny sposób i mają rozmaity charakter. Mogą one być następstwem 1) bliskości przestrzennej, 2) istnienia obszarów mieszanych, 3) wpływów o charakterze kulturowym. Kontakty etnosów na Podlasiu w zależności od okresu historycznego były różne, a ich konsekwencją stało się przejście przez słowiański system onomastyczny nazw bałtyckich. Obecność komponentu bałtyckiego, w głównej mierze litewskiego, stwierdzono w historycznej toponimii, mikrotoponimii, antroponimii [Kondratiuk, 1985, 1990, 2000, Bednarczuk 1999b].

W zasobie antroponimicznym północnego Podlasia nazwy osobowe o genezie bałtyckiej stanowią w źródłach XVI wieku grupę dość liczną. Przeprowadzona niżej ogólna analiza szesnastowiecznych bałtyzmów koncentrować się będzie wokół dwóch podstawowych zagadnień: 1) ich genezy - motywacyjnych odniesień do warstwy apelatywnej języka litewskiego bądź nazw własnych innego zakresu (np. imion, etnonimów), 2) ich strony formalnej - charakteru graficznych, fonetycznych, morfologicznych adaptacji do języków słowiańskich.

Leksykalne źródła nazwisk w każdym języku są jednakowe: słownictwo apelatywne i nazwy własne innego zakresu. Wśród antroponimów bałtyckich poświadczonych w podlaskich dokumentach jeden z typów tworzą nazwiska odapelatywne. Na gruncie języka litewskiego były to antroponimy równe apelatywom lub od nich derywowane. Element charakteryzujący zawarty w tego typu nazwach dotyczy cech zewnętrznych lub wewnętrznych osoby. Podobnie jak w przypadku słowiańskich nazwisk odapelatywnych można tu mówić o dwóch grupach nazw osobowych:

- 1) nazwach powstałych od apelatywów bezpośrednio charakteryzujących osobę (np. poprzez określanie osobliwych cech fizycznych, charakterologicznych, rodzaju wykonywanych zawodów) typu *Dojliid*, lit. *Dailidė* (ap. lit. *dailidė* 'cieśla'), *Dzidziul*, lit. *Didžiulis* (ap. lit. *didžiulis*

‘wielki, ogromny’), *Geros*, lit. *Gėras* (ap. lit. *gėras* ‘dobry’), *Jodo*, lit. *Juodas* (ap. lit. *juodas* ‘czarny, brudny’), *Kniaba*, lit. *Kniubas* (ap. lit. *knebà, knėbė* ‘z garbatym nosem’), *Kodzisz*, lit. *Kuōdis* (ap. lit. *kuōdas* ‘czub, czupryna’), *Kuprela, Kuprelo*, lit. *Kuprėlis* (ap. lit. *kuprėlis* : *kuprà, kùpris* ‘garb’, ‘garbus’), *Mozejko*, lit. *Mazeikà*, (ap. lit. *màžas* ‘mały’, suf. *-eika* o znaczeniu pejoratywnym), *Pilwinis*, lit. *Pilvinis* (przym. lit. *piŕvinis* : *piŕvas* ‘brzuch’), *Puksta*, lit. *Pukštà* (ap. lit. *pukšėti* ‘stękać’, *pūkšti* ‘dyszeć, sapać, stękać’), *Reklo*, lit. *Reklỹs* (ap. lit. *rėkla* ‘krzykacz, płaksa’), *S(z)wejko*, lit. *Svejà* (ap. lit. *sveikas* ‘zdrowy; mądry, rozsądny’), *Trumpa*, lit. *Trum̃pa* (ap. lit. *trum̃pas* ‘krótki’); *Wojdyło*, lit. *Vaidilà* (ap. lit. *vaidilà* ‘kapłan u dawnych Litwinów’, Jurkenas, 1979).

- 2) nazwach indywidualizujących poprzez porównanie, metaforę, metonimię w związku z odniesieniem przymiotów człowieka do świata przyrody, zjawisk, np. *Gierwa, Gerwielis*, lit. *Gėrvė, Gervėlis* (ap. lit. *gėrvė* ‘żuraw’), *Gojlisz*, lit. *Gáilis* (ap. lit. *gailėti* ‘żałować’, *gaĩlas* ‘silny, krzepki’), *Kiewła, Kiewło*, lit. *Kiaulỹs* (ap. lit. *kiaulė* ‘świnia’), *Kiskil*, lit. *Kiškėlis* (ap. lit. *kiškėlis* : *kiškis* ‘zając’), *Mieszkuć*, lit. *Meškūtis* (ap. lit. *meškūtis* : *meškà* ‘niedźwiedź’), *Odega*, lit. *Uodegà* (ap. lit. *uodegà* ‘ogon’), *Sarko, Sorko*, lit. *Šárka* (ap. lit. *šárka* ‘sroka’), *Skrablenio, Skrablinis*, lit. *Skroblinis* (ap. lit. *skroblinis* ‘grabowy’: *skrōblas* ‘grab’), *Smilgiń, Smilginis*, lit. *Smilginis* (ap. lit. *smilga* ‘mietlica’, *smilgynas* ‘miejsce zarośnięte mietlicą’), *Trejgo, Trojgiel* (ap. lit. *treigỹs* ‘trzyletni koń’), *Tuinis*, lit. *Tuĩnas* (ap. lit. *tuĩnas* ‘żerdź w płocie, kolek’, *tuĩnyti* ‘grodzić’).

Oprócz przytoczonych wyżej nazwisk mających swe źródło w apelatywnej warstwie języka litewskiego, występują nieliczne antroponimy, dla których podstawą są inne nazwy własne, głównie imiona i etnonimy. Niewielka liczba poświadczeń źródłowych nazwisk o motywacji odimiennej może być konsekwencją świadomego zastępowania imion litewskich odpowiednikami słowiańskimi. Stąd też przykłady nazwisk motywowanych imionami litewskimi należą do wyjątków: *Boltrów, Boltruk* (: im. *Bołtr* ≤ lit. *Baltras, Bałtrus, Baltramiėjus*), *Bozel* (≤ lit. *Bazėlis* : im. *Bazilius, Bazỹlius*), *Juszkielis* (≤ im. *Juškà*, brus. *Juszka, Juszko* ≤ *Jewfimij*), *Onelis* (≤ im. lit. *Anėlius*). W przypadku bowiem imion chrześcijańskich odnajdywanie

analogii między tymi językami było znacznie prostsze, niż między podstawami apelatywnymi. W większym stopniu zachowała się natomiast grupa nazwisk motywowanych starolitevskimi imionami dwuczłonowymi (rzadziej w formie pełnej, częściej skróconej), por. *Burgiela* (≤ lit. im. złoż. *Burgàila*, *Bargàila*, gdzie *Bar(t)-* : ap. *bárti* ‘ganić, wymyślać’, *gail-* : ap. *gailėti* ‘żałować, oszczędzać’ lub od *gāilas* ‘silny, krzepki’), *Ejsymont* (≤ lit. im. złoż. *Eĩsmantas*, *Eĩsmontas*), *Gasztold* (≤ lit. im. złoż. *Góštautas*, gdzie *Gos-* : ap. *gōstis* ‘opamiętać się’, *taut-* : ap. *tautà* ‘naród, nacja’ Zinkevičius 1990: 391), *Ginus* (≤ lit. hipok. *Ginas*, *Ginius* ≤ im. złoż. *Gintautas* lub *Bilginas* Smoczyński, 1982: 104), *Ginwilo* (≤ lit. im. złoż. *Ginvilas*, gdzie *Gin-* : ap. *ginti* ‘bronić’, *vil(t)-* : ap. *viltis* ‘mieć nadzieję’ Zinkevičius, 1990: 392), *Kieżgajło* (≤ lit. *Kėšgàila*, gdzie *kęs(t)-* : ap. *kėsti* ‘cierpieć’, *gail-* : ap. *gailėti* ‘żałować, oszczędzać’, *gāilas* ‘silny, krzepki’ Zinkevičius, 1990: 392), *Narbut* (≤ lit. im. złoż. *Nórbutas*, *Nárbutas*, gdzie *Nor(i)-* : ap. *norėti* ‘chcieć, pragnąć’, *but-* : ap. *būtas* ‘miejsce schronienia, zamieszkania’, *būti* ‘być, znajdować się’ Zinkevičius, 1990: 393), *Narmunt* (≤ lit. im. złoż. *Narimantas*, gdzie *Nar(i)-*, zob. *Narbut*, *mant-* : ap. *mantūs* ‘rozsądny, mądry’, Zinkevičius, 1990: 392).

Sporadycznie nazwiska podlaskie motywowane były bałtyckimi etnonimami. Wymienić tu można jedynie formy *Gudzio* (≤ etn. *gūdas* ‘Białorusin’), *Gudel* (derywat utworzony przy pomocy deminutywnego sufiksu *-el-is* od *gūdas*), *Żydelis* (≤ etn. *žydas* ‘Żyd’ z sufiksem *-el-is*).

Cytowany w tym rozdziale materiał źródłowy egzemplifikujący litewsko-słowiańskie procesy transpozycyjne konfrontowany jest z analogicznymi nazwiskami bałtyckiego obszaru językowego, potwierdzonymi w *Lietuvių pavardžių žodynas* (*Słowniku nazwisk litewskich*) [1985-1989]. Etymologizuje się również w części apelatywa bałtyckie, stanowiące podstawy derywacyjne prezentowanych antroponimów. Analizowane nazwy osobowe odzwierciedlają procesy lingwistyczne zachodzące podczas bezpośredniego kontaktu języków bałtyckich z polszczyzną i białoruszczyzną. W niektórych przypadkach zaadaptowane do języka polskiego formy litewskie wskazują na pośrednictwo białoruskie (zob. niżej np. formę *Gasztold*). Chronologicznie proces ruszczenia bałtyzmów rozpoczął się znacznie wcześniej niż zjawisko polszczenia. Ma to swoje uzasadnienie w

historii Litwy, której bliskie związki z Rusią o całe wieki wyprzedziły jej funkcjonowanie w ramach jednego organizmu państwowego z Polską. Fakt ten jest podkreślany przez badaczy zajmujących się kwestią wzajemnych bałto-słowiańskich transpozycji w zakresie nazw własnych [Otrębski, 1963: 267, Safarewicz, 1952: 114, Smoczyński, 1982: 104, Bednarczuk, 1999]. Jednym z wcześniejszych przejawów adaptacji antroponimów litewskich do języka ruskiego była substytucja formantu *-owicz* // *-ewicz* w miejsce rodzimych przyrostków patronimicznych *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ėnas*. Jak stwierdza W. Smoczyński [1982: 104], opierając się na materiale z pracy K. Bugi [1958: 238], transpozycja według powyższego modelu stosowana była na Litwie już w XIV wieku (por. *Korjat-ovičb* 1375). Substituowanie litewskich formantów patronimicznych ich słowiańskimi odpowiednikami *-ewicz* // *-owicz* było zjawiskiem dość powszechnym również w XVI stuleciu, por. np. *Butrimajtis* - *Butrymowicz* [Smoczyński, 1982: 104].

Transpozycja antroponimów litewskich do słowiańskiego systemu nazewnictwa Podlasia dokonywała się na kilku płaszczyznach: graficznej, fonetycznej, morfologicznej. Zwykle zaadaptowane formy pokazują koegzystencję kilku procesów substytucyjnych, np. adaptacjom fonetyczno-graficznym towarzyszą często zmiany morfologiczne.

1. Transpozycje fonetyczno-graficzne

W zakresie grafii łączącej się nierozzerwalnie z fonetyką transpozycje dotyczą pisowni oraz wymowy określonych głosek litewskich. W tej płaszczyźnie istnieją dwie możliwości: 1) przejmowanie głosek litewskich bez zmian drogą substytucji fonemów słowiańskich (polskich lub białoruskich) identycznych lub zbliżonych artykulacyjnie z litewskimi; 2) wprowadzanie substytutów słowiańskich w miejsce niektórych głosek litewskich.

W pierwszym przypadku wynikiem transpozycji były formy różniące się graficznie od pierwowzoru bałtyckiego. Specyficzne grafemy oznaczające określone głoski języka litewskiego oddane zostały przez odpowiadające im znaki alfabetu polskiego. Chodzi tu głównie o litery *č*, *š*, *ž*, *dž*, które w podlaskich źródłach mają postać *cz*, *sz*, *ż*, *dz* lub *c*, *s*, *z*.

Oboczności te mogą być konsekwencją nieustabilizowanej szesnastowiecznej grafii polskiej, jak też sygnalizować możliwą na tym terenie mazurzącą wymowę głosek *c, s, z*.

č : **c** - *Tričas, Tričyš, Tričius* : *Tryciejkow*

š : **sz** - *Baškēlis* : *Baszkiel, Góštautas, Gāštautas* : *Gasztold, Juškēlis* : *Juszkielis, Meškutis* : *Mieszkuć*

š : **s** - *Kiškēlis* : *Kiskil, Šarķus, Šarka* : *Sarko, Sorko*

ž : **ż** - *Mažeikà* : *Możejko, Žydēlis* : *Żydelis*

ž : **z** - *Bālžinas, Bālžis* : *Balzinonicz, Grīmža* : *Gremzucz, Žybartas* : *Zibortowicz*

dž : **dz** - *Didžiūlis* : *Dzidziul*

Wiele form źródłowych zarejestrowanych w podlaskich dokumentach odzwierciedla proces dyspalatalizacji litewskich spółgłosek. Jednak odróżnienie, w których przypadkach zjawisko to dokonało się w samym języku litewskim, a w których już na gruncie słowiańskim, nie zawsze, jak stwierdza J. Otrębski [1963: 275], jest możliwe. Jako słowiańskie substytuty należy traktować:

- twarde *r* zamiast litewskiego palatalnego *r'* (choć w litewskich gwarach dzuków *r* jest twarde), np. *Rimša* : *Rymaszewicz, Tričas, Tričyš, Tričius* : *Tryciejkow*

- dyspalatalizację *v* (*Gėrvė* : *Gierwa*), *l* (*Kiaulė* : *Kiewło*), spółgłosek szumiących *š, ž, č* (*Šindeikis* : *Szyndziuków, Žioba* : *Żobow*)

Kontynuacjami litewskich spółgłosek *t', d'* w formach słowiańskich są *ć, dź*, por. *Bertyš* : *Bierć, Biercisz, Giedrūtis* : *Giedrojć, Meškutis* : *Mieszkuć, Stirbyš* : *Scirba, Didelis* : *Dzidzielo, Didžiūlis* : *Dzidziul, PAGRANDIS* : *Pograndzis*.

Polskie odpowiedniki nazw litewskich zawierających nietypowe dla Słowiańszczyzny spółgłoski *ž', č', dž'* występują zwykle w odmiankach niepalatalnych lub posiadają substytuty w postaci *ż, ć, dź*, por. *Balčiūnas* : *Balcunow, Bālžinas* : *Balzinonicz, Didžiūlis* : *Dzidziul, Žybartas* : *Zibortowicz*.

W części zapisów polskich oddana została miękkość litewskich spółgłosek przed samogłoskami przednimi, co wyraża się w obocznościach

typu *ge - gie, ke - kie, ve - wie*, np. *Baškēlis : Baszkiel, Gėrvėlis : Gerwiėlis, Ketūrka : Kieturka*.

Formy zawierające litewski grafem *v* zapisywane są w tekstach polskich z *w*, por. *Gėrvėlis : Gerwielis, Gėrvė : Gierwa, Piŭvinis : Pilwinis, Vėzbinas : Wozbin*.

Przy adaptacjach nazwisk bałtyckich do słowiańskiego systemu językowego najczęściej notowanymi substytucjami fonologicznymi w dziedzinie samogłosek są:

- realizacja krótkiego litewskiego *a* jako *o* (przy zachowaniu stlit. *a* długiego, któremu odpowiada we współczesnym litewskim *o*), np. *Anėlius : Onelis, Bazėlis : Bozel, Kasėlis : Kosiel, Mažėika : Możejka, Pareikà : Porejko*

- zamiana krótkiego *e* litewskiego polskim *e*, jeśli dalej następuje spółgłoska palatalna, por. *Didėlis : Dzielio*

- substytucja litewskiego *e* długiego polskim *e* poprzedzającym spółgłoskę niepalatalną, np. *Rėkla : Reklo, Šerėnas : Szerenos*

- kontynuacja litewskiego *e* długiego po spółgłosce niepalatalnej w postaci polskiego *a* na końcu wyrazu, np. *Gėrvė : Gierwa, Kiaĩlė : Kiewła*

- odpowiedniość litewskie *i* krótkie - polskie *i*, np. *Ginius : Ginus*, wyjątkowo w pozycji przed *j, r, l, m, n* zamiast *i* bywa *e*, np. *Grĩmža : Gremzucz*

- oddawanie litewskiego *y* (ĩ) długiego zawsze przez *i*, np. *Bertyš : Biercisz, Dainys : Dojnis*

W różny sposób realizowana jest sławizacja litewskich dyftongów:

ai : oj (oi, oy) - *Dailėdė : Dojlid, Doilid, Daĩnius, Dainys : Dojnis, Gailis : Goilisz, Giedrūtis : Giedrojć, Giedroycz, Maiga, Maigys : Mojgus*

ai : e - *Burgaila : Burgiela*

au : ol - *Gėštautas, Gāštautas : Gasztold*

Połączenie **ol** zamiast **ou** (z lit. **au**) wskazuje na pośrednictwo białoruskie. W białoruszczyźnie formy z **ol** pojawiły się wskutek hippoprawnego przejścia **ou** (≤ lit. **au**) w **ol**, podobnie jak w imieniu *Witold* ≤ *Vitout* ≤ lit. *Vytautas* [Safarewicz, 1950: 114].

au : aw, ow, ew - *Daunoras, Daunoras : Dawnorow, Downarow, Kiaulys : Kiewła, Kiewło*

ei : ej (ey) - *Eišmantas, Eišmontas* : *Eysimont, Treigỹs* : *Trejgo*

uo : o - *Júodis* : *Jodo, Jodzio, Kuõdis, Kuodyšs* : *Kodzisz, Uodegà* : *Odega*

ui : uj - *Puikùs* : *Pujkowicz*

Dodatkową kwestią przy transpozycjach fonetyczno-graficznych jest sposób realizacji litewskich znaków diakrytycznych, nie występujących w polskiej grafii. Z reguły są one pomijane i zastępowane odpowiednimi grafemami polskimi.

Poświadczenia źródłowe zasygnalizowanych wyżej problemów transpozycji fonetyczno-graficznych: *Biercisz* (lit. *Bertyšs* ≤ im. *Bartholomeus*), *Burgiela* (lit. *Burgáila*), *Dojnis* (lit. *Dañnius, Dainỹs*), *Dołkas* (lit. *Dalkus, Dũlkis, Dulkỹs*), *Geros* (lit. *Géras*), *Gerwielis* (lit. *Gervėlis*), *Gierwa* (lit. *Gérvė*), *Ginus* (lit. *Ginius*), *Gojlisz* (lit. *Gáilis, Gailis*), *Grikinis* (lit. *Grikinis, Grikinỹs*), *Juszekielis* (lit. *Juškėlis*), *Kieturka* (lit. *Keturka, Keturkas*), *Kodzisz, Kudzisz* (lit. *Kõdis, Kodỹs, Kuõdis, Kuodyšs*), *Łankos* (lit. *Lánka, Lánkas*), *Mojgus* (lit. *Máiga, Maigà, Máigis, Maigỹs, Mòigis*), *Odega* (lit. *Uodegà*), *Onelis* (lit. *Anėlius*), *Piekucis(z)* (lit. *Pėkus, Piėkas, Piėkus*), *Pilwinis* (lit. *Pilvinis, Pilvėnis*), *Pograndzis* (*Pagrándis*), *Puksta* (lit. *Pukštà, Pũkštàs*), *Punda* (lit. *Pundỹs, Pũndza, Puñdzius*), *Skrablinis* (lit. *Skroblinis, Skroblà*), *Stybulis* (lit. *Stebũlis, Stabũlis*), *Szerenos, Szeronos, Szyronos* (lit. *Šerėnas*), *Szurbe* (lit. *Siurbė, Siurbis, Siurbỹs*), *Śmilginis* (lit. *Smilginis, Smilginas*), *Trumpa* (lit. *Trũmpa, Trumpà, Trum̃pa*), *Tuinis* (lit. *Tũina, Tuĩnas*), *Żydzelis* (lit. *Žydelis*).

2. Transpozycje morfologiczne

Grupa nazwisk bałtyckich zaadaptowanych fonetycznie i graficznie nie posiada, jak widać, zbyt bogatej egzemplifikacji w zbiorze północnopodlaskich antroponomów. Liczniej natomiast reprezentowane są formy odzwierciedlające bardziej złożone i wielowarstwowe procesy adaptacyjne, w wyniku których w znacznym stopniu zatarte zostało obce brzmienie nazw. Do procesów tych należą adaptacje morfologiczne prowadzące do podporządkowania bałtyckich antroponomów określonym paradygmatom

fleksyjnym języków słowiańskich oraz tworzenia form derywowanych słowiańskimi przyrostkami antroponimicznymi.

W zaadaptowanych fonetycznie nazwiskach bałtyckich substytucje morfologiczne odbywać się mogły drogą derywacji alternacyjnej, paradygmatycznej lub sufiksальной.

2.1. Derywaty alternacyjne

Do derywatów alternacyjnych należą nazwiska powstałe w wyniku skrócenia podstaw litewskich o charakterystyczne końcówki **-is**, **-ys**, **-as**. Jest to najczęściej stosowany zabieg przy adaptacji rzeczowników litewskich do języka polskiego. Na powszechność tego rodzaju zjawiska zwraca uwagę m.in. T. Zdancewicz [1984:123-177] omawiając procesy adaptacyjne litewskich nazw terenowych na Suwalszczyźnie. Również K. O. Falk [1963: 88-89] w swoich studiach nad sławizacją nazw osobowych i miejscowych zauważa bardzo częste przypadki odrzucania litewskich końcówek przez pisarzy kancelarii wielkoksiążęcej, sporządzających dokumenty w języku polskim lub białoruskim.

Pozbawiony litewskiej fleksji rzeczownik przechodził zazwyczaj do męskiej deklinacji rzeczowników polskich z końcówką zerową w Nom. sg. Rodzaj gramatyczny sławizowanych rzeczowników był zwykle zachowywany. Dotyczy to również nielicznych w ekscerpowanych tekstach rzeczowników rodzaju żeńskiego z końcówką **-a** (zob. wyżej *Odega*, lit. *Uodegà*) lub **-ė** zidentyfikowanego w języku polskim jako **-a** (por. *Gierwa*, lit. *Gėrvė*). Trudno natomiast wyciągać wnioski dotyczące form przypadków zależnych adaptowanych antroponimów, gdyż były one zapisywane w dokumentach przeważnie w postaci mianownikowej.

Por.: *Baszkiel* (lit. *Baškėlis* : *Bāškis*, *Baškỹs*), *Bierć* (lit. *Bertỹs*), *Bozel* (lit. *Bazėlis*), *Cikuć* (lit. *Tekūtis*), *Dojlid* (lit. *Dailidà*, *Dailydà*, *Dailidė*), *Dzidziul* (lit. *Didžiūlis*), *Ejsymont* (lit. *Eĩsmantas*, *Eĩsmontas*), *Gasztold* (lit. *Gāštautas*, *Góštautas*), *Giedrojć* (lit. *Giedráitis*), *Gudel* (lit. *Gudėlis*), *Intupa* (lit. *Įntupas*), *Kiskil* (lit. *Kiškėlis*), *Kniaba* (lit. *Kniūbas*), *Kosiel* (lit. *Kasėlis*), *Mieszkuć* (lit. *Meškūtis*), *Narbut* (lit. *Nárbutas*),

Narmunt (lit. *Nármantas, Nármontas*), *Šmilgiń*, (lit. *Smilgìnis, Smiġginas*), *Wozbin* (lit. *Vazbÿs, Vózbinas*).

2.2. Derywaty paradygmaticzne

W ekscerpowanych podlaskich dokumentach występuje grupa nazwisk, w których obok redukcji litewskiej końcówki nastąpiła zmiana paradygmatu. W języku polskim nazwiska te otrzyły końcówkę **-o // -'o** (np. *Dzidzielo, Ginio, Gudzio, Ginwiło, Jodo, Jodzio, Kiewło, Kuprelo, Pynto, Rekło, Skrabenio, Surbło, Trejgo*) lub **-a** (por. *Intupa, Kiewła, Kniaba, Kuprela, Punda, Scirba*). Niektóre z nich zarejestrowano w formach obocznych: *Kiewła* i *Kiewło*, *Kuprela* i *Kuprelo*.

W antroponimach *Alusko, Kieturko* występujących w języku litewskim w postaci *Aluškà, Ketürka* dokonana została na gruncie polskim jedynie zmiana wygłosowego **a** ≥ **o**. Ponieważ jednak przejęty ze Słowiańszczyzny formant **-ka** jest nieproduktywny w języku litewskim [Otrębski 1965: 272], nie można wykluczyć powstania tych form na gruncie słowiańskim: bałtyckie podstawy derywacyjne *alùs* ‘piwo’, *keturì* ‘cztery’ oraz wschodniosłowiański sufix **-ko**.

Przyswojone za pomocą derywacji paradygmaticznej nazwiska bałtyckie podlegają dalszym regułom gramatyki polskiej w zakresie rodzaju, liczby i form deklinacyjnych.

-o // -'o: *Alusko* (lit. *Aluškà*), *Dzidzielo* (lit. *Dìdelis*), *Ginio* (lit. *Gìnius*), *Ginwiło* (lit. *Giñvila, Gintvilà, Giñvilas*), *Gudzio* (lit. *Gùdas*), *Gurbiło* (lit. *Gurbēlis*), *Jodo, Jodzio* (lit. *Júodis, Juodyšs*), *Kieturko* (lit. *Ketürka, Ketürkas*), *Kiewło* (lit. *Kiaulÿs, Kiaūlis*), *Kiezielo* (lit. *Kėželis, Kežēlis*), *Kieżgajło* (lit. *Kensgàila*), *Kuprelo* (lit. *Kuprēlis*), *Mozejko* (lit. *Mažeikà*), *Porejko* (lit. *Pareikà*), *Pynto, Pyńto* (lit. *Pìncius*, ap. *pìntis, pìntas, pìntà*), *Rekło* (lit. *Rėklis, Rėklÿs, Reklÿs*), *Sarko, Sorko* (lit. *Sarġkus, Šarġkus, Šárka*), *Skrabenio* (lit. *Skroblìnis*), *Surbło* (lit. *Surblyšs*), *S(z)wejko* (lit. *Svejà*, ap. *sveikas*), *Trejgo* (lit. *Treigyšs, Treĩgis, Traigyšs*), *Wojdyło* (lit. *Vaidilà*).

-a: *Kierzula* (lit. *Kerzà*), *Kiewła* (lit. *Kiaulÿs, Kiaūlis*), *Kniaba* (lit. *Kniùbas*), *Kuprela*, (lit. *Kuprēlis*), *Punda* (lit. *Pundyšs, Pùnda*,

Puñdzius), *Scirba* (lit. *Stirbys*, *S̆tirbis*), *Skrebela* (lit. *Skrebēlis*), *Szotajda* (lit. *Šalaitis* ?)

Większość nazwisk omawianej grupy powstała zapewne na wzór typów istniejących w antroponimii słowiańskiej, por. podlaskie nazwiska na *-o// -'o* np. *Bejdo*, *Boczko*, *Bujno*, *Chodzio*, *Czuczko*, *Czykido*, *Czykindo*, *Rudzio*, na *-a*, np. *Biaława*, *Druka*, *Duchowna*, *Kapara* i in.

2.3. Derywaty sufiksalne

Słowotwórstwo jest jednym z najistotniejszych, jak pokazują podlaskie źródła, elementów w procesie adaptacji nazw bałtyckich. Zaadaptowane słowotwórczo antroponimy litewskie wykazują przy tym również cechy przystosowania fonetyczno-graficznego i fleksyjnego (odrzućcie końcówek).

W zbiorze szesnastowiecznych antroponimów północnego Podlasia grupa nazwisk o litewskich podstawach derywacyjnych i słowiańskich formantach antroponimicznych przedstawia się najliczniej. Należy tu dodać, że w wielu przypadkach przyrostki słowiańskie łączono z formacjami derywowanymi sufiksalnie już na gruncie języka litewskiego. Tworzone były w ten sposób złożone słowotwórczo formy, zawierające litewskie podstawy derywacyjne, litewskie sufiksy (deminutywne lub patronimiczne) oraz przyrostki słowiańskie, por. *Gerw-el-owicz* (lit. podstawa *gėrvė* + lit. formant deminutywny *-el(is)*, przy czym oba morfemy ze zredukowanymi fleksjami + słowiański sufiks patronimiczny *-owicz*).

Największą produktywność wśród przyrostków słowiańskich derywujących tego typu formacje wykazywały sufiksy *-ic(z)*, *-owic(z)* // *-ewic(z)*. Łączone były one z litewskimi podstawami, głównie o charakterze odapelatywnym. W języku litewskim były to więc antroponimy typu przezwiskowego, strukturalnie równe apelatywom bądź też derywowane od wyrazów pospolitych. Należy przy tym zauważyć, że w niektórych przypadkach podstawy takich formacji (reprezentujących klasyczne hybrydy) można, jak się wydaje, interpretować jako bałtyckie nie tylko w planie onomastycznym, lecz także apelatywno-etymologicznym. Istnieje bowiem prawdopodobieństwo, że niektóre z przytoczonych tu nazw mogły powstać nie od antroponimów bałtyckich, ale bezpośrednio od apelatywów.

Przykłady źródłowe: *Balzin-onicz*, *Bolsn-onicz* (por. lit. *Bálzinas*, *Bálzis*; ap. *báltas* ‘biały’, ap. *žinóti* ‘znać, wiedzieć’ Jurkenas, 1979: 22), *Bondyk-owic* (por. lit. *Baňdė*, *Bandỹs*, ap. *bandà* ‘stado; dobytek, własność’; prus. *Bande*, *Bandeyke*, *Bandiko*), *Budr-owicz*, *Budrz-yc-owicz* (por. lit. *Budrà*, *Budrỹs*; ap. *budrùs* ‘czujny, przezorny’); *Burn-osz-ewic* (lit. *Buřnius*, *Burnỹs*; ap. *burnà* ‘usta’), *Bursz-yc* (por. lit. *Buršỹs*, niem. *Bursche*, *Burscher*, *Bürsch*); *Dojni-ewicz*, *Dujni-ewicz* (por. lit. *Daiřnius*, *Dainỹs*, *Dainėvičius*; ap. *daĩnius* ‘piewca’); *Dzidziul-ewicz* (por. lit. *Didžius*, *Didžiulis*); *Gerw-el-owicz* (por. lit. *Gėrvė*, *Gervėlė*); *Gierdzi-ewicz* (por. lit. *Geřdžius* : *Giřdžius*; ap. *girdùs*, *girdėti* ‘słuchać’); *Ginwił-owicz* (por. lit. *Giņvila*, *Gintvilà*, *Giņvilas*); *Gojdzi-el-ewicz* (por. lit. *Gaidėlis*, *Gaidỹs*; ap. *gaidỹs* ‘kogut; zawadiaka’); *Gojdzi-ewic(z)* (por. lit. *Gaidỹs*); *Gojl-inic* (por. *Gojlew*); *Gojs-wic* (por. lit. *Gaišà*, *Gaišỹs*); *Golgin-owic* (por. lit. *Galginas*; ap. *galėti* ‘móc’, *galià* ‘siła, moc’); *Gorszw-inowic* (por. lit. *Garšvà*); *Jawielt-owic* (por. lit. *Ėvaltas*, *Jėvalta*, *Jėvaltas* ≤ im. niem. *Ewaldt*); *Jodesk-onicz*, (por. lit. *Jodeškà*); *Jodki-ewicz*, *Jodk-owic* (por. lit. *Jodkà*, *Juodkà*); *Jod-owic* (por. lit. *Juodis*, *Juodỹs*); *Kieci-ewicz* (por. lit. *Kietis*, *Kietāvičius*; ap. *kietas* ‘twardy, bezwzględny’); *Kirw-ik-owicz* (por. lit. *Kirvà*; ap. *kiřvinti* : *keřvinti* ‘wlec się, posuwać się’); *Koriat-owicz* (por. lit. *Kārijotas*; ap. *kārias* ‘wojna’), *Kors-eli-ewicz* (por. lit. *Karšėlis* : *Karšỹs*, *Kėrsis*; ap. *kėršas* ‘pstrokaty, łaciaty’); *Krumi-el-ic*, *Krumi-el-icz* (por. lit. *Krūmas*; ap. *krūmas* ‘krzak, krzew’); *Kuwiet-ycz* (por. lit. *Kuveikis*; ap. *kuvėti*); *Najk-uci-ewicz* (por. lit. *Naĩkus*); *Nani-ewicz* (por. lit. *Nānis*, *Nanyřs*); *Narbut-onicz* (por. lit. *Norbutas*, *Narbutas*); *Narejk-onicz*, *Narejk-owicz* (por. lit. *Nareikà*, *Noreikà*; ap. *norėti* ‘chcieć, pragnąć’); *Nargiel-owic* (por. lit. *Nārgela*, *Nārgelas*, *Nōrgelas*); *Narki-ewic(z)*, *Nark-owicz*, *Nark-onicz* (por. lit. *Norkas*, *Norkis*); *Nar-owic* (por. lit. *Nāras*; *Noris*, *Norė*); *Nebulcz-ycz* (por. lit. *Nebilėvičius*; ap. *nebylỹs* ‘niemowa, niemy człowiek’); *Puyk-owicz-y* (por. lit. *Puikà*, *Puikis*, *Puikỹs*, *Puĩkus*; ap. *puikùs* ‘piękny, ładny; zarozumiały, dumny’); *Radziwił-owicz* (por. lit. *Radvilà*, *Rāđvilas*); *Rak-uci-ewicz* (por. lit. *Rakùtis*, *Rākas*, *Rakucėvičius*; *Rekùtis*); *Rymisz-ewicz* (por. lit. *Rimša* ≤ im. *Rimas* ≤ im. złoż. *Rimtautas*); *Sar-owicz* (por. prus. *Sar*, *Saro*, *Sahr*, *Saar(e)*, *Sarre*); *Seronsz-owicz* (por. lit. *Šerėnas*, *Šerėnis*; ap. *šeryřs* ‘siersć, szczecina’); *Smitez-ycz* (por. lit. *Šmitkė*, *Šmitkis*, łot. *Šmitke*); *Snip-*

owicz, Szynp-owicz (por. lit. *Šnīpas*; ap. *šnīpas* 'ryj'); *Spond-owicz* (por. lit. *Spundzēvičius*; ap. *spándyti*); *Subacz-ewicz* (por. lit. *Sūbačius*); *Switrygajł-owicz* (por. lit. *Švitrigáila*, ap. *švytrúoti* 'błyszczyć, lśnić', *galėti* 'móc' Jurkenas, 1979); *Szeszcz-ycz* (por. lit. *Šeškà, Šėškas*; ap. *šėškas* 'tchórz'); *Szliump-icz* (por. lit. *Šliumpa, Šliumpà*; ap. gw. *šliumpenti* 'iść ociężale, sennie', *šliumpinėti* 'włóczyć się, wałęsać się'); *Trump-onicz* (por. lit. *Trūmpa, Trumpà, Trum̃pa*; ap. *trum̃pas* 'krótki'); *Tujni-ewicz* (por. lit. *Tuina, Tuīnas*; ap. *tuīnas* 'kolek, żerdź w płocie; płot'); *Zibort-owicz* (por. lit. *Žybartas*); *Ziemojt-owicz* (por. lit. *Žemaitis*; etn. *žemaitis* 'Żmudzin').

Nieco mniejszą frekwencją w derywacji nazwisk od podstaw bałtyckich odznaczały się formanty **-ow** // **-ów**, **-in**, **-ek**, **-ko**.

-ow // **-ów** // **-ew**: *Balcun-ow* (por. lit. *Balciūnas, Balčiūnas* : *Balčys, Balčius*; ap. *báltas* 'biały' Kondratiuk 2000); *Bierszk-ów* (por. lit. *Barškỹs, Berškỹs*; ap. *barškėti* 'turkotać, grzechotać', potocznie 'paplać'); *Dawnorow, Downarow* (por. lit. *Daūnoras, Daunóras*); *Douksiew* (por. lit. *Daukšà*; ap. *daūg* 'wiele, dużo', *daugsus* 'duży, wielki; urodzajny, obfity' Kondratiuk 2000); *Giedr-ow* (por. lit. *Giedrà*; ap. *giedrà* 'słoneczna pogoda'; *giėdras* 'jasny, pogodny'); *Gojdziew* (por. lit. *Gaidỹs*; ap. *gaidỹs* 'kogut; zawiada'); *Gojlew* (por. lit. *Gáilis, Gailis, Gailỹs*; ap. *galėti* 'żałować', *gailas* 'silny, krzepki'); *Jagielów* (por. lit. *Jogáila, Jogėla; Jo(t)-*; ap. *jóti* 'jeździć wierzchem', ap. *galėti* 'żałować', *gailas* 'silny, krzepki', *gel-* : ap. *gėlti* 'boleć'); *Jawilt-ow* (por. lit. *Ėvaltas, Jėvalta, Jėvaltas* ≤ im. niem. *Ewaldt*); *Karst-ow* (por. lit. **Karstys*; ap. *kárštas* 'gorący; żarliwy, zapalczywy'); *Kiemszelew* (por. lit. *Kimša, *Kemša*; ap. *kimšà* 'mech'); *Krumin-ow* (por. lit. *Krūminis*; ap. *krūmýnas* 'krzaki, zarośla', *krūminis* 'krzaczasty'); *Kurs-ik-ów* (por. lit. *Kūrsa, Kursà, Kuřsa*; ap. *kuřsti* 'gluchnąć', etn. *kuřšiai* 'Kurowie, plemię Bałtów zamieszkujące Kuronię'); *Memen-ów* (por. lit. *Mėmėnas, Mėmenas, Mėmỹs*; ap. *mėmė* 'gapa, fajtlapa'); *Mukunczew* (por. lit. *Makūnas, Mokūnas*); *Narejk-ow, Narojk-ow* (por. *Narejkowicz*); *Narel-ow* (por. lit. *Narėlis, Nórelis*; ap. *narėlis* 'kręg'); *Nark-ow* (por. *Narkiewicz*); *Nar-ów* (por. *Narowic*); *Preszczeni-ow* (por. lit. *Prascienis, Prascienius, Prāšėius*); *Radziwił-ow* (por. lit. *Radvilà, Radvilas, Rad(i)vilas, Rādvilas*); *Sar-ów* (por. prus. *Sar, Saro, Sahr, Saar(e), Sarre*);

Szyndzi-uk-ów (por. lit. *Šindeĩkis*); *Tryci-ejk-ow* (por. lit. *Trič̄as, Trič̄ys, Trič̄ius*); *Tujni-ow* (por. lit. *Tuina, Tuĩnas*; ap. *tuĩnas* ‘kolek, żerdź w płocie; płot’); *Wiesmen-ów* (por. lit. *Vesmenas*); *Żob-ow* (por. lit. *Žioba*)
-in: *Gorszw-in* (por. lit. *Garšv̄a*; ap. *garšv̄a* ‘podagrycznik pospolity; goleń u konia’);
-ko, -ek, -ik: *Czinc-ko* (por. lit. *Činč̄is, Činč̄ys, Činč̄ikas*; ap. *činč̄ys*); *Gelasz-ko* (por. lit. *Gelāžis, Gelāžius, Gelēžis, Gelēžius*; ap. *gelež̄is* ‘żelazo’); *Klewn-ik* (por. lit. *Klėvinis, Klėvas*; ap. *klėvas* ‘klon’); *Kort-yl-ik* (por. lit. *Kartys̄*; ap. *kartus̄* ‘gorzki’); *Szykszm-ek* (por. lit. *Šiksnā, Šiksnȳs*; ap. *šikšnā* ‘wygarbowana skóra’, *šikšnius* ‘garbarz’, *m/n*)

Podlaski materiał antroponimiczny nie dostarcza natomiast przykładów substytuowania litewskich zakończeń nazw osobowych **-anis** (**-onis**), **enis**, **-inis**, **-unis** przez słowiańskie morfemy **-aniec**, **-eniec**, **-iniec**, **-uniec**. Do powszechnych zalicza takie substytucje (por. *Pietraniec* ≤ lit. *Pietranis*, *Cywaniec* ≤ lit. *Čivianis*) K.O. Falk [1963: 91], analizując materiał inwentarzy z ziem etnicznie litewskich Wielkiego Księstwa Litewskiego. Odosobnioną egzemplifikację tego modelu adaptacyjnego mogłaby stanowić w źródłach podlaskich forma *Woliniec* (identyczny antroponim jako substytut lit. *Valinis* przytacza K.O. Falk [1963: 95]). Jednakże jednostkowy charakter tej nazwy w dokumentach Podlasia wskazywałby raczej na genezę słowiańską - motywając przez nazwę miejscową.

3. Podsumowanie

O bałtyckie pochodzenie podejrzewać można nie tylko podstawy derywacyjne, lecz i niektóre elementy słowotwórcze podlaskich nazwisk. W części z nich mamy bowiem do czynienia ze zjawiskiem nawarstwiania się produktywnych w języku litewskim sufiksów na podstawy słowiańskie. Chodzi tu o formanty **-uć**, **-ejko**, genezę których można łączyć z przyrostkami **-utis**, **-eika**. Na gruncie litewskim formant **-utis**, jak zauważa J. Otrębski [1965: 265], odznacza się dużą produktywnością w derywowaniu deminutiwów, zarówno w słownictwie apelatywnym, jak i nazwach osobowych, por. *Jurgūtis* (imię i nazwisko): *Jūrgis* ‘Jerzy’, *mažūtis* ‘małutki’ : *māžas* ‘mały’. Znaczną aktywność tego przyrostka w litewszczyźnie

stwierdzili również Z. Zinkevičius [1977: 67-70], badający historyczną antroponię wileńską oraz V. Maciejauskienė [1991], analizująca proces kształtowania się nazwisk litewskich w XVII-XVIII w. Na litewską genezę formantu **-uč** obecnego w słowiańskim materiale nazewniczym wskazują również J. Trypućko [1982] oraz M. Kondratiuk [1994: 159-166]. Występujące na Białostocczyźnie toponimy i mikrotoponimy na **-ucie** M. Kondratiuk rozpatruje jako odpowiedniki litewskich nazw geograficznych na **-učiai**, derywowanych od antroponimów zakończonych sufiksem **-utis** (por. lit. *Rekučiai* - pol. *Rekucie*). Autor cytuje również przykłady nazwisk na **-uč**, współcześnie używanych na Podlasiu, nie wyznacza natomiast z uwagi na niekompletny materiał granicy ich południowo-zachodniego zasięgu.

W analizowanym materiale charakterystyczny sufiks **-uč**, będący efektem wpływów litewskich, odnaleźć można głównie w hipokorystykach derywowanych od imion chrzestnych oraz w utworzonych na ich bazie patronimikach, por. *Jakuć*, *Jakucicz* (: im. *Jakub*); *Januć*, *Mikuć*, *Mikuciew*, *Mikucicz* (: im. *Mikołaj* lub *Mikita*); *Paniucic*, *Paniucicz* (: im. *Pawieł*); *Pantucz* (: im. *Panteleymon*); *Pierchucz* (: im. *Porfirij*); *Pietruć*, *Piotrucz*; *Staniucicz* (: im. *Stanisław*); *Waniucicz* (: im. *Iwan*).

W wyniku procesów transpozycyjnych powstał również komponowany sufiks nazwiskotwórczy **-uci-ew-icz**, dodawany niezależnie od pochodzenia do podstaw bałtyckich i słowiańskich, por. *Gryguciewicz*, *Mikuciew*, *Mikuciewicz*, *Rakuciewicz*.

Przyrostek **-eika** ma w języku litewskim zabarwienie augmentatywne. Tworzy nazwy osób, zazwyczaj o odcieniu pejoratywnym, np. *mušeikà* 'zabijaka' : *muštis* 'bić się' [Otrębski, 1965: 284]. Występuje więc w funkcji przyrostka przezwiskowego. Taki też charakter mają podlaskie derywaty odapelatywne: *Kruciejko*, *Ostrejko*, *Starejko*, *Szarejko*, *Turejko*, *Wiersejko*. Nie można natomiast jednoznacznie określić genezy sufiksu **-ejko** w derywatach odimiennych *Manejko* ($\leq$ im. cerk. *Manuіл*), *Mosiejko* ($\leq$ im. cerk. *Mojsiej*). Raczej należy traktować go jako słowiański sufiks komponowany, utworzony poprzez nałożenie się na formę derywowaną przyrostkiem **-ej** (por. imię *Manej*) produktywnego w badanym okresie na Podlasiu formantu **-ko**.

Powyższe uwagi nie wyczerpują naturalnie wszystkich kwestii związanych z transpozycjami bałtycko-słowiańskimi w historycznej antro-

ponimii północnego Podlasia. Podstawowym ich celem była identyfikacja nazw o genezie bałtyckiej, przeprowadzona głównie w oparciu o analogie z antroponimami litewskimi lub odnalezienie podstaw derywacyjnych w zasobie apelatywnym języka litewskiego. Zasygnalizowane zostały również niektóre problemy dotyczące strony formalnej przejmowanych bałtyzmów - charakteru fonetyczno-graficznych i morfologicznych adaptacji, prowadzących do ich częściowej lub całkowitej asymilacji.

Należy zauważyć, iż na kształt rejestrowanych w źródłach antroponimów litewskich wpływ miał w jakiejś mierze pisarz - jego wykształcenie, pochodzenie narodowe, nawyki kancelaryjne. Jak wynika z badań K.O. Falka [1963] rola pisarzy w tym względzie była wcale niemała. W sposób świadomy i zamierzony skracali oni często nazwiska litewskie o charakterystyczne dla tego języka końcówki *-is*, *-ys*, *-as* lub używali substytutów słowiańskich. Najczęściej stosowany (według Falka) sposób substytuowania sprowadzał się do modelu *-anis (-onis) : -aniec, -enis : -eniec, -inis : -inieć*. W źródłach podlaskich ten wzorzec adaptacyjny nie upowszechnił się (dominują formy ze zredukowaną końcówką litewską i słowiańskimi formantami patronimicznymi), jednakże samo zjawisko wzajemnego transponowania nazw, jako konsekwencja zetknięcia systemów nazwniczych różnych języków, ma miejsce.

V. UWAGI KOŃCOWE

W niniejszym opracowaniu analizie językowej został poddany zbiór szesnastowiecznych nazw osobowych (liczący około 2 tysięcy 400 jednostek) identyfikujących ponad 4 tysiące osób. W oparciu o dane źródłowe przeprowadzono charakterystykę poszczególnych elementów tworzących formuły identyfikacyjne badanego okresu (imiona, nazwiska), zwrócono uwagę na najbardziej typowe modele tych formuł, zasygnalizowano problematykę wzajemnych bałtycko-słowiańskich transpozycji nazwennych jako zjawiska znamienne dla strefy kontaktowej, którą historyczne Podlasie stanowiło. Wnioski końcowe dotychczasowych rozważań przedstawiają się następująco:

I. Zestaw imion będących w użyciu na ziemiach północnego Podlasia w XVI wieku świadczy o całkowitym zdominowaniu dawnego zasobu imion słowiańskich przez imiona chrześcijańskie. Te spośród rodzimych imion dwuczłonowych, które weszły do kanonu chrześcijańskiego, to głównie imiona świętych, jak *Stanisław*, *Wojciech*.

Historyczne imiennictwo podlaskie - pod względem zasobu, bogactwa odmianek fonetycznych, frekwencji poszczególnych form - wykazuje silne związki zarówno z antroponimią polską, jak i wschodniosłowiańską. Związki te są następstwem współlistnienia na badanym terenie dwóch tradycji chrześcijańskich - łacińskiej, kultywowanej przez Kościół katolicki i cyrylo-metodiańskiej propagowanej przez Kościół prawosławny. W analizowanym zestawie imienniczym odnajdujemy zatem imiona związane z kultem świętych obu Kościołów. Znamienym jest przy tym fakt, że najwyższa frekwencja cechuje imiona istotne w wymiarze kultury chrześcijańskiej tak Wschodu, jak i Zachodu. Do 15 najczęściej używanych na Podlasiu imion męskich należały: *Jan* /*Iwan*, *Stanisław*, *Paweł*, *Jakub*, *Mateusz* / *Maciej* / *Matfiej*, *Szymon* / *Siemion*, *Grzegorz* / *Hryhor*, *Andrzej*, *Piotr*, *Marcin*, *Mikołaj*, *Wasil*, *Wojciech*, *Stefan*, *Fieodor* / *Chwiedor*.

Charakterystyczną cechą szesnastowiecznego imiennictwa badanych ziem jest powszechność w nim form derywowanych. Porównanie grupy imion słowiańskich i chrześcijańskich, powstałych jako formy pochodne,

ujawnia pewne analogie zachodzące między nimi. W obu grupach dominującym sposobem tworzenia hipokorystyków jest proces derywacji sufiksальной; przy tym zarówno w derywatach od imion chrześcijańskich, jak i rodzimych słowiańskich obowiązywała najczęściej zasada dezintegralnego skracania tematu i rozwijania go formantami hipokorystycznymi. Formy pochodne zawierające pełne tematy imion występują rzadziej. Inne sposoby hipokoryzacji imion - derywacja alternacyjna i paradygmatyczna - są zjawiskiem marginalnym wobec powszechnie stosowanej sufiksacji. W obu grupach imion występuje duża liczba formantów hipokorystycznych tworzących struktury sufiksalne jedno- i wielostopniowe. Zdecydowanie największa aktywność w derywowaniu hipokorystyków w szesnastowiecznym imiennictwie północnego Podlasia cechuje sufiks **-ko**. Dodawany był tak do tematów pełnych imion (np. *Andrejko, Iwanko, Jakubko, Maciejko*), jak i skróconych (por. *Fiedko, Jurko, Klimko, Omi/e/lko, Pietko, Simko, Tomko, Wasko, Wojtko, Zienko*), często tworząc przy tym sufiksy komponowane (*Ciszko, Iwaszko, Jacko, Marcisko, Pietranko, Romuszko, Steczko* itp.). Łącznie formy hipokorystyczne z **-ko** stanowiły blisko połowę wszystkich derywatów imiennych.

II. Procesy nazwiskotwórcze na Podlasiu przebiegały w warunkach wzajemnego przenikania elementów różnych etnosów i języków, z których decydującymi okazały się polski i białoruski. Swój udział zaznaczył też komponent bałtycki. Nasycenie elementami białoruskimi analizowanego zbioru antroponimów jest bardzo znaczące. Przejawia się ono w warstwie leksykalnej, fonetycznej, słowotwórczej.

1. Elementy leksykalne białoruskie zaobserwować można głównie w klasie nazwisk odapelatywnych oraz w podstawach nazw typu patronimicznego. Antroponimy tych dwóch klas wydają się być szczególnie interesujące ze względu na fundujące je apelatywa. Ich osobliwości fonetyczne, morfologiczne świadczą o tym, że przynajmniej część z nich musiała powstać w warunkach kontaktu i wzajemnego przenikania kilku języków: polskiego, białoruskiego, litewskiego. Zasięg występowania pewnych antropoleksów ogranicza się do terytorium Wielkiego Księstwa Litewskiego i ziem przyległych. Tego typu leksyka związana jest najczęściej

z kulturą materialną wsi, uprawą roli, światem przyrody, charakterystyką człowieka.

W grupie semantycznej zawierającej określenia i przydomki ludzi dominują nazwy cech ujemnych - fizycznych i psychicznych, por. *Bruzga* (ap. *bruzga* 'człowiek opryskliwy'), *Czupra* (ap. *czupra* 'brudas, flejtuch'), *Korzun* (ap. *korzun* 'człowiek bez przednich zębów'), *Kosy* (ap. *kosy* 'zezowaty'), *Kudra* (ap. *kudra* 'człowiek o kędzierzawych włosach'), *Potoroczyz* (ap. *patarocza* 'człowiek niechlujny; straszdyło') itp.

Leksyka z kręgu znaczeniowego dotyczącego świata przyrody, to głównie nazwy ptaków, np. *Husakowicz* (ap. *husak* 'gąsior'), *Zazulicz* (ap. *zazula* 'kukułka'), roślin, np. *Barkun* (ap. *barkun* 'trawa polna'), *Snitka*, *Snitko* (ap. *snitka* 'dzięgiel'), *Wołoska* (ap. *wałoszka* 'chaber, bławatek').

Z grupy słownictwa odnoszącego się do życia na wsi wymienić należy nazwy narzędzi, np. *Hołowieńka*, *Ołowieńka* (ap. *hołowieńka* 'kawał nadpalonego drewna używanego przez tracza do czernienia sznura'), *Koczerha* (ap. *koczerha* 'pogrzebacz'), *Tolkacz* (ap. *tolkacz* 'tłuczek stępy'); nazwy odzieży: *Kibałka* (ap. *kibałka* 'rodzaj kobiecego nakrycia głowy'); nazwy potraw: *Bonda* (ap. *bonda* 'podplomyk'), *Kaldunowicz* (ap. *kaldun* 'rodzaj pierogów z mięsem') i in.

Większość z wymienionych wyżej apelatywów funkcjonuje w dialektalnym zasobie leksykalnym Białostocczyzny po dzień dzisiejszy, co potwierdzają tomy *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny* [1980-1999]. Natomiast jedynie do sfery proprialnej ogranicza się bytowanie wielu leksemów bałtyckich motywujących szesnastowieczne antropimy podlaskie (część z nich zachowała się w dzisiejszym systemie nazewniczym, o czym świadczy kartoteka *Słownika współczesnych nazwisk Białostocczyzny* oraz opracowania M. Kondratiuka [2000] poświęcone genetycznie bałtyckim nazwiskom w regionie białostockim). Ich indywidualizująca funkcja wiąże się najczęściej z bezpośrednią charakterystyką człowieka (poprzez określanie osobliwych cech fizycznych, charakterologicznych), np. *Dzidziul*, lit. *Didžiūlis* (ap. lit. *didžiūlis* 'wielki, ogromny'), *Geros*, lit. *Gėras* (ap. lit. *gėras* 'dobry'), *Jodo*, *Jodzio*, lit. *Juodas* (ap. lit. *juodas* 'czarny, brudny'), *Kodzisz*, lit. *Kuōdas* (ap. lit. *kuōdas* 'czub, czupryna'), *Kuprela*, *Kuprelo*, lit.

Kuprēlis (ap. lit. *kuprēlis* : *kuprā* ‘garb’), *Mozejko*, lit. *Mozeikā* (ap. lit. *māžas* ‘mały’), *Reklo*, lit. *Rėklỹs* (ap. lit. *rėkla* ‘krzykacz, plaksa’), *S(z)wejko*, lit. *Svejā* (ap. lit. *sveikas* ‘zdrowy; mądry, rozsądny’), *Trumpa*, lit. *Trum̃pa* (ap. lit. *trum̃pas* ‘krótki’).

Mogą też charakteryzować pośrednio odnosząc cechy ludzkie do świata przyrody poprzez porównanie, metaforę, metonimię, np. *Gierwa*, *Gerwielis* (ap. lit. *gėrvė* ‘żuraw’), *Kiewła*, *Kiewło* (ap. lit. *kiaulė* ‘świnia’), *Kiskil* (ap. lit. *kışkėlis* : *kışkis* ‘zając’), *Mieszkuć* (ap. lit. *meškūtis* : *meškā* ‘niedźwiedź’), *Odega* (ap. lit. *uodegā* ‘ogon’), *Sarko*, *Sorko* (ap. lit. *šārka* ‘sroka’), *Smilgiń*, *Smilginis* (ap. lit. *smilga* ‘mietlica’, *smilgynas* ‘miejsce zarośnięte mietlicą’), *Trejgo*, *Trojgiel* (ap. lit. *treigỹs* ‘trzyletni koń’).

2. Wiele antroponimów utrwalonych w szesnastowiecznych dokumentach odzwierciedla cechy fonetyczne właściwe językom wschodniosłowiańskim. Wymienić tu należy m.in. formy z poświadczonym wschodniosłowiańskim pełnogłosem (np. *Dołodko*, *Korolewic*, *Mołotko*, *Worobiej*, *Woronicz*), realizacją prsl. nosówek w postaci **u**, **ʹa** (np. *Dziaciel*, *Husakowicz*, *Kruhlew*, *Puczkowicz*, *Zubow*), tylnojęzykową lub krtaniową głoską **h** (np. *Harbulew*, *Hołubów*, *Hruzka*, *Kruhlew*), uproszczonymi prsl. grupami ***dl**, ***tl** (np. *Pomieliszczce*, *Sieluków*), **ʹy** niezgłoskotwórczym (np. *Hauryłow*, *Paulonicz*), akaniem właściwym językowi białoruskiemu (np. *Alchow*, *Haraczka*, *Sawaścian*) i in.

W wielu przypadkach wschodniosłowiańskie antroponimy poddawane były w źródłach zabiegom adaptacyjnym poprzez zastępowanie cech fonetycznych białoruskich lub ukraińskich polskimi. Najczęściej dotyczyły one: utraty dźwięcznego **h** nagłosowego, np. *Arasim*, *Arkawy*, *Ołowienka*, *Orbaczenic*, zamiany **h** nagłosowego polskim **g**, np. *Gruzulow*, *Gryszkiewicz* lub **ch**, np. *Chacuta*, (brus. *Hacuta*), *Chowienowicz* (im. brus. *Howien*), *Chryn* (brus. *Hryn*), zamiany wschodniosłowiańskiego **r** polskim **rz**, np. *Przymak*, *Przystupa*, *Przystupka* (≤ ap. gw. *prymak*, *prystupa*), podstawiania polskiego **o** w miejsce białoruskiego nieakcentowanego **a**, np. *Horaczka*, *Potoroczyc*.

3. Elementy wschodniosłowiańskie w dziedzinie słowotwórstwa w sposób najbardziej znamieny odzwierciedlają struktury nazewnicze zawierające typowe dla antroponimii białoruskiej i ukraińskiej sufiksy **-ko**, **-uk**.

W szesnastowiecznym imiennictwie północnego Podlasia formant **-ko** wyróżniał się niezwykle wysoką frekwencją. Przejawiała się ona głównie w derywowaniu hipokorystyków imiennych. Wyjątkowa aktywność sufiksu **-ko** nie została natomiast przeniesiona na grunt derywacji nazwiskotwórczej. Badany materiał zaświadcza około 30 formacji typu *Boczko, Brusko, Łopuszko, Mołotko, Pirozsko, Popko*.

Występowanie drugiego ze wspomnianych sufiksów, **-uk**, ograniczało się zasadniczo w badanym okresie do form hipokorystycznych imion, jak np. *Arciuk, Januk, Kosciuk, Matuk, Paczuk, Pieciuk, Stasiuk, Waluk, Wasiuk* i in. Sporadycznie natomiast był on notowany w funkcji przyrostka derywującego struktury odojcowskie. Ekscerpowane źródła zawierają niewiele poświadczeń nazwisk typu *Cieśluk, Czyruk, Koszuk, Łyczuk*.

4. Genetycznie bałtyckie nazwy osobowe utrwalone w podlaskich tekstach XVI wieku odzwierciedlają procesy lingwistyczne zachodzące podczas bezpośredniego kontaktu języka litewskiego z polszczyzną i białoruszczyzną. W niektórych przypadkach zaadaptowane do języka polskiego formy litewskie wskazują na medium białoruskie, np. w nazwie osobowej *Gasztold* połączenie **-ol** jest hiperyzmem przejętym z języka białoruskiego, który pojawił się zamiast regularnego **-ou** z litewskiego dyftongu **-au**). Transpozycja antropimów litewskich do słowiańskiego systemu nazewniczego Podlasia dokonywała się na kilku płaszczyznach: graficznej, fonetycznej i morfologicznej. Zwykle zaadaptowane formy pokazują koegzystencję kilku procesów substytucyjnych, np. adaptacjom fonetyczno-graficznym towarzyszą często zmiany morfologiczne. Statystycznie w zbiorze nazwisk o genezie bałtyckiej ten typ adaptacji wyróżnia się zdecydowaną przewagą. Jest złożonym wielowarstwowym procesem, polegającym na dodawaniu do fonetycznie przyswojonych i pozbawionych litewskich końcówek (**-is, -ys, -as**) podstaw derywacyjnych słowiańskich sufiksów. Należy tu zauważyć, że w wielu przypadkach przyrostki słowiańskie łączono z formami derywowanymi sufiksalnie już na gruncie języka litewskiego, por. *Gojdzi-el-ewicz, Korsz-el-ewicz*.

Największą produktywność wśród przyrostków słowiańskich derywujących tego typu formacje wykazywały sufiksy **-ic(z), -owic(z) // -ewic(z)**, por. *Budr-owicz, Dojni-ewicz, Dujni-ewicz, Dzidziul-ewicz, Gerw-*

el-owicz, Gierdzi-ewicz, Ginwił-owicz, Gojdzi-ewicz(z), Golgin-owic, Gorszwi-nowic, Kieci-ewicz, Koriat-owicz, Krumi-el-ic, Krumi-el-icz, Najk-uci-ewicz, Narejk-owicz, Puyk-owicz-y, Radziwił-owicz, Szny-p-owicz, Szeszcz-yz, Szliump-icz, Tujni-ewicz, Zibort-owicz, Ziemojt-owicz i in.

Nieco mniejszą frekwencją w derywacji nazwisk od podstaw bałtyckich odznaczały się formanty **-ow** // **-ów** // **-ew**, np. *Bierszk-ów, Dawnor-ow, Downar-ow, Douksi-ew, Giedr-ow, Gojdzi-ew, Gojl-ew, Jagiel-ów, Karst-ow, Krumin-ow, Kurs-ik-ów, Narel-ow, Radziwił-ow, Sar-ów, Tryci-ejk-ow, Tujni-ow, Żob-ow*, **-in**: *Gorszw-in, -ek, -ko, -ik*: *Cinc-ko, Gelasz-ko, Klewn-ik, Kort-yl-ik, Szykszm-ek*.

5. W szesnastowiecznym urzędowym sposobie nominacji osób miała miejsce tendencja do tworzenia pewnych formuł nazewniczych składających się z imienia i // lub dodatkowego elementu bądź elementów identyfikacyjnych. W większości przypadków (95%) były to modele dwuelementowe: *imię + nazwisko*. Zaledwie 4% przypada na nazwania jednoelementowe i tylko 1% na zestawienia trójelementowe. Jednakże w szesnastowiecznym schemacie: *imię + nazwisko* drugi element odznaczał się jeszcze indywidualnością i niestabilnością. Brakowało mu takich cech wymaganych od współcześnie rozumianego nazwiska, jak dziedziczność i niezmienność. O braku stabilności ówczesnych nazw osobowych świadczą liczne przykłady wariantywności w określaniu jednej osoby. Jako równoznaczne co do swej funkcji traktowane były struktury sufiksalne i proste, a także formy z różnymi przyrostkami patronimicznymi. Z drugiej jednak strony notuje się już przypadki stosowania jednego nazwiska (odojcowskiego) dla kilku członków rodziny (*Abramowiczy, Andrzejewiczy, Hlebiczy* itp). Wskazywałoby to na początkowy etap formowania się nazwiska w dzisiejszym rozumieniu.

6. Przeprowadzona pod kątem produktywności poszczególnych typów słowotwórczych analiza północnopodlaskich antroponimów wykazała, że dominującą rolę w identyfikacji osób na badanym terenie odgrywały w XVI wieku struktury patronimiczne (58% ogółu zebranych nazw osobowych). Wśród formantów derywujących ten typ nazwisk znalazły się: **-ic(z), -owic(z)//-ewic(z), -ow// -ów// -ew, -in, -ko, -ka, -ek, -ik// -yk, -ec**. Największa liczba derywatów utworzona została z udziałem sufiksów **-ic(z)**,

-owic(z)//-ewic(z). Form polskich na *-ic*, *-owic*, *-ewic* jest zdecydowanie mniej niż nazw z odpowiednikami ruskimi *-icz*, *-owicz*, *-ewicz*. Część nazwisk z sufiksami *-owic*, *-ewic* dodanymi do podstaw białoruskich to formy spolonizowane, por. *Haponowic* (≤ im. brus. *Hapon*), *Hryszkowic* (≤ *Hryszko* ≤ im. brus. *Hryhor*), *Scieckewic* (≤ im. brus. *Sciecko* ≤ *Sciepan*, *Stiefan*) i in. Z kolei antroponimy na *-owicz*, *-ewicz* typu *Bartłomiejowicz*, *Józkowicz*, *Wojtkiewicz* itp. traktować należy jako formy powstałe na gruncie polskim pod wpływem dominującego wzorca ruskiego. Jego upowszechnienie w podlaskiej antroponimii to wynik oddziaływania modelu nominacyjnego obowiązującego w kancelarii Wielkiego Księstwa Litewskiego, którego częścią do roku 1569 Podlasie było. Wśród litewsko-ruskiej szlachty Księstwa ten typ nazwiska był niezwykle popularny, a jego społeczna atrakcyjność sprzyjała upowszechnieniu go w różnych warstwach społeczeństwa Podlasia. Nazwisko z „wiczem” na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego pozycją społeczną odpowiadało polskiej „szlacheckiej” formacji na *-ski*.

Powszechność derywatów na *-icz*, *-owicz*, *-ewicz* w północnopodlaskiej antroponimii, ich oboczne występowanie z formami bezsufiksálnymi lub tworzonymi przy pomocy innych formantów, świadczyć może o swoistej modelowości nazw typu patronimicznego na Podlasiu jako przeciwwagi dla polskiego modelu nazwiska odmiejscowego na *-ski*. Sytuując rozwój systemu nazewniczego w kontekście kulturowym należy go uznać za przejaw hierarchii wartości, odmiennie układających się w poszczególnych kręgach etno-językowych Słowiańszczyzny: na wscho-dzie wartość najwyższą stanowiła przynależność do licznej wielopokole-niowej rodziny (stąd dominacja filiacyjnego modelu nazewniczego), na zachodzie - posiadanie ziemi (i przewaga typu nazwiska odmiejscowego).

Tak więc, zdecydowana dominacja modelu nazwiska patronimicznego, znaczne nasycenie antroponimii północnego Podlasia wscho-dniosłowiańskimi i bałtyckimi elementami leksykalnymi oraz powszechne zjawisko wzajemnego transponowania nazw przejawiające się w wielopłaszczyznowych procesach adaptacyjnych - to najważniejsze cechy systemu nazewniczego ukształtowanego na pograniczu języków, etnosów i kultur.

WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA

W nawiasach podaje się skróty, za pomocą których oznaczono źródła w *Słowniku historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny* (XV-XVII w.) [Abramowicz, Citko, Dacewicz, 1997-1998]. W niezmienionej postaci wykorzystano je w niniejszej pracy.

Rękopiśmienne

1. *Inwentarz włości augustowskiej z 1565 r.*, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Archiwum Potockich z Radzyna 213 **(IA)**.
2. *Inwentarz przyjęcia dworów starostwa grodzieńskiego z 1578 r.*, AGAD, Archiwum Kameralne I / 10 **(IG)**.
3. *Inwentarz starostwa tykocińskiego, 1573 r.*, AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, dz. LVI, t. 4 **(IT)**.

Drukowane

1. *Spis szlachty ziemi bielskiej i drohickiej składającej przysięgę na wierność Koronie Polskiej w 1569 r.*, [w:] Akta Unii Polski z Litwą 1385-1791, wydali S. Kutrzeba i W. Semkowicz, Kraków 1932, s. 236-264 **(AU)**.
2. *Akty o litowskich Tatarach*, [w:] Akty wydawane w Wilnie przez Komisję Archeograficzną, t. XXXI, Wilno 1906 **(AWAK 31)**.
3. *Inwentarz starostwa knyszyńskiego z 1565 r.*, [w:] A. Jabłonowski, Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. VI, Podlasie. Źródła dziejowe, t. XVII, cz. III, Warszawa 1910, s. 233-234 **(IK)**.
4. *Inwentarz wsi Mieleszki, Bielewicze i Supraśl z 1567 r.*, [w:] AWAK, t. XIV, s. 181 **(IMBS)**.
5. *Inwentarz miasta Narwi z 1560 r.*, [w:] AWAK, t. XIV, s. 61-76 **(IN)**.
6. *Inwentarz miasta Suraz z 1558 r.*, [w:] AWAK, t. XIV, s. 46-60 **(IS)**.

7. *Popis wojenny ziemian województwa podlaskiego z 1528 r.; Regestrum wybierania poboru w mieście knyszyńskim, 1577 r.*; [w:] A. Jabłonowski, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. VI, Podlasie. Źródła dziejowe, t. XVII, cz. I, Warszawa 1908 (**JJ**).
8. *Spis urzędników województwa podlaskiego, XV-XVII w.* [w:] A. Jabłonowski, op. cit., cz. III, Warszawa 1910, s. 242-256 (**JIII**).
9. *Opis starych i nowych granic grodzieńskich, bielskich i goniądzkich, 1536 r.*, [w:] Archeografičeskij sbornik dokumentov odnosjaščichsja k istorii severo-zapadnoj Rusi, t. I, Wilno 1864, s. 18-31 (**O**).
10. *Regestr pomiaru miasta Brańska i Suraza z należącymi do nich włościami z 1560-1563 r.*, [w:] Piscowaja kniga Grodnenskoj ekonomii s pribavlenijami, cz. II, Wilno 1882 (**RBS**).
11. *Regestr pomiaru włóczęj ekonomii grodzieńskiej dokonanej w latach 1558-1563*, [w:] Piscowaja Kniga Grodnenskoj ekonomii s pribavlenijami, cz. I, Wilno 1881 (**RG**).

LITERATURA PRZEDMIOTU

A b r a m o w i c z Z., 1993, *Imiona chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885-1985)*, Białystok.

A b r a m o w i c z Z., 1999, *Imiona szlacheckie na polsko-wschodniosłowiańskim pograniczu w XVI wieku*, [w:] Nazewnictwo pogranicza Polski, pod red. A. Belchnerowskiej i J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Szczecin, s. 7-23.

A b r a m o w i c z Z., 2000, *Nazwy osobowe Białostoczczyzny XV-XVII w. jako odbicie kontaktów językowych i kulturowych w Wielkim Księstwie Litewskim*, [w:] *Studia Russica*, XVIII, pod red. A. Zoltána, Budapeszt, s. 39-44.

A b r a m o w i c z Z., C i t k o L., D a c e w i c z L., 1997-1998, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV-XVII w.)*, t. I, II, Białystok.

- AGWB** - *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1980-1999, t. I pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej i J. Siatkowskiego, t. II i III pod red. S. Glinki, t. V-VII pod red. I. Maryniakowej, Wrocław.
- B e d n a r c z u k L., 1999, *Wspólnota komunikatywna Wielkiego Księstwa Litewskiego*, [w:] Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego, Kraków, s. 113-129.
- B e d n a r c z u k L., 1999a, *Ze słownictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego: 1. Najstarsze zapożyczenia litewskie w języku polskim*, [w:] Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego, Kraków, s. 151-156.
- B e d n a r c z u k L., 1999b, *Nazwiska i przezwiska etniczne bałtyckich mieszkańców Wielkiego Księstwa Litewskiego*, [w:] Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego, Kraków, s. 129-150.
- B e d n a r c z u k L., 2000, *Nazwiska i przezwiska etniczne mieszkańców Wielkiego Księstwa Litewskiego, cz. II. Utworzone od etnonimów słowiańskich, cz. III. Utworzone od innych etnonimów*, [w:] Wilno i Ziemia Mickiewiczowskiej Pamięci, t. 3; W kręgu języka, pod red. E. Feliksiak i B. Nowowiejskiego, Białystok, s. 9-43.
- B e r l i Ń s k a A., 1988, *Antroponimia Tykocina od XVI do XIX wieku*, Białystok (maszynopis rozprawy doktorskiej).
- B e r l i Ń s k a A., 1991, *Z dziejów kształtowania się nazwisk mieszczan na Podlasiu, „Białostoczczyzna”*, 1/21, s. 10-12.
- B e r l i Ń s k a A., 1992, *Nazwiska utworzone przyrostkiem -ski wśród nazwisk dawnych mieszkańców Tykocina, „Białostoczczyzna”*, 2/26, s. 27-28.
- B i r y l a M. V., 1966, 1969, 1982, *Belaruskaja antrapanimija*, t. I-III, Minsk.
- B o g d a n o w i c z E., 2000, *XVIII-wieczne nazewnictwo osobowe południowej Białostoczczyzny*, Białystok (maszynopis pracy doktorskiej).
- B o r e k H., S z u m. s k a M., 1976, *Nazwiska mieszkańców Bytomia od końca XVI wieku do roku 1740. Studium nazewnictwa i społeczno-narodowościowe*, Warszawa.
- B r e z a E., 1978, *Pochodzenie przydomków szlachty Pomorza Gdańskiego*, Gdańsk.
- B u b a k J., 1970-1971, *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego, cz. I-II*, Wrocław.

- B u b a k J., 1986, *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków.
- B u c z y ń s k i M., 1986, *Nazwiska hybrydalne na mieszanym obszarze polsko-ukraińskim*, [w:] *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, pod red. S. Warchoła, Lublin, s. 209-213.
- B ū g a K., 1958, *Lietuvos kunigaikščių vardai*, [w:] *Rinktiniai raštai*, t. I, Wilno.
- C i e ś l i k o w a A., 1990, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław.
- C i e ś l i k o w a A., 1991, *Derywacja paradygmatyczna w staropolskiej antroponimii*, Kraków.
- C i t k o L., 1997, *Elementy wschodniosłowiańskie w szesnastowiecznej antroponimii północnej Białostoczczyzny*, [w:] *Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce*, pod red. F. Czyżewskiego, Lublin, s. 239-245.
- C i t k o L., 2000a, *Nazwy miejscowe Białostoczczyzny motywowane słowiańskimi imionami dwuczłonowymi*, [w:] *Słowiańskie composita onomastyczne (Toponimia. Varia)*, pod red. S. Warchoła, Lublin, s. 25-32.
- C i t k o L., 2000b, *Odetniczne nazwy osobowe na Podlasiu (XVI-XVII w.)*, [w:] *Studia Russica*, XVIII, pod red. A. Zoltána, Budapeszt, s. 39-44.
- C z a c h o r o w s k a M., 1998, *System antroponimiczny w Wielkopolskich rotach sądowych*, Bydgoszcz.
- D a c e w i c z L., 1994, *Nazewnictwo kobiet w dawnym powiecie mielnickim (XVI-XVII)*, Białystok.
- D a c e w i c z L., 1996, *Bibliografia onomastyki Białostoczczyzny (1960-1996)*, Białystok.
- D a c e w i c z L., 1999, *Nazwy osób z sufiksem -uk/-czuk w historycznej antroponimii Białostoczczyzny*, [w:] *Polszczyzna północno-wschodnia*, pod red. B. Nowowiejskiego, Białystok, s. 193-199.
- D a c e w i c z L., 1999, *Obce czy rodzime? W kwestii nazewnictwa na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, [w:] *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych. Studia Sławistyczne 1*, pod red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok, s. 88-93.
- F a l k K. O., 1963, *Ze studiów nad sławizacją litewskich nazw miejscowych i osobowych*, Scando-Slavica, t. IX, Copenhagen.

- Fros H. SI, Sowa F., 1975, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków.
- Gala S., 1985, *Polskie nazwy osobowe z podstawowym -l- / -ł- w części sufiksальной*, Łódź.
- Grzybovski S., 1957, *Nazwisko i jego stałość jako elementy identyfikacji osoby w dawnym prawie polskim*, *Onomastica*, III, s. 485-514.
- Hal** - Halicka I., 1976, *Nazwy miejscowe środkowej i zachodniej Białostoczczyzny. Dzierżawcze, patronimiczne i rodzinne*, Warszawa.
- Jarmolik W., 1987, *Gasztoldowie a Tykocin*, „Białostoczczyzna”, 3(87), s. 18-22.
- Jurkenas J., 1979, *Onimizacija apellativov i razvitije indoeuropejskich antroponimičeskich sistem (Avtoreferat dissertacii...stepeni doktora filologičeskich nauk)*, Moskva.
- Kaleta Z., 1991, *Ewolucja nazwisk słowiańskich*, Kraków.
- Kaleta Z., 1998, *Nazwisko w kulturze polskiej*, Warszawa.
- Karpluk M., 1957, *Z badań nad polskim nazewnictwem osobowym XV i początków XVI wieku*, *Onomastica*, III, s. 179-187, 381-392.
- Karpluk M., 1972, *Ślady liturgii słowiańskiej w staropolskich imionach chrześcijańskich (typ Koźma, Łuka)*, [w:] *Z Polskich Studiów Slawistycznych*, 4, Warszawa, s. 155-161.
- Karpluk M., 1979, *Na tropach bohemizmów w staropolskich imionach chrześcijańskich (Szawel, Gawel, Wawrzyniec)*, *Onomastica*, XIV, s. 111-123.
- Ker** - Kersta R., 1984, *Ukrajins'ka antroponimija XVI st. Čoloviči imenuvanja*, Kyjiv.
- Kon** - Kondratiuk M., 1974, *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*, Wrocław.
- Kondratiuk M., 1985, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, Wrocław.
- Kondratiuk M., 1990, *Bałtyckie nazwy osobowe włóścian w Inwentarzu starostwa tykocińskiego z 1573 roku (Ogólna charakterystyka)*, [w:] *Bałto-słowiańskie związki językowe*, pod red. M. Kondratiuka, Wrocław, s. 199-214.

K o n d r a t i u k M., 1994, *Formant -uć (litewski -utis) w nazwach geograficznych i osobowych na terenie Białostoczczyzny*, [w:] *Problemy súčasnoji arealohiji*, Kyjiv.

K o n d r a t i u k M., 2000, *Nazwiska pochodzenia bałtyckiego w regionie białostockim*, cz. I: A-J, *Acta Baltico-Slavica*, t. XXV, s. 123-150.

K o w a l i k - K a l e t a Z., 1981, *Staropolskie nazwy osobowe motywowane przez nazwy miejscowe*, Wrocław.

K o w a l i k - K a l e t a Z., 1983, *Strukturalistyczna a strukturalna klasyfikacja nazwisk*, *Polonica*, 9, s. 231-254.

K u r z o w a Z., 1970, *Polskie rzeczowniki męskie na -o na tle słowiańskim*, Wrocław.

L - L i n d e S. B., 1951, *Słownik języka polskiego*, Warszawa.

LLKŽ - K a l e d a A., K a l e d i e n e B., N i e d z w i e c k a M., 1991, *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*, Vilnius.

LPŽ - *Lietuvių pavardžių žodynas*, 1985-1989, red. A. V a n a g a s, t. I-II, Vilnius.

LVKŽ - K u z a v i n i s K., S a v u k y n a s B., 1994, *Lietuvių vardų kilmės žodynas*, Vilnius.

L i n d e r t B., 1972, *Formanty -(i)uk, -čuk w językach wschodniosłowiańskich*, [w:] *Z Polskich Studiów Slawistycznych*, 4, Warszawa, s. 81-87.

Ł a p i c z Cz., 1986, *Tatarzy białostoccy na rozdrożu kultur*, „Białostoczczyzna”, 1, s. 9-13.

Ł e s i ó w M., 1986, *Polsko-ukraińskie hybrydy antroponimiczne*, [w:] *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, pod red. S. Warchoła, Lublin, s. 133-136.

M a c i e j a u s k i e n e V., 1981, *Formirovanije litovskich familij (Avtoreferat dissertacii...stepeni kandidata filologičeskich nauk)*, Vilnius.

M a c i e j a u s k i e n e V., 1991, *Lietuvių pavardžių susidarymas, XVII-XVIII a.*, Vilnius.

M a l e c M., 1971, *Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych*, Wrocław.

M a l s - M a l e c M., 1982, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław.

- Małl** - **M a l e c M.**, 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków.
- M a r t y n o v V.**, 1973, *Praslawjanskaja i balto-slawjanskaja suffiksalnaja derivacija imen*, Minsk.
- M a t u s z e w s k i J.**, 1975, *Polskie nazwisko szlacheckie*, Łódź.
- M i e z i e n k o A.**, 1999, *Antroponimikon Vitebska serediny XVII v. kak zona stolknovenija raznych kulturno-religioznych tradicij*, [w:] Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych, *Studia Slawistyczne* 1, pod red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok, s. 205-210.
- M i l e j k o w s k a H.**, 1967, *Patronimica wschodniostowiańskie w XI-XV w.*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, XXV, s. 177-192.
- N o w o w i e j s k i B.**, 1992, *Z metodologii badań pogranicza językowego północno-wschodnio-polskiego*, [w:] *Słowiańskie pogranicza językowe*, Warszawa, s. 103-108.
- O t r ę b s k i J.**, 1963, *Slawizacja litewskich nazw wodnych i miejscowych*, [w:] *Z Polskich Studiów Slawistycznych*, 2, *Językoznawstwo*, Warszawa, s. 267-286.
- O t r ę b s k i J.**, 1965, *Gramatyka języka litewskiego*, t. II: *Nauka o budowie wyrazów*, Warszawa.
- Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, 1998, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa-Kraków.
- R i e g e r J.**, 1977, *Imiennictwo ludności wiejskiej w ziemi sanockiej i przemyskiej w XV wieku*, Wrocław.
- R o s p o n d S.**, 1960, *Nazwiska Ślązaków*, Opole.
- R o s p o n d S.**, 1966, *Struktura i klasyfikacja słowiańskich antroponimów*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, XXIV, s. 203-224.
- R o s p o n d S.**, 1967-1972, *Słownik nazwisk śląskich*, cz. I-II, Wrocław.
- R y m u t K.**, 1987, *Apelatywa antroponimiczne i ich miejsce w etymologii słowiańskiej*, [w:] *Slawistyczne Studia Językoznawcze*, s. 317-323.
- R y m u t K.**, 1991, *Nazwiska Polaków*, Wrocław.
- R z e t e l s k a - F e l e s z k o E.**, 1999, *Niektóre mazowieckie nazwy rzek podejrzane o pochodzenie bałtyckie*, [w:] *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych*, *Studia Slawistyczne*, 1, pod red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok, s. 262-273.

- S a f a r e w i c z J., 1950, *Polskie imiona osobowe pochodzenia litewskiego*, Język Polski, XXX, s. 113-119.
- S k u l i n a T., 1973-1974, *Staroruskie imiennictwo osobowe*, Wrocław, t. I-II.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, 1995-1997, pod red. A. Cieślukowej, M. Malec, K. Rymuta, Kraków, cz. I-VI.
- SSNO – Słownik staropolskich nazw osobowych*, 1965-1987, pod red. W. Taszyckiego, Wrocław, t. I-VII.
- S m o c z y ń s k i W., 1982, *Polono-Lituanica. 1. O nazwiskach typu Piłsudski*, Język Polski, LXII, s. 101-110.
- S u l i s z M., 1969, *Budowa słowotwórcza nazw etnicznych w języku polskim*, Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, VII, Wrocław.
- S u p e r a n s k a j a A. V., 1969, *Struktura imeni sobstvennogo*, Moskwa.
- S u p r a n o w i c z E., 1997, *Nazwy osobowe pochodzące od etników*, [w:] Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych, Kraków, cz. 4, s. V-VIII.
- SW** - K a r ł o w i c z J., K r y ń s k i A., N i e d ź w i e c k i W., 1900-1927, *Słownik języka polskiego, tzw. warszawski*, t. I-VIII, Warszawa.
- S z u ł o w s k a W., 1992, *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, Warszawa.
- T a s z y c k i W., 1925, *Najdawniejsze polskie imiona osobowe*, Rozprawy Wydziału Filologicznego PAU, t. LXII, nr 3, Kraków.
- T a s z y c k i W., 1951, *Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu z mapą*, Kraków.
- T i c h o n i u k B., 1988, *Antroponimia południowej Białostoczczyzny w XVI wieku*, Opole.
- T o p o l i ń s k a Z., 1984, *Składnia grupy imiennej*, [w:] Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia, Warszawa.
- T r y p u c k o J., 1982, *O pewnym wypadku litewsko-polskiej interferencji językowej w zakresie onomastyki (lit. przyrostek -utis, pol. -uć)*, Uppsala.
- U n b e g a u n B. O., 1989, *Russkije familii*, Moskwa.
- Usc** - U s c i n o w i c h A., 1975, *Antrapanimija Hrodzenščyny i Brestčyny (XIV-XVIII stst.)*, Minsk.

- Uspenskij B.A., 1989, *Socialnaja žizn' russkich familij*, [w:] Unbegaun B.O., *Russkije familii*, Moskwa, s. 336-364.
- Wiśniewski J., 1964, *Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV do połowy XVII wieku*, *Acta Baltico-Slavica*, t. I, s. 115-135.
- Wiśniewski J., 1977, *Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne*, *Acta Baltico-Slavica*, t. XI, s. 7-80.
- Wiśniewski J., 1980, *Zarys dziejów osadnictwa na Białostoczczyźnie*, [w:] *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej i J. Siatkowskiego, Wrocław, s. 14-27.
- Wolnicz-Pawłowska E., 1978, *Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim*, Wrocław.
- Wolnicz-Pawłowska E., 1993, *Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim*, Warszawa.
- Wolnicz-Pawłowska E., 1998, *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV-XIX wiek*, Warszawa.
- Wójtowicz M., 1986, *Drevnerusskaja antroponimija XIV-XV vv. Severo-vostočnaja Rus'*, Poznań.
- Zdanczewicz T., 1984, *Nazwy terenowe i miejscowe z litewskimi apelatywami geograficznymi **balà**, **brastà**, **raĩstas**, **lankà**, **pièva** na Suwalszczyźnie*, [w:] *Studia nad gwarami Białostoczczyzny. Morfologia i słownictwo*, pod red. E. Smułkowej i I. Maryniakowej, Warszawa, s. 123-177.
- Zinkevičius Z., 1977, *Lietuvių antroponimika, Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius.
- Zinkevičius Z., 1990, *O ličných imenach litovskogo proischoždenija v „Słowniku staropolskich nazw osobowych”*, [w:] *Bałto-słowiańskie związki językowe*, pod red. M. Kondratiuka, Wrocław, s. 389-397.
- Złotkowski P., 1999, *Nazwy osobowe szlachty podlaskiej z formantem **-icz**, **-owicz**, **-ewicz** w XV-XVII wieku*, [w:] *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych*, *Studia Slawistyczne* 1, pod red. Z. Abramowicz, L. Dacewicz, Białystok, s. 343-349.

SŁOWNIKI I INNE PRACE (nie zamieszczone w spisie literatury przedmiotu)

D a l' V., 1978-1980, *Tolkovyj slovar' živogo velikoruskogo jazyka*, t. I-IV, Moskva.

D z i a d u l e w i c z S., 1929, *Herbarz rodzin tatarskich w Polsce*, Wilno.
Etymalahičny slounik belaruskaj movy, 1978-1991, t. I-VII, Minsk.

G a f u r o v A., 1987, *Slovar' arabskich, persidskich, tadzijskich i tjurkskich imen*, [w:] *Imja i istorija*, Moskva, s. 113-214.

G o t t s c h a l d M., 1954, *Deutsche Namenkunde*, Berlin.

H r i n c e n k o B., 1907-1909, *Slovar' ukrajins' koji movi*, t. I-IV, Kyjiv.
Histryčny slounik belaruskaj movy, 1982-1993, t. I-XII, Minsk.

J a b ł o n o w s k i A., 1908-1910, *Spis miejscowości*, [w:] *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. VI, Podlasie, cz. I-III, Warszawa.

K a p i c a - M i l e w s k i I., 1870, *Herbarz*, Kraków.

K a r ł o w i c z J., 1900-1911, *Słownik gwar polskich*, t. I-IV, Kraków.

L a s t o u s k i V., 1924, *Padručny rasijska-kryuski (belaruski) slounik*, Kouna.

N o s o v i c h J. J., 1870, *Slovar' belorusskago narečija*, Sankt-Peterburg (przedruk: Mińsk 1983).

P e t r o v s k i j N. A., 1984, *Slovar' russkich ličnych imen*, Moskva.

P i p r e k J., I p p o l d t J., 1968-1970, *Wielki słownik niemiecko-polski*, t. I-II, Warszawa.

P u r a J. O., 1989, *Sučasni prizvišča Rovenščini*, cz. IV, Rovno.

Slounik belaruskich havorak paunočna-zachodnjaj Belarusi i jaje pahraničča, 1979-1984, red. J. F. Mackevič, t. I-IV, Minsk.

S c i a š k o v i c h T. F., 1972, *Materyjaly da slounika Hrodzenskoj voblastci*, Minsk.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, 1880-1902, t. I-XV, Warszawa.

Słownik imion, 1991, opr. W. Janowowa, A. Skarbak, B. Zbijowska, J. Zbiniowska, Wrocław.

S k r i p n i k L., D i a t k i v s' k a N., 1986, *Vlasni imena lud'ej. Slovník - dovidnik*, Kyjiv.

- Słownik polszczyzny XVI wieku*, 1966- 1967, t. I-XVII, Wrocław.
- S ł a w s k i F., 1952, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I i in., Kraków.
- Słownik łacińsko-polski*, 1959-1979, pod red. M. Plezi, t. I-V, Warszawa.
- Słownik staropolski*, 1953-1993, pod red. S. Urbańczyka, t. I-X, Warszawa-Wrocław-Kraków.
- Spis imion żydowskich*, 1928, Warszawa.
- S u d n i k M. R., 1965, *Slownik asabowych ulasnych imen*, Minsk.
- T r a u t m a n n R., 1925, *Die altpreussischen Personennamen*, Gottingen.
- Tłumačalny slounik belaruskaj movy*, 1977-1983, t. I-V, Minsk.
- V a s m e r M., 1986-1987, *Etimologičeskij slovar' ruskogo jazyka*.
Perevod s nemeckogo i dopolnenija O. N. Trubačeva, Moskva.
- V e s e l o v s k i j S. B., 1974, *Onomastikon. Drevnerusskije imena, prozviščā i familii*, Moskva.
- W o l f f A., 1987, *Mazowieckie zapiski herbowe z XV I XVI wieku*, Kraków.
- Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, 1980-1982, t. I-III, Warszawa.

WYKAZ SKRÓTÓW

- ap.** - appellativum
brus. - białoruski
cerk. - cerkiewny
chrześc. - chrześcijański
czas. - czasownik
etn. - etnonim
Gen. - genetivus, dopełniacz
gw. - gwarowy
im. - imię
l. - liczba
lit. - litewski
łac. - łaciński
n. herbu - nazwa herbu
niem. - niemiecki
n. m. - nazwa miejscowa
Nom. - nominativus, mianownik
n. os. - nazwa osobowa
n. ter. - nazwa terenowa
pl. - pluralis, liczba mnoga
pol. - polski
por. - porównaj
prus. - pruski
reg. - regionalny
ros. - rosyjski
scs - staro-cerkiewno-słowiański
sg. - singularis, liczba pojedyncza
słow. - słowiański
stbrus. - starobiałoruski
stlit. - staroliteński
tat. - tatarski
ukr. - ukraiński
wsl. - wschodniosłowiański
złoż. - złożony

zob. - zobacz

żyd. - żydowski

≤ - pochodzi z...

: - derywowane od...

// - obocznie

* - forma rekonstruowana

INDEKS NAZW OSOBOWYCH

- Abram 27
Abrain 27
Abramowicz 67
Adam 27
Adamowicz 67
Adamów 73
Adrjan 27
Alchow 73
Alejewicz 69
Aleksander 27
Aleksandrow 73
Aleksandrów 73
Aleksiej 28
Aleksy 28
Alexa 33, 38
Alexy 28
Alusko 96, 114
Ambroży 28
Anchim 28
Ancus(z)kowicz 67
Andreas 28
Andrejewicz 69
Andrejkowicz 67
Andrey 28
Andrjan 27
Andrew 73
Andrewicz 67
Andrów 73
Andruch 46
Andrukiew 74
Andrus 51
Andrusko 76
Andruskonicz 65
Andrusz 47
Andruszewicz 69
Andruszkiew 74
Andruszko 40
Andrutka 50
Andruszków 73
Andrychoicz 67
Andrzejew 74
Andrzejewicz(z) 69
Andrzejko 39
Andrzejkowicz 67
Andrzejow 73
Andrzejów 73
Andrzej 28
Andrzy 28
Annuszczenięta 71
Antasiew 74
Anthicz 44
Anthim 28
Anthon 28
Antonik 76
Antonowicz 67
Antrop 28
Anuszowicz 67
Apun 29
Araszim 29
Arcabnik 91
Arcimowicz 67
Arcisz 46
Arciuch 46
Arciuchow 73

- Arciuk 41
Arciuszew 74
Arczim 28
Aremiej 29
Arkawy 82
Arriusz 47
Artis 51
Asanowicz 67
Auchim 28
Augustin 28
Augustynow 73
Awdziejowicz 67
Awdzieszowicz 67
Awgusztyn 28
Awram 27
Axiuta 50
- Babaik 83
Babicz 65
Babik 83
Bacharko 84
Bacharski 84
Bacicz 65
Backiel 96
Bagienkow 73
Bagiński 87
Bajdak 81
Bajka 82
Bajkowski 87
Bakiej 83
Bakinowicz 67
Bakun 28
Bakuniowicz 67
Baltach 45
Baltazar 28
- Baltezar 28
Baltruch 46
Bałtyzar 28
Balzinoncz 65, 116
Bałcunow 73, 117
Bałtromiej 28
Bałtruk 41
Bambol 81
Barabundzicz 65
Baranek 72
Barank 72
Baranowicz 67
Bardun 84
Bartazar 28
Bartłomiej 28
Bartłomiejewicz 69
Bartłomiejowicz 67
Bartniuk 83
Bartosz 47
Bartoszek 40
Bartoszew 74
Bartoszewicz 69
Barwierz 91
Baszkiel 97, 113
Bazalko 76
Bazarowicz 67
Bazilkowicz 67
Bazunów 73
Bąbol 81
Bebczowicz 67
Bebko 85
Bednarz 91
Bejdo 85
Bekimowicz 67
Benedykt 28

Benk 39	Bierciewicz 69
Berk 96	Bierciowic 67
Bernat 28, 76	Biercisz 96, 112
Bezruczka 85	Bierciulowic 67
Bezruczkowicz 67	Bierzewicz 69
Białasuknia 85	Bierć 96, 113
Białaszek 81	Biernacki 87
Biaława 85	Biernat 28
Białosuknia 85	Biernikow 73
Białous 85	Bierszków 73, 117
Białowąs 85	Bilcew 74
Biały 82	Bileński 87
Bidzikonicz 65	Bilikowicz 67
Bielak 81	Biliński 87
Bielamin 89	Biskup 91
Bielanin 89	Blaczenicz 65
Bielaszew 74	Bludziczyn 75
Bielawa 82	Bludziewicz 70
Bielawski 87	Błasko 39
Bielczyc(z) 65	Błazijewicz 70
Bielda 85	Błażey 28
Bielenicz 65	Błoński 87
Bieleński 87	Boboryka 96
Bielew 74	Bobris 84
Bielewicz 69	Bobryk 83
Bieliszew 74	Bochlejewicz 70
Bielokozow 73	Boczko 84
Bielonicz 65	Boczwina 81
Bieloszew 74	Boczwinka 72
Bielow 73	Bodak 81
Bielowicz 67	Bodakowicz 67
Bienik 41	Bogdanow 73
Bienko 39	Bogdziewicz 70
Bieńkowski 87	Bogdzik 76
Biercew 74	Bogusz 76

- Boguszek 76
Bohatyrowicz 67
Bohdan 28
Bohdaniec 76
Bohdanow 73
Bohdanowicz 67
Bohdanów 73
Bohdziejewicz 70
Bohdziejów 73
Bohdziewic 70
Bohdziew 38
Bohdziow 73
Bohodzury 96
Bohowityn 75
Bohusz 76
Bohuszewicz 70
Bojar 91
Bojar(z)yn 91
Bojarowicz 67
Bojko 93
Bokiej 83
Bokonowic 67
Bokszelow 73
Bolesta 76
Bolsnonicz 65, 116
Boltrel 47
Bołakowicz 67
Bołakowski 87
Bołtr 37
Bołtrow 73, 107
Bołtruk 41, 76, 107
Bonda 82
Bondar 91
Bondykowic 67, 116
Bondziło 84
Boris 28
Borko 39
Borkowicz 67
Borowczyk 89
Borowik 81
Borowski 87
Borszczyk 83
Boruta 39, 76
Borutin 76
Borycki 87
Borys 28
Borysowicz(z) 67
Borysów 73
Boryszek 76
Borziłowicz 67
Bos(z)kowic 67
Bosko 38
Botojka 84
Bozdielowicz 67
Bozel 96, 107, 113
Braczuwicz 67
Brańszczanin 89
Brelow 73
Brewka 81
Brezkowicz 67
Broczęta 71
Broda 81
Brodzic 65
Brolew 73
Brostowski 87
Brusko 84
Bruzga 81
Bruzgiel 84
Brykcy 28
Bryndarowicz 67

Brzeczka 82	Burgiela 96, 108, 112
Brzeźnicki 87	Burmistrz(z) 91
Brzoska 81	Burnoszewicz 70, 116
Brzosko 85	Burszyc 65, 116
Brzozka 81	Burzyński 87
Brzozowski 87	Butkiewicz 70
Bubienik 83	Butkowicz 67
Buchała 84	Butonicz 65
Bucienicz 65	Butowicz 67
Buciewicz 70	Bylina 81
Buczkievicz 70	Byszewski 87
Buczkonicz 65	
Buczynski 87	Casper 29
Budek 76	Cewnów 73
Budko 76	Chacew 74
Budkonicz 65	Chacuczycz 66
Budków 73	Chaczewicz 70
Budkowicz 67	Chaczko 40
Budnarz 91	Chaczkowicz 67
Budnikowicz 67	Chaczuta 50
Budrowicz 67, 116	Chaczyk 76
Budrzykowicz 67, 116	Chadałka 72
Budzew 74	Chalaszczyk 83
Budzików 73	Chamko 84
Bugaj 81	Chancewicz 70
Bujno 85	Charubin 28
Bujny 82	Charyton 28
Bujwidów 73	Charytonów 73
Bukiel 84	Chądzyński 87
Bukonicz 65	Cherubin 28, 81
Bukowicz 67	Cherubinczyk 83
Bundar 91	Chicikow 73
Bundarowicz 67	Chicz 43
Buraków 73	Chiczkonicz 66
Burek 81	Chilimon 28

Chilip 29	Chorobisz 84
Chilko 39	Chorosz 85
Chilmon 28	Chotianów 73
Chiman 76	Chotko 39
Chimanczyk 72	Chraoń 96
Chitko 86	Chraołów 73
Chlabicz 66	Chrabot 81
Chłodny 82	Chrin 48
Chmarka 84	Chroc 43
Chmiel 81	Chrołow 73
Chmielowski 87	Chromiec 81
Chnyko 85	Chromy 82
Chocko 40	Chronowic 67
Choczey 28, 52	Chudko 84
Chodan 49	Chwalejew 74
Choderew 74	Chwalejewicz 70
Chodkiewicz 70	Chwalewic 70
Chodor 29, 76	Chwieczko 40, 76
Chodoronicz 66	Chwieda 38
Chodorowic(z) 67	Chwiedcew 74
Chodoth 28	Chwiedczewicz 70
Chodotow 73	Chwiedczow 73
Chodziew 74	Chwiedko 39
Chodzio 85	Chwiedor 29
Cholejew 74	Chwiedorowicz 67
Cholewa 82	Chwiedowicz 67
Choma 32	Chwiedukowicz 67
Chomacz 43	Chwiedzenicz 66
Chomicz 66	Chwiedzaj 52
Chomka 41	Chwiedziecz 44
Chomontowski 87	Chwiedziewicz 70
Choreszczenik 83	Chwiedziowicz 67
Chorko 84	Chwiedziuczyk 76
Chorkowicz 67	Chwiedzkiew 74
Chorlaw 96	Chwiencowicz 67

Chwietko 39	Cyganow 73
Chyc 43	Cyrylkow 73
Chycz 43	Czabaj 82
Chyludziejewicz 70	Czackowski 87
Chyrka 81	Czajczyn 75
Ciako 82	Czajczyk 72
Ciapa 81	Czajka 81
Cibek 76	Czajkowiec 67
Ciborowski 87	Czarewic(z) 70
Cichy 82	Czarnecki 87
Ciechanow 73	Czarny 82
Ciechanowianin 89	Czartek 72
Ciechanowski 87	Czartoszyński 87
Ciepilo 84	Czasicz 66
Cieśla 91	Czechowski 87
Ciešlik 72	Czczel 84
Ciešluk 72	Czemlew 74
Cikuć 96, 113	Czentka 82
Cimkowiec 67	Czeczarczyc 66
Cimochoicz 67	Czerechowiec 67
Cimochwiejowiec 70	Czeremszyc 66
Cimoszowiec 67	Czerenczowiec 67
Cisiukow 73	Czerep 81
Cisko 40	Czerepkowiec 67
Ciszek 40	Czerewkowiec 67
Citoniec 66	Czerkas 93
Ciujmie 66	Czerniuczyec 67
Ciuk 82	Czerwonec 67
Ciulczyk 83	Czerwonka 81
Ciwon 91	Czeszkowiec 67
Cristop 30	Czimoch 32
Cristoph 30	Czimosz 46
Cyborowski 87	Czincko 118
Cybulka 81	Czisz 46
Cygan 93	Czith 28

- Czobotar(z) 91
Czobotnisz 84
Czochninowicz 67
Czolibata 96
Czornakiew 74
Czornobaj 85
Czort 81
Czuczko 85
Czujlewicz 70
Czułaj 83
Czuparnonicz 66
Czuparnowicz 67
Czuporów 73
Czupra 81
Czupurno 85
Czupurnów 73
Czuryło 76
Czuryłów 73
Czuryłowicz 67
Czyczej 83
Czyjhiew 96
Czykido 85
Czykinda 81
Czykindo 85
Czyluda 96
Czyrkas 93
Czyruk 83
Czytow 73
Czyż 81
Czyżew 74
Czyżnic 66
Czyżów 73
- Ćwikła 81
Ćwirwrułka 96
- Dabczyński 87
Dach 45
Dalowicz 69
Damarew 76
Danczewicz 70
Daniel 28
Daniew 74
Daniło 28, 33
Daniłow 73
Daniłowicz(z) 67
Daniłowski 87
Daszkewicz 70
Daszko 40
Daszkow 73
Daszkowicz 67
Dawid 28
Dawidow 73
Dawidzik 76
Dawnorow 73, 117
Dąbrowny 89
Dąbrowski 87
Decz 43
Demianin 49
Demiaszowicz 67
Demid 28
Demidowicz 67
Demis 28
Demyan 28
Denis 28
Denisów 73
Derdzik 83
Derlik 83
Deszko 40
Dębowy 82

Diak 91	Doron 48
Diakowczyk 89	Dorosz 46
Diakowski 76	Dorotenka 76
Dichta 96	Douksiew 74, 117
Dimid 28	Downarow 73, 117
Dimitr 28	Dowojnowicz 68
Dmietr 28	Dowozow 73
Dmithr 28	Drab 81
Dmitrowicz 67	Drabowicz 68
Dmochowski 87	Drabowięta 71
Dobek 38, 76	Drag 81
Dobroch 39	Dragowski 84
Dobrochowski 87	Drobiszewicz 70
Dobrohost 28	Drobot 85
Dobrydnik 83	Drocew 74
Dobrzyniewski 87	Droncew 74
Dobrzyński 88	Droniec 76
Dojlid 96, 106, 113	Dropik 83
Dójniewicz 70, 116	Drozd 81
Dojnis 96, 112	Drozdowski 88
Dołek 82	Drozdzanik 83
Dołkas 96, 114	Drozdzicz 66
Dołodko 84	Drożewicz 70
Domanowski 88	Druka 85
Domas 37, 39, 51	Druncew 74
Domenik 28	Drygała 84
Domianów 73	Drynzcowicz 68
Dominik 28	Dryszcz 81
Dominikowicz 67	Dryzdel 84
Domisz 76	Dubieński 88
Domkniew 74	Dubowski 88
Dong 82	Duchnowski 88
Dorff 96	Duchowna 85
Dorobek 82	Duda 81
Dorobotek 83	Dujniewicz 70, 116

Dulski 88	Ejsymont 96, 108, 113
Dupicz 66	Eliasik 76
Dupliczycz 66	Eliasz 28
Durasz 84	Erasmus 29
Dworak 91	Erazmy 29
Dybek 83	
Dybkonicz 66	Falek 76
Dykulew 74	Fałęta 71
Dziaciel 81	Falkowski 88
Dziakowicz 68	Fediuk 41
Dziatkowski 88	Fen 48
Dziażyk 83	Fichta 96
Dzidzielo 96, 114	Fiedcew 74
Dzidziul 96, 106, 113	Fiedko 39
Dzidziulewicz 70, 116	Fiedor 29
Dziechowic 68	Fiedrów 73
Dzieduszek 81	Fiedziukow 73
Dzieduszkowicz 68	Filiok 41
Dziemianczew 74	Filip 29
Dziemiasz 46	Filipowicz 68
Dziemid 28	Filipów 73
Dziemisz 76	Flak 81
Dziepiel 84	Florian 29
Dzierkowicz 68	Franciscus 29
Dzierniszków 73	Franczek 40
Dziertkow 73	Frankowski 88
Dzierżkowski 88	Frączek 76
Dziessko 40	Froch 45
Dzieszkiew 74	Frydrych 29
Dzieszkowski 88	
Dzieszków 73	Gałązka 82
Dzietko 81	Gałęcki 88
Dziki 82	Garbarz 91
Dzmiszewic 70	Garbaty 82
	Garbowski 88

Gardacę 71	Gniewecki 88
Gasztold 96, 108, 113	Gniewosz 84
Gawel 29	Godlewski 88
Gawli 96	Gogol 81
Gawriło 33	Gogolewski 88
Gąsowski 88	Gogolka 72
Gelaszko 118	Gojdzielewicz 70, 116
Gemanoicz 68	Gojdziew 74, 117
Geros 96, 107, 112	Gojdziewicz(z) 70, 116
Gerwelowicz 116	Gojkowicz 68
Gerwelis 96, 107, 112	Gojlew 74, 117
Gidzi 29	Gojlisz 96, 107, 112
Giedrojć 96, 113	Gojswic 66, 116
Giedrow 73, 117	Golas 81
Gieniew 74	Golginowicz 68, 116
Gienkiew 74	Gołaś 81
Gierdziewicz 70, 116	Gołek 81
Gierwa 96, 107, 112	Gołębiewski 88
Giesciew 74	Gołojuch 85
Gimpielo 96	Goraj 76
Ginus 96, 108, 112	Gorny 89
Ginwiło 96, 108, 114	Gorszwin 75, 118
Ginwiłowicz 68, 116	Gorszwinowicz 68, 116
Gisimunt 32	Gospoda 82
Giza 81	Gospodarz 81
Gizakiew 74	Gospodzic 72
Gładki 82	Gosz 77
Głodny 82	Gościc 77
Głowacz 81	Górski 88
Głowienczyk 72	Grabarz 91
Głowienka 84	Grabowczyk 89
Gmiczyz 66	Grabowski 88
Gnat 37, 76	Grajewski 88
Gnatowicz 68	Grasonicz 66
Gnietko 81	Grawczew 74

Grądzki 88	Gugosz 84
Gregiel 47	Gumkowicz 68
Gregors 29	Gumowski 88
Grek 93	Gurbiło 96, 114
Gremzucz 96	Gutkowski 88
Gręda 82	Gutowicz 68
Grik 39	Gutowski 88
Grikinis 96, 112	Guzewicz 70
Grin 48	Guzik 82
Grodnianin 89	Gzyk 81
Grodzki 88	
Grot 82	Hacz 43
Grotowski 88	Haczuta 50
Grozewicz 70	Halcyn 75
Gruzulow 73	Hamononicz 66
Gryczanowicz 68	Hapien 29
Grygier 29	Hapon 29
Grygorycz 66	Haponow 73
Gryguciewicz 70, 119	Haponowic 68
Gryk 39	Haponów 73
Grykiel 47	Hapun 29
Grykieniewicki 88	Haraczka 81
Gryn 48	Harasim 29
Grynczewicz 70	Harasimow 73
Grzegorz 29	Harasiuków 73
Grzegorzewicz 70	Harbarz 91
Grzegorzowięta 71	Harman 76
Grzes 51	Harmanowicz 68
Grzybowski 88	Hasiew 74
Grzymała 77	Hauryło 33
Grzymek 77	Hauryłow 73
Grzywicz 66	Hawdzicz 43
Guczkowicz 68	Hawel 29
Gudel 96, 113	Hawriło 33
Gudzio 93, 114	Hawryło 33

Hawryłow 73	Hryc 43
Heliasz 28	Hrycenykonicz 67
Herman 76	Hrycew 74
Hichnat 29	Hrycz 77
Hieronim 29	Hryczko 40
Hiiow 29	Hryhorey 29
Hleb 29	Hrymała 77
Hlebicz 66	Hrymało 77
Hlebków 73	Hrymass 38
Hlebowicz 68	Hryn 77
Hnat 37	Hryncew 74
Hohol 81	Hrynczenicz 66
Holacicz 66	Hrynczewic 70
Hołowienka 81	Hrynczyc 66
Hołowka 81	Hryniec 44
Hołub 81	Hryniew 74
Hołubka 81	Hryniewicz 70
Hołubów 73	Hrynko 40
Homon 82	Hrynkow 73
Honczarew 74	Hrysiuków 73
Honczarow 73	Hryssko 40
Honczarów 73	Hryszkiew 74
Honizmów 73	Hryszko 77
Horaczka 81	Hryszkonicz 66
Hornowski 88	Hryszkowic 68
Hoszcziło 52	Hubarowicz 68
Howien 29	Huicz 66
Howienowicz 68	Humienny 91
Hrecz 44	Hupka 77
Hrehor 29	Hurgowic 68
Hricz 43	Hurin 48
Hrjnczuk 41	Husakowicz 68
Hriszko 40	Husarów 73
Hruszka 81	Hutko 84
Hruzka 89	

Ichnath 29	Iwaskonicz 66
Ickowicz 68	Iwaskow 73
Idko 39	Iwlas 29
Idzi 29	Iwoch 46
Ignatow 73	
Ignatowicz 68	Jabłonowski 88
Ihnath 29	Jabłoński 88
Ihnatowicz 68	Jabram 27
Ihnatów 73	Jac 37, 43
Ilewicz 70	Jac(z)ewic(z) 70
Ilias 28	Jac(z)kiewicz 70
Iliasz 28	Jacew 74
Ilinicz 66	Jach 45
Ilinikowicz 68	Jachim 29
Ilkiew 74	Jachimów 73
Ilkiewicz 70	Jachów 73
Inochodnik 81	Jacko 39, 40, 77
Intupa 96, 113	Jacz 43
Irzyk 41	Jaczko 40, 77
Irzykowicz 68	Jaczkowicz 68
Iwacz 43	Jaczuta 50, 77
Iwan 29, 76	Jadam 27, 76
Iwancew 74	Jadamowicz 68
Iwanczow 73	Jadan 27
Iwanczuków 73	Jadek 81
Iwanczyc 66	Jagielów 73, 117
Iwaniec 44	Jagostyn 28
Iwanko 39	Jagustyn 28
Iwanow 73	Jajc 85
Iwanowicz 68	Jak 37
Iwanów 73	Jakiel 47
Iwasko 40	Jakim 29
Iwaszkiew 74	Jakimowicz 68
Iwaszkiewicz(z) 70	Jakimów 73
Iwaszko 40	Jako 38

Jakob 29	Janeczkwicz 68
Jakobowic 68	Janek 40
Jakonow 73	Janel 47
Jakow 73	Janiejkwicz 68
Jakowcew 74	Jankiew 74
Jakowczyk 66	Janko 39, 77
Jakowczyk 77	Jankow 73
Jakowicz 68	Jankowicz 68
Jakowów 73	Jankowski 88
Jakób 29	Janków 73
Jakub 29	Janow 73
Jakubiec 44	Janowicz 68
Jakubko 39	Janów 73
Jakubonicz 66	Janssel 48
Jakubow 73	Januc 44
Jakubowicz 68	Janucew 74
Jakubów 73	Januchno 49
Jakucicz 66, 119	Janucho 46
Jakucz 44, 119	Januczycz 66
Jakulcicz 66	Januć 44, 119
Jakusz 47	Januk 41, 77
Jakuszewicz 70	Janus 51
Jakuszów 73	Janusz 47
Jakutycz 66	Januszew 74
Jakuw 29	Januszewicz 70
Jałbrik 29	Januszkowicz 68
Jałbrzyk 77	Januszow 73
Jambroży 28	Januta 50
Jamiółka 84	Janutewicz 70
Jan 29	Januticz 66
Jancekow 73	Jarko 38
Jancew 74	Jarkow 73
Janczelew 74	Jarmacz 44
Jancziel 47	Jarmoch 45
Janczyk 41	Jarmocz 43

Jarmosz 46	Jencicz 66
Jarocki 88	Jerecz 44
Jaromicz 66	Jeremey 29
Jaromon 49	Jeremiejowicz 68
Jaronim 29	Jeronim 29
Jarosław 29	Jerzy 29
Jarosz 46	Jerzyk 41
Jaroszew 74	Jesieniewicz 70
Jaroszewicz 70	Jesifowicz 68
Jarukow 73	Jesionowski 88
Jarul 39	Jesko 40
Jasienowicz 68	Jeszko 40
Jasieński 88	Jeziński 88
Jasiew 74	Jezof 29
Jasiewicz 70	Jezop 29
Jasiński 88	Jeżewicz 70
Jasiuk 41	Jeżewski 88
Jasiukiew 74	Jędrzej 28
Jasiuta 50	Joannowicz 68
Jaskiew 74	Joc(z)ewicz 70
Jaskow 73	Jocew 74
Jaskułodowicz 68	Jocz 43
Jasz 46	Jodeskonicz 66, 116
Jaszko 40	Jodeszkowicz 68
Jaszynycz 66	Jodkiewicz 70, 116
Jaśko 40	Jodkowic 68, 116
Jawbiczów 73	Jodo 96, 107, 114
Jawieltowic 68, 116	Jodowic 68, 116
Jawiltow 73, 117	Jodzio 96, 116
Jaworek 83	Jołtuch 29
Jaworowicz 68	Jołtuchowicz 68
Jaworowski 88	Jorew 74
Jeleniewicz 70	Joskiecz 70
Jemielik 77	Josko 39
Jencew 74	Joswowicz 68

Josz 46	Jurkow 73
Joszko 40	Jurkowicz 68
Joszkowicz 68	Jurkowięta 71
Jothko 39	Jury 29
Joń 29	Jurzi 29
Jowkow 73	Jusipowicz 68
Jowlasz 29	Jusko 39
Jowłasowicz 68	Juskielis 96, 107, 112
Józef 29	
Józkiewicz 70	Kac(z) 77
Józkowicz 68	Kacz 43
Jucha 77	Kaczało 52
Juchno 49	Kaczelewicz 70
Juchnow 73	Kaczewicz 70
Juchnowicz 68	Kaczkowicz 68
Jukow 73	Kaczmarz 91
Julian 29	Kadłubek 83
Julinan 49	Kahoda 96
Jun 29, 81	Kalenik 29
Junak 81	Kalennik 29
Junasz 46	Kalennikowicz 68
Jupirzycz 66	Kaletnik 91
Jurasz 46	Kalisiewicz 70
Jurcew 74	Kalisz 46
Jurew 74	Kalixti 29
Jurga 33	Kaldunowicz 68
Jurgi 29	Kamiencew 74
Jurgielew 74	Kamiński 88
Jurgielewicz 70	Kania 81
Jurgiewicz 70	Kapara 85
Juriew 74	Kapituła 82
Juriewicz 70	Kapowicz 68
Jurij 29	Kaprzuta 84
Jurka 41	Kapturek 82
Jurko 39	Karaś 81

- Karczmarz 91
Karp 29, 81
Karpow 73
Karpowicz 68
Karpów 73
Karski 88
Karstow 73, 117
Karsukowicz 68
Karwowski 88
Karyacz 44
Kasparowicz 68
Kasper 29
Kasprow 73
Kasprowicz 68
Kaszelewicz 70
Kaszuba 93
Kaszuk 72
Kazanowicz 68
Kazim 37
Kazimir 29
Kaznodzieja 81
Kępczeta 71
Kęпка 82
Kęsy 82
Kibałka 82
Kibałszyc 66
Kieciewicz 70, 116
Kielbasa 82
Kiemszelew 74, 117
Kiepura 82
Kierda 81
Kiersnowski 88
Kierznowski 88
Kierzula 96, 114
Kieteniewicz 70
Kieturka 96, 112
Kieturko 96, 114
Kiewła 96, 107, 114
Kiewło 96, 107, 114
Kiezielo 96, 114
Kieżgajło 96, 108, 114
Kilian 30
Kirwikowicz 68, 116
Kisielewicz 70
Kiskil 96, 107, 113
Kisłowski 88
Kiszka 81
Klekotko 85
Klekotkowicz 68
Klepacki 88
Klepacz 81
Klewik 118
Klimasz 46
Klimcew 74
Klimców 73
Klimko 39, 77
Klimkowicz 68
Klimonicz 66
Klimont 30, 76
Klimow 73
Klimowicz(z) 68
Klimunt 30
Klisonicz 66
Klus 82
Kłodko 84
Kłopot 82
Kłosko 39, 85
Kłoskowicz 68
Kłus 82
Kmitycz 66

Kniaba 96, 107, 113	Konach 46
Kniopuch 83	Koncz 43
Knyszaniak 83	Kondrath 30
Knyszowicz 68	Kondratow 73
Kobyleński 88	Koniecz 44
Kobyliński 88	Koniewicz 70
Kocielko 72	Konik 81
Kociółek 72	Koniusza 85
Koczerha 81	Koniuszków 73
Koc(z) 77	Konon 30
Koczkowicz 68	Kononczewicz 70
Koczmi(e)r 76	Konopka 84
Koczow 73	Konował 91
Koczowicz 68	Konozek 83
Kodzisz 96, 107, 112	Konrad 30
Kokoszka 81	Konunkowicz 68
Kolbun 84	Kopeczyz 66
Koleśnik 91	Kopernik 91
Koleśnikowicz 68	Kopyłowicz 68
Kołąk 77	Kopyłów 73
Kołąkow 73	Korbanka 82
Kołąkowski 88	Koriatowicz 116
Kołaszew 74	Korkoszczyz 66
Kołaśników 73	Komaczewicz 70
Kołbaszczyz 66	Kornucicz 66
Kołcej 83	Korowicki 88
Kołdanowicz 68	Kors(z)elewicz 70, 118
Kołodko 84	Kortyliak 83, 118
Kołodziejczyk 72	Koruciewicz 70
Kołpaczyk 72	Koryciński 88
Kołpak 82	Korycki 88
Kołpakowicz 68	Korytkowski 88
Komarkowicz 68	Korzeniewski 88
Komeczko 84	Korzon 81
Kon 37	Korzun 81

Kos 81	Kowalczyk 72
Kos(s)owski 88	Kowalewicz 70
Kosak 81	Kowalow 73
Kosciuk 41	Kowszewicz 70
Kosiejko 72	Kozak 93
Kosiel 96, 113	Kozejkowicz 68
Kosierzenia 84	Kozera 82
Kosik 72	Kozica 81
Kosiński 88	Koziej 81
Koska 72	Koziel 81
Kosko 72	Kozielek 72
Kosmo 76	Koziemiaka 91
Kostewicz 70	Kozik 81
Kostka 77	Kozłowicz 68
Kostr(z)ewa 81	Kozyra 82
Kostrza 82	Koźmic(z) 66
Kostro 82	Koźniło 52
Kostrzyca 81	Kozuchowski 88
Kosy 82	Krak 81
Kosz 46	Kramarz 91
Koszewski 88	Kramkowski 88
Kos(z)ma 76	Kramnik 91
Koszuk 72	Krasnodębski 88
Koszyk 81	Krasowski 88
Kościanin 89	Krat 37
Kościeniewicz 70	Krawczyk 72
Kościesza 77	Krawiec 91
Kościukowicz 68	Krobnik 91
Kościuniew 74	Kroczewicz 70
Kot 81	Kroczevic 68
Kotek 81	Krolików 73
Kotkowicz 68	Kropilnicki 88
Kotlarz 91	Krostowicz 68
Kotowski 88	Krot 81
Kowal 91	Krotko 72

Król 81	Kuczeński 88
Kruciejko 84, 119	Kuczewicz 70
Kruczek 72	Kuczewski 88
Kruczko 72	Kuczkiel 48
Kruhlew 74	Kuczkowicz 68
Kruk 81	Kuczmerz 91
Krumielicz 66, 116	Kuczyk 72
Kruminow 73, 117	Kud(z)isz 77
Krumpodzinnicz 66	Kudin 37
Krupa 82	Kudokonicz 66
Krupicki 88	Kudowowicz 68
Krupin 75	Kudra 81
Kruszewski 88	Kudrycki 88
Kruszowski 88	Kudrzycki 88
Kruszyna 81	Kudrzyk 72
Kruszyński 88	Kudynow 73
Kryków 73	Kudynowicz 68
Krynicky 88	Kudynów 73
Krypkow 73	Kudzisz 112
Krytowicz 68	Kujawik 72
Krzeczkowski 88	Kukielczyk 72
Krzestowicz 68	Kukisz 81
Krzysztof 30	Kuklik 72
Krzywiło 84	Kulczyk 72
Krzywonogi 82	Kulesz 82
Krzywy 82	Kulesza 82
Księdzowicz 68	Kulik 81
Księżopolski 88	Kuliski 88
Kubas 51	Kulka 81
Kuc 43	Kułak 81
Kuca 43	Kuncew 74
Kucharów 73	Kuncewicz 70
Kucharz 91	Kunczyc(z) 66
Kucharzew 74	Kunczyk 72
Kucz 43	Kunicki 88

Kuniecz 44	Kwaszkowicz 68
Kuńcew 74	
Kupisz 84	Lach 93
Kupło 84	Lachow 73
Kuprela 96, 114	Lachowicz 68
Kuprelo 96, 107, 114	Lachowski 88
Kurc(z) 96, 107	Lacki 88
Kurczewicz 70	Lacz 43
Kurek 81	Laczkowicz 68
Kuriac 44	Lanc(z)ewicz 70
Kurianow 73	Lasek 81
Kuriasz 46	Laskonicz 66
Kurilo 33	Laskowicz 68
Kurowicki 88	Laskowski 88
Kurowski 88	Lasota 30
Kursików 73, 117	Laszkowicz 68
Kuryan 30, 49	Latko 82
Kuryło 33, 76	Lazar 30
Kuryłów 73	Lebiedziew 74
Kuryłów 73	Lebioda 81
Kurzeniecki 88	Lec 43
Kusik 83	Lechowicz 68
Kusko 40	Lecz 43
Kusma 30	Leczkiwicz 70
Kustar 91	Legach 83
Kusz 46	Leluchowic 68
Kuszków 73	Leluszow 73
Kuś 51	Lemew 74
Kuśnierz 91	Lemiecz 44
Kuwietycz 66, 116	Lenard 30, 76
Kuzma 30	Lenart 30
Kuźma 30	Lenartow 73
Kuźmic(z) 66	Lenartów 73
Kuźnicz 66	Lencow 73
Kwasowcianin 89	Lenczewic 70

Leniec 77	Liwonowicz 68
Leniewicz 70	Lohwin 30
Leniow 73	Lubicz 66
Lenis 51	Lubieniecki 88
Lenkicz 66	Lubotyński 88
Lenkonicz 66	Lubowicki 88
Lepka 84	Lucas 30
Lesko 40	Lucyan 30
Lesz 46	Lukass 30
Leszczyński 88	Lukyan 30
Leszniewski 88	
Leśniczy 91	Łabieński 88
Leśniowski 88	Łaboński 88
Letnik 81	Łabos 84
Lewicki 88	Ładziłowicz 68
Lewinik 77	Łakiew 75
Lewko 39	Łancew 75
Lewków 73	Łankos 96, 112
Lewonczyc 66	Łapa 81
Lewoniew 75	Łapicz 66
Lewonowicz 68	Łastowczycz 66
Lewonów 73	Łaszko 40
Lewosz 47	Ławnik 91
Lewoszewicz 70	Ławnikowicz 68
Lićwiak 92	Ławruch 46
Lienko 39	Ławryn 37
Lipieński 88	Ławryncewiata 71
Lipka 81	Ławryncewicz 70
Lipski 88	Ławrynow 73
Lis 81	Ławrynowicz 68
Liski 88	Ławrynowski 88
Lisowicz 68	Ławrynowów 73
Litwin 93	Łazarczyk 77
Litwinek 72	Łazarz 76
Litwinowicz 68	Łaznio 85

Łazowski 88	Łukaszew 75
Łazuk 41	Łukaszewicz 70
Łempicki 88	Łukian 30, 76
Łgusek 81	Łukianowic 68
Łoca 43	Łuniewski 88
Łochwinowicz 68	Łużecki 88
Łochwinowięta 71	Łyczko 72
Łodyczyc 66	Łyczuk 72
Łoj 82	Łysy 82
Łokicz 66	Łyszków 73
Łomzianin 89	
Łomzienicz 66	Machowicz 68
Łopata 81	Maciejew 75
Łopiencew 75	Maciejkowicz 68
Łopiński 88	Maciejonicz 66
Łopuch 81	Maciejowicz 68
Łopuchow 73	Macielewicz 70
Łopuszczyc 66	Maciesz 46
Łopuszko 72	Maciewicz 70
Łos 81	Macieyko 39
Łoskotow 73	Maciul 48
Łosowicz 68	Mackiew 75
Łosznikowicz 68	Macko 39
Łoszynka 84	Mackowicz(z) 68
Łotwinowicz 68	Macków 73
Łowin 75	Macyas 30
Łowow 73	Macz 43
Łoza 81	Macziej 30
Łozka 72	Maczko 40, 77
Łuchow 73	Maczkonicz 66
Łucik 77	Maczkowicz 68
Łucz 43	Maczuczyc(z) 66
Łuczyc 77	Maczuta 50
Łukasz 30	Maczy 30
Łukaszeciz 70	Maćko 39

Maćkowięta 71	Małoszenicz 66
Maćwiejów 73	Małoszewski 76
Magacz 83	Mały 82
Magnusz 76	Mamajowicz 68
Majkowicz 68	Manc(z)ewicz 70
Makar 30, 76	Manczycz 66
Makarów 73	Manejew 75
Makarycz 66	Manejow 73
Makarzec 44	Manejów 73
Makidon 30	Manel 47
Makiey 30	Maney 52
Makówiertowicz 68	Maneyko 40
Makowka 81	Maniec 44
Maksim 76	Maniewicz 70
Maksimowicz 68	Manilew 75
Malass 39, 46	Maniuta 50
Malchel 47	Mankiew 75
Malcher 30	Mankow 73
Malczanin 89	Manuchów 73
Malczewski 88	Maraszkiew 75
Malejewicz 70	Marcas 30
Malejowicz 68	Marchel 30
Malewicz 70	Marcin 30
Malewski 88	Marciniec 44
Maliey 38, 52	Marcinow 73
Malik 81, 83	Marcinowicz(z) 68
Malinowski 88	Marcinowięta 71
Malirewicz 70	Marcinów 73
Maliszewicz 70	Marciss 46
Maliszowicz 68	Marcisz 46
Maloffey 30	Marciszew 75
Mályss 47	Marczisko 40
Małachwicz 66	Marek 30
Małafiejów 73	Mark 30
Małaszenicz 66	Markas 53

Markiew 75	Matyias 30
Marko 33	Matys 51, 77
Markowicz 68	Maxim 30
Markowski 88	Maxym 30
Marszałek 91	Mazan 83
Martin 30	Mazur 93
Martinowicz 68	Mazurek 72
Martowicz 68	Mazurkowicz 68
Maruszewski 88	Mazurowicz 68
Maruta 56	Mądry 82
Marynow 73	Mąka 82
Marynow 73	Memenów 73, 117
Masiuta 50	Miakisz 82
Masłowicz 68	Mich 37
Masłowski 88	Michalczyz 66
Matejewicz 70	Michalew 75
Matejowicz 68	Michał 30
Matel 47	Michałko 39
Materzuganicz 96	Michałow 73
Matey 30	Michałowicz 68
Matfiej 30	Michawicz 66
Matheus 30	Michayło 33
Mathisz 47	Michnikowicz 68
Mathul 48	Michno 49
Mathwy 30	Michnow 73
Matiasz 30	Michnowicz 68
Matis 51	Michnów 73
Matiszewicz 70	Michow 73
Matkowicz 68	Michowięta 71
Matofiej 30	Mickiew 75
Matoł 52	Micków 73
Matsiej 30	Micz 43
Matuk 41	Miczek 40
Matusz 30	Miczenic 66
Matwiew 30	Miczko 40

Miczuczycz 66	Miklias 30
Miczuta 50	Mikłasz 46
Mieczkowski 88	Mikłaszew 75
Miednik 91	Mikłaszow 73
Miedzianka 81	Mikłaszowicz 68
Miedznik 82	Mikoła 30
Miel 37	Mikołajew 75
Mielesko 40	Mikołajewicz 70
Mielesz 46	Mikołajkowicz 68
Mieleszewicz 70	Mikołajow 73
Mieleszkiewicz 70	Mikołajowicz 68
Mieleszkow 73	Mikołay 30
Mieleszkowicz 68	Mikosz 46, 77
Mielioch 46	Mikucicz 66, 119
Mielkowicz 68	Mikuciew 75, 119
Mielków 73	Mikuciewicz 70, 119
Mielnik 91	Mikuć 44, 119
Mienko 39, 77	Mikulicz 66
Miernik 91	Mikuła 77
Mierzwiński 88	Mikuszowicz 68
Mieszkuć 96, 107, 113	Mikuta 50
Mieściorów 73	Mikuty 44
Miękina 82	Milan 39, 49
Mik 37	Milejków 74
Mikicic 66	Milewicz 70
Mikiciuk 41	Milewski 88
Mikiczyc(z) 66	Milkiewicz 70
Mikieicz 66	Milkowicz 68
Mikiel 47	Miluta 50
Mikielew 75	Miłkowski 88
Mikielewicz 70	Miłoniew 75
Mikielic 66	Miłosicz 66
Mikielow 73	Miłosiey 38
Mikitha 30	Miłostów 74
Mikiticz 66	Miłoszew 75

Miłoszow 74	Moisesz 30
Miłoszów 74	Mojgus 96, 112
Mincew 75	Mojkowski 88
Minchów 74	Mokieiecz 44
Minczenicz 66	Mokiejów 74
Minicz 66	Mokiey 30
Miodunka 81	Molass 39, 46
Miodus 84	Mołotko 84
Mirejkow 74	Momotowicz 68
Mis 51	Moniek 83
Mis(z)kiew 75	Moniew 75
Misia 38	Moniuszkiewicz 70
Misiewicz 70	Moniuszkowicz 68
Misiowicz 68	Monkowic(z) 68
Misiuk 41	Monsiew 75
Misiut 50	Montowtowicz 68
Misiuta 50	Morawski 88
Misko 40	Mordaszowicz(z) 68
Miskonicz 66	Morduchaj 96
Miszelew 75	Morona 81
Miś 51	Mortaza 96
Miśkiewicz 70	Morze 82
Miśko 40	Mos(z)ewicz(z) 70
Mita 38	Moskalewicz 70
Mitr 37	Mościcki 88
Mitrega 81	Motak 81
Miziołek 81	Mothas 51
Mleczko 81	Moysiey 30
Młodowski 88	Mozuczew 75
Młynarz 91	Możejko 96, 107, 114
Mochno 77	Mroczkiewicz 70
Moczulski 88	Mursz 96
Moczydło 82	Murtazicz 66
Moderko 84	Myn 49
Mohota 84	Mysłek 77

Myśliwiec 91	Nidko 39
Nac(z)ewicz 70	Niebyt 82
Nadmów 74	Nieciecki 88
Nagorka 89	Nieczajewicz 70
Nagorny 89	Niedaszkiew 75
Najmów 74	Niedzielczyk 66
Nancz 43	Niedźwiednik 91
Narbut 96, 108, 113	Niemi(e)rowicz 68
Narbutonicz 66, 116	Niemierka 77
Narejkonicz 116	Niemyjski 88
Narejkow 74, 117	Nierka 81
Narelow 74, 117	Nieszczier 30
Nargielowic 116	Niesterowicz 68
Narkiewicz(z) 70, 116	Niestor 30
Narkonicz 66, 116	Niestorowicz 68
Narkow 74, 117	Nieścierowicz 68
Narmunt 96, 108, 114	Nieścierów 74
Narojkow 74, 117	Nieświtski 88
Narów 74, 117	Niewi(e)rowski 88
Nasiłowski 88	Niewiadomski 88
Nasuczycz 66	Niewier 31
Nasutha 50	Niewierow 74
Nas(z)utowicz 68	Niewierów 74
Naucz 43	Niewirowic 68
Naum 30	Nikita 31
Naumiecz 44	Nikon 31
Naumow 74	Nikonowicz 68
Nazaran 49	Nisko 39
Nebulczyk 66, 116	Nogaj 81
Nemera 30	Nogalczyk 72
Nicodemus 31	Nosiłowski 88
Nicz 43	Nossuta 50
Niczipor 30	Nosuczycz 66
Niczyporko 77	Nosutonicz 66
	Nowak 81

Nowakowicz 68	Olefierów 74
Nowik 81	Oleksiej 28
Nowikowicz 68	Oleksiejow 74
Nowosadkowicz 68	Oleksy 76
Nowosadowic 68	Olekszty 28
Nowotnicz 66	Oleniew 75
Nowotny 82	Oleszko 40
Nułów 74	Oleszkonicz 66
Nurczowicz 68	Oleszkow 74
	Oleszkowic 68
Obniski 88	Olexa 28, 38
Obremski 88	Ołędzki 88
Obruszny 82	Olichwier 31
Ochrecz 43, 77	Olicz 44
Ochrem 31	Oliech 45
Ochrymowicz 68	Oliexa 33, 38
Odega 96, 107, 112	Olik 41
Odolski 88	Oliksieicz 70
Ogonek 81	Olisiowicz 68
Ogrodnik 91	Oliszew 75
Ohłobla 81	Olizar 31, 76
Okmichowicz 68	Olkowicz 68
Okrasa 81	Olszewski 88
Oksieszowicz 68	Olysiey 31
Okuła 31, 76	Óldak 83
Okusa 85	Óldakowicz 68
Okxczieika 41	Ołthuch 29
Olchimowicz 68	Omelian 31
Olchowek 83	Omielianowicz 68
Olchownik 83	Omielko 39
Olchwier 31	Omilko 39
Olechno 49	Onaciewicz 70
Olechnow 74	Onacz 43
Olechnowicz(z) 68	Onaczko 40
Olechnów 74	Onaczkowicz 68

Oñaczo 43	Ostapko 39, 77
Onanko 39	Ostapkowicz(z) 69
Onankowski 76	Ostapków 74
Onaszkowicz 68	Ostapowicz 69
Onawkowięta 71	Ostasiew 75
Onchimonicz 66	Ostasz 46
Onczuczycz 66	Ostaszkiwicz 70
Ondrow 74	Ostrejko 84, 119
Ondrowicz 68	Osy 29
Onelis 96, 107, 112	Oszmieński 88
Onichim 31	Owdziej 31
Onichimowicz 68	Owdziejwicz 70
Onisko 39	Owdzin 48
Oniskonicz 66	Owdzis(z)owicz 69
Oniskow 74	Owkim 28
Oniskowicz 68	Owsiany 82
Onisz 46	Owsiejow 74
Onoszkowicz(z) 68	Oxten 49
Ontoch 45	Ozarowicz 69
Onucz 43	Ozierski 88
Opanas 31	Ożega 82
Oranin 89	Ożegoicz 69
Orbaczenic 66	
Orech 81	Pac 77
Orehwa 31	Pachelew 75
Oreszko 40, 70	Pachów 74
Organista 91	Packo 40
Osajtowicz 68	Pacz 43, 77
Osinka 81	Paczko 40
Osmolski 88	Paczkowicz 69
Osocianów 74	Paczuczycz 66
Osowik 81	Paczuk 41
Ossowski 88	Pajewski 88
Ostafiejow 74	Palczewski 88
Ostaphiey 31	Paluch 81

Pamczęta 71	Paszewicz 70
Panas 37	Paszka 41
Panasewicz 70	Paszkiew 75
Panasow 74	Paszko 40
Panasów 74	Paszkow 74
Panczkiewicz(z) 70	Paszków 74
Panek 77	Paszotowicz(z) 69
Paniucic 66, 119	Paszuczyk 77
Paniuta 50	Patkowski 88
Paniuticz 66, 119	Patro 96
Panko 77	Paulonicz 66
Pankrath 31	Paweł 31
Pankratowicz 69	Pawłok 41
Panowicz 69	Pawłow 74
Pantucz 44, 119	Pawłowicz(z) 69
Panusik 77	Pawłów 74
Papiński 88	Pawłuk 41
Papko 84	Pawnik 91
Parchimowicz 69	Pączek 81
Parchwienowicz 69	Pąk 81
Parffen 31	Perchalski 88
Parfien 31	Perka 81
Parfienow 74	Pestrok 81
Parfienowicz(z) 69	Peszkowicz 69
Parzychowicz 69	Petko 39
Pasiuka 77	Petr 31
Pasiuków 74	Pewny 82
Pasiuta 50	Pękawka 81
Paskiewicz 70	Philip 29
Pasko 40	Pic(z)owicz 69
Paskonicz 66	Piec 44
Paskowicz 69	Piechelew 75
Pasunek 81	Piechno 77
Pasynków 74	Pieciewicz(z) 70
Paszczuk 41	Pieciukowicz 69

Pieckielew 75	Pietrel 47
Pieckiew 75	Pietriło 52
Piecul 48	Pietroc 44
Pieczew 75	Pietroniewicz 70
Pieczyuk 41	Pietrow 74
Pieczkiewicz(z) 70	Pietrowic(z) 69
Pieczkowicz 69	Pietruć 44, 119
Pieczul 48	Pietruk 77
Piekucis(z) 96, 112	Pietrus 51
Piekut 81	Pietruszkowicz 69
Pieniek 82	Pietryk 41
Pienieszek 82	Pietrykowic 69
Pieńczykowski 88	Pietrzykowski 88
Pieńkowicz 69	Pietuch 81
Pierchucz 44, 119	Pietucko 40
Pierchus 51	Pietuszko 70
Pierdzioch 81	Piętka 81
Pierzchała 84	Piguła 82
Pierzchowicz 69	Pijwoda 85
Pieszczot 50	Pijwodzic(z) 66
Pieszczyków 74	Pikropocz 96
Piethko 39	Pikut 81
Pietkiewicz 70	Pilip 29
Pietkowicz 69	Piliponicz 66
Pietowicz 69	Pilipowicz 69
Pietral 47	Pilipów 74
Pietran 49	Pilwinis 96, 107, 112
Pietraniew 75	Piłat 81
Pietranko 40	Pińczuk 89
Pietrasz 46, 77	Pińczyk 89
Pietraszew 75	Piothr 31
Pietraszewicz 70	Piotr 31
Pietraszków 74	Piotran 49
Pietraszowicz 69	Piotraniek 77
Pietrej 51	Piotraniew 75

Piotras 51	Płaksa 81
Piotrasz 46, 77	Płaskusz 84
Piotraszew75	Płoński 88
Piotraszewicz 70	Płowko 84
Piotraszko 40	Pobikrowski 88
Piotraszkow 74	Pociey 37, 76
Piotraszonicz 66	Podczyz 66
Piotraszowicz 69	Podgórski 88
Piotrow 74	Podka 84
Piotrowic(z) 69	Podlatek 81
Piotrowski 88	Podpora 82
Piotruc 44	Podroszkow 74
Piotrucz 44, 119	Podwojski 91
Piotruk 41	Pograndzis 96, 112
Pirchał 84	Pokrzywiński 88
Piroszko 84	Pokrzywnicki 88
Pirykowicz 69	Polak 92
Pisanka 82	Polanin 92
Piszczak 81	Polikarth 31
Pituchowicz 69	Poliksic 66
Pituczycz 66	Polisa 96
Piwko 82	Poliza 96
Piwowar 91	Polonicz 66
Piwowarzec 72	Polowicz 66
Piwo 82	Poluchta 33
Pizun 84	Połujan 77
Plaskało 84	Połulach 93
Plebanowicz 69	Połulaszewic 70
Pleczka 84	Pomaska 82
Pleszczyk 72	Pomieliszcze 84
Pleszka 81	Poniatowski 88
Pleszywiec 83	Pop 91
Plewa 82	Popczyk 66
Pliska 81	Poppek 81
Pluśniakowicz 69	Popko 70

Popkowicz 69	Proszewski 88
Popków 74	Protas 31
Popliński 88	Protasewicz 70
Poprat 89	Protaz 31
Porejko 96, 114	Prowicz 66
Posel 91	Prus 93
Postrzygacz 91	Prusik 72
Poszwa 82	Prybyłkiewicz 69
Poświata 82	Prychożój 82
Potap 31	Pryhoży 82
Potas 51, 76	Przebieruch 83
Powałka 81	Przebor 76
Powieszajło 84	Przeclaw 76
Pozny 82	Przeczek 82
Późniak 83	Przełomiec 89
Preszczeniow 74, 117	Przesmycki 88
Procop 31	Przestrzelski 88
Proczkonicz 66	Przetacznik 91
Proczkowicz 69	Przeździecki 88
Proczuta 50	Przybitek 72
Prokop 31	Przybitko 72
Prokopiew 75	Przygodzki 88
Prokopowicz 69	Przymak 81
Prokuratorowicz 69	Przystopa 81
Proliksa 96	Przystupa 81
Pron 37	Przystupicz 66
Proncew 75	Przystupka 72
Proniec 44	Pszeniczny 82
Proniew 75	Pszeniczyn 75
Proniewicz 70	Pubkowicz 69
Pronkow 74	Puchalik 72
Proskur 82	Puchalszczyta 71
Proskurka 72	Puczkowicz 69
Prostyński 88	Pudalow 74
Prószeński 88	Pudlak 82

- Pujkowicz 69, 116
Pukielewicz 70
Pukielowicz 69
Puksta 96, 107, 112
Pułjan 77
Pułjanoicz 69
Punczew 75
Punda 96, 112, 114
Pupkowicz 69
Pura 85
Pustoszycz 66
Puszcza 82
Puzacz 83
Pyńto 96, 114
Pytkowski 88
- Rabiejew 75
Rabiejów 74
Rac(z)ki 88
Rachański 88
Racibor 76
Raczko 38, 77
Raczkow 74
Raczkowicz 69
Radczyz 66
Radejew 75
Radiuczycz 66
Radko 38, 39, 77
Radło 81
Radomski 88
Radula 77
Radziejewski 88
Radziejów 74
Radziel 47
Radzew 75
- Radzewicz 70
Radziemiński 88
Radziszewski 88
Radziuczycz 66
Radziuk 38, 41
Radziuków 74
Radziwiłow 74, 117
Radziwiłowicz(z) 69, 116
Radziwiłów 74
Radziwon 31, 76
Radziwonowicz 69
Radzkowicz 69
Rafalik 41
Rafałow 74
Rafałowicz 69
Raffał 31
Rakuciewicz 69, 116, 119
Ramszenicz 66
Ramucicz 66
Ranko 38
Raphal 31
Raska 81
Ratko 39
Ratyński 88
Razycz 66
Redzielewicz 70
Reklo 96, 107, 114
Religa 81
Rembiszewski 88
Reszka 82
Rewiaka 83
Rewkowicz 69
Ritbet 96
Robak 81
Rochwał 76

Rocz 43, 77	Rublik 83
Rodnakiew 75	Ruczycz 66
Rodziecz 39	Rudek 83
Rodziewicz(z) 70	Rudkowski 88
Rodzik 77	Rudnik 91
Rogal 81	Rudokop 91
Rogalic(z) 66	Rudy 82
Rogielicz 66	Rudzie(w)icz 70
Rogowski 88	Rudzio 85
Roj 82	Rupieków 74
Rojek 77	Rus 93
Rolew 75	Rusak 92
Rolewic 70	Rusan 92
Roman 31	Rusaniewicz 70
Romanow 74	Rusanowic 69
Romanowicz 69	Rusin 93
Romasiew 75	Rusowicz 69
Romassko 40	Rustek 83
Romaszko 77	Rybak 91
Romaszkow 74	Rybałt 91
Romaszkowicz 69	Rybałtowski 88
Romaszków 74	Rychlikowicz 69
Romejkow 74	Rydzieik 83
Romilew 75	Rykacz 81
Romsiewicz 70	Rykaczewski 88
Romuszko 40	Rymarz 91
Ropa 82	Rymek 77
Roslan 31	Rymkiewicz 70
Rosolów 74	Rymkowicz 69
Roszko 40, 77	Rymków 74
Rozopotra 96	Rymszewicz 70, 116
Rozorzycz 66	Rymulew 75
Rozwadowski 88	Rync(z)ewicz 70
Rozwiej 83	Ryncew 75
Rożnow 74	Rządca 91

Rzepny 82	Sarnacki 88
Rzeszotko 81	Sarnacz 83
Rzeźnik 91	Sarnak 83
	Sarnik 83
Sacz 43	Saroń 84
Saczernikowicz 69	Sarów 74, 117
Sacziło 52	Sasiń 93
Saczko 77	Saternik 91
Saczkowicz 69	Satniślawow 74
Saczyło 77	Sawa 31
Sadko 39	Sawczenic 66
Sadło 82	Sawczyc 66
Sadokow 74	Sawek 77
Sadowski 88	Sawicz 66
Sak 37, 76	Sawiczowicz 69
Sakowicz 69	Sawiecz 44
Salustian 31	Sawka 41
Sałamon 31	Sądowy 82
Sambor 76	Schab 82
Samsic 66	Sciec(z)owicz 69
Samson 31	Scieckiewicz 70
Samuel 31	Sciecko 40
Samuilo 33	Sciesionowicz 69
Sancew 75	Sciesiowicz 69
Sanczucz 77	Scieszewicz 70
Sanczyk 77	Scirba 96, 115
Sanek 40	Sczesko 39
Saniec 44, 77	Sczesni 32
Sanisnieniec 96	Sczesz 46
Saniukowicz 69	Sebastianow 74
Sankiew 75	Sebestyan 31
Sanota 50	Selen 32
Saponowicz 69	Semen 31
Sarafin 32	Semoraj 83
Sarko 96, 107, 114	Senbor 76

Senec 44	Sieniukowicz 69
Serafin 32	Sieniuta 50
Seraphin 32	Sieniuto 50
Serbinów 74	Sienk 39
Sesko 39	Sienkiew 75
Sewier 37	Sienkiewicz 70
Sędzik 77	Sienko 40
Siczuk 83	Sienkowicz 69
Sidor 37	Sienków 74
Sidorcew 75	Sierbalik 83
Sidorowicz 69	Siergiejowicz 69
Siech 45	Sierhejewicz 70
Sieczka 82	Sierhey 32
Siedelnikow 74	Sierkowicz 69
Siehen 37	Sierota 81
Siekierka 81	Siesiewicz 70
Sieklucki 88	Sieszko 39
Sielimon 32	Siezieniewicz 70
Sieliwków 74	Siezon 37
Sieliwon 32	Sikora 81
Sieliwonowicz 69	Sildisz 96
Sieluków 74	Siliwanowicz 69
Siemen 31	Siłowicz 69
Siemiecew 75	Simanowicz 69
Siemieniaczyc 66	Simko 39
Siemieniaczys 77	Simon 31
Siemieniakowicz 69	Sinczenicz 66
Siemienow 74	Siodelnik 91
Siemion 31, 76	Siodmak 82
Siemionowicz 69	Sirocicz 66
Siemo 38	Sirsiek 77
Sien 49	Siskowicz 69
Sienciło 52	Siwielenic 66
Sieniski 88	Siwko 84
Sieniukow 74	Siwy 82

Skąplik 83	Sokołok 81
Skiba 82	Sokora 81
Skłodo 96	Solemnik 83
Skoczkonicz 66	Solka 82
Skoliszew 75	Solodny 82
Skomeszków 74	Soltanik 83
Skomrochow 74	Somach 83
Skorczyz 66	Somaszkowicz 69
Skorka 82	Sorko 96, 107, 114
Skrablenio 96, 107, 114	Sosinkowicz 69
Skrablinis 96, 107, 112	Sośnikowicz 69
Skrebela 96, 115	Sowa 81
Skrzynnik 91	Sowasczyan 31
Skrzypiel 81	Sowięta 71
Skubanka 82	Sowościanowicz 69
Skubietko 96	Spiczycz 66
Skutnik 91	Spondowicz 69, 117
Sliźniewicz 70	Stacywa 82
Sławski 88	Stacywik 72
Słoninczewicz 70	Stanek 38
Słowo 82	Stanew 75
Smitczyz 66, 116	Stanisław 32
Smogorowski 88	Stanisławowicz 69
Smogorzewski 88	Stanisławów 74
Smoleń 81	Staniuk 38
Smużanin 89	Staniul 39
Sobestianow 74	Staniuta 39
Sobestyan 31	Stankiew 75
Sobiel 77	Stankiewicz 70
Sobik 38, 41	Stanko 38
Sobol 81	Stankowicz 69
Sobolew 75	Stańko 38
Sochowicz 69	Stańkowicz 69
Sojczyz 66	Stapkowicz 69
Sokołek 81	Starejko 84, 119

Starowicz 69	Stolarz 91
Staruszko 85	Storbaty 82
Stary 82	Storbik 83
Stasiek 40	Straszkić 66
Stasiew 75	Straszyński 88
Stasiewicz(z) 70	Stroczyłowicz 69
Stasiów 74	Strożek 83
Stasiuk 38	Strumiło 84
Stasz 39	Struszczyc 66
Staszew 75	Strużanin 89
Staszkowięta 71	Stryczyc 66
Staškiewicz 70	Strzelec 91
Staškowicz 69	Strzynew 75
Stawek 82	Stupka 82
Stawianowicz 69	Stybulis 96, 112
Stawierej 83	Subaczewicz 70, 117
Stawow 74	Suchnowicz 69
Stecewicz 70	Suchoszewicz 70
Stecko 40	Suchowiec 89
Stecow 74	Suchowierski 88
Stecz 43	Suchy 82
Steczenicz 66	Sudzych 77
Steczko 40, 77	Sudzik 77
Steczkonicz 66	Sukiew 75
Steczkwicz 69	Sukowicz 69
Steczonicz 66	Sulakowicz 69
Stepan 32	Sulejewski 88
Stepanow 74	Sunew 75
Stepanowicz 69	Supron 32
Stepanów 74	Supronowicz 69
Stephan 32	Suprun 32
Sterko 84	Surbło 96, 114
Sternew 75	Surbłowicz 69
Sticzko 40	Surma 82
Stoch 39	Suszczew 75

- Suszkow 74
Suszków 74
Suwalski 88
Syczewicz 70
Synowicz 69
Synowiec 81
Sypniewski 88
Syszczyk 81
Szaciło 84
Szafrannik 91
Szapował 91
Szarejko 84, 119
Szarejkowicz 69
Szawa 31
Szczacz 43
Szczasny 32
Szczech 46
Szczep 37
Szczepan 32
Szczepanowicz(z) 69
Szczerbik 82
Szczerbijęta 71
Szczesny 32
Szczęśniaków 74
Szczęsny 32, 76
Szczotka 82
Szczubiel 81
Szejpak 83
S(z)elma 81
Szembor 32
Szepetczych 66
Szepiotka 81
Szepiotowski 88
Szerenos 96, 112
Szeronos 96, 112
Szeronszowicz 69
Szeszczycz 66
Szeszczyk 72
Szierhey 32
Szila 32
Szkларz 91
Szlumpicz 66, 117
Szmurło 84
S(z)nipowicz 69, 117
Szołajda 96, 115
Szorów 74
Szostak 81
Szot 93
Szpaków 74
Szpilczych 66
Szpilczyn 75
Szramowaty 82
Szteląg 96
Szuhaj 82
Szurbe 96, 112
Szurwiłowicz 69
Szutów 74
Szwak 81
S(z)wejko 107, 114
Szwiec 91
Szykszmek 118
Szyman 31
Szymanow 74
Szymanów 74
Szymczyk 66
Szymiel 47
Szymkow 74
Szymków 74
Szymon 31
Szyndziuków 118

Szyronos 96, 112	Taraszyk 77
Szyszka 81	Tareszko 40
Szytów 74	Tarusza 82
	Tatar 93
Ślachta 91	Tatarzyn 93
Śledziwski 88	Tchórznicki 88
Śledzik 82	Terebuza 82
Ślepowron 81	Terech 45
Ślepowroński 76	Tereszko 40
Śliwkowski 88	Terey 52
Śliwowski 88	Tharasz 32
Ślosarz 91	Thomek 40
Śmieszkowicz 69	Thomko 39
Śmilginis 96, 107, 112	Thymoch 32
Śmilgiń 96, 107, 114	Tim 37
Śnietka 81	Timosz 46
Śnitka 81	Tinko 39
Świeczka 82	Tiszko 40
Świeć 81	Tkacz 91
Świeklisz 66	Tobiasz 32
Świerczewski 88	Toczycki 88
Świetczyz 66	Toczycki 88
Święcki 88	Tokarz 91
Świgoń 84	Toleczkiewicz 70
Świrbiński 88	Tolekiew 75
Świrmiski 88	Tolekow 74
Świtrygajłowicz 69, 117	Tołkacz 82
	Tomasz 32
Talkow 74	Tomasz 32
Talków 74	Tomaszew 75
Taneczko 40	Tomek 77
Tanów 74	Tomka 41
Taracz 43	Tomkowicz 69
Taras 32	Tomków 74
Tarasów 74	Tomuciewicz 70

- Tonki 82
 Topiczewski 88
 Torusa 82
 Tracz 91
 Trejgo 96, 107, 114
 Trochim 32, 76
 Trochimowicz(z) 69
 Trocz 43
 Trojanus 32
 Trojgiel 96, 107
 Tropiej 76
 Trotil 32
 Trubałow 74
 Truchon 32
 Truchonow 74
 Truchonowicz 69
 Truchonów 74
 Trumpa 96, 107, 112
 Trumponicz 66, 117
 Trunczycz 66
 Trybiłow 74
 Tryciejkow 74, 118
 Tryczew 75
 Trzaska 82
 Tuinis 96, 112
 Tujniewicz 70, 117
 Tujniow 74, 118
 Tumiło 52
 Tupczycz 66
 Turejko 84, 119
 Turek 93
 Turowicz 69
 Tworyan 32
 Tworyło 77
 Tyborowicz 69
 Tyborowski 88
 Tyczycz 66
 Tymochowicz 69
 Tymocz 43
 Tymosz 46
 Tymoszewicz 70
 Tynkowicz 69
 Tyszkiewicz 70
 Tyszkowicz 69
 Tyszków 74
 Ubohi 82
 Uchowski 88
 Ucisko 39
 Udot 81
 Ulan 29
 Uliń 29
 Urban 32
 Ursza 82
 Usczian 32
 Ustiań 32
 Uszeński 88
 Us(z)owicz 69
 Uszyński 88
 Wagielnikowicz 69
 Wakolla 31
 Walenti 32
 Walenty 32
 Wałoch 93
 Wałuk 41
 Waniuchów 74
 Waniuta 50
 Wardzik 83
 Warpach 83

Warpech 83	Wielicko 38
Wasil 32	Wieliczkow 74
Wasilewicz 70	Wieliczkowicz 69
Wasilkow 74	Wieliczków 74
Wasiuk 41	Wierbicz 66
Wasiukiew 75	Wierbowicz 69
Wasiuta 50, 77	Wieremiejowicz 69
Wasko 39	Wieremiej 29
Waskow 74	Wiersejko 84, 119
Waskowicz 69	Wiersejkow 74
Wasków 74	Wierszyło 84
Waś 77	Wierzbicki 88
Waśko 39	Wierzbowski 88
Waśnikow 74	Wieszcz 81
Wawren 49	Wieszkiewicz 70
Wawrin 37, 49	Wieszkowicz 69
Wawryłowicz 69	Więckonicz 66
Wawrynowicz 69	Więckow 74
Wawrzyniec 32	Więckowicz 69
Wąż 81	Wiktor 32, 76
Welnianka 82	Wilczak 72
Wenclaw 32	Wilkołek 81
Weremicz 66	Wincenti 32
Węgrzyn 93	Winowicz 69
Wiachowicz 69	Wirbikowicz 69
Wichorek 83	Wisieczkowicz 69
Wid 32	Wiskupowicz 69
Widusz 77	Wiszeński 88
Wiech 77	Wisznia 81
Wiecko 38	Wiszowaty 82
Wieclaw 32	Wiśniewski 88
Wieczkowicz 69	Wit 32
Wieczlaw 32	Witass 32
Wielblanin 89	Witkowicz 69
Wielgoszewicz 69	Witków 74

Witowicz 69	Woliniec 89
Wiżeński 88	Wolod 37
Włoczeński 88	Woł 81
Włodek 77	Wolczeniuk 72
Włost 37, 77	Wołkow 74
Włoszowicz 69	Wołków 74
Wnestrek 96	Wołodko 38
Wnor 82	Wołosz 28, 46
Wnuczko 85	Wołoszka 81
Wnuczków 74	Wołotyńiec 89
Wodyński 88	Wołyniec 93
Woiczach 32	Wonton 28
Woihek 38	Worobieĵ 81
Woithko 39	Worochobicz 66
Wojciechów 74	Woronicz 66
Wojda 77	Woronkow 74
Wojdowicz 69	Woronkowicz 69
Wojdowski 88	Woroszyłow 74
Wojdyło 96, 107, 114	Wosginth 96
Wojewodzicz 66	Woskoboĵnik 91
Wojna 77, 82	Woyciech 32
Wojnasz 77	Woycieszko 39
Wojniłow 74	Woyciuk 38
Wojno 77	Woyciul 39
Wojśniak 77	Woytech 32
Wojskiew 75	Woythek 38
Wojskiewicz 70	Wozbin 96, 114
Wojt 91	Wrobl 81
Wojtek 77	Wrocieński 88
Wojtkiewicz 70	Wróbl 81
Wojtkow 74	Wrzeszcz 81
Wojtkowicz 69	Wygonowski 88
Wojtków 74	Wygrysko 84
Wojtowicz 69	Wynimków 74
Wolewicz 70	Wyrobnik 91

Wyrzykowski 88	Zawadzki 89
Wyszemi(e)rski 88	Zawichost 89
Wyszeński 88	Zawisza 77
Wyszko 77	Ząbek 81
Wyszkowicz 69	Zbożny 82
	Zbyszeński 89
Valenti 32	Zbysztowski 89
Viczusław 32	Zdan 32
	Zdanow 74
Zabrzycki 88	Zdanowicz 69
Zabuznik 89	Zdanów 74
Zabuzny 89	Zdrod 82
Zacharyasz 32	Zdrodek 72
Zadworny 89	Zdrodowicz 69
Zadziwiłowicz 69	Zdrodowięta 71
Zagrobik 72	Zdunek 72
Zajac 81	Zdunkowicz 69
Zajczęta 71	Zdunonicz 66
Zajkiewicz 70	Zembiło 84
Zajkowicz 69	Zembrowski 89
Zakonnikowicz 69	Zembrzycki 89
Zakrzewski 89	Zemla 82
Zaleski 89	Zębał 81
Zaliwski 89	Zębek 81
Załatwiejowicz 69	Ziarko 81
Zambroszycz 66	Zibortowicz 69, 117
Zamsza 82	Zielepucha 81
Zancew 75	Zielnik 91
Zaniewicz 70	Ziemak 81
Zank 39	Ziemojtowicz 69, 117
Zarembacz 83	Zienczewicz 70
Zaręba 91	Zieniec 44
Zatosik 96	Zienko 39
Zawada 82	Zięć 81
Zawadzicz 66	Zimnoch 83

Zinowicz 69	Żeleźniak 72
Zinowkow 74	Żeleźnicki 89
Zinowków 74	Żeleźnik 91
Złyduchowicz 69	Żeników 74
Zonicz 66	Żerebiło 84
Zora 82	Żerebiłowicz 69
Zubała 84	Żerebiłowski 84
Zubel 82	Żędzian 83
Zubiel 82	Żłoba 82
Zubow 74	Żłukto 82
Zubowicz 69	Żmienda 81
Zubów 74	Żmudzik 93
Zubrzycki 89	Żmudzin 93
Zugebicz 66	Żmujdzinowicz 69
Zybortowicz 69	Żobow 74, 118
Zychowicz 69	Żoch 81
Żrzobek 81	Żochowicz 69
Żabczyński 89	Żochowski 89
Żaczek 72	Żoła 81
Żaczkowicz 69	Żołnierowicz 69
Żagawka 81	Żrobko 72
Żahadło 82	Żuczkowicz 69
Żak 91	Żuk 81
Żakoński 89	Żukowicz 69
Żakowicz 69	Żuków 74
Żakowski 89	Żyd 93
Żalezkiew 75	Żydellis 96, 112
Żebrowski 89	Żygmont 32
Żegadło 82	Żylicz 66
Żeganew 75	Żyłowicz 69
Żelasko 82	Żyra 77
Żelezkowicz 69	Żyto 81
Żelezo 82	

Personal names of the northern Podlasie (16th century)

Summary

The present description is devoted to the linguistic analysis of the 16th century collection of personal names originating from the northern Podlasie region as well as from the territory whose eastern parts border with the former Grand Duchy of Lithuania. These two regions constituted the border-line area where the cultures of western and eastern Slavs on one hand, and Slavs and Balts on the other hand met. The above fact put its mark on the personal names system of Podlasie. The work is an attempt to describe the elements of the system- names, surnames and mutual Lithuanian-Slavonic name transpositions.

The set of names used on the territory of the northern Podlasie in the 16th century testifies the complete domination of Christian names upon old Slavonic ones. Two-component native names introduced in the Christian canon are connected mainly with the names of saints, for example *Stanisław*, *Wojciech*.

Historical names of Podlasie in the respect of the supply and the variety of phonetic types as well as the number of individual forms- show close links with both Polish and East Slavonic personal names. The links appear as the consequence of the co-existence of two Christian traditions in the region – Latin tradition cultivated by the Catholic Church and Byzantine tradition propagated by the Orthodox Church.

The presence of derived forms is a characteristic feature of the 16th century names on the territory of our interest. The dominating method of diminutives formation is the process of suffixal derivation. The highest activity in derivation in the 16th names of the northern Podlasie has been noted on the part of the suffix **-ko** (as in *Andrejko*, *Iwanko*, *Jakubko*, *Maciejko*, *Simko*, *Tomko*, *Wasko*, *Wojtko*).

The process of systematization of personal names material based on the formal-semantic criterium distinguishes several types of names:

1) patronimic, 2) originating from common nouns, 3) originating from place names, 4) originating from professions, 5) originating from ethnic names, 6) foreign, 7) not clear type. The dominating type which constitutes

about 58% of the collection of personal names is patronimic one. To the formants that derive the above types of names belong: **-ic(z)**, **-owic(z)//-ewic(z)**, **-ow// -ów// -ew**, **-in**, **-ko**, **-ka**, **-ek**, **-ik/-yk**, **-ec**. The greatest amount of derivatives was formed with the suffixes: **-ic(z)**, **-owic(z)//-ewic(z)**. Their high productivity in personal names of Podlasie turns out to be the result of the influence of the nominative model popular in the chancellory of the Grand Duchy of Lithuania to which Podlasie belonged from 1569. Among Lithuanian-Russian nobles of the Grand Duchy this type of name was widely spread, and its social attraction positively influenced its popularity in different social classes of Podlasie. The name with „**wicz**” on the grounds of the Grand Duchy of Lithuania was equal, in social respect, to Polish noble form with **-ski**.

The process of names formation in Podlasie took place when elements of different ethnic groups and languages intermingled. The most significant in this respect were Polish and Belorussian. Baltic component also contributed to this process. Belorussian element in the analyzed set of names is really important.

It shows itself in lexical, phonetic and word-forming aspects (for example in names *Bruzga*, *Bonda*, *Czupra*, *Husakowicz*, *Korzun*, *Tolkacz*). Certain lexemes which motivated surnames of Podlasie confine their appearance to the territory of the Grand Duchy of Lithuania and the bordering grounds.

Genetic Baltic personal names recorded in Polish texts of the 16th century reflect the linguistic processes that were developing in the period of intensive contacts between Lithuanian, Polish and Belorussian. In some cases Lithuanian forms adapted by Polish indicate Belorussian as a medium in the process of adaptation (for example *Gasztold*). Transposition of Lithuanian system of names into Slavonic system of names in Polish was carried on several layers: graphic, phonetic and morphological. Adapted forms show co-existence of some substitutional processes, for example phonetic-graphic adaptation is accompanied by morphological changes such as in *Dojniewicz*, *Dzidziulewicz*, *Gerwelowicz*, *Ginwilowicz*, *Radziwilowicz*, *Tujniow*, *Żobow* and the others.